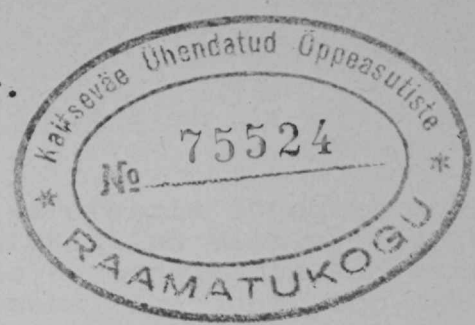

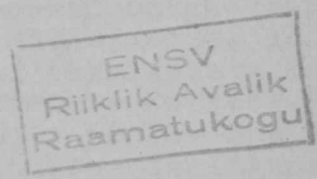
E 14350

H. BREDE.
Kindral-major.

Strateegia.

Loengud Kõrgemas Sõjakoolis
1935 - 1936.a.

Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste väljaanne.
Tallinn, 1936.a.

1935

Ar 936 Brede

Ar 936
Brede

la

AR Fr. B. Kreuzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Haamatukogu

19357

S i s s e j u h a t u s e k s .

Kõrgemas Sõjakoolis peetavate strateegia loengute eesmärgiks pole anda mingisugust strateegilist valmis materjali, sest seda on võimatu teha. Meie eesmärgiks on end ettevalmistada strateegiliseks mõtlemiseks. Iga juht peab oskama mõelda operatiivselt, kuid tegelikus elus on raske omada õiget operatiivset mõtlemisviisi. Strateegial pole kindlaid seadusi ega piire, seega strateegia on kunst, mitte teadus.

Illustreerimiseks toon järgmised ajaloolised näited:

5. preisi dragunirügemendi major Klocke oli 2 eskadroniga luurel Chalon'i rajoonis. 23. aug. 1870. a. nägi ta prantsuse kolonne Chalon'ist põhja poole liikumas. Tal oli kohe selge, et see oli n. n. Chalon'i armee, kes algas liikumist Maas'i peale, et otsida ühendust Metz'i armeega. Sellest oma arvamisest teatas ta kohe III preisi armee juhatusemale; armee juhatus ühines tema arvamusel, pöördus kohe kogu armee Maas'i poole ja selle õigeaegse tegevuse resultaadiks oli Sedan'i lahing kõigi oma tagajärgedega. See mees oskas operatiivselt mõelda.

Klassiliseks näiteks selle küsimuse negatiivse külje kohta tuuakse tihti 16. prantsuse dragunirügemendi kapten Lepiek'i juhtumit, kes oma luure-eskadroniga taandus Kluck'i armee ees ja 31. aug. 1914. a. kell 1130, olles loode pool Compiègne'i pani tähele, et suured sakslaste kolonnid, selle asemel, et liikuda otse lõuna suunas Estrees-Saint-Denis'i peale, pöördusid Compiègne'i poole. See asjaolu paistis kapten Lepiek'ile küll natukene imelikuna, kuid ta ei leidnud seletust asjaoludele ja selle tõttu ei pööranud ka küllalt tõsiselt tähelepanu asjale - ta ei osanud operatiivselt mõelda. Tema teated jõudsid alluvuse järjekorras 1. sept. pärale ning alles õhtuks sai prantsuse kõrgem staap selge pildi olukorrast.

Need kaks ajaloolist näidet näitavad küllalt kujukalt kuivõrd tähtis on igale juhile strateegiliselt õieti mõelda.

Strateegia aine ülesanne Kõrgemas Sõjakoolis on juhtida ka kuulajate tähelepanu teatud määral nende sõjakunsti meetodetele, mis ennast kaasaja sõdades hakkasid väljendama ja mis omavad võib olla teised vormid tulevaste sotsiaal-

sete vapustuste korral.

Peaaegu tähendama, et sagedasti paljud ohvitserid suure huviga asuvad strateegiliste kirjatööde juurde, lootes siit leida selgeid näpunäiteid, kuidas viia sõdu võidurikka lõpuni. Liiga varsti aga tekib nendes teatud pettumuse tunne, sest väga raske on sarnastes töödes leida midagi konkreetset. Et mitte lasta tõusta eneses sarnast pettumust, peame algusest peale enesele aru andma, et riigi elulised nähtused ja faktorid poliitilisel, sotsiaalsel, majanduslikul, strateegilisel ja geograafilisel alal - kõik nad moodustavad pika rea strateegilisi elemente, mis üksteisega väga keerukatel viisidel seotud ja oodata, et oleks võimalik luua sarnastest elementidest teatud selge ja konkreetne süsteem - on asjata. Seda on katsutud teha: alates Lloyd'ist kuni Schlieffen'ini leiame sarnaseid katseid. Ühed on püüdnud teatud sõjaajalooliste faktide varal selgitada neid põhjusi, miks asjaolud nii või teisiti arenesid, teised on veelgi sammu edasi teinud ja püüdnud neid põhjusi teatud viisil klassifitseerida ja mingisuguseid reegleid luua; kolmandad on katsunud leida mingisuguseid puht-materjalseid aluseid, millele rajada võidu retsepti. Kuna aga iga kord on tulnud kokku pörgata ikka ja ikka teistsuguste sõjaajalooliste faktidega, mis ennast ei lase painutada juba loodud põhimõtteliste süsteemide alla, siis on ka loomulikult selge, et igal autoril tuli tõmmata ise teatud piirid neile küsimusile, mis tema arutamisele võttis ja sellega ongi seletatav, et kõik autorid on "strateegia" all mõistnud igauks oma viisi küsimusi ja neid arutanud välja minnes oma vaatevinklist.

Seda peab alati mäletama kui asume strateegia juurde. Oleks muidugi soovitatav kõik tuntud klassikute tööd läbi lugeda, sest igaühel on huvitavaid ja omapäraseid mõtteid esile tuua. Olles nende lugemisega ennast ette valmistanud, oleks sõjaajaloo uurimine palju kasulikum, sest meie suhtuksime faktidesse hoopis teistsuguse mõtlemisviisiga ja siis alles saaksime seda reaalselt kasu, mis meie harilikult "strateegialt" ootame. Kuivõrd seda on võimalik täita - on teine küsimus.

Kuid enne kui kõnelda strateegiast, peame endile tegema selgeks, mis ta siis õieti on?

Esimese, kaunis tumeda vastuse sellele küsimusele annab etimoloogia. "Strateegia" tuleb kreeka keelsest sõnast, mis tähendab sõjalist ettevõtet, sõjakäiku, kuna "taktika" sa-

muti kreeka keelest põlvneb ja reguleerimist tähendab. Sellega siis näheme, et "strateegia" midagi täiuslikku tähendab, kuna "taktika" detailide domeenis keerleb.

Autorid, kes on käsitlenud neid küsimusi, on muidugi püüdnud anda selgemaid definitsioone.

XIII aastasaja lõpul, sel ajal kui võrsus nii palju sõjaväelisi ideid, leiame väga harva sõna "strateegia"; seal kõneldakse ainult "kõrgest või suurest taktikast" /"la grande tactique"/. Guibert, Ludvig XVI väejuhte, kirjutab: "Suur taktika on ainult ülemjuhatajate teadus, sest ta on kõikide sõjateaduste kombinatsioon ja kokkuvõte".

Nagu teada, ei tarvitanud Napoleon kunagi termini "strateegia", vaid alati "grande tactique", või ta tarvitas parafrasi: "hautes parties de la guerre".

Ertsherczog Karl aga tähendas juba: "Strateegia on sõjateadus, ta aitab plaanide kokkuseadmisel ja kindlustab sõjaliste ettevõtete läbiviimist".

Marssal Marmont on arvamusel, et "strateegia on see osa sõjakunstist, mis käsitleb armeede üldliikumist".

Clausevitz ütleb, et "tuleb absoluutselt eraldada kaks tegevust teineteisest: taktikat ja strateegiat. Esimene korraldab ja reguleerib tegevust lahingus, kuna teine ühendab lahinguid, et saavutada sõjajäesmärke". Siit ta toob väga selge lühikese definitsiooni: "strateegia on lahingute kasutamine sõjas; taktika on väeosade kasutamine lahingus".

Jomini ei erine palju Clausevitz'ist. Tema arvates käsitleb strateegia kõike seda, mis sünnib sõjateatril, kuna taktika on huvitatud ainult lahinguväljast. Marssal Moltke vanem, kellel väga palju tuli töötada strateegiliste küsimuste kallal, väljendas omi mõtteid järgmiselt: "Strateegia näitab parimat teed lahingusse, tema ütleb kus ja millal võidelda, kuna taktika õpetab kuidas võidelda". Hilisemad autorid on umbes samasugusel arvamusel.

Von der Goltz ütleb: "Strateegia on teooria, mille järgi peab juhtima armeesid, taktika on teooria, mille järgi peab juhtima väeosi".

Bernhardi on andnud järgmise vormeli: "Strateegia on kunst viia sõjaväed lahingusse otsustavas suunas ja kõige kasulikumates tingimustes". Umbes sarnased on ka kindral Mordacqi definitsioonid.

Võiks veel ehk tähendada, et Ameerika admiral Mahon tõmbab vahe strateegia ja taktika vahele kohal ja ajal,

mil vastaste sõjaväed astuvad kontakti.

Kuid on ka dissidente!

Näiteks kindral Bonnal, prantsuse kõrgema sõjakooli reorganiseerijaid, annab teise mõiste: "Strateegia on loomise kunst, kuna taktika on täitmise teadus". Selle definitsiooni poole kalduvad ka mitmed itaalia autorid, nagu Bonamico, Morselli ja teised.

Siin on suur ideeline vahe, sest viimase definitsiooni järele võivad ühes isikus kõige väiksemagi ettevõtte juures tegevad olla strateeg ja taktik. Sarnane definitsioon paistab küll olevat kunstlik ja ei vasta ikkagi tööstiasjadele.

Minu arvamuse järele strateegia on teatud operatsioonide rea organiseerimine ja kokkukõlastamine. Strateegia valmistab võimalikult kaugemalt lahinguid ette, et neid läbi viia parimates tingimustes ja et saavutada võimalikult suuremaid tagajärgi. Strateegia valitseb enne ja pärast lahingut, kuna lahingu enese vältel valitseb taktika.

On selge, et teoreetiliselt on need piirid kerged tõmmata - praktikas on nende määramine väga raske.

Ühelt poolt strateegia saab oma algatuse politikast; nendel on palju ühiseid jooni ja aluseid ja tihti on päris võimata öelda, kus lõpeb üks ja algab teine.

Teise piiri peal strateegia jookseb kokku taktikaga ja siin on jällegi teatud rajoon, mis võimata selgesti avaldada.

Ühe sõnaga strateegia on kui valguse spektrum: tal on üks infrapunane osa, mis kuulub politikale ja teine - ultraviolet, mis kuulub taktikale. Selle kohta oleme nüüd jõudnud selgusele.

Meil ei maksa viita aega küsimuse juures, kas strateegia on kunst või teadus. Selle üle on plaaju kirjutatud ja vaieldud.

Tuleb arvata, et õigem on teda liita kunstiga. "Teadus" tähendab midagi, mis on juba niivõrd kristalliseerunud, et teda võib kindlatesse reeglitesse paigutada ja mis allub teatud seadustele, millest kõrvale kalduda pole võimalik. Kõike seda pole strateegias. Siin nagu teistes kunstideski väga suurt osa mängib personaalsus ja mitmesugused psühholoogilised ja moraalsed faktorid. Kuid temal on ka üks teaduslik külg - ta käsitleb igasugust tehnilist materjali. Teadus annab seda materjali ja näitab

mõnedes punktides ka selle kasutamise viise.

Nagu igal alal, kus inimene teotseb, on oma teooria, nii on see ka strateegial ja teda võib õppida. Teda võib õppida osalt otse raamatust, osalt praktiliselt. Vanasõna, et "vägejuhiks peab sündima", ei saa kuidagi viisi tõlgitseda nii, et vägejuhil pole tarvis õppida. Muidugi ei või loota ennast ainult teatud teooria varal ette valmistada kuulsaks vägejuhiks.

Strateegias kuuluvad uurimisele kõik riigi tähtsamad alad, nii poliitilised, etnograafilised, majanduslikud jne. Strateegial pole piire, šabloone ja mõtteid, mis oleks absoluutsed; ta on kunst, mis peab paigunema teatud raamidesse, kuid tal pole šabloone. Ta on õieti juhi loomingu viili, kuid tal on selle juures oma teaduslik külg. Igal alal on olemas oma teooriad, nii ka strateegias, aga nende teooriate loomisel pole ka tänapäev kaugele jõutud.

Ka strateegia õppimisel käiakse mitut teed. Mõnes akadeemias on strateegia kavas ette nähtud, teises mitte. Siuliselt uuritakse teda igalpool, kuid teda uuritakse igalpool isesuguselt. Prantsuse ja Saksa akadeemiates on strateegia jagatud diplomaatilis-politiliseks ajalooks ja sõjaajalooks. Nende ainete käsitlemisel nohitakse välja strateegilised pärlid ja selgitatakse strateegilisi põhimõtteid. Ka Venemaal on strateegia õppetool jaotatud kaheks: strateegia kui niisugune ja operatiivkunst, mis uurib operatiivseid käike detailsemalt. Venemaal omab see erilist tähtsust sellepärast, et neil peavad välja kujunema mitu erilist sõjateatrit.

Kuna meil aga terve riik moodustab sõjateatri, siis pole ka meil mõtet eraldada strateegiat operatiivkunstist.

Lühikene ajalooline ülevaade strateegia arenemisest.

Strateegia, nagu sõdagi, on oma sügavas sisemises olemuses muutmatu; muutlikud on ainult tema vormid ja nende peale on avaldanud kõige suuremat mõju sõjavägede elava jõu moodustamisviisid.

Vaadates tagasi - keskaega - näheme, et tol ajal strateegial oli võrdlemisi väikene praktiline tähtsus, sest igal lahingul oli oma iseseisev väärtus ja mõju. Iga võidetud lahing andis kohe kindla materjalse resultaadi, mis

oli võimalik täielikult ära kasutada ja tal ei olnud pea-aegu mingisugust ühendust mõõdunud võitlusega ega mõjutanud ta ka tulevasi.

Keskaja sõjavägi baseerus peaaesjalikult vasallide kohustusele anda sõjapidamiseks elavjõudu. Sellega oli tolleaegne sõjavägi küll midagi, mis oli rajatud sõjaväekohustustele, kuid tal puudusid täielikult organid, kes oleksid ette valmistanud vahetpidamata reserve. Järelikult sõda oli otsustatud, kui ühe poole sõjavägi, millega ta sõtta läks, oli purustatud.

Kuid edaspidi hakkasid endale moodustama sõjaväge ka need suuremad organisatsioonid, kellel polnud vasalle, nagu näiteks linnad. Nad olid sunnitud looma enesele palgalise sõjaväe. See moodus leidis hiljem laialdast kasutamist ja keskaja lõpul olid kõik sõjaväed palgalised.

Sarnastes tingimustes olenes sõjaväe suurus ja reserve soetamise võimalus ainult rahast. XVII aastasaja keskel oli palju nii üheda suurettevõtjaid, enamasti teatud kuulsusega väejuhte, kes oma arvel üleval pidasid suurt sõjaväge ja siis ühe või teise poolega lepingu sõlmisid. Sarnases olukorras võisid sõjad juba kauemat aega kesta, sest raha eest oli tol ajal kergem leida mehi kui teatud kohustuse põhjal. Teiselt poolt moodustas armee endast teatud varanduse, mida pidi ainult ettevaatlikult kulutama. Seda asjaolu tuli strateegial silmas pidada ja sellepärast näeme, et enam ei püütagi otsida võimalusi purustada vaenlase sõjaväge, kuna selle juures oleks pidanud ka oma sõjavägi kaotusi kandma. Pealegi oli väga võimalik, et kõige väiksema ebaedu korral paljud läksid üle teisele poolele, kellele sõjajumal rohkem õnne annab. Lahingute asemel otsis strateegia võimalusi vaenlast mõjustada ainult manöövri abil. Asetada teda halba seisukorda, ähvardades tema taandumiseteid või võttes enda alla palju paremad positsioonid, kui teine pool seda teha suutis. Et halvast seisukorrast pääseda, pidi teine pool tähendatud maa-alalt lahkuma. Sarnasel teel võidetud maa-ala oli materjalseks resultaadiks paremale strateegiale ja pandi objektiks rahu tegemisel. Strateegia peaesmärk oli - võita maa-ala. Et seda raskendada, hakati ehitama kindlusi ja meie näeme, näit. Prantsusmaal XVII aastasajal, et kõik maa on malelaua sarnaselt kindlustega üle külvatud.

Palgalises sõjaväes, niipea kui ebaedu või muud suuremad raskused ette tulid, oli deserteerimine päevakorral.

Disttsipliini võis alal hoida ainult kõva järelvalve abil. Selletõttu oli tarvis sõjaväed alati laagrites koos hoida ja operatsioonide juures ei võidud ära kasutada neid paigutamisevõimalusi, mida maa pakkus. Sellejuures muidugi polnud võimalik kasutada ka seda toidumoona, mida elanikele oleks võidud saada. Oli tarvis moodustada suured voodid, millega võis kaasa vedada tarviline laagri kraam ja peasjalikult korraldada toidumoona juurdevedu teatud magasinide süsteemist. Tihtilugu jäid operatsioonid seisma ainult sellepärast, et ühendus oma magasinidega läks raskeks ja nende ümberpaigutamisega kulus palju aega.

Talv lõpetas võimaluse laagris olla ja raskendas moonu juurdevedu. Selle tagajärjeks oli, et igasugune sõjategevus lõppes niipea, kui külmaks läks ja mõlemad pooled, nagu kokku räägitud, asusid talvekorteritesse, kus endid võimalikult mugavasti sisseseadsid. Talve kestel polnud kellelgi kartust, et vastane teda tülitaks. On selge, et sarnane loomusvastane strateegia, mis vastolus oli sõja loomuga /"Natur des Krieges"/, võis ainult püsida seni, kui mõlemad pooled temast kinni pidasid. Kui üks juhtidest selle endast maha raputas, lõppes manöövri strateegia alati selle poole kaotusega, kes temast kinni hoidis. Friedrich Suur võitlustes Sileesia pärast on seda küllalt selgesti tõestanud. Preisi kuningas andis oma sõjaväele suurema liikuvuse ja tõi endas selle väljaõpet. Ta otsis lahingutes resultaate tugevate ja lühikeste löökidega vaenlase seljataguse peale, kõites teda rindelt väikeste jõududega, kuna peamassiga püüdis haarata.

Peab külla tähendama, et ta järeltulijatele ei paistnud see asjaolu küllalt silma ja selletõttu jäi strateegia veel tükiks ajaks vale suunda, kuni viimaks üks väejuht ilmus, kes kõik vale arvamused purustas ja strateegia õigele teele viis. Hilgava võidukäiguga pühkis ta enese eest ära kõik vaenlased, kuni viimased ise, enamasti teadmatult ja hädast sunnitult, samasuguste abinõude järgi haarasid. See oli Napoleon. Kõige sügavamalt said aru tema sõjapidamise viisidest just need, keda ta oli kõige rohkem löönud ja alandanud, nimelt sakslased. Karde-detavateks vaenlasteks suurele korsiklasele said Scharnhorst, Gneisenau ja Blücher.

Sellest lühikesest ülevaatest nägime, et strateegia on mitu korda omi vorme muutnud, alates juba kaua aega tagasi. Ja seda suurema imetusega peame konstateerima, et

uurima ja selgitama neid vorme on hakatud võrdlemisi väga hilja. XVIII aastasajal inglane Lloyd, kes oli teeninud mitmes sõjaväes, oli esimene, kes eines enam-vähem täielise tööga, analüüsidest strateegiliselt vaatekohalt oma aastasaja sõdu. Tuntud olid ka prantslase Guibert'i tööd, mis ilmusid 1772.a.

Prantsuse revolutsiooni ja sellele järgneva impeeriumi aeg pole strateegia alal töid andnud, sest elati alalistes sõdades ja kirjutamiseks ei jatkunud aega, vaatamata sellele, et just siis tekkisid uued meetodid operatsioonide juhtimises. Pärast rahu tegemist avanes härmiselt suur tööpõld strateegiliste küsimuste uurimise alal. Esimestena asusid sellel põllul tööle preisi sõjaväe juhid. Heinrich von Bülow oli teerajajaks; tema oli alguse teinud juba sõjaajal ja 1800.a. ilmus silmapaistev töö "Modernsõja vaimust". Ta kasutas ka esimest korda täiel määral sõna "strateegia". 1805.a. avaldas Jomini oma "Õpetuse kõrgest taktikast", mis tegi rahutuks isegi Napoleoni. 1806.a. ilmus erthertsog Karl'i "Strateegia põhimõtteid".

1806.a. - 1808.aastani õpetas Scharnhorst Berliini akadeemias salajases korras sõjapidamise põhimõtteid.

Aga, nagu juba tähendasin, just pärast 1815.a. algas töö suuremas ulatuses. Jomini jätkab kirjutamist, ilmuvad von Walentin'i teosed /1830.a./, kirjutab marssal Marmont, siis preisi kindral von Willisen /1840.a./ ja töötab 1818.-1830. a. Clausewitz. Olles Berliini akadeemia ülem, Clausewitz töötas läbi viimaste sõdade kogemused. Tema töö "Vom Kriege", mis ilmus pärast tema surma, loetakse veel tänini klassikaliseks. Paljud asjad, mis meile tänapäev iseenesest mõistetavatena paistavad, on selleks saanud ainult - ja seda peab alla kriipsutama - Clausewitz'i töö läbi. Ka edaspidi on eesvedajateks sakslased Moltke, Verdy-du-Ver-nois, Bernhardi, Schlichting, Schlieffen j.n.e. Kõik need on nimed, kellele vastukaaluks teised rahvad ainult üksikuid sõjateadlasi võivad välja panna.

Ajajärk Napoleon'ist kuni Maailmasõjani on seotud õieti kolme mehe nimega, kes kõik on sakslased; need on Clausewitz, Moltke ja Schlieffen.

On väga kasulik, ühtlasi isegi tarvilik, põhjalikult uurida sõjakunsti klassikerite töid, mille kaudu meie tutvume mitte ainult strateegiliste probleemidega enestega, missuguseid - olgu mööda minnes öeldud - on tuhandeid, vaid meie näeks missuguste meetodite varal neid on analüüsitud

ja selgitatud. Vaatleme lühidalt tähtsamate klassikute töid ja selgitame neid probleeme, mida need uurinud.

Lloyd /1729.-1783./. Sünnilt inglane on ta kui tüüpiline XVIII sajandi mõtteteadlane, kes pole piiratud ega seotud rahvusliste ideedega. Tema rahvusvaheline mõtlemisviis vastab täielikult tema elukäigule. Võrsudes vaesest perekonnast ja omandades kõrgemat haridust läheb ta reisu- le mööda Euroopat; ülalpidamist sai ta inglise valitsuselt, kelle huvides ta nähtavasti toimetas sadamate /Venetsia, Brest/ luuret.

Seitsmeaastase sõja puhkedes astub Lloyd teenistusse Austria kindralstaapi. Pärast 3-aastast teenistust Austria sõjaväes läheb Lloyd reservi ja astub uuesti teenistusse Preisi sõjaväkke, alludes hertsog Braunschweig'ile. Pärast 2-aastast teenistust Preisi sõjaväes näeme juba Lloyd'i vene kindral-majori mundris osa võtvat esimesest Türgi sõ- jast. Kuid siin selgub, et Lloydil on sidemed Inglise va- litsusega ja ta lastakse pensionile. Nüüd loobub ta lõpli- kult sõjaväeteenistusest, kuna kõik riigid kahtlustavad teda salakuulamises Inglismaa kasuks. Ta asus elama Bel- giasse.

Temal on rikkalik materjal 7-aastase sõja kohta. Enne surma suudab tema välja anda ainult ühe kõite, kuid juba see näitab kui sügavasti Lloyd suutis haarata sõjalisi sündmusi. Lloyd püüdis selge mõistusega kritiseerida sõja- list tegevust. Muidugi on tema strateegia aluseks tol ajal maksev "5 päeva süsteem". Ta pole sugugi vaimustatud sel- lest süsteemist, ta saab aru, et sarnase süsteemi juures pole oodata mingisugust hiilgavat tegevust, mis võiks muu- ta Euroopa poliitilist tasakaalu. Lloyd vaatleb ka moraal- set elementi sõjas, kuigi ta on veel kaugel sellest punk- tist, kuhu jõudis Clausewitz. Ta pühendab oma tähelepanu veel jõudude organiseerimisele, uurib piiride omadusi; tema on "operatsiooni liini" looja ja nõuab teatud omadu- si ülemjuhatajalt.

Kuid teiselt tema ei osanud ega teadnud arvestada evo- lutsiooni võimalustega sõjalistes probleemides ja hindas üle matemaatikat kui sõjalise tegevuse alust.

Napoleon. Kirjutas peajasjalikult juba P.Helena saarel, kommenteerides omi otsuseid ja korraldusi endises tegevu- ses.

Tema peamõte on järgmine: nagu ei saa koostada sarnast grammatikat, mis võimaldaks igalhel tõusta Homer'i ja Cor-

nelius'e kõrgusele, nii ei saa ka koostada õpperaamatut, mis juhiks igatühte võidu teele. Napoleon arvas, et sõjalise mõtlemisviisi arendamise baasiseks peab olema sõjaajalugu. Tema kirjutas: "Sõjaajalugu võimaldab juhtidele teha õpiseid nendest vigadest, mis varem on tehtud. Ta võimaldab selgitada nende vigade põhjusi ja aitab kaasa selgitada, mis korraldusi oleks tarvis olnud teha, et neid vigu vältida".

Jomini. Selgitab esialgu Friedrich II sõjakäike. Tema le tõrkas silma esiteks see asjaolu, et kuningas, olles üldiselt palju nõrgem oma vaenlastest, siiski suutis alati seal kohal, kus tema tahtis lahingut lüüa, olla küllalt tugev, et võitu saavutada ja teiseks, et kuningas hoidis oma jõud ikka seespool vaenlase omi. Sellest tuligi Jomini mõttele, et tegevus sisemistel liinidel on äärmiselt kasulik.

Edaspidi uurib Jomini Napoleoni sõdasi, selgitades, et Napoleon alati hoidis oma käes pealetungi algatust, viib kõik oma jõud tähtsamale sõjateatrile, et ühe lahinguga saavutada otsustavat resultaati.

Jomini võtab kõik kokku ja püüab luua kindlaid strateegilisi reegleid. Nendest on tähtsamad kolm järgmist: 1/ kõige kasulikum strateegiline punkt, kuhu on tarvis anda pealõhk - oleneb vaenlase jõudude asetusest; 2/ kui vaenlase jõud on asetunud laial rindel - on tarvis anda lõhk keskmiste strateegiliste punktide pihta, sest purustades rinde keskosa on tiivad üksteisest kaugel ning lahutatud ja peavad algama taandumist detsentriliselt; 3/ kui vaenlase jõud on kitsal rindel - on tarvis anda lõhk ühe tiiva ja nimelt selle tiiva pihta, kus temal parem ühendus oma baasiga või kust teda paremini võib suruda mingisuguse takistuse vastu.

Clausewitz. Peab ütleva, et Clausewitz polnud sugugi mingisugune silmapaistev teoimene või realisaator; ta oli teoreetik puhtal kujul, sest kunagi pole ta juhtinud armeed ega käsutanud üksikut väeosa. Tema teenistus 1806.-1815.a. sõdades oli mõeldunud igasugustes staapides ja pärastpoole oli ta Berliini sõjakadeemia ülemaks. Siin ta kirjutas ka oma kuulsa töö, mis sisaldab kaks osa: 1/ analüütiline - Napoleoni sõjakäikude uurimine; 2/ sünteetiline - sõjajuhitumise põhimõtteid.

Aga ta oli suurvaim ja sügav mõtleja. Ta oli palju uurinud oma kaasaja filosoofe: Kant'i, Fichte't ja Hegel't. Just viimane on ta peale avaldanud suurt mõju ja Clausewitz'i töö, mis on sõjafilosoofia, moodustab enesest, nii

õelda, väga kohase lisa Hegel'i filosoofiale ajaloo ja kunsti alal.

Alati ja igalpool tungib ta kuni asja tuumani, uurides teesi ja antiteesi, et sealt välja jõuda sünteesini....., kuid ta on ka väga abstraktne, nii et nende tööde lugemine ja arusaamine on väga raske. Peab aga tähendama, et kui see töö meile hirmu peale ajab oma kompleksiteedi tõttu, siis ei paista see reaktsioon sakslaste peale sarnane olevat, kes väga hästi oskasid kõige abstraktsematest targustest luua konkreetseid ja selgeid sõjaväelisi tõsiasju.

Möödaminnes ei saa alla kriipsutamata jätta üldse filosoofide ja eriti Kant'i kategoorilise imperatiivi mõju saksa ohvitseride vaimule. Seda on ka feldmarschal Hindenburg ise oma mälestustes maininud.

Clausewitz oli aga inimene tuliste kirgedega. Ta oli kaasa elanud 1806.a. oma isamaa kokkuvarisemise; ta oli vastolus nende juhtidega, kelle süü läbi see katastroof oli sündinud; ta vihkas südame põhjast Napoleoni, kuid hakkas haiglaselt viimase sõjakäike uurima.

See pilt mehest selgitab ka tema doktriini.

Kuuludes nende filosoofide kooli, kes kõikidel aladel püüavad jõuda kuni asja tuumani, ta teeb seda sõja ajal, selgitades sõjaloomu, selle põhialust, eesmärki, sõja vorme ja abinõusid - ja seda kõike härmise põhjalikkusega.

Sõjaloomus. Clausewitz'ile sõda pole sugugi mingisugune iseseisev aktsioon; ta ei või alustada ilma sügava põhjusega, nagu see oli 1806.a.; seda ei või ka teha ebasoodsal hetkel, sest sõda on politika instrument, politika jätkamine teiste abinõudega ja kogu sõjaplaan peab alluma politikale. Sellest ajast on Saksamaal hakanud maksma põhimõtte "der Krieg ist ein Moment der Politik".

Põhialus. Clausewitz oli näinud, kuidas väliselt tugev paistev Preisi armee Napoleoni poolt ära pühiti, nagu hunnik sügisel maha langenud lehti. Ta oli näinud kuidas Napoleon, kes 15 aasta jooksul ainult võite oli saavutanud, siiski ei suutnud maha murda Hispaania rahvast, kes fanaatiliselt oma vabadust kaitses, ja lõpuks Leipzigi juures ise purustatud sai Scharnhorsti poolt patriootiliste üleskutsetega kokku kogutud sõjaväe abil.

Otsides nende nähtuste põhjusi, ta ei leia võitu aritmeetilistes arvudes ega geomeetrilistes vormides, isegi mitte ühes või teises sõjaväe organisatsioonis, millistes elementides otsisid võitu tema kaasaja väejuhid - ta leiab

võidu põhjusi moraalses jõus. Moraalne jõud juhis, sõjaväes ja kogu rahvas, mis vähjenduma peab salajases ettevalmistuses ja hoogsas ning kiires teotsemises, on võidu alus.

Sõja eesmärk. Clausewitz'i arvamuse järele sõja eesmärgiks ei või olla püüe kavalate manöövrite abil vaenlast enesest eemal hoida. Temale - missugune ka poleks sõjaplaan - sõjaliste operatsioonide ülim eesmärk on vaenlase organiseeritud jõudude purustamine ja hävitamine lahinguga.

Sõja vormid või abinõud. Sellest, mis on öeldud, ei tohi järeldada, et Clausewitz oleks nõudnud ainult pealetungi - maksu mis maksab. Ei, ta oli selgesti ära näinud Venemaa kaitsesõja mõju 1812.a., ta oli näinud 1813.a. Dresdeni rajoonis head resultaati, mis saavutati osalise kaitsega Napoleoni vastu. Ja selle tõttu, võib olla, tal oli teatud sümpaatia kaitsepealetungi vastu, milles ta näeb kõige tugevamat sõja vormi. Kuid ta uurib ka pealetungi kõige puhtamat kujul.

Strateegilises pealetungis ta eelistab marssi otsekohe vaenlase peale ilma keeruka manöövrita, kusjuures kõik jõud on ühendatud nii ajas kui ruumis. Ainult kui see paratamata, siis lubab ta jõudude jaotust, et kontsentriilise manöövriga neid kokku viia otsustaval kohal. On tuntud tema lause: "Pole võimalik lahutada armeesid sama kergesti kui tantsupaare kadrillis, et siis neid jälle ühendada igasuguste reveranssidega õigel momendil". Haaramist Clausewitz otsib ainult taktikas ja kui võimalik mõlemal tiival, kuid tingimusega, et tegevus rindel ja tiival peab teostuma ühel ajal.

Meie teame, et praegusel ajal sõja doktriin, mis Clausewitz'i poolt üles seati, on peajoontes igalpool vastu võetud.

Meie teame kuidas see doktriin suurepäraliselt realiseeriti Saksamaal Bismark'i, Roon'i ja Moltke läbi. Meie teame kuidas ka praegu sõjalise jõu alus on rahva moraalne jõud, mida peab alatasa juhtima ja kasvatama, ja meie teame, et ka praegu operatsioonide eesmärk on vaenlase organiseeritud jõudude hävitamine.

Sellele vaatamata oli siiski tarvis hiljemini Clausewitz'i teesid teatud revideerimise alla võtta, sest 1/ inimeste massid, kes sõjast osa võtsid, läksid ikka suuremaks ja 2/ tehnika progress avaldas oma mõju väga imperatiivselt; liikumise võimaluste suurenemine raudteede abil, varustuse paranemine j.n.e. pidid ka strateegiat mõjustama

ja seda märkas õigeaegselt Moltke.

Willisen. Siin meie leiame puhastverd metafüüsiku, kes igasuguste abstraktsete targutuste ja kõiksuguste oletuste varal tahab selgitada sõjakunsti kõige sügavamaid aluseid. Oli aeg, kus Willisen'i nimi ülemaailmalikku kuulsust omas ja isegi Clausewitz'i tahaplaanile surus. Clausewitz'il leiame suure hulga, küll segamini paisatud, kuid kuldseid mõtteid; Willisen ehitab ülesse terve hoone, kus kõik asub omal kohal ja moodustab mingisuguse loogilise monoliidi. Tema "Suure sõja teooria" s on tahtnud luua pikkade targutuste varal mingisugust skeemi teotsemiseks. Kuid kõik see on teatud illusioon, sest elu ise ei lase end mingisuguse skeemi alla paigutada. Tegelikult vaejuhina 1849.a. oli Willisen aga õnnetu ja tema kuulsus langes kiiresti.

Moltke. Esialgul on Moltke kaitse-pealetungi pooldaja. 1860.a. kokkuseatud märgukirjas avaldab ta mõtet sõjakorral alul kaitse seisukorda jätta Austria vastu. Ka plaanides Prantsusmaa vastu enne 1870.a. leiame, et kaitsele on pühendatud võrdlemisi suur osa tegevusest. Sellega tahab Moltke võita aega, et teisel jõude koguda ja anda otsustav löök. Kuid siin Moltke läheb lahku Clausewitz'ist ja asub lähemale Scharnhorst'ile, kelle eeskujul ta ka algusest saadik teatud jõudude lahusolekut ette näeb ja kontsentrialse manövriga tarvilisele kohale viib - see mida Clausewitz ainult mõnikord kui paratamatu asja aktsepteeris. Moltke kirjutab: "Suurte masside koondamine toob alati enesega kaasa palju sekeldusi..... on kahtlemata väga koondada suured massid teiseks otstarbeks kui otsustavaks lahinguks..... manövreerida tuleb lahus ja ainult lahinguks tuleb koondada kõik kuni viimase pataljonini - selles seisab juhi ülesanne". "Getrennt marschieren um vereint zu schlagen" - oli Moltke hüüdsõna. Sellest tuli teha järgmised järeldused:

- 1/ ette näha oma suurtele üksustele teatud pool-hargnenud kord ja lahti õelda ühisest avangardist;
- 2/ kasutada täielikult kõike teede võrku ja moodustada kolonnid mitte suuremad kui diviis;
- 3/ operatsioonide suundade määramisele panna erilist rõhku.

Moltke tahab ühel ajal oma väed välja viia vaenlase rinde ette ning tiibade vastu ja ta leiab, et "see on raskemaid ülesandeid, mis strateegia vaejuhile esitab". "Kuid", lisab ta juurde, "kui see on realiseeritud, on strateegia

oma kohuse tähtnud ja suured tagajärjed peavad ilmsiks tulema". "Umfassen - einschliessen - vernichten!"

Moltke on peaaegjalikult strateeg. Ta toob sõjaväe lahinguväljale ja annab siin vabaduse alljuhtidele. Ainult kriisi momentidel annab ta oma vaimu-jõudu nendele abiks, nagu näeme seda Königsgrätz'i ja Grawelotte'i juures. Et sarnane kontseptsioon liiga kaugele areneda võib, nägime Maailmasõja algusel kuni Marne lahinguni, kus saksa ülemjuhatus laskis juhtimise ohjad üldse kätest välja libiseda.

Ka taktikas ei ole Moltke absoluutselt offensiivne. Ta nõuab, et pealetung sünniks kindlasti ainult siis, kui on jõudude ülekaal olemas.

Moltke ideed said 1866.a. ja 1870a. kroonitud eduga ja nende vastu ei tõstetud häält kuni 1914.a., millal algas Maailmasõda. Neid püüti ainult kohandada olukorra ja õpite kohaselt, kasutades buuride ja Vene-Jaapani sõja kogemusi.

Lewal. Juba 1869.a. oli noore kindralstaabi kolonel Lewal'i nimi kuulus. See oli tema tagasihoidliku pealkirjaga töö "Armee korpuse rännak" resultaadiks. Selle töö tähtsus oli härmiselt suur. Võib öelda, et kõik kaasaja määrustiku §§, mis käsitlevad rännakuid, kõik taktika õppe- raamatud sama küsimuse üle - juurduvad Lewal'i töös. See, mis meile tänapäev iseenesest mõistatav paistab rännaku organiseerimises, ei olnud seda sugugi kuni Lewal'ini. Tol ajal oli palju asju, mis Friedrich Suure aegadest pärandusena säilinud. Nii Friedrichi ajal rännaku eel märgiti signaal "üldine marss", telgid rulliti kokku ja kõik üksused asusid liinile. See võimaldas kõige suuremat kontrolli meeste järele, sest deserteerimine oli tol ajal suur. Asja halb külg oli aga see, et üksustel, kes kolonni sabasse asusid, tuli seista täies rakmes 4-5 tundi enne kui said alustada liikumist. Ajajooksul deserteerimise küsimus langes ära /sundteenistuse algusega/, aga see kord jäi edasi maksma. Lewal oli see mees, kes sarnastele "pisiastjadele" tähelepanu pööras ja otsis võimalusi sooritada maksimaalseid rännakuid, minimaalse aja ja jõupingutusega. Tema näitas, et on võimalik moodustada kolonne ajaarvestusega, seadis sisse distantseid, et vältida kolonnide segiminekut, korraldas väikseid ja suuri peatusi rännaku ajal j.n.e.

Pärast ebaõnnestunud sõda Lewal asub strateegiliste probleemide juurde. Ta teeb enda ülesandeks luua n.n.

"positiivne strateegia", kus kõik on suunitud sellele, et on vaja vältida visata strateegiast need osad, mis kõnelevad sidemest strateegia ja politika vahel ja jätta sisse ainult puht tehniline osa.

Tulevane sõda on Lewal'ile massiliste armeede kokkupõrge rind rinna vastu - siin pole ruumi mingisuguse keeruka manöövri jaoks, on ainult vaja viia need suured massid piiri äärde ja korraldada nende õigeaegset varustamist. Siit algabki selle probleemi tehniline ettevalmistamine, ilmuvad igasugused graafikud j.n.e.

Maailmasõda aga näitas, et strateegiat ei saa võtta ainult selles piiris, see osa jääb ikka ainult osaks ja peab alati mäletama, et politika on strateegia aluseks.

Verdy-du-Vernoy. Esiialgu Verdy-du-Vernoy töötas taktikaliste probleemide valdkonnas. Tema teeneks on praktiliste kaardiharjutuste tarvitusele võtmine. Kuid pärast vana Moltke surma hakkas tema kirjutama ka strateegiliste probleemide üle. Ta tähendab kohe, et ei kavatses esile tulla mingisuguste uute asjaoludega, kuid tahab ainult selgitada olemas olevaid vaateid. Ta teemaks on analüüs operat. eesmärgi, baasi ja liini üle. Töö meetod läheb täielikult lahku Willisen'i omast. Viimane katsub sügavate targutuste varal luua teatud teooria, mis peab selgitama kõik sõjaajaloolised faktid. Verdy-du-Vernoy asub aga otsekohe faktide juurde ja püüab selgitada strateegiliste elementide tähtsust ja osa faktide kujunemisel. Näiteks uurides operatiivset baasi, ta selgitab sõjaajaloost missugune tähtsus oli baasil mitmesugustel ajajärkudel, missugused küsimused tõusid siis ülesse ja missugused motiivid sundisid korraldama seda baasi ühte või teist viisi.

Soovitan tõsiselt lugeda selle autori teoseid, nad laiendavad märksa iga juhi silmaringi suurtes operatiivsetes küsimustes ja on pealegi kergesti loetavad.

Von der Goltz ja Schlichting. Nemad kirjutavad ühel ja samal ajal, kuid nende vaated ainele lähevad lahku. Schlichting hoiab kinni täielikult ainult saksa olukorrast, luges saksa sõjalist organisatsiooni probleemi aluseks, arvestades saksa suurt tehnikat ja kultuurilist sõjateatrit ja, baseerudes parimale raudteede võrgule, tahab näidata, et tänapäeva strateegia ja endise vahe on nii suur ja nii ilmne, et ei maksa vana juures enam peatuda. Von der Goltz aga lähtub eeldusest, et mitte kõikjal pole sarnased tingimused kui saksa sõjateatril ja sellepärast on tarvis

teetseda lihtsamalt, mitte ainult viimase moe järgi, vaid võtta arvesse ka endised kogemused. Nende autorite töid võib leida ka meie raamatukogudes.

Foch - kuulub prantslaste parimate sõjateoorikute hulka. Tema peamine töö: "De la conduite de la guerre" moodustab endast ka tegelikult lõpuni viimistletud teose, mille põhjal kasvatati prantsuse sõjaväge. Foch töötab ka konkreetse meetodi järele, tema ootab sõjalise tegevuse arenemist samadel lahinguväljadel, kus möllas 1870.-1871.a. sõda ja sellepärast seabki enda ülesandeks selgitada neid strateegilisi küsimusi, mis kerkisid esile 1870.a. Ta püüdis uurida motive, mis viisid ühe või teise otsuse juurde, siis selgitada millega erineb praegune olukord 1870.a. sõja olukorrast ja lõpuks teha järeldused kuidas oleks vaja teetseda võidu saavutamiseks. Töö õnnestub ja sellega algabki Foch'i karjäär.

Kuid nüüd - pärast Maaailmasõda - peame tähendama, et kõik tuli tegelikult hoopis teisiti ja sagedasti just vastuksa Foch'i ootustele. Räägitakse, et ta ise 1915.a. jaanuaris pööras oma staabiohvitseride poole palvega unustada täielikult kõik see, mis ta ise oli kord õpetanud.

Sellest näeme, et ka kõige sügavamalt uuritud konkreetne meetod ei päästa vale oletustest ja eeldustest ja et teatud sõjaajaloolisi fakte võib selgitada selles suunas, kuhu ise tahad välja jõuda.

Krahv Schlieffen - kauaaegne saksa kindralstaabi ülem, kes kõige selgemini oskas buuride ja Vene-Jaapani sõdade kogemustest välja noppida tähtsamaid õpiseid. Schlieffen näeb ainukese võimalusena hävitada vaenlast, kes teotseb modern sõjavarustusega, nii strateegilises kui taktikalises haaramises ja mitte tagasihoidlikus haaramises reservidega, vaid suurejoonelises haaramises suurte üksustega, kes kaugel tarviliselt koondatud ja täpsalt väljauritud suundadel liikuma pandud. Koondamine ei tohi sündida enne lahingut, nagu seda nõudis Clausewitz ja veel mõnikord aktsepteeris Moltke, vaid koondumine peab teostuma lahingu algusega ainult lahinguväljal. Schlieffen leiab, et Napoleoni kaotused olid tingitud ainult selle printsibi ignoreerimisest.

Missugused olid selle teooria praktilised järeldused? Neid oli peamiselt neli.

Esimene käib reservide asetuse kohta.

Vaenlase rinne, nii nagu teda on suudetud kindlaks

teha, pole pealetungi tähtsamaks objektiks. Nii strateegiliselt kui taktikaliselt seda rinnet võib lugeda ainult teisejärgu tähtsusega objektiks. Tiib või vaenlase seljatagune on esimese järgu tähtsusega objekt. Selle tõttu siis ka reservide peamass pole oma lahingukorra (dispositiivi) keskel, kus on ainult väikesed osad, et võimaldada teisejärgu tähtsusega tegevust, vaid on tiibade või selle tiiva taga, mis peab otsustavalt teotsema. Teie teate, kuidas see oli realiseeritud 1914.a.

Sarnane strateegia kasutab healmeelil kindlustatud raioone ja ka kaitsetegevust, et säästa jõude rindel ja neid kuhjata tiibadele. Nii Schlieffen'i 1905.a. plaan nägi ette kaitsetegevust "Moselstellung'i" ja Strassburg-Metz'i raioonis, kuna kõik jõud olid paremal tiival, kus suurejooneliselt peale tungit.

Teine puutub üksuste lahingukorda (dispositiivi).

Et tiiva manööver võiks tarviliselt areneda, on tarvis kõita vaenlase rinnet, luues võimalikult rutem temaga kontakt. Kuid pole tarvilik, et see tegevus kehteks väga kaua; selle tõttu pole tarvis seks otstarbeks luua sügavaid kolonne. Schlieffen on arvamusel, et brigaadi kolonn on selleks küllalt tugev. Nii siis Moltke muutis korpuse kolonni diviiside kolonnideks ja Schlieffen diviisi kolonni brigaadide kolonnideks.

Nende kolonnide suundadele, tegevusribadele, hargnemisviisidele antakse väga suurt tähtsust ja neid uuritakse alati väga suure hoolega.

Kolmas selgitab avangardi kasutamist.

Schlieffen ei kavatsenud oma tegevust korraldada vaenlase tegevuse järgi. Ta tahab täiel jõul oma plaani läbi viia, oma tahtmist vaenlasele peale suruda; selle tõttu ta ei tahagi otsida lahinguga täpsamaid andmeid vaenlase kohta. Ta süsteem on otsust peale kokku seatud ja see peab arenema, nagu on nähtud ette.

Peaks vist küll tähendama, et see vaade eeldab nagu kaunis passiivset vaenlast. Igatahes sarnane manööver strateegilist avangradi ei nõua. Taktikaline avangrad peab ainult võimaldama sõjaaegset jõudude hargnemist. Siin toovad paljud brigaadide kolonnid suurt kasu, nad ätakerivad otsekohe eesmärgiga kõita vaenlast. Otsuse otsimine on aga tiibadele kuhjatud jõudude asi.

Neljas käib teadetekogumise kohta.

Kuna tol ajal lennuväge veel ei olnud, siis lasub see ülesanne ratsaväel. Teda tarvitatakse massidena, kogatakse tiibadele. Ratsaväe ülesanne on selgitada vaenlasest vaba raiooni ja katta oma jõudude paigutust. Seliste ideedega aguti Maailmasõtta.

D O U H E T (sünd. 1869.a.)

Kõrgema Sõjakooli haridusega suurtükiväe ohvitser ja silmapaistev tehnik. Just enne Maailmasõda juhtis lennuväe pataljoni. Kirjutas sellel alal esimese määrustiku, kus nimetas lennuväge eri väeliigiks. Teda naerdi välja, ning ta oli sunnitud pataljonist lahkuma. Suure vaevaga sai kusagil staabis koha. Kui Itaalia sõtta astus, määrati tema Milano diviisi staabi ülemaks. Siin tema esitas pika rea ettekandeid, näidates nende puuduste peale, mis sõjaväes ilmsiks olid tulnud. Kui kõik jäi endiseks, läkitas Douhet ühe suure ettekande otse sõjaministrile. Sõjaminister saatis ettekande ülemjuhatajale, ning kolonel Douhet anti Sõjakohtu alla ja mõsteti üheks aastaks vang. Ta vabanes vanglast just Caporetto päivil. Juurdlus, mis Caporetto katastroofi üle toimetati, avaldas kõik puudused sõjaväes. Need puudused olid samad, millede peale juba 1916.a. Douhet oli kõikide tähelepanu juhtinud, ja mille eest ta oli saanud üks aasta vangistust. 1920.a. kohus kasseerib endise otsuse ja mõistab ta õigeks, motiveerides, et "Douhet oli tegutsenud distsipliini vastaselt, pidades silmas Itaalia kõrgemat huvi!" Ta määrati lennuväe juhatusesse ja ülendati kindraliks. 1921.a. lahkus Douhet tegelikust teenistusest, ja sellest ajast kuni surmani 1930.a., võitles ta sulega uue sõjadoktriini eest, korjates endale palju pooldajaid, aga ka palju vaenlasi.

Kindral Douhet arvamuse järgi Maailmasõjast võis teha järgmisi järeldusi:

- 1) Suur konflikt oli rahvaste sõda, mis puudutas nende kõige laialdasemaid huvisid.
- 2) Lõppvõit jäi sellele grupile, kes suutis purustada vastase grupi materjalse ja moraalse vastupanu varem, kui ta enda vastupanuvõime kadus.

- 3) Sõjaväed tegutsesid purustamise abinõudena, sõjalaevastikud olid samuti purustamise abinõudeks, või varustamise abinõudeks.
- 4) Maapealne sõda omas ruttu staatilise kuju, tänu automaatrelvade tule mõjule, mis maksimaalselt soodustasid kaitset. Otsustavust maa peal saadi ainult siis, kui üks pool oli täielikult omaid jõud ära kulutanud.
- 5) Meresõda võideti varem kui ta õieti alata sai, liitlased päämiselt valvasid oma vastaste tegevust. Nad lõpetasid peaaegu kogu keskriikide kaubanduse, ja olid sunnitud ennast ainult nende allveelaevade vastu kaitsma.
- 6) Nii sõjaväed, kui ka sõjalaevastikud ei olnud küllalt sõjaks ettevalmistatud, sest vastavad staabid ei olnud õieti arvestanud tehniliste elementide jõudu.

Kuna siin üles loetud asjaoludes ei ole midagi, mis ei võiks korduda ka tulevikus, siis võiks arvata, et tulevikusõda peaks omama umbes sarnase ilme nagu see oli möödunud Maailmasõjal. See ei ole mitte nii, sest on esile kerkinud uus faktor, mis lükkab ümber kõik senised oletused ja annab sõjale hoopis teise ilme. See uus faktor on asjaolu, et tulevikus õhk annab võimaluse ettevõtta suuri lennuväe operatsioone. See fakt muudab täielikult sõdade iseloomu. Kuni senini pidi vastase tagala purustamiseks purustatama esmalt vastase rinne, nüüd seda ei ole tarvis enam teha. Lennuvägi võtab sarnase ülesande enda peale, ning tema tegevus muutub sõjagaasi tõttu veel võimsamaks. Ka Maailmasõja ajal tegutses lennuvägi ja tarvitati gaasi, kuid need relvad olid siis veel lapsekingades, nüüd on nad saanud täiskasvanuteks.

Nagu endises sõjas, nii ka tuleviku sõjas võidab see pool, kes suudab purustada vastase materjalse ja moraalse jõu. Lennuväe abil võib mitte ainult purustada neid jõudusid vaid võib purustada otse need allikad, kust need jõud tulevad. Selle asemel, et purustada üht putareid, võib purustada kohe see vabrik, kus suurtükke valmistatakse. Teiste sõnadega, on tarvis purustada terve organism, mis on palju õrnem, vähem distsiplineeritud ning pole võitluseks kohandatud ja ei suuda seda ka kunagi teha.

Peab mäletama, ütleb Douhet, et kaitse maa peal on alati tugev, kuna kaitse õhus on alati nõrk, tähendab seda peab kasutama ja sealt pealetungima. On selge, et õhust pommitamisel ei ole sarnast täpsust kui seda võib saavutada suurtükiväe tule juures, kuid selleks ei ole ka alati tervidust. Õhust pommitamiseks valitakse alati suurepinnalised märgid. Tähtis on ka kui võimsalt ja kui pika aja kestel pommitamine sünnib.

Maaõhust leiate näiteid, kus sõja vältel mõne linna pihta lasti välja kuni 75 tonni mürske. Kui see 75 tonni oleks aga ühe päeva jooksul ta peale visatud, siis on kindel, et ta oleks saanud täielikult purustatud. Hävitusetöö, mis Maaõhust vältel tehti oli hirmus, aga rahvad suutsid siiski sellele vastu panna just sellepärast, et see hävitusetöö nõudis palju aega. Usun kindlasti, ütleb Douhet, et küllalt oleks olnud poolest sellest hävitusetööst, kui ta oleks teostatud kolme kuu jooksul, ning isegi veerandist, mis läbi viidud 8 päeva jooksul. Kui visata iga päev 300 tonni pomme riigi eluliste tsentrumite pihta, siis oleks võit varsti käes, sest suured ja keerukad tsentrumid ei suuda evakueeruda, ning kui nad seda teevad, siis peab kõike täielikult uuesti organiseerima. Sarnastes tingimustes ei ole sellel rahval, kelle vastu sarnane tegevus sihitud, kuigi suuri väljavaateid püsimiseks. Tuleb küsida, kas ei ole võimalik õhutegevust sõjas piirata eraldi konventsioonidega, kas Genfi või Haagi asutuste raamides? Douhet'i arvates see on võimata, sest esiteks ei sa keemilist ettevalmistust kontrollida, ja teiseks kui riigi ja rahva saatus on kaalul, siis visatakse sinna kaalule kõik mida teha suudetakse. Neutraal riikidel on väga raske otsustada, kes see tõeline algataja oli, ning mõnigi kord kasutavad nad soodsat juhust äri tegemiseks, müües sellele, kes rohkem pakub. Olgu tähendatud, et need sõnad ütles Douhet 1929.a. ja tänapäeval näeme, et see tõesti nii on, sest sanktsioonide asjus see tendents paistab väga selgelt silma. Kõik jutud sellest, et üks sõdimise viis on metsikum kui teine, on ainult demagogia. Sõda ise on metsik. Kui on lubatud üldse tappa inimesi ja hävitada nende varandusi, siis ei saa juba selle üle vaielda kuidas seda teha peenemalt ja galantselt.

On suur küsimus, mis on humaansem, kas surra mõne gaasi m õ j u l, või joosta verest tühjaks purustatud kehaosa- de läbi.

Douhet arvates ainuke võimalus oma maad ja rahvast päästa aero-keemilise sõja hävitustööst, on olla ise maksimaalselt tugev sellel alal. Ähvardus õhust mõjutab ka suuresti üldist poliitikat. Tüüpilisemaks näiteks on Inglisemaa. Üle kolmesaja aasta on Inglisemaa eksploa- teerinud oma seisukohta saartel, olles alati liidus sõ- jalise jõu poolest teisel kohal seisva riigiga kõige tu- gevama vastu, kasutades merel oma tugevust laevastikku ja mandril liitlase tugevat sõjaväge. Sarnane poliitika andis alati häid resultate. Douhet arvamus järgi, ja nii ta vist ongi, on Inglismaa nüüd kõik oma paremuse kaotanud, laevastik ei suuda enam kaitsta elulisi kesk- kohti nii nagu varem. Nüüd peaks Inglismaa omama ka kõi- ge tugevama õhulaevastiku ja õhukaitse organisatsiooni. Kahtlane on, kas ta ka siiski suudaks jääda praegusele positsioonile, sest peale abinõude peab praegu selleks, et end õhust kaitsta, omama ka ruumala. Selle ruumala saavutamiseks peab Inglismaa tahes või tahtmata oma po- liitikat juhtima nii, et Prantsusemaa oleks tema liitla- seks. Douhet arvates tulevased sõjajõud jagunevad kolme ossa: 1) maajõud 2) merejõud, 3) õhujõud. Maa peal kaitse- tegevus on võrdlemisi kerge, pealetung aga tihti väga raske. Merel on kaitsetegevus, eriti kallaste ligidal, kerge. Pealetung juba raskem, kuid kergem kui maa peal. Õhus on täieline kaitse peaaegu võimatu, pealetung aga võrdlemisi kerge.

Üldine järeldus: - Olge kaittsel maal ja merel - tungige peale õhust! ! !

Et seda läbi viia, on tarvis saavutada õhus domi- neeriv seisukoht. 1) Anda õhujõududele rippuvalt oma üldressursidest maksimaalne osa. 2) Organiseerida need jõud nii, et oleks võimalik pidada intensiivset ja kestvat õhutegevust. Kerge on üles seada eelpool toodud nõudmisi, kuid raske on leida abinõusid ja meetode nende nõudmiste realiseerimiseks. Douhet ei anna mingisugust retsepti, siis peab realiseerima iga riik vastavalt olukorrale ja oma võimetele.

Douhet arvates õhujõudude tegevus on suundatud peamiselt maapealsete objektide vastu, nagu elulised juhtimise tsentrumid, vabrikud, ladud jne.

Kui maa ja merejõud üksteist otsivad, et läbi viia otsustavat lahingut, siis õhujõud, olgu kõige tugevam või kõige nõrgem, ei tee seda. Tugevam võib asjata lennata õhus, ilma et oma vastast leiaks. Ta kulutab ja väsitab end, ning kaotab ainult aega. Nõrgem ei otsi teda lihtsal põhjusel, sest kaotades lahingu, ta kaotab kõik. Siit näeme, et õhujõud peavad kohandatud olema peamiselt pommitamiseks. Pommitamised peavad algama kohe kui üks riik on otsustanud alata sõda, ilma et kaotataks aega diplomaatilistele formaalsustele. Ühel varajasel hommikutunnil pealinn, kõik teised suured linnad, suured tehaste koondised ja lennuväe tsentrumid langevad maksimumalsete pommitamiste alla. See peab sündima sama järsku ja ootamatult kui maavärisemine! Douhet arvates modern õhuarmee peaks koosnema mitmeistmelistest lahingumasinatest, mis suudaksid tulistada igas suunas, lahingut pidada ükskõik missuguse kiiruse juures ja ka pomme kanda ja pilduda. Seega ühe ja kahestmelised hävitajad üldse ei kõlba, sest nad saavad tulistada ainult teatud suundades, ning positiivseid tagajärgi annavad nad ainult siis kui nendel on suurim kiirus ja parim manöövreerimise võime. Kes võiks garanteerida, et sõja alguseks omaksime nii ideaalseid hävitajaid?

Peale võimsate lahingumasinate peaks õhuarmees leiduma väiksemal arvul teisi tüüpe luureks ja suurte pomme kandmiseks.

Itaalia jaoks Douhet näeb ette järgmise doktriini:

- 1) Kaitsta ennast maarindel. Laevastik paneb seisma igasuguse vastase laevastiku tegevuse vahemerel. Õhuarmee koosneb suurest arvust lahingumasinatest ja vähemast arvust luuremasinatest. Õhuarmee teotseb alati jõuga ja massiliselt.
- 2) Õhuarmeele antakse maksimum riigi ressursidest, maa ja mereväele ainult nõnda palju, et nad suudaks täita ettenähtud ülesannet.
- 3) Sõjakorral üldine juhtimine on Ülemjuhataja käes, kes annab ülesanded maa, mere ja õhujõududele.
- 4) Õhuvägi selgitab juba rahuajal kõik tema tegevusse

puutuvad probleemid: navigatsioon, lennuformatsioonid, lahingu ja pommitamise formatsioonid.

5) Maa ja merevägi peavad alati silmas pidama, et nendel enam kindlasti kaitstud tagalat ei ole, sest tagala on alati vaenlase poolt haaratud, ja kommunikatsiooni liinid alati ähvardatud.

Nende põhimõtetega on sündinud teatud revolutsioon sõjaliste ettevõtete teostamises. Varemalt, et oma vastast põlvili panna, oli tarvis hävitada tema maa või merevägi. Tänapäev oleks sellest võib olla ka küllalt, kuid see ei ole tingimata tarvilik, sest õhuvägi võib anda hoobi vastase südamesse ja teda paraliseerida. Douhet'ile on väga palju vastu vaieldud. Toon siin ette tähtsamad asjaolud ja Douhet vastulaused.

1) Õhusõda on ebaseaduslik. Õhusõda, mis oma koldest kandub laiali üle terve riigi territooriumi, matab oma rusude alla sõdurid kui ka mittesõdurid, naised ja lapsed ning on täiesti ebahumane, mitterüütellik ja alatu ning tähendaks kogu tsivilisatsiooni eitamist.

Douhet vastab sellele, et on lõpulikult ükskõik, kas inimene sureb, olles puruks kistud mürsukildudest, kas jookseb verest tühjaks okastraadi peal rippudes, sureb merepõhjas allveepaadis õhu puudusest, või tapab teda kiirelt mõni lahingumasin. Sõda on üldse ebahumane, ja kui tahetakse seda karistada, siis peab karistama esimeses järjekorras sõda ennast. Sõda on härmiselt tõsine asi, kogu riigi ja rahva saatus on kaalul, ning sellepärast haaratakse ka kõikide abinõude järele mida aga suudetakse, et võitu saavutada. Sõjas ei ole rüütellikku ja mitterüütellikku relvastust, on olemas ainult mõjuv ja mittemõjuv relvastus. Ja mida tähendab rüütellikkus? Kas on rüütellik täiesti ootamatult atakeerida rahulikult puhkavat vaenlast? Kas on rüütellik atakeerida vaenlast, kellest püütakse olla tingimata ja teadlikult tugevam? Tegelikult on aga need asjaolud paremad, mida sõjakorral õpetatakse ja mille eest kiidetakse. Kas pooldada ennem, et sinu riik ja rahvas sureksid sõjas lööduna ja võidetuna, kui pommitada linna naiste ja lastega, eesmärgiga sisendada vaenlasele tunnet, et vastupanu on lootusetu.

2) Rida maa ja mereväe autoriteete Itaalias vaidlesid

üldse õhuväe kui niisuguse vastu, leidis, et ikkagi on võimalikud ainult iseseisvad maa ja mereväe operatsioonid, millede kasuks võib ja peab tegutsema lennuvägi. Sellepärast juba õhuväe kui iseseisva väeliigi organisatsioon olla ekslik.

3) Õhutegevus ei saa olla otsustav, sest inimese iseloomus on juba olemas rühe, et hinnatakse tihti mõne asja võimeid ja võimalusi üle. Iga abinõu vastu inimese geenius leiutab vastuabinõu Douhet vastab - võib olla kord leitakse vastuabinõu, praegu teda aga veel ei ole, ja sellepärast ei maksa konkreetselt siin vaielda.

4) On võimatu saavutada täielik ülekaal õhus! Kõik on arvamusel, et ülekaalu võib saavutada ainult pika ja raske võitluse tagajärel, vahepeal võib maavägi juba suuri ja otsustavaid tagajärgi saavutada, ning siis langeb suur lootus lennuväe tegevusele iseenesest kokku. Douhet on ise ka arvamusel, et kui lennuväe organiseerimise juures on ekonomiaat tagaäetud, siis on muidugi hädadacht suur, kuid kui algusest peale õhuarmee vastavalt ülesehitada, siis peavad ka tagajärjed ilmsiks tulema.

5) On tarvis ka maa ja mereväele oma lennuvägi ja sellepärast ei jätku riigil ega rahval jõudu ega ressursse, et ülesehitada veel iseseisev võimas õhuarmee.

Douhet arvab, et peab lahti ütleva abilennuväest, ning maa ja mereväe juhid peaksid omi praegusi vaateid muutama ja ettevõtteid piirama.

LIDDELL - HART:

Viimaste aastate jooksul on suurimal määral tähelepanu äratanud inglase Liddel-Hart. Teda on arvustatud kui juhtivat isikut sõjateaduse arendajate reas. Tema tööd on tõlgitud 14 keelde. Paljud tunnustavad teda "suureks sõjakirjanikuks". Kõneldakse, et nii nagu XIX sajandil Clausewitz oli otsinud põhijooni uute ideede esiletoomises, nii on seda teinud XX sajandil Liddel-Hart. Kuigi sarnane arvamus on ehk teatud liialdus, peab siiski tähendama, et tema tööd heidavad uut valgust mõnede strateegilistele põhimõtetele ja paljud tema mõtetest väärivad huvi ja tõsisist tähelepanu. Liddel-Hart uurib peamiselt Briti sõjapidamise meetodeid, kuid mida mitmekesis-

maid arvamusi meie kuuleme, seda kergem peaks meil olema luua enesele vaateid ja tõekspidamisi, mis oleksid õiged ja otstarbekohased.

Suur - Briti on paljudest sõdadest osa võtnud, kuid kui püüda tõmmata nende vahel paralleele - siis torkab silma, et on olemas teatud kontrast - isegi suur kontrast selle osa vahel, mis Briti on mänginud viimases Maailmasõjas ja endistes sõdades. Peab ütlema, et viimane Maailmasõda ei olnud mitte esimene, mida võib klassifitseerida "Suure sõja" nime all, sarnaseid oli olnud varemgi, kuidugi koosõlas vastava aja üldmõõtudega. Viimase Maailmasõja ajal Briti proklameeris põhimõtet, et tarvis on võidelda lõpuni, kuni on purustatud saksa armee ja saksa keiser kaelapidi üles poodud. Tegelikult loobuti kuidugi sõjapidamisest palju varem. Saksa sõjavägi oli mitmesuguste faktorite, nagu blokaad, sotsiaalsed rahunused, propaganda, Wilsoni 14 punkti jne. mõjutusel kaotanud tahte edasi võidelda. Sõja resultaadid saavutati suurte raskustega, mida Briti natsioon saab veel kaua aega tundma, on isegi küsimus, kas ta üldse kord veel pareneb neist haavadest. See tuli sellest, et Briti oli ennast niiviisi sidunud selle sõjaga, et pidi kõik oma jõu sinna viskama, seades sisse sundteenistuse kohustuse.

Üldiselt arvatakse, et see oli nii tarvilik, kuid Liddel Hart küsib - kas see oli tõesti nii tarvilik. Ka varemadel aegadel oli Briti olnud oma suurtele vastastele peavaenlaseks - nii oli see olnud Bourbonide ajal, nii oli see Napoleoni ajal ja nii oli see Maailmasõja ajal, kui Saksamaa alati hüüdis "Gott strafe England!" Flandria muda on alati olnud saatustlik Inglismaale. Varemadel aegadel on sinna sisse astunud ainult jalgadega - viimases sõjas pidi inglane ennast terve kehaga sinna sisse viskama. See oli heroiline, kuid kerkib küsimus, kas oli see tarvilik. Liddel - Harti arvates tuli see sellepärast, et on valesti tõlgitsetud Napoleoni ja ühekülgelt mõistetud Clausewitzi. Nagu mäletame, Napoleoni kolm domineerivat teooriat, mis defineeritud Clausewitzi poolt kõnelesid - 1) "absoluutsest sõjast" - mille praktiliseks järelduseks oli "relvastatud rahvad." 2) - et on tarvis peajõud viia peavaenlase vastu algusest peale ja 3) - on tarvis purustada vaenlase organi-

seeritud jõud lahinguga.

I. - Peab arvama, et "absoluutse sõja" all ei tuleks siiski mõista sõda, mis viib nõnda kaugemale, et kõik pooled on lõpuni väsinud ja ära kulutatud. Liddel-Hart arvab, et kui see nii oleks, siis võib juhtuda, et saavutatud resultaate hind osutub kallimaks kui ta seda üldse väariks. See oleks terve inimese mõistuse vastane.

Sarnaselt "absoluutset sõda" mõista ei tohi ja sarnaselt teda pidada ka ei tuleks. Napoleon kõneles küll "absoluutsest sõjast" - kuid tema sõdis ainult nõnda kaua, kui ta reaalselt kasu sai ja otsis rahu võimalusi nii pea kui märaks, et kasud muutuvad problemaatiliseks.

II. - Teise teooria kasuks tsiteeritakse alati lauset, mida Napoleon olla ütelnud "Austria on peavaenlane, kui Austria on purustatud, langevad Hispaania ja Itaalia iseenesest. Ei tohi hajutada omi jõude, peab atakeerima kontsentriilselt."

"Mina näen ainult ühte asja - peamassi. Minu püüe on teda purustada - kõik kõrvalised asjaolud langevad ära iseenesest."

Et neid lauseid õieti mõista, on tarvis täpselt teada missuguses olukorras nad olid väljendatud. Esimest lauset oli Napoleon öelnud veel enne 1796.a. plaanitsemises oma sõjakäiku, kus oli lisanud juurde: "On tarvis Austriat lüüa terve jõuga, kas otseselt või kaudselt."

Ja arendades oma mõttet, kaldunud ta just sinna, et on tarvis Austriat lüüa kaudsel teel. "Et jagu saada Austriast, on tarvis algul purustada Piedmont: "väike riik võrdlemisi nõrga rahvastundega siis Austria peab tooma jõude Rheinilt, et ennast kaitsta Itaalias - ja siis meie Rheini armeel on juba kerge ülesanne lüüa seal Austria sõjaväge!" Napoleon lisas veel juurde "meie liikumine Piedmonti vastu mõjutab Poolamaad ja julgustab Türgi Sultani." Need Napoleoni kalkulatsioonid on vähemalt sama tähtsad, kui mitte tähtsamad - puht sõjalisest eesmärgist, millede peale ainult juhib tähelepanu Clausewitz ja edaspidi Foch. Väga süstemaatiline on ka Napoleoni tegevus oma pealetungil Itaalias, kus tema ees seisis kaks armeed - nõrk Piedmonti ja tugev Austria armee.

Carnot tahtis, et Napoleon marsiks otse Milano peale, kus avaneks võimalus astuda võitlusse Austria armeega. Napoleon lükkas selle ettepaneku tagasi. Tema arvas paremaks lüüa esialgul ainult Austria armee vasakut tiiba, mille taandumine mõjuks halvavalt kogu Austria armee dissipliinile. Sel ajal, kui Austria armee ennast korraldab, pöörab tema terve jõuga Piedmonti vastu, likvideerib selle täielikult, ning edasi on siis juba järjekord Austria armee käes, kes seisab täiesti üksinda. Resultaat õigustas Napoleoni tegevust.

Teine lause oli öeldud 1797.a. Austria kindralitele kelledega tema pidas läbirääkimisi rahu üle. Vaevalt võib arvata, et Napoleon neile tahtis selgelt oma doktriini õpetama hakata. Muidugi on selge, et ta üldeesmärgiks oli - "purustada peamassi" - kuid mil teel ta seda realiseerib, sellest ta vaevalt kõneles.

Peab olema väga ettevaatlik sarnaste üksikute lausete tsiteerimisega ja seda rohkem kommenteerimisega. Marssal Foch, tuues kord paralleeli Saksi marssal Moritzi ja Napoleoni tegevuste vahel - baseerudes Saksi marssali lausele. - "Mina ei ole suurte lahingute pooldaja, iseäranis sõja algul", tõi selle vastu Napoleon lause 1806.a sõjakäigu algul: - "Mina eelistaksin praegu kõige rohkem üht suurt lahingut..." Foch tegi kokkuvõtte, ning tähendas: "Üks püüab oma eluaeg lahingutest kõrvale hoida - teine igatseb igal juhul nende järele!" Ometi näitab objektiivne ajalugu, et see nii ei olnud.

Saksi Moritzi arvele peab kirjutama palju suuri lahinguid, ja peasi, et kõik võidetud! Sarnastesse eksi-arvamustesse võib kergesti langeda kui piirata strateegilisi uurimusi kitsaste raamidega, uurides ainult Napoleoni või Moltke operatsioonide detaile, ilma et laiale ajaloolisele tagaplaanile küllalt tähelepanu pöörataks. Võib tuua veel üks näide Napoleoni tegevusest. Kui Austria oli likvideeritud, sai Prantusemaa peavaenlaseks Inglismaa. Kuid meie teame kõik, et otsene sõjakäik Inglismaa vastu seisis Napoleoni peas viimasel kohal. Tema pani ette 1) - Vallutada Saksamaa rand ja sellega lõigata läbi Inglismaa kaubateed Kesk-Euroopaga ja 2) võtta ette ekspeditsioon itta, eesmärgiga ruineerida Inglismaa kaubandus. Mõlemad teed pidid viima majanduslikule survele Inglismaa vastu, ning sarnane strateegia ei ole sõja-

liselt otsene, vaid kaudne. Esimest eesmärki võis kätte saada puht diplomaatilisel teel, teise saavutamiseks oli tarvis läbi viia sõjaline ettevõtte. Napoleonil oli küllalt põhjust arvata, et see peaks õnnestuma, sest hiljuti inglise laevastik oli läbi elanud ja osalt desorganiseeritud kahe tõsise mässu läbi. Ainult sellepärast ei läinud tema plaan täide, et saatus oli just sellel ajal andnud Inglismaale ühe suurima admirali, keda maailm kunagi näinud oli - Nelsoni (langes 21.okt. 1805.a. Trafalgaris lahingus). Napoleon tegutseb olukorra kohaselt - Austria vastu sõjaliselt, Inglismaa vastu majanduslikult.

Inglismaa on alati võitnud omi vaenlasi - ta on saanud Suur - Britiks ja seda ainult tänu nendele suurtele strateegidele, kes oskasid valida õiget vormi, mis Inglismaale on alati olnud "kaudseks viisiks". On tõesti huvitav vaadelda "Suur-Briti" tekkimist ja tema ajaloolist strateegiat. Suur-Briti tõus ja võimsus sai oma alguse kohe peale Uue-Maailma avastamast, sest sellest ajast algab tema majanduslik õitseaeg. Majandusliku tõusuga käib alati koos ka poliitilise võimu kasvamine. Peab tähendama, et Inglismaa esialgul ei osanud täielikult kasutada olukorda. Umbes 100 aastat varem olid tekinud suur ja võimas Hispaania ja samuti rikas ja laialdane Portugal, isegi Hollandi püüdis ette jõuda. Tõus algas kuninganna Elisabethi ajal sellega, et inglased leidsid kasuliku olevat hakata laial merel, mis nende kodumaad ümbritses - piraatideks. Riik hakkas oma inimesi sellel alal samuti kaitsma, nagu ta seda tegi igasugusel teisel alal. Sellega oli loodud alus mereväelisele agressioonile, mis varsti viis üle kolonisatsioonile, mis omalt poolt oligi aluseks Suur-Britile. Selge arusaamine sellest, et inglastel midagi head Euroopa mandrilt leida ei ole, viis sinna, et ettevõtlikud mehed asutasid kaugetele maadel seltsisid. Need seltsid tõid Inglismaale kaela küll sõdasisid, kuid samal ajal ka määratumat rikkust ja võimu. Varsti tekkis kokkupõrge Hispaaniaga, kes tol ajal oli võimsam riik maailmas. Kuidas sai Inglismaa jagu sellest suurest vaenlasest? Sõjaajalugu näitab, et see ei sündinud mitte otsese loögiga vaenlase peajõudude pihta, vaid kaudse tegevusega. Inglismaa takistas Hispaania kaubandust Ameerika ja Euroopa vahele (Drake jne.), ning toetas nõu ja jõuga neid Hispaania suurriigi provintse, kes

tahtsid iseseisvaks saada, esimeses järjekorras Hollandit. Samasugust strateegiat näeme meie edaspidi Cromwelli ajal. - Sõjaline tegevus Flandrias koos prantslastega, ning samal ajal admiral Blake püüdis Hispaania rannikute lähedal hõbuda laevu, mis tulid Ameerikast.

See asjaolu ruineeris Hispaania finantse. Sõjavägi valgus laiali, sest et ei suudetud talle palka maksta, ning Hispaania võim oli murtud jäädavalt. Samasugust teed käib Inglismaa oma edaspidistes võitlustes võimsaks saanud Hollandiga, hävitades tema kaubandust ja heeringapüüki, ja ka Ludvig XIV - daga, kes soovis Prantsusmaad tõsta võimsamaks riigiks maailmas. Ka siin näeme, et Inglismaa saatis mandrile võrdlemisi väikesed jõud geniaalse Marlborough'si juhtimisel. Peamise tähelepanu Inglismaa pööras näiliselt kõrvalisele sõjateatrile - Vahemerele.

Väga väikeste jõududega vallutas ta Gibraltari ja sellega hoidis oma käes kaubatee Ameerikast Lõuna-Euroopasse. Nii siis ka siin ei sündinud otsene löök vaenlase peajõududele, vaid kaudne kaubanduslik ja majanduslik surve oma vaenlastele, mis tõid Inglismaale täieliku võidu. Kõige selgemini on sarnase strateegia paremused Inglismaale näha 7 aastases sõjas. Sõda algas halvasti, Minorka saared läksid Inglismaale kaduma, inglise võim Ameerikas lõi kõikumata, ning isegi Indias oli tunda Prantsusmaa võidu lähenemist. Kuidas teotses Inglismaa? Enam ei saadetud ühtegi meest Euroopa mandrile, selle asemel anti suurt rahalist abi oma liitlastele mandril (Preisimaale). Samal ajal kõik elavjõud suunati vastaste kolooniate vastu, sel teel võitis Inglismaa Kanada, Vest-India saared, Bengali ja mõned Prantuse asumaad Indias, Senegal Afrikas ja Manilla. Kui hiljem rahuläbirääkimiste ajal mõned neist maadest tagasi anti, siis mitte sellepärast, et oldi sunnitud seda tegema, vaid sellepärast, et kuningas Georg III oli Pittiga tülli läinud ja ise halvas Pitti poliitikat.

Samasugust strateegiat kasutas Inglismaa Napoleoni vastu, andis rahalist abi oma liitlastele mandril, avaldades aga samal ajal tugevat survet merel vaenlase kaubanduse ja kolooniate vastu. Napoleoni võim murti ilma, et Inglismaa oleks saatnud suuremaid jõudusid mandrile. Liddel-Hart küsib, mis sundis siis õieti 1914.a. Inglismaad loobuma omast 300 aastat kestnud strateegiast, mis

talle alati ainult kasu oli toonud. Liddel-Hart ei leia sellele mingit õigustust. Ta on arvamusel, et mandrile oleks pidanud saatma ainult "Ekspeditsiooni korpuse" kuna kõik tähelepanu oleks pidanud Balkanite ja Türgimaa vastu pööratama. Tema on arvamusel, et sõja algul ei oleks raske olnud 150000 mehelise armeega vallutada Dardanellid, mis oleks võimaldanud Venemaale väljapääsu. Venemaa varustamine rahaga ja täiel määral tarvilise varustuse ja relvadega, oleks küll operatsioonid sellel rindel teistsugusteks kujundanud kui nad tegelikult olid. Siis oleks sõda omanud teise ilme, ja Inglismaa ei oleks pidanud miljoneid omi poegi saatma Flandria mudasse surema. Raske on oletuste peale rajada kindlat arvamust, kuid peab tähendama, et Liddel-Harti sõjaajalooline analüüs on huvitav, ning paljud tema väidetest on originaalsed ja veenvad.

Edasi Liddel-Hart algab rännakut olukorra vastu, mis soodustab süsteemi, kus ei tooda täit tõde päevavalgele. Tema arvab, et mitte kõik sõjakirjanikud ja kriitikud ei ole kirjutanud oma parema arusaamise ja südametunnistuse järgi, kartes sattuda vastollu võimukandjatega. Kidraleid on palju, ütleb tema, kuid kriitikuid vähe, ja on selge, et mass kaalub üksikuid üle. Kriitika vastu on alati kerge tuua teatud lauseid, millede vastu on raske vaielda. Kui keegi kriitik võtab vaatluse alla oleviku ja tuleviku, võib teda alati "kabineti kriitikuks" tembeldada. Kui ta aga kirjutab minevikust, võib öelda, et "pärast on muidugi iga üks see kõige targem". Kuid on siiski mehi, kes on julenud omi arvamusi kirja panna. Nad on tihti surutud maksva olukorra tõttu tahaplaanile, kuid aeg on siiski andnud neile õiguse.

Sarnane oli Saksamaal kapten Hoenig. Ametlik kindralstaabi poolt välja antud 1870 - 71.a. sõjaajalugu, mis oli koostatud vana Moltke näpunäidete järele, moodustab enesest töö, mis laulab kiidulaulu sõjaväele kui ka rahvustundele. Hoenig, baseerudes väeosade sõjapäeva-vaaramatutele näitas, et kõik ei olnud sugugi nii, nagu see ametlikus väljaandes toodud. Üks tema töödest Mars la Tour'i ja Gravelotte lahingute kohta - "24 tundi Moltke strateegiast" äratas laialdast huvi ja isegi sensatsioonid.

Inglismaal on tuntud Col.W.Repington, tema oli sõja algul "The Times'i" sõjaartiklite kirjutaja, ning ta võitles idee eest, et inglise laevastiku tegevus võib üleskaaluda 500000 mehe oma. Temale vaidlesid vastu Joffre, Castelnau ja Foch, tuues ette, et kogu inglise laevastik ei kaalu üles ühtki täkki! Kindralstaabi ülemkindral Wilson laskis ennast mõjutada prantuse juhtidest ja sellest tuligi idee, et on tarvis luua suur armee ja see saata Prantsusmaale. Kuid kui kord oldi nii tugevasti seotud, ei olnud edaspidi enam võimalik end lahti kiskuda.

Ühes Foch'iga lõpetas Prantsusmaal politehnikumi ja siirdus samuti suurtükiväkke keegi leitnant Emile Mayer. Sellel Mayeril on väga kerge sulg. Alles leitnandina ta kirjutas silmavaistva raamtu allohvitseride tööst väeosades. Mõni aasta hiljem tehti temale ettepanek võtta oma peale "Revue Scientifique" sõjalise osa toimetamine Mayer võttis selle ettepaneku vastu ja nüüd tuli tal asuda mitmesuguste sõjaliste probleemide uurimisele. Siin tuligi ta arvamusele, et see doktriin, mis tol ajal propageeriti tema vana sõbra Fochi poolt, ja mille peaidee seisis häädsõnas "Ikka edasi ja usku oma võidu sisse!" viib ja peab uue sõja puhkemisel Prantsusmaad viima väga raskesse seisukorda. Oma kirjutistes ta näitas, et tuleviku sõda võib positsioonisõjaks välja areneda ja on tingimata tarvis end ettevalmistada pikale sõjale. Muidugi naerdi teda tol ajal välja.

Teine sarnane mees oli Granard, tema ütles veel selgemini oma arvamuse "Plaan XVII" kohta, tähendades, et ainult suur löök sakslaste parema tiiva vastu võib tuua võitu. Tema töö "Guerre Eventuelle" ilmus 1913.a. ja on Liddel-Harti sõnade järele otse "prohvetlik".

Meil aga tuleb sellest ülevaatest tuua õpis, et ka kõige suurema aplombiga ette toodud doktriini on siiski tarvis aeg-ajalt kontrollida ja võrrelda teda ka teiste arvamustega. Ei tohi lasta ennast ükskõik missugustest faktoritest mõjutada, vaid valitsema peab alati inimese terve mõistus ja külm veri! Sõjaajalugu näitab, et mõlemad pooled sõjas harilikult katsuvad täide viia plaanisid, mis on kõige loogilisemad ja tervemad, sellest tekkivad poolikud resultaadid ja on tarvis edasi võidelda. Mõnikord on aga juhid tarvitusele võtnud hoopis midagi

ootamatut ja ebaharilikku, ja kui neil vähegi õnne on olnud, sest ilma õnnetä ei ole sõjas midagi teha, on nad saavutanud hiilgavaid resultate. Muidugi mitte iga ebaharilik teguviis ei garanteeri edu, kuid ta pakub suuremat võimalust selleks. Sõjaajaloost näeme, et suured võidud on saavutatud kas väga andrikaste ja tasakaalukate juhtide poolt, või sarnaste poolt, kes on suutnud kõige suuremat riisikut kanda.

Tulevikusõja üldine iseloomustus.

Selle küsimuse üle on viimasel ajal ilmunud juba kaunis arvurikas literatuur; ühed arvavad, et on võimalik rutuliselt üle saada sarnasest katastroofist, teised aga püüavad kõik lasta paista kõige mustemates värvides. Selge mõistus kirjutab aga ette, hoiduda kõikidest ekstsentrilistest teooriatest, kus fantaasia kõige suuremat osa etendab ja jääda reaali-võimaluste alusele. See reaali-alus seisab esimeses järjekorras selles, et tulevikusõda sünnib samades tingimustes, nagu möödunud maailmasõdagi s.o., et riigid ja rahvad panevad välja kõik oma jõu kuni viimase ni, sest nende eneste eksistents oleb ne resultaadist ja probleem seisab selles, kuidas teha seda kiiremini ja võimalikult maksimaalselt. Olgu riigis ükskõik missugune sõjaväe süsteem, kõikjal saavad kodanikud ühel või teisel teel riigikaitse ülesannetes ettevalmistud. Aga sellest on vähe - on tarvis ettevalmistada ka kõik riigi ressursid, mis omavad sõjapidamises samasugust tähtsust kui inimmaterjal - ja sellepärast on igalpool püevakorras tööstuse mobiliseerimise probleem. Ja mida paremini need on ette valmistatud seda vähemate inimohvritega loodetakse saavutada tarvilist resultati.

Sarnast sõda, kus kõik rahva ja riigi ressursid rakendatakse tööle, nimetaks praegu "Üldsõjaks" (Gesamtkrieg, la guerre integrale) ja tema nõuab:

- 1). ikka täiuslikumat sõjamaterjali,
- 2). suurearvulist eriteadlaste kaadrit nii sõjaväes kui ka rahvas,
- 3). majanduslikku mobilisatsiooni,
- 4). massilist sõjaväge ja tööliste arvu nõuete rahuldamiseks,

- 5). tihedat ja laiaulatuslikku koostööd maa-, mere- ja õhujõudude vahel ja
- 6). kestab arvatavasti aastaid.

I Materjali tähtsuse kasvamine.

Peab arvama, et kuigi tulevikusõja algpäevadel ei tule kohe kokku puutuda sarnaste materjali massidega nagu seda nägime 1918.a., kuid see nähtus on ilmtingimata ainult ajutine ja mööduv. Ei maksa aga lähtuda oletusest, et materjal on kõik- ka siin jääb ikka maksma vana vormel, et "materjali väärtus on võrdne nende inimeste väärtusele, kes temaga töötavad."

Materjaliga ühenduses seisavad küsimused tema uuendamise, tehnilise teenimise ja laskemoona kohta. Vanasti üks suurtükk töötas sõja läbi, nüüd on teda vaja ühe suure lahingu järele vahetada. Sama nõue on maksev lennumaterjali kohta. Laskemoona kulu tõuseb äärmiselt suurte arvudeni. On selge, et rikkamad riigidki ei suudaks tagavarades hoida tarvilisel määral materjale. Ja kuigi see rahaliselt ehk võimalik oleks- siis poleks see otstarbekohane, sest tehnika sammub alati edasi. On tarvis nõnda palju tagavaraks hoida, et jätkuks sõjategevuse algusest kuni uute juurde saamiseni ükskõik mis teel. Mida kiiremini see läheb- seda väiksemad tagavarad. Peab ka mäletama, et mõiste "sõjamaterjal" - on väga relatiivne - sest kuhu näiteks lugeda transport abinõud. Vana Moltke on kord tähendanud, et raudteede ehitamist peab eelistama permanent kindluste ehitamisele.

II Spetsialistide kaader sõjaväes ja väljaspool.

Eelmisest on näha, et on tarvis ettevalmistada tööstuse mobilisatsiooni - see aga nõuab spetsialiste. Industriaal riikides saab nendest raskustest üle, kuid agraar riikidele on see raskemaid probleeme. Võtame näiteks iseendid. Oletame, et sõjakorral meile keegi tugev ja rikas liitlane saadaks korraga 200 - 300 lennukit. Nende hooldamise ja kasutamise probleem käiks meile üle jõu. Sellepärast ongi tarvis arendada väljaspool sõjaväge sarnaseid organisatsioone, kes tarvilisi eritoadlasi

looksid.

III Majanduslik mobilisatsioon.

Majanduslik mobilisatsioon ei seisa mitte ainult tööstuse mobilisatsioonis, vaid siia kuuluvad ka finans, põllumajanduse ja transpordi aiad ja nendega ühenduses olevad tööliste jaotamise küsimused.

Kui need probleemid pole ettevalmistatud, läheb kaduma äärmiselt palju aega enne kui terve mehhanism hakkab korralikult töötama. Ameerika Ühendriigid pakuvad selle kohta selge pildi. Vaatamata tema maksimaalsetele ressursidele - alles 14 kuud pärast mobilisatsiooni väljakuulutamist oli riik valmis pidama suurt sõda ja alles 19 kuud hiljem olid esimesed 4 suurtükki rindel. Ja raske suurtükiväe mürskudest, mis Ameerika sõjavägi lahinguväljadel kuni vahevahuni väljatulistasid - mitte ükski polnud valmistatud Ameerikas.

IV Mobiliseeritud massid.

Kindral Seeckt, tuntud saksa sõjaväe juht on arvamusel, et or vaja kaks liiki sõjavägesid - üks liik, elukutseline sõjavägi - umbes 200.000 meest vähemalt 6 aastase teenistuseajaga ja ultramodernselt varustatud, kuna teine tuleb harilikul teel mobiliseerida. Seeckt on arvamusel, et peatlesanne langeb esimeste operatsioonide keskes elukutselisele armeele ja et sõja saatuse on selleks ajaks juba otsustatud kui teine armee tegevusvalmis saab. Sellepärast arvab tema, et tuleviku lahinguväljale inimesi vähem kogub kui Maailmasõjas.

Kuid siin peab tähendama, et pole vist kahtlust kui elukutseline sõjavägi hädaohtu sattub - siis mobiliseeritud armee temale täiel jõul appi ruttab, ehk samuti, kui ta võidurikkalt edasi tungib - siis teine armee temale maa-alade okupeerimiseks järele tuleb. Nii või teisiti, aga "arv" jääb siiski suureks ja tähtsaks faktoriks sõjas.

Omal ajal oli "Miliz" - teatud sõjaliseks jõuks mida ainult oma maa piirides loodeti kasustada. Praegu paistab aga olukord teistsugune olevat. Kõikjal näeme igasuguseid sõjalisi organisatsioone kus suured massid

saavad ettevalmistatud ja neid kavatsetakse ka väljaspool oma riigi piire kasustada. Isegi riigid kus elukutselised armeed aastasadade vältel rahvuslikuks traditsiooniks olid saanud, nagu Inglismaal ja Ameerikas on kavatus jälle moodustada sõjakorral suured armeed. Pole kahtlust, et tuleviku sõjas ilmuvad lavale härmiselt suured massid.

Kui väidetakse, et modern materjal säästab inimesi - siis on see tõsi ainult lahinguvälja tuleliini suhtes. Üldiselt aga sõja mõõdupuus pole mingit kokkuhoidu. Tõesti võib oletada, et üks r.k. võrdub vähemalt tulejõu mõttes ühele jalaväe rühmale, aga et seda r.k. kohale toimetada, et võimaldada temale küllaldaselt laskemoona, et õigel ajal anda temale tarvilisi tagavara osi - on sama palju inimesi tarvis - nad on ainult teisiti paigutatud. Muidugi peab valitsema teatud vahekord materjali ja inimeste vahel, sest muidu ei saaks üldse sõjaliselt tegutseda. Kui näiteks üks ratsadiviis kuni viimase meheni oleks mehhaniseeritud - siis ei saaks tema üldse enam enesekaitseks luuret toimetada, on tarvis, et siin valitseks teatud õige vahekord ratsa- ja mehhaniseeritud osade vahel. R.-k. pataljon on väga tugev jõud kui ta ennast maastikul juba korraldanud on - muidu aga, liikumisel, on ta härmiselt abitu. Sarnaseid näiteid võiks palju ette tuua, mis näitab et ka sellel alal tulevikus peab valitsema teatud kindel norm.

Ja varud?

Pole võimalik ette näha, missuguses üldpoliitilises olukorras puhkeb uus sõda. Võib ainult oletada, et ta peab asuma koalitsioonide alusel ja selle tagajärjel kestab kaua. (Meie vastu astuks Venemaa oma suurte ressursidega). Ühes sellega tõuseb päevakorrale järkjärguliste mobilisatsioonipingutuste küsimus, sest ainult sel teel võib pikaajalises sõjas saavutada strateegilisi reserve, milledega kaasajal on raske omale ette kujutada strateegiliste probleemide lahendamist.

Strateegiliste reservide all mõistame neid vabu või vabaks saadavaid sõjalisi jõude, missuguseid võib ülemjuhatus soovil kohaselt paisata ühelt sõja teatrilt teisele, või ka ühelt operatsioonile suunalt üle viia teisele. Harilikult moodustavad sarnaseid reserve kas uued formee-

rimised, või veel sagedamini need jõud, mis teatud operatsiooni läbiviimise järele vabaks on saanud. Neid ei tohi mitte ära segada operatiivreservidega, sest viimased on küll jõud, kes veel pole astunud tegevusse, kuid kes on juba seotud teatud operatsiooni suunaga.

Oli aeg, kus strateegia kaunis kahtlaselt vaatas strateegilistele reservidele, sest oletati, et lahingud mööduvad ruttu ja pole võimalik neid varusid otstarbeko- haselt ära kasutada. Schlieffen oli nende kindel vastane. Kuid juba Maailma ja veel enam Vene kodusõda kriipsutatud alla sarnaste reservide tähtsust. Ja pole kahtlust, et suurenevate raudtee- ja autotranspordi võimalustega nen- de tähtsus veelgi kasvab.

Kaasaja sõjaväeliste jõudude üheks iseloomustavaks jooneks on äärmine tehnika saavutiste ärakasutamine. Tankide ja lennuee kõrval näeme laialdast motoriseeri- mist. Need faktid suurendavad sõjaväe liikuvust ja paen- duvust. Võib oletada, et rinded ei omanda nii ruttu po- sitsiooni sõja ilmet ja siis uuesti kerkib käskivalt ülesse strateegiliste reservide tarvidus.

Tulevikusõda loob rinnetel mitmekesise koormatuse; mõnedes lõikudes saavad jõud kokku kuhjatud, teistes jää- vad nad hõredaks; Maailmasõjas oli nende vahekord umbes $1/3 - 2/3$ vastu. Aga isegi hõre kaitse on küllalt tugev ja teda võib võita ainult tugevate jõududega, mida peab juurde tooma sügavusest. Pole ka kahtlust, et modern ope- ratsioonides ühe hoobiga raske on saavutada oma eesmärgi. Tekib tarvidus organiseerida üksteisele järgnevaid hoobe, mis isegi väljakujuneda võivad üksteisele järgnevaiks operatsioonide reaks, et lõppude lõpuks välja jõuda joo- neni, kus vaenlane peab vastu võtma otsustava lahingu. See joon on muidugi seal, kust vaenlane enam taanduda ei või, kui ta ei taha sõda kaotatuks tunnistada.

Kuna nüüdisaja operatsioonid on sügavad, siis pole ka alati võimalik kinni hoida esialgsest operatsiooni suu- nast. Kõik need asjaolud seavad meie ette jällegi stra- teegiliste reservide probleemi.

Kuigi meie tähendasime, et tuleviku operatsioon on sü- gav, siiski on tal oma piir. Selle piiri määrajaks on pea- asjalikult liiklemisteede võrgu kordaseadmise võimalused. Kõigile jõupingutustele vaatamata peavad operatsioonides tekkima vaheajad. Pärast saavutatud resultaate võetakse

ette jõudude ümbergrupeerimisi ja alles siis võib alustada uut operatsiooni. Peab püüdma kõige jõuga neid vaheaegu minimaalseteks teha, sest mida rutem veereb operatsioonide rida, seda vähem on vaenlasel võimalusi võtta tarvitusele vastuabinõusid. Nii siis näeme, et tuleviku sõjas strateegiliste reservideta läbi ei saa, et neid peab kasutama aktiivselt, vastandina sellele, mis nendest oletati endistel aegadel, kus strateegiline reserv oli ettenähtud ainult selleks, et pareerida ootamatusi. Ei või siin ka mööda minna juhtidest. Need peavad olema harjunud õigelt hindama operatiivgrupeerimiste tähtsust. Nad peavad oskama ruttu üle minna laialt kaitserindelt pealetungile kitsal rindel tugevate jõududega. Ka väeosad peavad olema ette valmistatud rutuliselt raudteedele laadimiseks ja rünnaku korras liikumiseks.

Tahaks veel paari sõnaga puudutada strateegiliste reservide loomist. Nagu juba teame, on selleks kaks teed: uued formeerimised ja ümber grupeerimine. Maailmasõda on nende raskuste kohta, mis uute formeerimistega ühes käivad, selge pildi andnud. Sealt võib näha, et uued formeerimised nõuavad võrdlemisi palju aega, kui soovime saada lahingujõulisi üksusi; nad nõuavad kindlat sügavasti läbitöötatud süsteemi. Kogemused on näitanud, et uutesse üksustesse on tarvis valada kaunis suur arv vabatahtlikke ja lahingus proovitud mehi - muidu on uute, eriti vanematest meestest koosnevate üksuste lahinguväärtus küsitav.

Kui aga uusi üksusi pole - ja see juhtub väga sagedasti - siis tulevad strateegilised reservid moodustada ümber grupeerimisel. Sel põhjusel on alati soovitav kohe iga operatsiooni lõpul viia võimalikult palju vägesid reservi. Osa nendest reservidest jääb allüksuste käsutusse, osa peab aga kindlasti võetama strateegiliseks reserviks. On selge, et selliste reservide moodustamisel tekivad teatud raskused ja hõõrumised staapide vahel. Ka sellel alal peab juba rahuajal ettevalmistustööd tegema; kõik peavad endile selgelt aru andma, kui suure tähtsusega on see küsimus sõjapidmises.

Strateegilisteks üksusteks on kohased suuremad üksused, normaalselt meie olukorras brigaadid. Kuid peale selle toovad palju kasu üksikud suurtükiväe- ja lennukiväe

üksused. Nende liikuvuse abil on võimalik neid väeliike massiliselt koondada sinna, kus see tarvis. Paistab isegi, et lennuvägi peaks alati maksimaalses ulatuses ülemjuhatuses käsutada olema; tuleb jätta ainult miinimum alljuhtide korraldusse. Sama peab ka ültema tankide kohta.

Venelased loevad ka ratsaväge üheks tähtsamaks strateegiliseks reserviks. Nende arvates peaks iga 100 kilomeetri peale selleks valmis olema ratsaväe grupp, jõuga umbes 5 - 6 ratsadiviisi; peale selle veel iga 200 - 300 Klm. peal üks mehhaniseeritud grupp.

On vist ka väga kasulik hoida reservis üks kuni kaks suuremat staapi, nagu see oli sakslastel (Mackensen'i staap) sest võib juhtuda, et vana staap sel või teisel põhjusel ei suuda küllalt otstarbekohaselt ära kasutada antud strateegilisi reserve.

Ei tohi ka kergesti võtta tööstuste jaoks mobiliseeritud tööliste masse. Et sellest tarvidusest vähematki pilti saada jätkub järgmistest arvudest: Ühe 6" suurtüki valmistamiseks läheb vaja 10.000 tööpäeva; 1917.a. oli 75 mm. granaatide valmistamise normiks 225.000 tükki päevas, milleks oli ametis 900.000 töolist. Üldse töötas Prantsusmaal relva ja laskemoona tehastes 1.700.000 töolist. Need arvud näitavad mida umbes peab arvestama tulevikus. Muidugi väikses riigis, kus ainult remonttöödest võib olla juttu-pole see tarvidus nii intensiivne, kuid pole kahtlust, et ka seal tarvilikkude tööliste arv peab küünima paljudesse tuhandetesse.

V Tihe koostöö maa, -mere- ja õhujõudude vahel.

Üldsõjas kasutatakse kõiki jõude korraga. Vabad meeteed on tarvilikumad kui kunagi varem. Peab ka olema valmis vastu võtta kõige tugevamaid õhurünnakuid, sest on olemas teooria, mis soovitab anda nii tugevaid hoope õhust riigi eluliste tsentrumite vastu, et algusest peale tema tegevust paralüüsida ja sellega takistada mobilisatsiooni läbi viimist. On selge, et ainult tihe koostöö kõikide jõudude vahel võimaldab otsutavat resultaati nii ühele kui teisele poolele.

VI Sõja pikk kestvus.

Pole kahtlust, et tuleviku sõda paneb kaalule riikide ja rahvaste olemasolu, ja sellepärast tuleb võidelda kuni viimase võimaluseni. Võttes arvesse kui suuri ressursse riigid ja rahvad omavad - peab arvama, et nende hävitamine ei või teostada väga kiiresti. Sellele tuleb juurde lisada, et sõda omab koalitsioonisõja vormi, mille tõttu ressursid veelgi kasvavad - ja sõja kestvust aastatega arvestada tuleb. Muidugi, väikesed ja nõrgemad langevad reast kiiremini välja, tugevamad aga võitlevad edasi.

Kõiki neid küsimusi peab põhjalikult kaaluma ning leidma ühe või teise lahenduse. See tehtud - on strateegia oma ülesande selles osas täitnud.

Operatsioonide iseloom.

Siin on ainult kaks võimalust, kas strateeliline pealetung või strateegiline kaitse, mis lõppude lõpuks peab arenema taktikaliseks pealetungiks, sest on ikkagi tarvis vaenlasele kallale tungida kui tahad teda lüüa.

Strateegiline pealetung annab kätte algatuse, viib sõjateatri vaenlase territooriumile ja lubab hellitada lootust purustada vaenlast, enne kui tema kõik oma jõud on suutunud kokku koguda. Strateegilise kaitsega tahetakse viita aega, et koguda omi jõude või oodata välisabi ja alles siis otsida õiget aega vaenlasele löögi andmiseks.

Kuigi pole enam võimalik täielikult purustada vaenlase relvastatud jõude - sest nende arv on liiga suur, siiski peab seadma lõpueesmärgiks selle jõu desorganiseerimise nii materjalselt kui moraalselt - ja selleks on palju abinõusi;

1. Tegevusega maalt, merelt ja õhust kulutada ja vähendada vaenlase jõude.
2. Purustada tähtsamad jõuallikad ja keskused nagu tehased, jaamad j.n.e.
3. Lõigata ära nende ühendused välisilmaga ja sellega lõpetada igasuguste abinõude juurevoolu ja
4. Osava propaganda abil lõhkuda tema moraalsed

jõudu nii rindel kui ka tagalas.

On selge, et kõik need abinõud võetakse tarvitusele kombineeritult.

Mida võib oodata igasugustest lepingutest? Sellele küsimusele on küll võimata midagi vastata. Nõnda kaua kui ei eksisteeri mingisugust reaalselt jõudu, mis sunniks kõiki riike alistuma lepingutele - nõnda kaua jäävad nad vist küll ainult paberiteks, mis tarvilisel momendil kõrvalle heidetakse või põhjust leitakse nende paragrahvidest üleastumiseks. Ja sellepärast on kõikide valitsuste suurimaks kohuseks valvata poliitilise seisukorra üle ja valmis olla õigel ajal tarviliste sammude astumiseks.

Ma tahaks paari sõnaga veel puudutada üht probleemi s.o. nimelt - käskude andmist. Kuna võime oletada, et kohtamiselahinguks tulevikusõjas on rohkem juhtumeid, kui seda oli Maailmasõjas siis peame ka lahtiste silmadega vaatama neile raskustele, mis siis ülesse tõusevad just operatiivkäskude andmisel suurematele väeüksustele. Ühe poole nõrga lennuväe juures võib juhtuda, et kokkupõrgetel peavad üksused lahingusse hargnema otse rännaku-formatsioonidest. Kohe kerkib küsimus, kuidas siin kordineerida tegevust, sest kindlat plaani pole veel olemas. On selge, et juhatus peab nii ruttu kui võimalik teatud plaanidega esile tulema, kuid ei tohi unustada, et lahing on juba alanud. Alamad juhid on juba midagi teinud ja pole võimalik järsku juba tehtud korraldusse seada, sest see kutsuks välja vastulauseid, sunniks antud käske ära muutma, mis võiks kergesti segadusi sünnitada.

Sarnases olukorras peab kõrgem juhatus oma tegevusplaani rajama nendele alustele, mis allüksused lahingut alustades juba on loonud. Et seda oleks võimalik teha on tarvis, et juhatus ruttu saaks alluvatelt teateid olukorra ja tehtud korralduste üle. Meie seisame täies ulatuses sideprobleemi ees, mis küll alati on omanud sõdades suurt tähtsust, kuid tuleviku sõjas paistab omama veelgi suuremat kui kunagi varem. Operatiivjuhatus peab seda teravasti pidama silmas.

Need oleksid siis need tähtsamad probleemid, mis tulevikusõda võiks strateegiale ette seada. Nagu juba tähendatud, on üldse käesoleval ajal seda küsimust veel liiga vähe avalikult selgitatud.

Teie näete, ma lähen mööda kõikidest hirmu- ja õud-
suse juttudest tulevikusõja koleduste üle. Lähen sellest
mööda mitte sellepärast, et ei usu neid jutte - kõik sõ-
jad on olnud hirmsad, nad lähevad alatasa intensiivse-
maks ja haaravad ikka rohkem ja rohkem objekte ning on
tõenäolik, et tulevikusõda veelgi raskemaks muutub kui
möödunud - kuid ma ei peatu nende oletuste juures, sest
nad ei tõsta päevakorda mingisugust uut strateegilist
probleemi. Siin peavad ikkagi maksma kõik põhimõtted, mis
varemgi eluliste keskuste ja seljataguse kätteks maks-
vad on olnud, selle vahega, et nüüd ainult tuleb kasusta-
da mõnda uut tehnilist abinõu. Nende küsimustega ei puu-
tu meie edaspidi kokku.

Nii siis kokku võetult peame pidama meeles, et tule-
vikusõda nõuab:

- järkjärgulisi mobilisatsioonipingutusi
- alaliste ja suurte strateegiliste reservide ole-
masolu - ja tihti-
- suurte lahinguülesannete rajamist alljuhtide poolt
juba tehtud korraldustele.

- " -

SÕDA JA POLIITIKA.

Ajalugu näitab, et inimeste grupeerimissüsteem maa-
ilmas pole sugugi alalises tasakaalus, ja et sellekohane
lootus on täielik illusioon. Mitmekesine tempo ja suund
majanduslikus arengus annab ühele rahvale või riigile
teise üle ülekaalu. See ülekaal väljendub väga mitmeke-
siselt ja lõpeb tugevamate rahvaste pealesurumisega nõr-
gematele, kes peavad enese seisukorda kaitsma.

Sellel majanduspoliitilisel foonil tekkivad veel mit-
mesugused rahvuslikud ja klasside huvid; tekkib tarvidus
ka neid kaitsta.

On olemas riigid, kus võimul olev klass oma huvid
ühtlustab riigihuvidega ja nende kaitseks rakendab tööle
riigiaparaadi.

On selge, et kaasajal ei saa täielikult ühineda
XVIII aastasaja filosoofilise mõtlemisviisiga, kus loeti
poliitiliseks ideaaliks maksva poliitilise tasakaalu alal-

hoidmine. XX aastasajal peab tunnistama, et maailma poliitilises seisukorras peab olema evolutsiooni võimalus. Kuid väga raske on väita, et see evolutsioon võiks sündida nii, et kellegi huvid selle all ei kannataks, sest praegune ajalooline protsess on veel niivõrd rajatud ükssteisele vastukäivatele huvidele, et nende lahendamine ei ole alati võimalik rahulisel teel. Sõda aga ei lõpeta poliitilisi vahekordi inimgruppide vahel; ta jätkab seda ühel või teisel viisil, ja kunst seisabki selles, et paremini seista oma grupi huvidest kõikide teiste vastu. Väga tihti aga tuleb ka arvestada kolmanda grupi huvisid, just selle grupi huvisid, kes veel pole pelgesti väljendanud oma huvisid ja seisukohti kas meie poolt või vastu; peab ka alal hoidma ühistunde oma laagris ja seda lõhkuma vaenlase juures. Kõik need on puht poliitilised ülesanded ja neid peab lahendama poliitika. Sõda ei peeta enam nagu kogemused näitavad, mitte ainult puhtsõjaväelisel rindel, vaid ka majanduslikkudel ja klassivahelistel rinnetel, ja jällegi peab poliitika kokku kõlastama tegevuse kõikidel rinnetel. Ja peab tähendama, et strateegia pole sugugi sarnase poliitika vahelesegamise vastu. On muidugi selge, et halb poliitika töötab ka sõjalises ettevõttes halbu tagajärgi nagu igasugusel teisel alalgi. Juba Clausevitz on omal ajal lugenud strateegiat poliitikast ärarippuvaks ja seda on kriipsutanud alla ka viimane Maailmasõda (tuletage omale meelde minu ettekannet keskkogu kasiinos 1930.a. kevadel).

Nagu juba tähendatud poliitika aluseks on peaaegjalikult rahvaste majanduslikud huvid. Strateegiale pole sugugi ükskõik, kuidas lahendatakse üks või teine osa selles suures küsimuste kompleksis. Iga riik peab juba rahual ajal teatud viisil kokku kõlastama oma majanduslikku arengut nende nõudmistega, mis sõja korral ta ette astuvad - see on seadus, millest mööda minna ei või. Seda peab pidama silmas väliskaubanduse, tööstuse arendamise, selle geograafilise paigutamise ja ka kapitalide mahutamise juures.

Peale majandusliku külje on igal sõjal ka oma puht poliitiline külje, ja iga poliitika tähtsaim ülesanne strateegia suhtes on kindla poliitilise eesmärgi ülesseadmine. See eesmärk peab olema kokkukõlas oma reaalse jõuga. Ei

ge eesmärgi tabamine pole sugugi kerge; ta nõuab sügavat järelemõtlemist, ajaloo, poliitika ja statistiliste andmete tundmist ja veel teatud kompetentsi sõjalistes küsimustes. Selle eesmärgi lõplik formuleerimine peab sündima ainult üürast pikka koostööd poliitika ja sõjaväejuhtide vahel. Poliitiline eesmärk peab ütleva selge sõnaga kas sõda peetakse poliitilise pealetungi või poliitilise kaitse huvides.

Sellest imperatiivsest asjaolust võib järeldada, et selle küsimuste õige lahendamine pole kaugeltki mitte iga poliitikamehele jõukohane. Ja iga kord kui meie kõneleme tugevast poliitikamehest, tahes või tahtmata pööravad ennast meie mõtted selle hiiglakasvuga ja hiiglavõimuga Taha-Pommerni paruni poole, kes kaugelt üle kolmekümne aasta esines juhina Euroopa suurriikide kontserdis ja kes oma väikese isamaa, kelle häält peasegu kuulda polnud, ometi kõige suuremate riikidega ühele astmele seadis. See oli Bismark.

Mina tahaksin mööda minnes paari sõnaga selle isearalise isiku juures peatuda. Pärast mitmekordset lahkumist riigi teenistusest, millised igakord seotud suuremate skandaalidega oma otsekoheste ülemustega, on ta korduvalt jällegi sinna tagasi kutsutud osalt ta mõjuvate sõprade kaasabil, osalt sugulaste pealekäimisel, kes kõrgemasse seltskonda kuulusid. Bismark ei tunne aga mingisugust huvi riigiteenistuse vastu, ta täidab oma kohused loiult, ironiseerib alaliselt, on ülematega opositsioonis, ja ei varja kellegi eest, et ta soovib küll teenida oma kuningat ja isamaad, aga ainult sarnastel kohtadel, kus ta võib nendele tõesti kasulik olla s.o. kus võim on tema käes. Kuid väbehaaval on kõik, nii ta pooldajad kui vastased, hakanud uskuma, et see on üks kõva mees. Ja valitsuse juhid ei soovi sugugi, et sarnane mees oleks tegev nende lähedal. Teda kombineeritakse välissaadikuks - meie näeme, et sarnased võtted pole sugugi praegusaja leidus - esialgu Pariisi ja pärast Peterburgi. Bismark ise ironiseerib selle määramise üle tähendades, et ta on sinna määratud "um kaltgestellt zu werden."

Von Schlözer - ta alluvaid, kes on temaga kaua koosteeninud, toob ta kohta palju iseloomustavaid joo -

ni "See alaline ajamine vähedelikaatse ^Vsefi poolt," kirjutab Schlözer," kellele teised inimesed paistavad olevat mitte millekski, kes kõik oma plaanid ja kavatsused pimedas hoiab, kes teisi tahab "bluffida" ja kes kedagi ei usalda, - pole tõepoolest väljakannatav Minna katsun temaga harva kokkusaada, sest temale pead alaliselt hambaid näitama, muidu oled kadunud mees Kuid ta oskab ka olla oivaline ja mõnus ... Ta on täis poliitikat, kõik käärib ta sees, ta otsib tegevust kõige raskemas olukorras. Üks imelik inimene - täis igasuguseid vastandeid!"

Mida raskemaks ja keerukamaks lähevad kriisid Berliinis, seda rohkem tahab Bismark ohje oma kätte.

"Minu Pascha", nõnda nimetab Schlözer Bismark'i," on nüüd hirmsas ärrituses. Ta viibimised Berliinis, seal- sed segadused ja peataolek on ta vere keema ajanud. Nagu näha on ta arvamusel, et varsti lööb tema tund. Schleinitz peab ära minema ja siis loodab "Pascha" pääseda kohale. Küsimus on aga selles, kas on ta kohane Preisimaale Neisse kitsastesse, väikestesse oludesse järsku see vulkaaniline vaim! Siin (s.o. Peterburg'is) ta elab oma ette, nii öelda "suurt maja" ei pea, siunab alati elukalliduse üle, näeb vähe inimesi, tõuseb üles kell 1100 või isegi 1200, istub päev läbi oma rohelises magamiskuues, liigub vähe, sööb palju, joob veel rohkem ja sõimab Austriat Ta jutustab mulle palju, mõnikord äärmiselt avalikult, väga huvitavalt, isegi revolutsioonärselt - viskab kõik vanad teooriad üle parda. Veel eila ütles ta mulle, et varsti peab kuningas valima välisministri, kuid kuningal on valida ainult Bernstorff'i, Pourtales'i ja Bismark'i vahel. Ööd ja päevad unistab ta portfelist.

Ja kui Berliinis on silmapilk kõige raskem, kui parlament peaaegu täies koosseisus on valitsuse vastu, kui valitsus kuningale paneb ette järele anda - astub Bismark kuninga ette ja teeb viimasele otse ettepaneku määrata teda valitsuse etteotsa ja lubab viia kuninga soovid ellu kõigile kiuste. Kuningas pole sugugi heatahtlik Bismark'i vastu, kuid määrab ta siiski, sest keegi ei saa eitada Bismark'i püüdmist teenida oma kuningat ja isamaad.

Vaevalt on Bismark määratud, kui ta hakkab ajama poliitikat täiesti iseseisvalt; ta ei lase emmast heidutada ei parlamendi ähvardustest, ei kuninga pahameelest, ei kuninganna mõjudest ega võõraste hoovide käikudest; ta ei pööra tähelepanu ei saadikute intriigidele, ei välismaa revolutsionääride poolt mõistetud surmaotsustele ega oma-
maa idealistide poolt tema peale lastud revolvrikuulidele. Nagu teada, saadeti talle üks surmamõistmise otsus Var-
savist - kastikene, kus oli sees poomiseling mustvalge rosetiga ja teine Barcelonast järgmise sisuga: "Allakir-
jutanud revolutsioonikomitee on Teid oma tribunaali ette viinud, Teid ühel häälel surma mõistnud ja selle otsuse täitmise tuleva kuu alguse peale kindlaks määranud."

Kerge käeliigutusega viskab Bismark need asjad pa-
berikorvi. Kui paar kuud hiljem üks saksa sotsialist tema peale revolvrüst laseb, hüppab Bismark esimese paugu pea-
le laskja juurde, haarab ta kõrist kinni, teise käega kisub talt revolvri käest ära ja annab mehe politseile üle. Bismark saadab parlamendi laiali ja paneb teatud piirini maksma oma diktatuuri. Mõne aja pärast kutsub ku-
ningas ta oma juurde, teeb talle etteheiteid ja ütlev: "Ma näen juba selgesti ette, kuidas see kõik peab lõppe-
ma. Seal operiplatsil mu akende ees raiutakse Teil ühel päeval pea maha ja natukene hiljem ka minu oma." Selle peale vastab Bismark: "Noh, siis oleme me surnud. Aga su-
rema peame meie ükskord ikkagi. Ja kas võib see stürida paremini, kui T.M. ütles. Mina langen võitluses oma ku-
ninga ning isanda teenistuses ja T.M. pitseerite kinni oma verega need kuninglikud õigused, mis Jumala armust Teile antud ja mida Teie vastased tahavad kõigutada":

Kümme aastat valib Bismark momenti sõjaks Austria vastu olles alaliselt vastuolus kõikidega. Selle sõja käima pannud, lõpetab ta selle ära just siis, kui kõik teised, isegi kuningas, seda tahavad jätkata. Sarnane mees oli see, kes oma käes hoidis riigi politika tüüri ja kes tõesti teadis, mida tema tahtis ja võis. Tema võiks olla nii mitmeski asjas tänapäev ka veel eeskujuks igale politikamehele.

Läheme nüüd edasi jälle oma asjas.

Peab pidama silmas, et poliitiline pealetung tekib normaalselt ajaloolise pealesurumise tagajärjel; on

väga ekslik ja kardetav näha ainult temas mingisugust kasulikku politilist võitlusmeetodit ega ole sugugi õige vaade, et sõda lõpetab igasugused sisemised raskused. Iga riigi sisemine nõrkus tuleb avalikuks rutemini just pealetungi kui kaitse juures. Võib öelda, et saksa strateegia asus politilise pealetungi teele, rikkudes 1914. a. Belgia neutraliteeti ja soovides 1915. a. annekteerida Baltimaid. Praegu paistab selgesti, et Saksamaa võis loota, võita sõda ainult olles politiliselt kaitseisukorras. See paremus, et sõda peetakse võõral pinnal on relatiivne. Juba Hannibal kirjutas; "Ma lõin roomlasi - saatke mulle sõjaväge; ma panin kogu Itaalia peale kontributsiooni saatke mulle rha."

Politilise pealetungi sihtpunkt peab olema täpselt kindlaks määratud; strateeg peab teadma, kas vaenlane peab kuni lõpuni purustatama või on võimalik kompromissi leidmine.

Politiline pealetung võib strateegiale kaasa aidata seal, kus vaenlasel on politiliselt nõrgad kohad, näiteks võimalus lõhkuda vaenlase riiki mitmeks politiliseks tükiks rahvuslikul või mõnel muul alusel. Võib ka püüda oma vaenlast politiliselt sisse piirata, mis oli näiteks Inglismaa eesmärk Saksamaa suhtes.

Paljud strateegid on olnud arvamusel, et sõda peab püüdma lõpetada rutulise vaenlase purustamisega. Kuid viimase aja kogemused näitavad, et see on väga raske teostada. Meie teame, et Maailmasõda lõppes väljakurnamise mitte aga purustamise tagajärjel, mida polnudki võimalik teostada. Vaenlased kirjutavad avalikult, et tuleb püüda oma vaenlast hävitada politilise laostamise abil, mis teatud aega nõuab. Pealegi on palju teisi asjaolusid, mis näitavad, et tulevikus tuleb arvestada pikaajalisi sõdasi."

Sõjaline eesmärk peab olema ka nii valitud, et ta kättesaamisel rahuläbirääkimised võiksid kohe alata. Tähtis on, et nendel läbirääkimistel ei tuleks enam midagi juurde nõuda, et oleks juba käes kõik, mida saada taheti, või oleks käes nii suur pant, et selle vastu võib vahtada seda, mis veel tarvis.

Kõneledes politilistest eesmärkidest sõjas peab ka mainima preventiivsõda. Preventiivsõda on sõda, mis provotseeritud ühe riigi poolt teise vastu, kui esimene ette

näeb, et tulevikus sõda ikkagi pidada, kuid juba palju halvemates tingimustes. Sarnast sõda peab iseloomustama kui poliitilist kaitset ja strateegilist pealetungi.

Ma juba tähendasin, et eesmärgi kindlaks määramine peab sündima ühiselt poliitiliste ja sõjaväeliste juhtide poolt.

Üldse see koostöö peab olema sügav ja kestev; raske on ainult öelda, kui kaugele alla ta peab ulatuma. Komandant Dupuis oma töös "La direction de la guerre" (ilmunud 1912 a.) leiab, et see peab sündima kuni diviisi staapideni; s.o. midagi kommissaaride sarnast, nagu see on Venemaal, kuid venelased ise leiavad, et õige joone kujundamine selle küsimuses pole sugugi kerge asi ja siin peab olema väga ettevaatlik. Üks asi on aga selge - s.o., et see koostöö pole kerge. Nii on ka olnud alati ja on ka tulevikus.

Üheks tähtsamaks küsimuseks sõja ette valmistamisel ja pidamisel on riigi sisepolitika. Juba alates suure prantsuse revolutsiooni ajast on kõikidele selgunud, et sõda võib pidada ainult rahva ühisel tahtmisel. Riik ei saa mitte igalpool ja kõikidel aladel nagu hariliku korra alalhoidmisel, maksude sissenõudmisel ja igasuguste kohuste täitmisel tugida ainult politseilisele jõule. On aga muidugi selge, et riik peab ka alati valmis olema kõige tugevamat survet avaldama igasuguste elementide vastu, kes vastu töötavad riigi huvidele. Siseministeeriumil peab valmis olema oma mobilisatsiooniplaan alalise korra alalhoidmiseks selleks momendiks, kui suured rahvamassid lahti kistakse oma harilikust tööst ja satuvad ebanormaalsesse olukorda. See kriis, mis sarnaste masside liikumise läbi välja kutsutakse, läheb veelgi sügavamaks välise ja sisemise vaenlase propaganda ja sabotaazi aktide läbi.

On tarvis põhjalikolt läbi mõelda kõik tarvisminevad abinõud võitlemiseks korratuse vastu raudteedel, veejooksikute, agitaatorite, vaenlase spionaazi jne. vastu; peab korraldama tsensuuri ja hoolega valvama kahtlast elementi. Rööbiti sellega peab aga ka teostama oma selgitustööd sõjaeesmärgi kohta. Terve sisepolitika kergendab neid ülesandeid ja loob nendele kindla aluse. Kui riigi sisepolitikas on olemas küsimusi, mille lahendamisi-

ne võiks ehk päevakorda tulla olukorra sunnil rasketel silmapilkudel, siis on juba parem neid enne sõja algust või sõja algusel lahendada.

Pärast Jena katastroofi kuulus preisi politik Stein esimese abinõuna uue võitluse korraldamiseks Napoleoni vastu leidis tarvis olevat läbiviia talupoegade vabastamise aadli võimust. Ta nägi ette, et kui jääda vana korra juurde, siis uue võitluse algusega Napoleon tõstab kindlasti loosungiks "talupoegade vabastamise Preisimaal - suure prantsuse revolutsiooni ideede kohaselt", - ja raske oleks preisi võimudel omi talupoegi võitlusse saata nende vabastaja vastu.

Samasugune olukord oli 1812.a. Venemaal; ka seal kartis valitsus väga, et Napoleon paneb maksma mitmed revolutsioonilised ideed ja uuendused. Kuid, nagu väidab Jomini, Napoleonil ei olnud võimalik seda teha, sest ta pidi kartma sarnaste loosungite väga halba mõju oma liitlaste ja seljataguse kindlustajate Poola ja Austria - juures.

Seljatagusel oli juba tol ajal härmiselt suur tähtsus - seda suurem on see nüüd. Siin algab harilikult igasugune kõmu ja paanika. Sõjaedu võib saavutada ainult kindla korra juures seljataguses; see on tsiviilvõimude esimene ja tähtsam ülesanne.

Sisepolitika tähtsus muutub eriti suureks, kui sõjalise ebaedu puhul vaenlane maale sissetungib. Siis juba oleneb strateegia täielikult sisepolitikast. Ajalugu annab selle küsimuse kohta palju näiteid.

Kuid sisepolitika võib ka veel hoopis teisel teel mõjustada strateegijat. Väga iseloomustava näite selle kohta pakub meile Venemaa ajalugu. 11. aprillil 1878.a. vannutatud meeste kohus Peterburgis mõistis õigeaks tuntud naisrevolutsionääri Veera Sasulits'i, kes oli lasknud Peterburgi linna kubernerit peale. Bismark oli esimene, kes sellele asjaolule tähelepanu pööras. Tema silmas tähendas see, et Venemaal on mingisugune sotsiaalne käärimisprotsess alanud, kuhu juba laiad rahvakihid kuuluvad, ja et selle tõttu ei või Venemaa sõjalist jõudu ainult täakide arvu järgi arvestada, vaid peab mingisugune koeffitsiendi sisse võtma, mille suurus tundmata. Ja selle tõttu ei julgenud Bismark Berliini kongressil Ve-

nemaad toetada nii kindlalt, nagu ta seda varemini oli teinud. Venemaa esindaja Gortsakov pidi lõpuks alla andma, ja sellest ajast tekkis lõhe Saksa ja Venemaa sõjapoliitika vahel, mis viis Saksamaa laguneva Austria juure ja Venemaa prantslaste ritta. Ühisest strateegiast lääne vastu tekkis Saksamaale kahe rinde sõda ja Venemaale liitlase asemele - kurjem vaenlane.

Ka meie oma ajalugu annab ühe selge näite: meile kõikidele on selge, et meie sise poliitika agraarküsimuses oli ainus alus, mis võimaldas Vabadussõja soodsat läbiviimist.

Kuid sise poliitika ei tohi ainult kaitse peale mõelda, ta peab ka omalt poolt aktiivselt teotsema luues riigis sarnaseid loosungeid, mis võivad leida laialdast vastukaja ka välismaal, kus nad võivad mõjustada vaenulise riigi rahvast (Põhja-Ameerika kodusõda).

Sõda tõstab ülesse rea probleeme, mille halb lahendamise võib sõjalise edu hoopis küsitavaks teha. Toitlus-, korteri-, kütte- ja transpordi küsimused lähevad väga teravaks, on tarvis pikendada tööpäevi, vähendada võib olla palka jne. Kõik see nõuab võitlust rahva meeleolu alalhoidmise mottes ja väga aktiivset võitlust, sest meie teame, et just seda rinnet rünnatakse alatasa tugeva ja kavala vaenlase poolt.

Ka finantsia alal peab olema kindel kava. Statistika näitab, et sõja korral ühe sõduri ülevalpidamine maksab umbes 20 kuld franki. See summa tõuseb märksa, kui riigil pole suuremaid tagavarasid ja kõik tuleb korraga osta või tellida. On selge, et selliste tellimista juures pole võimalik kõige ökonoomsemat teed otsida, vaid peab leppima sellega mis antakse ja maksuma hinda, mis nõutakse. Sellest on näha, et igaaastane riigi eelarve sõjaväe osa peaks olema võimalikult suur, sest see ei aita ettevalmistada tugevat sõjaväge, vaid vähendab ka tuleva sõja üldkulusid. Friedrich Suur hoidis oma kindlustes alal rahu ajal umbes 20 miljonit puuda vilja, mis jätkuks selle sõjaväele kolmeks aastaks - tema võis ennast lügeda majanduslikult sõjaks ettevalmistatuks.

Nüüd pole sarnane asi enam võimalik. Sõda tuleb pidada ainult väiksel määral nende tagavaradega, mis

just selleks valmis pandud, kuid peaasjalikult nende ressurssidega, mida rahvas ja riigi finansipoliitika anda võivad.

Nüüd meie tuleme ühe raskema poliitilise ülesande juurde - s.o. sõja diplomaatiline ettevalmistus. Side sõja ja välispoliitika vahel on silmanähtav. Diplomaatia peab andma poliitilise ootamatuse paremusi. Ta peab ära hoidma kolmandate riikide vahelsegamise ebasoodsal hetkel ja leidma teid nende rahuldamiseks. Ta peab vaenulist riiki eraldama võimalikkudest liitlastest, looma enesele liitlasi ja sõpru, mõjustama neutraalriike laenuandmise ja tellimiste täitmise mõttes. Diplomaatia peab leidma võimalusi sõja algamise süüd veeretada vaenlase peale (Bismark).

Dünastilised ja kabinettide sõjad on veerenud minevikku, ja nagu juba mitu korda tähendatud, välispoliitiliste suhete aluseks on majanduslikud motiivid; siia kipuvad ennast vahele segama ka veel klassihuvid Venemaa tagaässitamisel. On tarvis leida hüüdsõnu, mis oleks oma rahvale meelejärele ja samal ajal mõjustaksid välismaad. Kuivõrd tähtsad on need loosungid, oleme ajaloost selgesti näinud. Tuletame enesele ainult meelde Põhja-Ameerika kodusõda ja samuti Belgia küsimust Maailmasõjas. Nagu juba tähendatud, neutraalriikide huvisid peab silmas pidama, neid on tarvis hellitada ja võimaldada nendele saada teatud kasu.

Meie tunneme seda suurt võitlust, mis sõdijad pooled neutraalriikides peavad, teame kuidas püütakse endale leida sõpru presse- ja börsiringkondades, teame kuidas organiseeritakse vastuvõtte neutraalriikide sõjaväe esindajatele ja ajakirjanikkudele, - ainult sellisel teel võib loota neutraalriikide poolehoidu leida ja sellega kaasa aidata sõjategevusele.

Koalitsioonide loomine lasub täielikult diplomaatia õlgadel. Kui omal ajal Clausevitz riikide koalitsiooni võrdles aktsiaseltsiga, kus iga riigi osa ainult mõneskümnes tuhandes sõduris seisis, kusjuures nende riikide üldhuvid kaunis pealiskaudsed olid, siis peab küll tähendada, et sellest küljest olukord on põhjalikult muutunud. Praeguseaja koalitsioonid sünnivad palju sügavamatel põhjustel, kui see oli Napoleoni ajajärgus, kus

mängus olid ainult monarkide kitsad huvid. Selle tagajärjel on ka separaatrahu tegemine palju raskem, kui endistel aegadel. Selge pildi sellest annavad Austria-Ungria katsed Maailmasõja ajal, mis aga tagajärgi ei annud. Kuid koalitsioonidel on teisi nõrku külgi: rahvuslik egoism, separaathuvid jne., mis nõuavad palju ja tõsist eeltööd nende tasandamiseks ja kõrvaldamiseks. Igasugused liidulepingud jätavad harilikult kõik sõjalised küsimused lahtiseks. Peab aga tähendama, et nendel on praktiline tähtsus ainult siis, kui need täiendatakse teatud sõjalise konventsiooniga, kus täpselt on formuleeritud kõik kohustused üksteise vastu nii laial ulatusel, kui seda on üldse võimalik ette näha.

Kuid sõjakorral või riigi sõjaachu korral tekitab teine kategooria liitlasi, kui tohib niiviisi öelda, kellega pole sõlmitud mingisuguseid lepinguid. Need on riigid, kes sõja korral olukorra sunnil peavad koos minema, sellele vaatamata, kas nemad seda tahavad või mitte. Näiteks võib tuua Portugali Maailmasõja ajal - tal polnud võimalust kõrvale jääda Inglismaa survele. Tuleb arvata, et ka kõik Balti riigid Soomest kuni Rumeeniani sõjakorral Venemaa vastu olukorra sunnil peavad koos minema, kas tahavad või mitte. Sõjaväe diplomaatial on sarnasest olukorrast suur tegevuspõld olemas.

Seni oleme meie puudutanud poliitilisi küsimusi, mille eriline tähtsus sõja ettevalmistamisel või sõja algusel. Meil tuleb aga ka selgitada mõnda poliitilist küsimust sõja kestvusel.

Oleks suur eksisamm lugeda, et poliitika on kõik teinud, kui ta on omal alal sõja hästi ettevalmistanud. Sarnane poliitika, mis edaspidi kõik tegevuse annab üle strateegiale, tunnistab iseennast pankrotiks ja viib riigi hukatusele. Ka sel alal peab manöövreerima. Nii sise- kui välispoliitika aladel ei tohi jätta aktiivsust, sest raskused nendel aladel aina kasvavad. Siin tekkivad peale selle, nii öelda, uued harud. Üks nendest on okupatsioonipoliitika. See on teatud sisepoliitika jätk, mis nõuab ettevaatlikku käsitlemist. Pole kahtlust, et okupatsioonipoliitika peab sidemes ja kokkukõlas olema selle agitatsiooniga, mis peetakse vaenlase seljataga. Ei või liiga pingutada rahvast rekvisitsioonide ja teiste

liiga karmide abinõudega; see annab materjali ainult partisaansalkade organiseerimiseks meie seljataga. Tõsist tähelepanu väärib ka sõjapõgenejate küsimus, mis alul peab olema ettenähtud ja kus tuleb läbiviia oma kindel poliitika. Suured sõjapõgenejate massid võivad raskendada sõjaväe manövreerimist ja peamiselt tekitavad igasuguseid epideemilisi haigusi, mis kõik võivad saada ohtlikuks sõjaväele.

Kui tulevikusõjas klassidevaheline vaen suureks õhutatakse, toob see enesega kaasa veel suurema sõjapõgenejate hulga, kodanlikku elementi ühel ja kommunistlikku teisel pool.

Ka materjalide evakuatsioon nõuab kindlat poliitikat. Välispoliitika alal võib muudatusi tulla; sõjakäigu kohaselt võib tarvidus tekkida sõja eesmärgi muuta ühes või teises suunas. Ei ole võimalik üldse nendesse küsimustesse tungida, sest see viiks meid hoopis kõrvale meie ainest, kuid üks on kindel, et poliitika peab alati andma kindlad direktiivid strateegiale ja et viimane peab alatasa orienteerima poliitikat oma otsuste ja ka resultaatide üle. Sõda ei peeta nii õelda, õhuta ruumis ja juha Clausevitz kriipsutas eriti alla, et arvamus, nagu oleks sõda mingisugune vaba võitlus kahe sõjaväe vahel, on täiesti ekslik. Väga kujuka pildi selle üle, kuivõrd mõjub poliitika strateegiale, annab meile Joffre'i ja Frenchi tegevus 1914.a. pärast piirilahinguid. Viimane oli oma taandumisega alati kaks päeva-rünnakut Joffre'st ees: ta teotses ainult puhtsõjalistel motiividel - lahutada ennast võimalikult sügavalt vaenlasest, kuna Joffre ile andis poliitika kindla direktiivi - Pariis ei tohi langeda!

Tihe side välispoliitika ja strateegia vahel on vajalik ka sellepärast, et harilikult strateegia ei suuda ainult sõjaväeliste abinõudega võitlust lõpuni viia. Seda ei suutunud isegi teha Napoleon, keda ometi peab lugema purustamis-strateegia "suurimaks vaimuks". Ka tema piiri poliitiliste võtete abil rahu otsima - andis Venedigi Austriale tagasi (1797.a.), organiseeris Austriale meeldiva "Rheinbundi" (1800.a.), otsis Aleksander I sõprust (1807.a.) pärast Friedlandi lahingut jne. Sama teed sammus ka Bismark. Kuid siin peab poliitika hoolga selle

järele valvama, et õiget suunda tabada. Bethmann-Hollveg'i eksisammud peavad alati hoiatuseks silmade ees seisma.

Kui tahame iseloomustada häid poliitikuid, siis võib Bismark'i kõrvale seada Cambetta, Cavour'i, Metternich'i, Clemenceaud ja teisi. Ka viimane oli tugev ja viis kõigile vaatamata maailmasõja õnnelikule lõpule. Igal pool oleme näinud, et poliitika etendab suurt osa sõja läbiiviimises ja on kerkinud küsimus, mis on saanud aksioomiks: ülemjuhataja on mees, kes viib läbi operatsioonid, kuid sõda juhib poliitikamees. Kuidas neid asju liita? Siin teotsevad kaks inimest, kes peavad ühte sulama. Kuidas organiseerida seda asja, et poliitikamees ja sõjamees ei kutsuks välja konflikte, et nad töötaks kui kaks pead ühe hingega. Raske on siin kirjandusest välja tuua midagi objektiivset - kõik kirjanduslikud tööd on teatava tagamõttega.

Umbes üks aasta tagasi ilmus tuntud sõjakirjaniku Bourget sulest töö "Gouvernement et Commendement", mis väga objektiivselt ja huvitavalt seda probleemi uurib.

Tema arvamuse järele sõjapidamise (ärge segage operatsioonide juhtimisega) küsimustes - peab ülekaal olema riigimehe, poliitika juhi kätes. Muidugi ei tohi tema ennast segada takistavalt puhtsõjalistesse küsimustesse - siin kahte arvamist ei või olla - aga raskus seisab selles, et seda praktiliselt mõnikord raske on realiseerida. Siin ei peitu küsimus ainult isikutes, vaid on ka tarvis leida otstarbekohane organisatsioon.

Bourget vaatleb nii saksa kui ka prantsuse sõja-juhtimise organisatsioone Maailmasõjas. Peab ühinema arvamusega, et saksa organisatsioon oli puudulik. Nähtavasti oli ta rajatud 1866.a. ja 1870/71 aasta sõdade kogemusele. Kuid olukord tol ajal oli hoopis teine, palju lihtsam, vaiksem ja seega polnud põrmugi sarnane Maailmasõja hiiglamõõtudega. Ei olnud enam võimalik ühte isikusse ühendada sõja, välis- ja sisepoliitika juhtimist. Võib olla, arvab Bourget, oleks see olnud jõukohane geeniusel - aga sarnasele eeldusele ei või rajada teatud organisatsiooni.

Saksa organisatsioonis oli ainukeseks otsustajaks

keiser ja tema nõuandjaks oli kantsler, sõjaminister, kindral- ja admiralstaabi ülemad, kes kõik olid üheõiguslikud. Sarnastes tingimustes pääsesid keisri juures mõjule tihtilugu hoopis kõrvalised isikud - kabinettide ülemad.

Ludendorff teoreetiliselt nõudis sarnast poliitilist juhtimist, mis oleks terve riigi jõu rakendanud sõjaks, nagu seda tegi Clemenceau, kes ütles, et "mina pean sõda - ja ainult sõda", - aga tegelikult haaras Ludendorff poliitilise jõu enda kätte, mis teatavasti viis fiaskoni. Seda võimaldas teha ebaõige organisatsioon. Kuidas sõja juhtimine Saksamaal teostus - mäletate Teie minu ettekandest kasiinos.

Ka prantslastel tuli mitmed rasked kriisid läbi teha enne kui teatud otstarbekohase organisatsioonini välja jõuti. Siis aga juhtimise võim jäi lõpulikult poliitikamehe kätte ja prantsusmaal pole ükski kabinett olnud sunnitud lahkuma sõjaväe juhatuse nõudmisel. Vaatleme lähemalt selle probleemi evolutsiooni.

Sõja algusel oli juhtimine kõvasti valitsuse käes, kes tegi korralduse, et sõjaväed peavad peatuma 10 klm. piirist eemal. Sellega taheti näidata, et mobilisatsioon ei tähenda veel sõda ja et alles pärast sõja kuulutamist antakse sõjaväe juhatusele vaba käsi. Meie teame tänapäev, et selle 10 klm. ribal oli veel teine, diplomaatiline tähtsus.

Vastandina sellele, näeme sakslaste juures, et seal raskuspunkt on sõjaväe juhtide käes ja poliitika on pandud kammitsasse: plaani järgi peab pealetung algama läänes ja suunduma läbi Belgia. Kui nüüd ehk viimasel silmapilgul oleks tekkinud võimalus, et Prantsusmaa neutraalseks jääb ja sõda ainult Venemaaga algab - siis poleks võimalik olnud seda aksepteerida, sest sõjaväe võimud ei saanud vägede koondamist muuta. On muidugi õige, et Bourget sellest nüüd nii kirjutada võib, peab aga kahtlema selles, et Prantsusmaa oleks kunagi neutraalseks jäänud ja sellepärast ei või vist saksa sõjaväe juhtidele teha etteheiteid poliitika vangistamise pärast.

Sõja esimesel perioodil Joffre, saksa eeskuju järele, püüdis kõike võimu enda kätte kiskuda. Tema tahtis ainult riigi presidendile alluda ja aru anda, ja kui valitsus katsus vahele astuda - siis ähvardas tema oma ko-

hald lahkud. "Marne võitjat" ei saanud valitsus nii lihtsalt lasta ära minna. Meie teame, et Joffre'i võim oli tegelikult ka väga suur. Tema teeb 2. septembril 1914 aastal korralduse presidendi ja valitsuse lahkumiseks Pariisist. See oli suur poliitilise tähtsusega samm - ja seda täidetakse. Teiselt poolt teame aga ka, et valitsus segab ennast ka puhtsõjalistesse küsimustesse: 25. augustil "käseb" valitsus saata kolm korpust Pariisi kaitseks.

Edaspidi valitsus saab ülevõimu enda kätte. Tekkivad uued sõjateatrid Dardanellides, Saloniki all, mis kaasa toovad tähtsaid poliitilisi küsimusi. Teiselt poolt sõjaväe juhatus kaotab osa oma autoriteedist ebaedu tõttu rindel 1915 aasta jooksul. Aga Joffre ei anna alla, tema nõuab enda määramist ülemjuhatajaks ka teisel sõjateatril ja see nõudmine täidetakse lõppude lõpuks 2. detsembril 1915 aastal. Tema on täielik peremees. Kuid 1916 aasta sügisel on tunda suurt vastuaktsiooni valitsuselt ülemjuhataja vastu. Ebaedu Somme'i, Verdun, katastroof Rumeenias annavad valitsusele juhuse küsimuse juurde tulla ja otsivad teid vahekordade reguleerimiseks. Luuakse "sõjakabinett", kuhu kuuluvad president, peaminister, rahaminister, sõja- ja mereministrid ja varustusminister. Nõuandjaks operatiivsetes asjades on Joffre - ülemjuhataja tiitliga. Rinnetele määratakse teised ülemjuhatajad. Tekkivad uued lahkarvamised, hõõrumised. Joffre pole sugugi rahul määratud rinnete ülemjuhatajatega. Lõpuks võidab valitsus. Joffre ülendatakse marssaliks ja detsembri lõpul lahkub omalt kohalt.

Nüüd oleks olnud aeg määrata "sõjakabineti" nõuandjaks teine vastav kindral - ja asi oleks ehk olnud korras. Juhtumise kombel oli tol ajal võimul Briand'i kabinett, kus sõjaministriks oli kindral Lyantey, kes ise tahtis ka operatiivjuht olla. Alles 1917 aastal Nivelles'i katastroof parandab asja. Luuakse lõplikult kindel organisatsioon - kus on olemas üks operatiivasjatundja valitsuse juures. Selleks saab Foch ja ülemjuhatajaks määratakse Petain. See organisatsioon jäi püsima pikemat aega. Kuid üks konks oli ka siin olemas. Valitsus olenes parlamendist ja sellest tekkivad teatud hõõrumised sõjaväe juhatuse liikmete vahel. Parlamendi liikmed sõitsid

sagedasti rindele, et ise vaadata asjade käigu järele. Seal muidugi kohati tuttavaid, kõneldi põlevate päevaküsimuste üle ja kuna nad polnud asjatundjad, siis pidi pahatihti neil teised arusaamised tekkima, kui sõjaväe juhatusel. Parlamendis ja oma parteis oli sarnastel mees-
tel aga suur mõju, nad võisid ka valitsust mõjutada - ja siit tekkisid hõõrumised sõjaväe võimudega.

Kokkuvõttes tuleb Bourget arvamusele, et on tarvilik, et poliitika juht omaks ka teatud sõjaväelised teadmised - siis ainult võib juhtimise organisatsioon kergesti teetseda. Muidugi ei tohi nemad muutuda n.n. "tsiviilstrateegideks", mis on kõige kardetavam tüüp. Peab kõige kindlamalt nõudma, et sarnases "sõjakabineetis" oleks tugev professionaalne sõjaväelane.

Tuntud saksa sõjakirjanik kindral v. Kuhl ühes artiklis "Politik und Kriegsführung" püüab selgitada, mis-sugune oleks pidanud õige saksa organisatsioon olema. Tema leiab, et organisatsioon üksi veel ei aita peavad olema ka vastavad isikud, muidu ei anna ka parim organisatsioon midagi.

1870/71 a. sõjas sarnased hiiglakujud kui poliitika-mees Bismark ja kindralstaabi ülem Moltke - hoidsid üksteist tasakaalus, kuigi nende vahel oli ka küllalt raskeid konflikte ja kuningas pidi nii mõnigi kord vahele segama. Kuhl tuletab meelde, et kuigi Bismarkil oli palju arusaamist sõjalistest asjadest ja poliitikas ta kõrgel üle teiste seisis, - siiski ka temal olid mõnikord ebaõiged vaated: nii Bismark tahtis pärast Sedan'i lahingut seisma jääda ja mitte Pariisi peale minna. Pole praegu kahtlust, et see oleks olnud vale samm. Mõnikord peab otsustava sõna ütleva sõjamees.

Võib olla oleks ehk otstarbekohasem olnud, kui saksa juhatus oleks olnud organiseeritud järgmiselt: Keiser, kantsler, ministrid ja kindralstaabi ülem - asuvad Berliinis ja siit juhivad sõda üldjoontes. Igal rindel - idas ja läänes - on aga omaette ülemjuhatajad. Pole kahtlust, et ka siis oleks hõõrumisi olnud ja isikute küsimus oleks ka siin olnud tähtsamaks momendiks.

Kas jõutakse üldse leida sellele probleemile "hea" lahendus, iseäranis, kui tuleb pidada koalitsiooni sõda - on praegu veel täiesti lahti.

Lõpuks peame meelestama, et halastamata saatuse silmas - nagu seda õpetab ajalugu - omavad väärtust ainult reaalsed teod, kõik sõnad aga ja unistused kaovad esimese suurtükipaugu juures kui suits, mis sellest tekib!

- -oo 0 oo- -

Ü l e m j u h a t a j a .

Iga sõjaväe eesotsas peab seisma sõja korral ülemjuhataja. Tema nimetatakse kõrgeima võimu poolt riigis ja omab suured volitused. Ülemjuhataja ülesandeks on hävitada vaenuline sõjavägi, kes ehk arvurikkam ja tugevam oma sõjaväest ja kelle kohta pole teada, kus ta on ja mis ta kavatseb. On selge, et sarnase ülesande lahendamise on jõukohane ainult üksikutele. Schlieffen kirjutab selle kohta oma "Der Feldherr'is": "Riigipea, nimetades ülemjuhataja, loodab, et tal nüüd on väejuht olemas. Kuid tihti võib ta varsti näha, et on eksinud. Väejuhiks ei saa nimetamise läbi, vaid selleks peab olema saatuse poolt ette määratud. Päivitanud lambakarjus Tavet, kes peab vilistlasi lööma, salvitakse Sauli poolt väejuhiks. Hannibal seisab üheksaastase poisikesena Paali altari ees, töötab igaveseks ajaks vaenu Rooma vastu, ja pühitsetakse väejuhiks. Napoleoni juurde pole küll keegi ülempreester tulnud ega ole ta ka mingisuguse altari ees seisnud, aga ka selles väikeses korsiklases oli ta lapsepõlves juba see "feu sacre" näha, mis pärast kõrgele lõkkele lõi."

On selge, et igasugune tegevus, kus tuleb väljendada virtuositeeti, võib sündida ainult teatud mõistuse - ja hingeomaduste juures. Sarnase hinge- ja mõistuse omadusi, mis väejuhile tarvis, on Clausevitz nimetanud "sõjaliseks geeniuuseks". Pidades silmas sõjastmosfääri nelja tähtsat elementi, nimelt: ohtu, füüsilist raskust, teadmatust ja juhuslikkust, arvab ta, et on tarvis oma-

da suurt jõudu, et sarnases olukorras eduga toimida, ja see jõud peab väljenduma energias, vastupidavuses, visaduses ja kindlas iseloomus. Suurt osa mängib väejuhi omaduste hulgas ka see, mida prantslased nimetavad "bon sens". Juba Napoleon tähendas: "Sõda on kaunis lihtis kunst, kuid ta nõuab "bon sensi". Mis on see "bon sens"? Selle all tuleb mõista võimet hästi eraldada õiget vales ja tähtsat mittetähtsast. Pole kahtlust, et kõiki neid omadusi võib arendada, ja oleks täiesti vale kui tulev väejuht jääks lootma ainult selle "kaasavara" peale, mis loodus talle on kaasa andnud. Püsiva, tõsise töö läbi peab ta ennast oma kõrgele kutsele ettevalmistama peab oma vaimu ja mõistuse jõud kristaliseerima. Aleksander Suur harjutas ennast igasugustes relvamängudes, kuid ta õppis ka Aristoteles'i juures. Caesar oli filosoof, kõnemees ja ajaloolane. Gustav Adolf kõneles seitse keelt. Friedrich Suur tundis kõik teaduse harud, väljaarvatud õigekirjutus ja saksakeel, nagu kirjutab Schlieffen. Napoleon oli matemaatik ja vanemal Moltkel puudus ainult professori aunimi.

Väejuhilt ei nõuta aga ainult, et ta viiks oma sõjaväe võidule, vaid ta peab sellest sõjaväe looma, varustama ja väljaõpetama. Selles mõttes tuleb vist ka tõlgitsada Napoleoni sõmu: "Inimesed ei ole midagi - ainult mees - on kõik" Need olid Napoleoni grenadeerid, kes võtsid Moskva, ja Friedrichi "vahiparaad" ründas Leuthen'i. Armeed vananevad ja surevad nagu nende juhidki. See ei olnud mitte Napoleoni armee, kes hukkus Sedani juures, ega olnud see ka Friedrichi sõjavägi, keda Braunschveigi hertsog viis Jena alla!

Kuid, et sõda viia õnnelikule lõpule, on tarvis juhil peale sõjaväe veel omada laialdane vaade poliitikas, sest sõda ja poliitika on eraldamatud ning väejuht peab ühtlasi ka olema riigimees.

Karl XII ei saa just selle tõttu nimetada "geenius", et ta ei osanud oma sõjalisi võite paaritada riigi tarkusega; seda ei mõstnud teha Heinrich IV. Napoleon valdas seda kunsti palju laiemas ulatuses ja mitte selle omaduse puudusega ei saa seletada tema lõppuisku langesmist.

Kui sellest vaatepunktist väljaminna, et väejuht peab ka riigimees olema, siis peame tunnistama et teoree-

tiliselt võetud monarhistlik riigikord pakub selleks kõige rohkem väljavaateid, et otstarbekohast sõjaväe juhtimist omandada.

Kui meie ajalukku tagasi vaatame, siis leiame, et suurem arv kuulsaid väejuhte olidki kuningad, nagu Aleksander, Karl Suur, Gustav Adolf, Karl XII, Friedr. Suur; Cromvel ja Napoleon tegid endid kuningateks; ei ole kahtlust, et ka Caesar ja Vallenstein oleksid sinna välja jõudnud, kui mitte vägivaldne surm ei oleks nende tegevust enneaegselt lõpetanud. Hannibal ei olnud kuningas ega saanud ka selleks. Selle puuduse tagajärjel on kuulus Kartago väejuht ka otsa saanud.

Mitte alati aga ei saa riigipea sõjaväe juhtimist enda peale võtta ja on tarvis leida selleks teine mees. See teine mees peab võitma. Ja kui ta liiga tihti võidab, siis ei meeldi sarnane asjaolu mitte alati kõrgematele võimukandjatele. See on nii monarhiates kui ka vabariikides, nagu seda ka möödunud maailmasõda, eriti Prantsusmaal, ilmestas. See asjaolu viib sõjaväe juhtimise sinna välja, et kõrgemad võimukandjad hakkavad ennast üksikutesse operatsioonidesse segama. Igal ülemjuhatajal peab aga küllalt meelekindlust olema, et sarnastele nähtustele vastu astuda. On selge, et ei või nõuda universaalteadmisi ühelt inimeselt, ja selle tõttu peab ka ülemjuhatajal nõuandjaid olema. Üks kuulsatest prantsuse kindralitest on mitu korda avalikult tähendanud, et tema arvamise järele "ei olegi tarvis, et juhil oleks oma ideed; on küllalt sellest, kui tal annet on õieti hinnata neid, mis temale alluvate poolt ette pannakse." See paistab nüüd küll paradoksina. On muidugi parem, kui juhil on oma idee, kuid nagu öeldud, ei või nõuda ülemjuhatajalt seda, mis käib inimesele üle jõu. Tuleb arvata, et kõige suurem kunst seisabki selles, et osata valida oma ideede ja oma alluvate ideede seast seda, mis kõige otstarbekohasem. Väejuht peab kaugele ette nägema, mis resultaati ta võib teisest ettevõttest oodata; ta peab nägema, mis tuleb ja peab tulema.

Kuid kõigile ülesloetud omadustele ja elementidele peab veel kaks elementi juurdelisama, missuguseid ei saa aga kahjuks kuidagi mõõta, missuguseid pole võimalik omandada või arendada ja mis ilmsiks tulevad ainult suu-

re võitluse tunnil, kuid milleta kaotavad kõik teised oma tähtsuse. Need kaks elementi on - lahingu õnn ja usk iseenesesse.

Oleks veel huvitav võrrelda maailmasõja suurimaid väejuhte: Foch'i, Ludendorff'i ja Conrad von Hötzendorfi, mõõta neid ühesuguse mõõdupuuga ja klassifitseerida. On selge, et keegi ei julge ega võigi veel kategooriliste otsustega esineda, kuid literatuuris leiame siiski teatud arvamisi, nende vahel mõned vägagi huvitavad.

Need austuseavaldused, mis pärast Marssal Foch'i surma tema põrmule osaks saivad - määravad teda Maailmasõja suurimaks väejuhiks. Tema sarkofaag paigutati kõrvuti Napoleoni omaga, et näidata, et Foch oli sama suur väejuht, kui suur sõdurite-keiser Napoleon. Sellepärast tekkibki huvitav küsimus, kas Foch tõesti oli suurim väejuht Maailmasõjas? Ja, tema oli selleks, selles mõttes, et tema juhtimise all liitriigid võitsid sõja; tema oli see, kes parimale sõjaväele maailmas - saksa sõjaväele - dikteeris rahutingimused. Kõik see on resultaat, mis teda tõstavad kõrgele teiste juhtide seast.

Kui aga vaadata tema juhtimise tegevusele apstraktselt ja ka üksikasjalikult, siis tuleks tahtmata meelde Virgiliuse sõnad: "Kes oli õnnelikum kui mina?" Ta oli väejuht kelle kõrvalt õnne jumalanna kunagi ei lahkunud - isegi siis mitte, kui ta lahinguväljal sai lüüa.

Rahuajal oli Foch selleks tõukejõuks prantsuse sõjaväes, kes teda pealetungivaimus kasvas ja edasi viis. See on resultaat, mis üksi juba sõjapuhuks lubab hellitada lootusi.

Kuid esimesed konkreetset tulemused lahinguväljal Morhange juures ja 9. Armeed juhina Marne lahingus - on kaunis tumedad. Morhange juures oli temal täieline võimalus saksa 6. armeed Nancy ees seisma panna ja 9. septembril päästis teda raskest katastroofist see, mida prantslased ise nimetavad "miracle de la Marne" - sakslaste ootamata taandumine. Edaspidi näeme meie Foch'i juures palju suure väejuhi omadusi: vankumata optimism kõige rasjenates olukordades. Pealetungi rõõm ja lõpma- tu energia. See oli tema, kes mitu ja mitu korda kõhkle-

vale ja vankuvale inglise armeele elu sisse puhus, aga usk temasse oli prantsuse sõjaväes juba kadumas. Ja sel hetkel, kui 2. märtsil Doullans'is äärmiselt kriitilises olukorras ta määratakse liitriikide vägede ülemjuhatajaks - olid paljud väga skeptilised. Tema esimene tegu generalisimusega polnud kroonitud eduga. Sakslased algasid märtsi kuul pealetungi Amiens'i suunas, aprillis - jätkasid Calais peale. Foch oli veendunud, et surve saab sinna poole edasi kestma ja kõik tema varud olid koondatud Amiens'i ümbrusse. Ja kohe selle järele langeb Ludendorff'i löök Chemin des Dames'i peale, kus liitlastel midagi ei ole. Teist korda lähevad sakslased üle Marne, teist korda on Pariis kõrga katsutavas hädaohus, ja jõullegi naeratab õnnejumalanne oma lemmikule. Sakslastel puudusid kohapeal viimased tarvilikud reservid.

Foch'i õnneks on suuremad vast tulnud Ameerika väeosad käepärast, nendega topitakse tekkinud auk kinni Pariis on päästetud. Amiens'i juures koondatud reservid võimaldasid juba 17. juulil anda tugev löök sakslaste sissemurru tiiva vastu. Algas kauaoodatud liitlaste pealetung. Esialgu ta arenes aeglaselt, kuid see oli ikkagi positiivne resultaat ja Foch'ile ta tõi marssali tiitli.

Nüüd oli aeg kätte jõudnud, et alust panna oma "meis-tertööle". Foch tundis küllalt sakslaste tõelist seisukorda, tema teadis, et nad on viimase jõupingutuseni välja jõudnud ja et nende varud on otsas. Ta enese käsutada olid aga suured, värsked sõjaväed, mis iga päevaga kosusid ja peale selle veel äärmiselt võimas sõjamaterjal. Kuid tema nüüd ei asunud mitte nende ideede teostamisele, milledest tema oma kirjatöodes omal ajal kirjutanud, kuid väga targasti paseerus ta ainult masside ülekaalule ja kasutas ainult purustamise strateegiat. Alalise pealesurumisega üle terve rinde, määrates kontsentrilised löögid tahtis tema saavutada saksa sõjaväe lõplikku kokkuvarisemist ja laialijooksmist ja sellega võtta neilt võimalust korralikult taanduda uutele ettevalmistatud positsioonidele. Septembri lõpul oleks Foch'il olnud küllalt jõudu, et ettevõtta mõnda suurt strateegilist manöövert, kas või Verduni alt löök Namur'i suunas ja sellega välja jõuda saksa sõjaväe seljataha. Suur osa saksa sõjaväest oleks vist siis pidanud kapituleerima. Sarnane resultaat peaks

iga väejuhti meelitama. Foch ei julgenud aga seda teha kartes liiga suurt riisikot. Umbes sarnane suur löök oli küll teatavaks tehtud novembri kuu lõpu peale, kuid veel küsitav, mis ulatuses teda oleks teostada võinud, sest prantsuse autoriteedid (Duffour) tunnistasid ise, et juba 11. novembril oli äärmiselt raske kõige hädapärasemat varustust sõjaväele järel vedada, niivõrd olid kõik teed purustatud. Ja pealgi alustades 11. novembril läbi-rääkimisi lasi Foch ise sarnase võimaluse käest libiseda. Liitriigid olid temale ülesandeks teinud - hävitada ära saksa sõjavägi - seda ülesannet pole ta täitnud täies ulatuses. Saksa sõjavägi läks enam - vähem korras üle Rheini ja sellel asjaolul on Saksa riigi edespidisele poliitikale olnud suur mõju.

Foch rahuldus saavutatud resultaatidega ega otsinud suuremat sõjaväelist võitu.

Mida kujutas enesest Ludendorff? Faktid on näidanud, et see mees oli tõesti silmapaistev väejuht, erksa vaimuga, väga mitmekülgne ja äärmiselt energiline. Tema vaim on sünnitanud ja tema tahtejõud on läbiviinud paljud hiilgavad lahingud, missugused ka tulevikus saaksid loetud eeskujuliseks. Tema ei tundnud kartust ootamatuse eest ja oli mees, kes tarbekorral julges kõike kaalule panna. Kuid kõigile sellele vaatamata jäid tema võidud ainult taktikalistesse raamidesse ja ei kasvanud välja suureks strateegiliseks võiduks. Isegi Tannenbergi lahing, mis ometi oli väljakujunenud klassikaliseks hävitamise lahinguks, ei annud suuremat strateegilist resultaati. Ludendorff luges oma järgmiseks ülesandeks likvideerida Rennenkampf'i. See läks aga ainult osaliselt korda, aga peasi, need võidud ei annud mingisugust kergendust Austria armeedele, kes ometi võitlesid venelaste peamassidega ja sellega ei olnud ka mingisugust positiivset strateegilist resultaati üldiselt idarindel. Jälle peab omale tõsiselt ülesseadma küsimuse, kas poleks olnud õigem kohe peale Tannenbergi kõikide jõududega, mis käsutada olid - anda hoop üle Narev'i, Sedlets'i peale - nagu seda Conrad von Hötzendorf ettepannud oli. Ei ole vist kahtlust, et siis Lublin'i ja Lemberg'i (Lvov) lahingud hoopis teiseks oleks väljakujunenud - ja sellega ka positiivset strateegilist resultaati oleks saavutatud idarindel. Kartus Ren-

nenkampf'i eest - ei võinud olla mõõduandev kui tema juba siis, kui Samsonov täie jõuga edasi rühkis - ettevaatlikult ja kartlikult väikeste sammudega edasi läks ja pea igal pool minimaalsete saksa jõududega kinni peeti - siis on vähe tõenäoline, et Rennenkampf pärast Samsonovi hävitamist, isoleeritud, lahtise vasaku tiivaga, kusagile kaugele Saksamaale sissetungida oleks julgenud.

Ka 1918 aasta kevadised pealetungid näitasid Ludendorff'i kui suurt väejuhti. Löökide suunad, pealetungi meetodid jne., kõik need asjad olid väga hästi korraldatud ja siiski olid resultaadid ainult taktikalised võidud. Strateegiline edu jäi tulemata, sest puudusid küllaldased reservid. Nende pealetungide peamiseks eesmärgiks pidi olema - väljajõuda positsioonisõja tingimustest - lahtise välja peale - ja siin täielikult näidata Saksa sõjaväe üleolekut liikuva sõja pidamises. Võib omale ettepanna küsimust: kas poleks võimalik olnud ennast vabastada positsioonisõja tingimustest mitte edasitungimisega - milleks, nagu elu näitas, sakslastel mitte küllalt jõudu käepärast polnud - aga püüda kaevikute rägastikust välja jõuda suurema taandumise manöövri abil ja siis üleminna vastupealetungile. Kuidas asi ka ei oleks, Ludendorff'is olid kehastatud saksa sõjaväe äärmiselt tugev tahtejõud, moraalne tugevus ja sügav professionaalne oskus. Ühel tegevuspõllul aga - on Ludendorff alati teotsenud ebaeduga. See tegevuspõld on poliitika, ja väejuht peab siin oskama manööverdada veelgi paremini kui lahinguväljal. Kaasaja sõdades mõjustab poliitika väga laialdaselt sõjaväe juhatuse otsuseid, neid peab osavasti kokkukõlastama ja selleks peabki sõjaväe juht olema ka tugev poliitikamees. Ludendorff'il aga polnud selleks mingisugust andi. Võib arvata, et Ludendorff häda sunnil suurt, iseseisvat poliitikat hakkas ajama, sest need, kelle peal see küsimus esimeses järjekorras lasus - olid täiesti passiivsed. Peab aga tunnustama, et Ludendorff'i sammud nii välis, kui ka sisepoliitiliselt olid ebaõnnelikud ja tema ei osanud sõjaväe juhatuse ja rahva vahel kontakti luua, mis kriitilistel silmapilkudel aga kõigiti tarvilik.

Selle vastu aga Austria sõjaväe juht Conrad von Hötzendorf oli mees, kes omas ka poliitiliste küsimuste

alal sügavat arusaamist ja kaugelenägelikust - nõnda nagu seda modern ülemjuhatajale on tarvis. Conrad ei olnud aga õnnejumalanna lemmikuks. Tema kuulus nende väejuhtide hulka, kelle parimad sammud halastamatu saatuse poolt said pandud kammitsasse ja kelle tegevuse peale alati oma varju heidab ebaõnn.

Conradi vaim oli leidlik kõikidele rasketele küsimustele, millede ette Austria Ungari keiserrükk oli seatud - meisterlikud lahendused, kuid saatuse ei annud ta kätte tarvilikke abinõusid nende lahenduste elluviimiseks. Tema strateegiline loosmisevõime ei suutunud kõrvaldada olemasoleva sõja instrumendi pahesid. Conradil lasus ülesanne võidelda Venemaa peajõududega. On selge, et lähtudes kitsa koostöö tarvilikusest - oleks pidanud kõik jõud, mis teotsesid Venemaa vastu, olema tema käsutuses. Meie aga teame, et saksa kindralstaap sarnast mõtet kunagi ei aktsepteerinud, ja Conradil ei jäänud midagi muud üle kui ikka ja ikka jälle esineda ettepanekutega, mis aga harilikult sakslaste poolt jäeti tähelepanemata.

Conrad oli tõesti väga suurte väejuhi omadustega mees. Alati liikuv, alati teraselt jälgides olukorra arenemist, haarab tema seda olukorda alati õieti, temal on alati valmis lihtsad - ja sellepärast parimad ideed tekkinud olukordade lahendamiseks, nii laiaulatuslistes strateegilistes mõtetes kui ka kiires haaramises kohe tarvisminevate korralduste kohta. Meie teame kuidas temal läks korda temale pealesurutud vale jõudude koondamise kavast (Serbia vastu) väljaarendada tegevus Vene suurte jõudude vastu. Ta hoiab venelast kinni palju väiksemate jõududega. Kuid ta jääb üksi, tema sõjavägi purustatakse ja tema peab taanduma San'i taha.

On huvitav tõmmata paralleel taandumiste vahel Marne ja San'i juures. Seal, Marne juures, taanduvad sõjaväed, kes on arvamuses, et nemad on võitnud, taandumist loetakse ainult ajutiseks manöövriks, sõjavägi on kõvasti alljuhtide kätes - puudub aga ülemjuhatus. See on kaotanud pea ja laseb alljuhte oma äranägemise järele. Siin San'i juures; sõjavägi on tüülikult purustatud, tema riismed valguvad tagasi täies segaduses, kohapealne ülemus ei suuda midagi teha, kuid - teotseb ülemjuhataja. Tema on see ainukene vaim, kes neile riismetele püüab elu

sisse puhuda. San'i taga hakkas Conrad neid löödud osi koondama. Tema oskas neile uut lootust südamesse valada, tema parandas ja kõvendas neid ja varsti näeme, et see purustatud sõjavägi läheb uuesti üle pealetungile. Venelased olid veendunud, et Austria sõjavägi on hävitatud. See oli suur eksitus ja Lomanovo-Lupanov läks venelastele kalliks maksma. Austria sõjavägi oli oma esimese ülesande täitnud: sakslaste seljatagune prantsuse rinde suhtes oli tema poolt kaitstud, sellele vaatamata, et lubatud ja oodatud sakslaste kaasabi ära jäi.

Conrad'i ideedest võrsus 1915.aastal Gorlice-Tornov'i läbimurre. Tema soovitas soojalt pärast Marne'i ebaedu üle viia raskuspunkt itta ja kasutada soodsaid võimalusi likvideerida Vene sõjavägi. See oli idee, mis edaspidi /1918.a./ teostati, kuid juba palju halvemates tingimustes. Falkenhayn jäi truuks oma kurnamise strateegiale läänrindel.

Ka järgmisel aastal ei leia Conrad'i ettepanek - likvideerida täielikult Itaalia rinne ja luua sellega omale suured paremused - Falkenhayn'i toetust ja meie näeme Verduni operatsiooni ilma suuremate tagajärgedeta.

Conrad paistab igas olukorras suure väejuhina, kes tõesti suutis terava pilguga selgitada kõik tarvilikud strateegilised ja poliitilised ettevõtted ja kellel oli ka omadusi neid ettevõtteid viia ellu. Kuid ebaõnn ja puudulikud materjalsed abinõud moodustasid selle tõesti suure väejuhi traagika.

Püüame veel võrrelda, mida pakuvad need kolm tähtsamat väejuhti, kui õpetajad, tulevaste sõjaväe juhtide generatsioonile.

Foch on kirjutanud oma "Principes de la guerre" ja veel mõned muud huvitavad raamatud, kuid kahjuks pole ta pärast Maailmasõda kirjutanud midagi põhjapanevat. Ludendorff on kirjutanud oma "Mälestused" ja tuntud raamatu "Kriegsführung und Politik", milledes tema toob ette motiivid ja seletused tema poolt ettevõtetud sõjaliste aktsioonide kohta.

Conrad on ammu tuntud oma raamatu "Zum Studium der Taktik" kaudu. Tema mälestused "Aus meiner Dienstzeit" pakuvad palju huvitavat igale sõjaväelasele ja igaks võib sealt leida sügavaid mõtteid kõikidele sõja-

probleemide kohta.

Meie temae, et harilik maailm otsustab iga üksiku üle esimeses järjekorras selle järgi, kui palju ühel ehk teisel on väliselt edu olnud. Edu sõjas viis Foch'i esimesele kohale ja on paigutanud viimasele kohale Conradi, nii et tekkib järjekord Foch, Ludendorff, Conrad von Hötzendorf.

Võib õigusega oletada, et tulevased ajaloolased kriitilisemalt sellesse küsimusse suhtuvad Peab arvama, et nemad saavad paremini kui praegu hinnata nende meeste ideid, püüdeid ja kavatsusi ja suudavad teha kindlaks kellel rohkem oli selget mõistust ja ettenägelikkust ja kes sellega lõi rohkem reaalseid väärtusi, sellele vaatamata kellel läinud sõjas oli rohkem edu. Siis vist küll Conrad tõstetakse välja sellest varjust, kuhu ebaedu teda praegu on surunud - ja siis vist leiame järjekorra: Conrad, Ludendorff, Foch, sest Conradi terav poliitika tundmine, tema selge pilk tulevikku, tema loogika otsustes ja tema härmiselt lihtsad strateegilised lahendused - tõstavad teda kõrgele üle teiste. Need omadused ongi, mis teevad mehest suure väejuhi.

Kui meie lõpuks tahaksime endale teatud portree lüüa sellest mehest, kes oma omaduste poolest kõige rohkem ülemjuhataja ametile vastab, siis peame kindlasti ühes Clausevitziga tunnistama, et "need on rohkem kaaluvad, kui loovad, rohkem haaravad kui sügavalt puurivad, rohkem külmad, kui tulised pead, kelle kätte sõjakorral meie võime usaldada oma vendade ja poegade saatuse ning isamaa julgeoleku ja au.

TÄHTSAMAD ELEMENDID OPERATSIOONIDE

JUHTIMISES.

Alates täna strateegiliste probleemide praktilise külje käsitlemist, ei saa ma mööda minna järgmisest hoiatusest:

Mäletan, kui läinud aastal mõne taktikalise probleemi uurimisel olime sunnitud tähendama, et pole võimalik ta lahendamiseks mingisugust kategoorilist näpunäidet

anda, siis tähendati meile, et "mis taktika see on kui ta ei ütle mis ja kuidas teha?" Nüüd aga strateegiliste probleemide juures tuleb meil veel palju rohkem "lah-tiseid" vastuseid anda - kui seda taktikas tegime. Pida-ge meeles, et strateegia pole sarnane teadus, mis käib kindlate reeglite järele - ta on kunst.

Meie võime ainult uurida sõjaajalugu, konstateerida teatud fakte ja ütelda, et see või teine samm polnud õige. Meie võime ka siia juurde lisada, et "võib olla nii või teisiti oleks selles olukorras teotsema pidanud" - ja seegi oletus ei või olla päris kategooriline. Meie võime ainult selgitada rea põhimõtteid - kuid rängasti eksib see, kes ootab strateegialt ka kindlaid näpunäi-teid, millal ja kuidas neid põhimõtteid praktikas kasu-tada. Sellele küsimusele ta vastust ei saa ja see jääb ta enese vaimu ja mõistuse otsustada, kuidas neid ühel või teisel juhtumisel kasutada.

Operatsioonide juhtimine sünnib kindla eesmärgiga. Ta nõuab teatud juhtimismeetodi ja väljendub jõudude ja liikumise kombinatsioonides: võib öelda, et juhtimine seisabki nende kolme nõude täitmisel.

Jõudude ja liikumise kombinatsioon moodustab selle, mida nimetame manöövriks ja millele pühendame edaspidi suurt tähelepanu.

Juhtimismeetod ei lähe lahku meetodist, mis tarvi-tusel on igal inimese tegevusalal, kus teatud kollektiiv peab alluma ühe isiku tahtele. See seisab peasjalikult otsuste võtmises, nende edasiandmises käskude näol, ja käskude täitmise kindlustamises.

Eesmärk materjaliseeritakse märkide abil, mida tu-leb mõista võimalikult laialt. Operatsioonide juhtimine võib anda kestvaid resultate ainult siis, kui eesmärk vastab reaalsele jõule. Märkide valik - tähendab -nõuab õiget silmamõõtu. Ühes eesmärgiga kerkib ülesse küsimus strateegilisest initsiatiivist ja sellega ühenduses ole-vad küsimused märkidest ja suunadest.

Strateegiline initsiatiiv. Mida tuleb mõista selle all? Mis tähendab otsida algatust operatsioonides? Mis-sugust tähtsust peab andma sellele asjaolule?

Et vastust leida nendele küsimustele pöördume aja-loo poole.

Juuli - Augusti kuul 1813.a. vaherahu lõppmõndil asus Napoleon oma peajõududega Saksamaal. Samal ajal asusid liitlased: Rootsi kroonprints Bernadotte oma sõjaväega - Berliini raionis, Preisi sõjavägi Blücheriga eesotsas - Sileesias ja Austria sõjavägi Schwarzenbergi juhtimisel põhja pool Prahat - Böömimaal. Praegu tuleb igaühel iseenesest pähe mõte, et on tarvis kohe alata kontsentrilist pealetungi Napoleoni peajõudude vastu. Kuid ajalugu näitab, et asi alati nii lihtsalt ei lähe. Juuli lõpul oli kokku kutsutud sõjanõukogu, kus olid esitatud Bernadotte, vene kindral Toll, Austria ülemjuhataja Schwarzenberg ja Saksa ülemjuhatus. Rootslased ei taha kuulda kontsentrilisest pealetungist ja loevad seda vale algatuseks. Nende arvamuse järgi oli tarvis oodata kuni Napoleon ühele armeele hakkas peale tungima. See peab siis taanduma, kuna teised koos peavad siis "opereerima Napoleoni kommunikatsiooni liinide vastu." Teie näete missuguste ideede peale võivad tulla päris tõsised mehed: Kroonprints Bernadotte oli selle plaaniga väga nõus, sest temal puudus iseäraline huvi punastada Napoleoni ja peamiselt tema tahtis hoida oma sõjaväge tervena, sest kavatses lähemal ajal Norra't okupeerida. Toll ja saksa kindral Knesebeck rääkisid vastu, nemad olid pidevas kirjavahetuses saksa noorte kindralstaabi ohvitseride Clau-sevitz'i, Grolmann'i ja teistega, kes tõendasid et ainult lahinguga võib saavutada edu. Lõpuks otsustatigi pealetungida. Kui selle plaani kokkuseadmisel kerkisid jälle üles omapärased vaated.

Schwarzenbergi arvates tema sõjakogemused on selgeks teinud, et tähtsamaks asjaoluks sõjapidamise kunstis on teatavate tähtsate geograafiliste punktide vallutamine ja, et lahingusse võib astuda ainult siis, kui on olemas arvuline ülekaal. Pole kahtlust, et sarnast strateegiat oli välja kutsunud Viini poliitika, kes samuti ei tahtnud Napoleoni hävitada, sest siis oleks Preisi ja Venemaa liiga tugevaks saanud. Vastavad instruksioonid selles suhtes olid Schwarzenberg'ile antud. Schwarzenberg'i vaated võidavad, Preisi kuningas annab oma armeele (Blücherile) instruksiooni olla kaitseisukorras. Blücher kavatses protestiks ülemjuhatus maha panna, aga pärast otsustab saanud instruksiooni tähelepanemata jätta ja al-
gab liikumist

Bunzlau peale ,tekivad alates 22.aug.,rida lahinguid, käivad vahelduva eduga ja lõpevad 16. oktoobril Leipzig'i lahinguga, kus Napoleonil suuri vaevu korda läheb 17.oktoobril pääseda vangistusest.

Meie näeme siin, et strateegiline algatus saab väljendatud teatud alljuhi poolt, kõikide käskude ja korralduste vastu. Aga see algatus on välja kutsutud olukorrast. Blücher ja eriti tema staabi ülem Gneisenau olid veendunud, et kui nüüd algatust mitte väljendada, kui jätta tegevuse vabadus Napoleonile - siis saavad eraldi seisvad armeed üksikult löödud ajal, mil Napoleon selle tarvilikuks peab - ja 1812.a. kaotus saab jällegi korratud. See algatus väljendus selles, et otsustati ainult pealetungida, eks edespidi näeb mis tuleb. Sel juhtumisel sarnane initsiatiiv andis hiilgavaid tagajärgi. Kuid kas see alati nõnda on? Pöördume selle küsimuse selgitamiseks Maaailmasõja poole.

Nagu teame, sai 1913.a. kinnitatud prantslaste operatsiooni --plaan XVII ja tema aluseks oli järgmine otsus: "Toetudes oma parema tiivaga Rhein'ile, kõige jõuga minna pealetungile sakslaste vastu." See eesmärk nõudis, et prantslaste strateegiline hargnemine pidi rutemini teostuma, kui sakslaste oma. Alates 1912.a. oli prantslaste staap seda asja uurinud. Lihtsustades mobilisatsiooni ning täiendades raudteede võrku ja sisseseadet, võis ta loota, et prantslased vähemalt sama ruttu operatsiooniks valmis on, kui sakslased. Seejuures polnud muidugi võimalik arvesse võtta seda ettejäädumist sõjaväe mobilisatsiooni alal, mis sakslastel võimalik oli läbi viia diplomaatilise katte all. See võimalus ise pidi prantslasi veelgi rutem sundima oma hargnemist läbi viima. Oli tarvis korraldada soliidne piirikate, et ennast kindlustada üllatuste vastu kriitilisel koondamise perioodil. Samuti oli tarvis koondada võimalikult kiiresti oma jõud piirile, et siis - kõik jõud koos - pealetungile üle minna. Asi iseenesest paistab olema väga lihtis: on ainult tarvis maksimaalne kiirus vägede koondamises. Oli tarvis kindlaks määrata vägedele väljalaadimis baas, mis pidi vastama prantsuse vägede hargnemise rindele ja pidi olema umbes seal tsoonis, kus võis oodata sakslaste sissetungimist. Selleks baasiks valiti Epinal- Mezires joon.

Sel teel valitud baas pidi võimaldama krakasutada võimalikult suurt arvu raudteid, et sõjaväge maa sisemusest rindele vedada. Et võimalikult kiiresti kohale jõuda, anti iga raudtee liini peale kaks korpus. See asjaolu viis kohe algu-

sest peale kahtlase resultaadini- ühetaoline jõudude jaotus rindel ! Seda asja püüti küll teatud määral parandada sellega, et neljas armee hoiti teises järgus ja temale nähti ette mahalaadimiseks kaks varianti- üks põhja pool ja teine lääne pool Verdun'ist, olenevalt sellest, kas sakslased tulevad läbi Belgia või mitte.

Aga peab tunnistama, et selline armee reservis hoidmine ja siis esimesse liini lükkamine võis sakslastele näpunäiteid anda prantslaste kavatsustest.

Meie teame, et 13. augustil koondamine oli kava kohaselt lõppenud ja 14. aug. prantslased algasid oma parema tiivaga pealetungi. Keskkohal ja vasak tiib jäid kohale, et enne liikumise algust püüda selgitada sakslaste parema tiiva asupaika. Selle selgitamiseks kulus aga 8 päeva - 13. kuni 21. augu. - ja siis alles otsustati sakslaste parema tiiva vastu abinõusid tarvitusele võtta, mis rajati Inglis-Belgia koostööle. Samal ajal algas ka tsentrum edasilükkumist. Taheti 3. ja 4. armeelega sakslaste keskkohast läbimurda Luxenburg'i raioonis ja sellega eraldada Kluck'i ja Bülov'i armeed. Meie teame, et see katse lõppes ebaeduga. Harilikult seletatakse seda ebaedu mitmesuguste taktikaliste vigadega, mis diviisides ja korpustes olid aset leidnud. Pole kahtlust, et sarnaseid taktikalisi vigu on tehtud palju. Kuid peapõhjus miks prantsuse sõjaväe ettevõtte piirilahingutes kokku varises seisis selles, et koondamine oli ülepeakaela läbi viidud, sest sooviti kindlustada oma juhatusele strateegiline algatus, mis aga tegelikult tema tegevusvabadust piiras.

Juba 14. augustil sai plaan XVII ümber lükatud: seal oli ette nähtud " kõikide jõududega edasi tungida" - edasi tungis aga ainult parem tiib. Teiselt poolt kadus aga väga ruttu see jõudude ülekaal, mis oli prantslastel põhja pool Verdun'i, sest nad viisid siit jõude oma vasakule tiivale.

Seega siis koondamise kiirus viis plaani XVII lõhkumisele, kuigi ta ometi selle elluviimiseks mõeldud oli. Muidugi ei tohi arvata, et prantslastel kerge oli 1914. a. strateegilise algatuse küsimust lahendada ! Selge on, et seda küsimust ei võinud nii lihtsalt võtta kui nemad seda tegid, nähes algatust vaid selles, et " tungi aga esimesena peale". Tuleb arvata, et liiga vähe oli kaalutud sõjateatri küsimust ajas ja ruumis, ja selletõttu tuligi, et sakslastel oli ruumis algatus, kuna prantslased olid ainult ajale mõelnud. Et prantslased enne sakslasi Belgia

territooriumile tungida ei tahtnud, siis tuleb arvata, et õigem oleks olnud, kui nad oleksid omale teatud ooteseisukohad sisse võtnud, olles parema tiivaga Epinal'i rajoonis ning vasakuga loode pool Meziere'i, hoides jõude maksimumi seal kus teadmatus kõige suurem, see on Belgia suunas.

Võtame ühe teise näite. Tuletame enesele meelde sõdijate poolte üldolukorra detsembris 1915.a.

Ida-rindel on liitlaste asjad halvad. Vene sõjavägi on viis kuud kestnud lahingute tagajärjel raskelt kannatada saanud ja vajab põhjalikku korraldamist. Inglis - Prantsuse ekspeditsioon Dardanellides on kokku varisenud ja jõud sealt üle viidud Salonikisse. Serbia armeest on järgi jäänud ainult riismed. Kõik see on sündinud sellele vaatamata, et Itaalia oli astunud sõtta.

Lääne-rindel inglise armee on kasvamas; juba on kohal 40 diviisi. Prantsuse sõjavägi nõuab puhkust ja laske-moona tagavarade täiendamist. Selles olukorras avatakse 5. detsembril Chantilly's liitlaste sõjaväe esindajate konverents Joffre'i eesistumisel, et määrata kindlaks tegevuskava 1916.a. Otsustatakse, et peacesmäärgiks on saksa ja austria armeede hävitamine, mille peab saavutama:

1. Üldpealetungiga lääne-, ida - ja itaalia rindel maksimumalsete jõududega ühel ja samal ajal ja

2. Kohalikkude aktsioonidega, et tekitada kaotusi ja meeoleolu langust vaenlaste leeris. See ülesanne pannakse inglise, vene ja itaalia vägede peale, kellel veel inimressursse küllaldaselt.

Peale selle määratakse ära, et kui vaenlane peaks kuski rindel ise peale tungima, peab igauks teisele abiks tulema kõikide võimalikkude abinõudega. Ühe sõnaga püütakse organiseerida midagi ühise rinde taolist.

Kuid konverents ei taha kindlaks määrata tähtpäeva pealetungi algamiseks. Arvatakse, et on tarvis alul selgitada tööstuse resultaate ja vaadata, missugused kliimatilisest tingimused tekivad Venemaal ja Itaalias. Arvatakse, et võiks sündida juunis, juulis. Kuid ei või jätta nõnda kaua passiivseks ja anda algatus operatsioonides vaenlasele.

Joffre arvab, et inglise armee peab kohalikkude aktsioonidega sundima vaenlast oma varud tööle rakendama. Inglise pole muidugi sarnase asjaga päri. Tekib kirjavahetus, mis veel kestab, kui 21. veebruaril algab sakslaste rünnak Verdun'i peale.

Falkenhayn sai teada, et oli mingisugune konverents.

Ta tahab maksku mis maksab algatuse oma kätte kiskuda ja algab tegevust väiksemate jõududega, ning raskel aasta-ajal. Ta valis märgi, mille materjaalne ja moraalne tähtsus prantslastele oli suur. Kuid ta arvab ka, et organiseerides operatsiooni läänes, peab teistel rinnetel olema tagasihoidlik; seda soovitab ta soojalt ka oma kolleegile - Conrad'ile.

Meie teame, mis sündis tegelikult:

15. mail - algas Austria pealetungi Trentino's.

14. juunil - algas Brussilov'i pealetung: kahe nädalaga viidi Austria armee härmiselt kardetavasse seisukorda;

21. juunil - algas itaallaste vastu pealetung;

1. juulil - algas inglise - prantsuse vastu pealetung Somme'il.

Kuidas hinnata neid nähtusi ?

Pole kahtlust, et prantsuse ülejuhatuse eksis, lootes, et inglased kohalikkude operatsioonidega suudaksid sakslasi paralüüsida; psühholoogiline eksitus inglaste suhtes ja eksitus sakslaste kavatsuste kohta. Kuid otsust mitte kulutada prantsuse sõjaväge väiksemate operatsioonide peale oli õige, sest prantsuse sõjavägi oli ju koalitsiooni löögijõud. Oli tarvis hoida teda strateegilises oote-seisukorras, et õigel ajal täie jõuga üle minna otsustavale tegevusele. Ja peab prantslastele au andma: Verdun'i kriisi ajal nad ei loobunud Somme operatsiooni mõttest ja isegi ettevalmistusest.

See episood näitab selgesti, kui raske on leida õiget momenti strateegilise algatuse väljendamiseks.

Võiksime veel ette tuua rumeenlaste algatust, mis aga jõudude puudusel poolel teel Transilvaanias seisma tuli panna. Samasuguse vea tegi Ludendorff 1916. a. märtsis, tahtes anda otsustava lahingu. Tal oli selleks aga liiga vähe jõudu / 192 diviisi 172 vastu/. Nii siis näeme, et strateegilise algatuse otsimine sõltub teatud eeltingimustest, mil on kapitaalne tähtsus.

Ainult siis, kui need eeltingimused on selgeks tehtud ja täidetud, võib vähejuht õigusega otsida algatust pealetungiks. Kui aga see nõue pole täidetud on vist õige oma tegevust piirata vaenlase tegevuse tagasi tõrjumisega.

Peab tähendama, et see teine tegevus pole sugugi nii kerge kui seda ehk võiks arvata.

Kokkuvõetult peame tunnustama, et on väga raske selgeks teha neid moraalseid ja materjaalseid tingimusi, mis lubavad haarata ja alalhoida oma käes strateegilist initsi-

Moltke omas direktiivis 27.aug. pärast piirilahinguid käseb:

"Prantslaste jõud põhjas ja keskkohas tjaanduvad Pariisi peale. Tuleb arvata, et nad veel püüavad kusagil vastu panna. Saadud andmete järgi tahavad nad aega võita kuni venelased suuremate jõududega pealetungi algavad

Selletõttu on tarvis kiire edasiliikumisega, Pariisi suunas prantslastele ei mingisugust rahu anda, takistada uute jõududega organiseerimist ja võtta nendelt võimalus materjali koguda

Tema Majesteet käseb saksa armeedele edasi liikuda Pariisi peale "

Edasi antakse igale armeele liikumise suund vahepealsete ja lõppmärkidega, mis kõik on linnade läbi materjaliseeritud.

Meie nõtme teatud vahet sakslaste ja prantslaste direktiivide vahel: esimesed annavad märkideks linnad, viimased aga peajasjalikult saksa armee.

Suure 21.märtsi pealtungi direktiivis on öeldud:

"Kroonprints Rupprecht'i armeede grupil on esimeseks ülesandeks inglasi Cambrai kotis ära lõigata ja Croivilles, Bapaume'i, Peronne'i joonele välja jõuda. Kui parem tiib hästi edasi jõuab, tuleb sellest joonest ka üle minna.

Edaspidiseks ülesandeks armeede grupile on liikuda edasi Arras- Albert'i suunas. Vasak tiib tuleb hoida Peronne'i raionis; raskuspunkt paremal tiival. See tiib kõigutab inglaste rinnet kuuenda armee ees.

Saksa kroonprints'i grupp atakeerib lõuna pool Omignon'i ja liigub alul Somme'i ja Crozat'i kanali peale ... "

Need nõtited - ja neid võib ette tuua sadandeid; annavad selge pildi sellest, et strateegilised märtgid varieeruvad selle järele, mida meie teame või oletame vaenlasest. Kõikidel nendel on vältust ainult siis kui nad vaenlase hävitamisele kaasa aitavad.

Praegusel ajal on asjata vaielda " puht geograafiste" märkide üle. Need märtgid on õigustatud kui nad kaasa aitavad vaenlase kaitsesüsteemi nõrgestada, kui nende abil võib vaenlast sundida lahingut vastu võtma, või sundida niiviisi liikuma, nagu meie seda soovime. On päris normaalne kui veltjuht, viies oma jõude vaenlase vastu, kasutab geograafilisi esemeid oma liikumise tähistamiseks.

Teiselt poolt ei saa õigeks mõista strateegi, kes ei pööra tähelpanu geograafiliste esemetele ja tunnistab

ainult vaenlase sõjaväge kui märki. Meil on tarvis enesele meelde tuletada, et prantslaste 4.armee pealetung varises kokku 1914.a. ainult sellepärast, et valiti märk - vaenlase sõjavägi, ja maastik jäeti silmapaari vahele. Sama võib ka Kluck'i kohta öelda, sest ta otsis prantslaste armeed ja jättis Pariisi kõrvale.

Õigem oleks olnud, kui prantslaste 4.armee oleks omale esimeseks strateegiliseks märgiks valinud soodsa lahinguvälja vallutamise, kus heades taktikalistes tingimustes oleks ära oodanud sakslaste pealetungi. Ka Kluck ei oleks tohtinud ära unustada, et Pariis pole mitte ainult teatud kindlus, vaid et ta on ka kõige suurem prantsuse raudtee-sõlm; siis oleks ta oma manöövri teisiti korraldanud.

Tegelikult oleneb strateegiline manööver praegu rohkem kui kunagi varem geograafilistest faktoritest, sest nad mõjustavad esimeses järjekorras seljataguse korraldamist ja üldse sõjapidamise ökonoomilist külge.

Võib omale selgesti ette kujutada seda mõju, mida avaldaks N.-Vene sõjapidamise peale Leningrad'i tööstusraiooni okupeerimine või isegi osaline seismapanek. On loomulik et ühe suure manöövri raamides on üks peamärk ja võib olla mitu abimärki. Vaejuhi ülesandeks on kindlaks määrata nende suhtes oma manöövri kõik. Missuguse reegli järgi? Reeglit pole! Kõik oleneb olukorrast.

Clausevitz soovitab esimeses järjekorras otsida vaenlase pea jõude, kuid Napoleon algab mõnikord just teise järgu tähtsusega ülesannetest peale, et pealahingus, nii öelda, teiste asjadega mitte seotud olla.

Iga märk kutsub esile küsimuse operatsiooni teljest või suunast. Kui märk on geograafiliselt fikseeritud, siis ei tule veel sugugi arvata, et kõige otsem suund alati meie manöövri-massi kõige rutemini ja kindlamini sinna välja viib, sest nii vaenlane kui ka maastiku omadused võivad seda takistada. Kui märgi moodustavad liikuvad jõud, siis võib see sirgjoon isegi kõverjooneks muutuda. Meie näeme, et märgi probleemi kõrval seisab operatsiooni suuna probleem. See pidavat olema raskemaid strateegiast.

Siin väejuht peab väljendama oma võimet õieti kaaluda ja ette näha, mis tulla võib ja vastavalt otsustama.

Need kaks probleemi moodustavad kaksik probleemi. Puht loogiliselt mõeldud, peab alul sündima märgi valik ja siis juba operatsiooni suuna kindlaks määramine.

Elus tihti on aga vastuoksa: need paremused, mis see

või teine suund pakuvad, viivad selle või teise märgi valiku juurde. Võib tähendada, et strateegiline manööver defineeritakse vähem märkide, kui just suunade kombinatsiooni abil: suunad, mida peab katma või sulgema kaitsel ja suunad mida peab valvama äraootavas seisukorras.

On selge, et iga armee saab ülemjuhatajalt teatud tegevussuuna, mis viib selle armee märgi peale. Armee omalt poolt annab allüksustele suunad; nii neid tekib terve rida; pole ka kahtlust, et kõik need suunad ei oma ühesugust tähtsust, sest ainult üks nendest viib peamärgi peale, kuna teiste edasijõudmine siin või seal kergendab peamärgi valutamist. Sellest peame järeldama, et on olemas otsustav suund, mille peale on tarvis asetada jõudude raskuspunkt.

Kas sarnase otsustava suuna valik allub mingisugustele reeglitele? Seda muidugi kinnitada ei saa, sest on palju asjaolusid, mis kaasarhäägivad ja mida on raske materiaalselt hinnata. Kuid põhimõttelikult peab väejuht oma otsuse võtma pärast seda, kui ta on kaalunud järgmist: vaenlase asetust ja tema peajõudude manöövri võimalusi, tema seljataguse organisatsiooni materjaalseid abinõusid ja teedevõrku, maastiku iseloomu.

Maailmasõja annaolid on rikkad näiteist, kus olid hästi valitud ja kasutatud otsustavad operatsiooni suunad.

Lõpuks ma luban enesele Teile ettekanda väljavõtteid kolmest dokumendist, mis näitavad seda strateegilist mehhanismi - kuidas suunadega opereeris marssal Foch.

Direktiiv 3. sept. 1918. a.

" Liitlaste pealetung Scarpe'i ja Aisne'i vahel areneb praegusel ajal soodsasti, sundides vaenlast taanduma kõigil rindel.

Et selle pealetungi mõju veelgi suurendada, on tarvis ilma aega kaotamata kõik liitlaste jõud lahingusse saata, valides selleks soodsad rinde osad ja liikudes kokkujooksvatel suunadel.

Selle eesmärgiga:

1. Briti armeed ühes prantsuse armeede vasaku tiivaga jätkavad pealetungi üldsuunas Cambrai'st. Quentin.

2. Prantsuse armeede tsentrum jätkab tegevust, et visata vaenlane üle Aisne'i ja Ailette'i.

3. Ameerika armee täidab järgmised operatsioonid:

a. Woewry jõuab välja joonele Vigneulles-Thiaucourt-Regneville, mis küllaldane, et vabastada Pariis - Avricourt'i raudtee vaenlase mõju alt ja olla lähteluseks edaspidisele tegevusele. See atak peab võimalikult ruttu ja mitte hiljem kui 10. sept. läbi viidama.

b. Tungib peale võimalikult tugevate jõududega üldsuunad Mezierés, olles kaetud paremalt Maas'iga ja toetatud 4. prants. armee poolt.

See viimane pealetung peab läbi viidama hiljemalt 20. - 25. sept. vahel. Ta sünnib mõlemal pool Argonne'isi ja viskab vaenlase alul Stenay - Le Chesne - Attigny'i joonele ja edaspidi vabastab Mezieresi raiooni manövrerides idast, et kergemini võita Aisne'i takistust."

Direktiiv 10. okt. 1918. a.

Täna 10. oktoobril kasustatakse kolm kokkujooksvat suunda:

1. Belgia suund,
2. Solesmes- Vassigny'i suund,
3. Aisne- Maas'i suund.

Tänu Briti armeede edule pakub Soles es -Vassignyi suund kõige rohkem väljavaateid. Siia peab suundama maksimaalselt jõude ja kombineerima:

a. manööver ühes Belgia vägede pealtungiga, et vabastada Lille raioon. See manööver täidetakse inglaste poolt kirde suunas Escaut'i ja Sambre'i vahel.

b. manööver ühes Aisne-Maas'i pealtungiga, et haarata Sirre'i joont. Täitaja 1. prantsuse armee. Prantsuse vabad jõud antakse esimese armee kasutada.

Direktiiv 19. okt. 1918. a.

Et kasutada saavutatud edu liitlaste tegevus peab toimuma järgmiselt:

1. Armeede grupp Flandrias - liigub Brüssel'i suunas, parem riib - Halli peale. Sel liikumisel ette tulevate jõgede forsseerimine sünnib aktsiooniga tiiva peale, mis täidetakse Briti armee poolt.

2. Briti armeed / 5., 1., 4. / lähevad Picg-Lessines-Halli joonele, parem tiib üle Philippeville Agimont peale.

Briti armeede ülesandeks jääb visata vaenlane Arden-

ne'ide massiivide peale ja ühtlasi võimaldada Flandria grupile edasilikumist.

Nende eneste edasilikumist abistab esimene prantsuse armee.

3. Prantsuse armeed / 1., 10., 5., 4./ ja 1. Ameerika armee opereerivad lõuna pool inglasi.

Nende ülesandeks on:

- 1. prantsuse armee aitab kaasa Briti armeedele, liikudes La Capelle-Chimay - Givet'i suunas, manövrerides paremalt, et haarata vaenlase takistusi Sirre'i ja Sissonne'i joonel.
- 5. ja 4. prantsuse ja 1. ameerika armeel välja jõuda Mezierès - Sedan'i ja Maas'i peale ülevapool Aisne joont tiiva manöövriritega: vasakult - 5. prantsuse armee Chaumont - Porcien'i suunas; paremalt 4. prantsuse ja 1. ameer. armee Buzancy - Le Chesne'i suunas."

Me näheme, et Foch kasutab alati kokkujooksvaid suundi. Kui meie detailsemalt uurime ülaltoodud suundi, siis pane me tähele, et peaaegu kõik nad langevad ühte suurte ja tähtsate liikumissarteerijatega. Peame järeldama, et kui väejuht määrab üksustele kindlaks märgid, siis peab ta silmaspidama, et see märk oleks ühendatud teede võrguga ja tehniliste sisseseadetega, nagu vaksalid, depood j.n.e.

On selge kuivõrd tähtis on ka nõue, et valitud suundadest kinni hoitakse, sest nende korraldamiseks on palju aega ja jõudu kulutatud.

Kuid kõige selle juures, millest oleme kõnelenud ei tohi meie unustada, et mingisugune, ka kõige soodsama suuna valik ei vabasta väejuhti nõudest omada reserve ja eriti tehnilist reservi: suurtükiväge, lennuväge, laske-moona ja autokolonne.

See reserv peab olema seda suurem, mida ebakindlamad on valitud suunad, nagu see on teetsedes tiival või liikudes kaugel olevale vaenlasele vastu.

Strateegilise manöövri vormid.

Lahingus puutume kokku kahesuguse tegevusega: pealetungi ja kaitsega; kui üks pool ära läheb - pole enam lahingut.

Operatsioonide juhtimises pealetung on samuti kindel mõiste: ta vastab soovile jõuda kuni vaenlaseeni ja lüüa teda. Kaitse mõiste pole aga nii selge, sest temas leidub

alternatiiv: kas võtta vastu vaenlase poolt pakutud lahing, või hoiduda sellest kõrvale. Tähendab strateeg manöövreerib, et oma tahte kohaselt vaenlasele lahingut peale suruda, või et ajutiselt sellest hoopis hoiduda. Sellest ei tule aga järeldada, et siin on tegemist strateegilise manöövri kolme tüübiga. Ei sugugi!

See mis iseloomustab manöövrit, mis eraldab üht jõupingutuste kombinatsiooni teisest, see seisab selles, mil viisil meie seda kombinatsiooni vaenlase asetuse suhtes läbi viime. Kahesugune mõiste märgist ja suunast peab lähtepunktiks olema manöövri vormide klassifikatsioonis. Ajaloolised kogemused on näidanud, et neid võib olla 5 ja nimelt:

- manööver sisemistel liinidel;
- fontaalne läbimurre;
- manööver kokkujooksvatel suundadel ehk kontsentriiline manööver;
- tiivamanööver;
- manööver ühendussõlmede peale.

I Manööver sisemistel liinidel.

Sisemisteks liinideks nimetatakse need ühendusteel, mis otseselt seovad omavahel teatud strateegilise aparadi üksikuid osi / meie olukorras diviise, rindeid/, mis asuvad mitmesugustel sõjateatritel või ühel sõjateatril, kuid mitmesuguses kohas.

Manööver sisemistel liinidel seisab nende ühendusteel vabas kasutamises, et teotseda tugevate jõududega mitmes kohas asuva vaenlase ühe osa vastu, sel ajal kui minimaalne jõud tema teisi osi teistel kohtadel kinni hoiavad. Esimene vaenlase osa tugevate jõududega likvideeritud, jäetakse vaenlase vastu niipalju jõude, et teda takistada uut tegevust alustada, ja viiakse kõik ülejäänud jõud teise vaenlase osa vastu, et seda purustada j.n.e.

Nagu näeme, võib seda manöövrit kasustada, et tagasilüüa vaenlast mitmest suunast, kuid mitte ta üheaegseid pealetunge, või ise pealetungida mitmes kohas asuvale vaenlasele. See võimaldab väiksemale sõjaväele oma arvulist nõrkust kompenseerida liikuvusega, mis on väljakujunenud tuntud sõjasüsteemini. Näit. Friedrich II 18. sajandil, Keskriigid 1914. a., meie Vabadusesõda. Et teotseda edukalt sisemistel lii-

nidel, peab raudteede ja maanteede võrk vastavalt organiseeritud ja uuritud olema. Aga peale selle peab sõjavägi oskama visalt kaitselahinguid lüüa, sest küllaldaste jõudude kogumisel pealetungiks tuleb teistel kohtadel härmise miinimumiga läbi saada. Siin peame tagasipöörduma "kordonsüsteemi" juurde.

Miks kõik juhid ja sõjateoreetikud suhtusid sellesse süsteemi negatiivselt ?

Seletus on lihtis. Kui väikese arvuline armee venitati niidina laiali, kusjuures püssituli ulatas umbes 300-400 mtr. ja oli vähe täpne, ning suurtükivägi oli veel väikese arvuline ja tulistas 1000 - 5000 mtr., siis muidugi sarnast " õhukest" asetust võis kergesti läbimurda.

Varud jäävad harilikult hiljaks, ka nemad rullitakse ülesse, sest nad võitlevad arvuliselt vähemuses. Üldresuldaat oli see, et sarnane armee purustati veelgi väiksema vaenlase poolt ja pidi tagasi valguma.

Kas praegu need asjaolud samal määral maksivad on?

Nüüd tulistavad tulirelvad kiiresti ja täpselt, suurtükivägi aitab võimsalt kaasa, okstraat sunnib ettevõtma aegakulutavaid ettevalmistusi, lennuvägi näeb kuhu suunduvad vaenlase suuremad jõud ja elektriline side kutsub kiiresti oma varud kohale, sest need tulevad autodes.

Tekib küsimus, kas praegu kordonsüsteemile tuleb samasuguselt vaadata kui 18/19 sajandi vahetusel, või võime seda operatiivset vormi kasutada suuremate väljavaadetega.

Meie teame, et Maailmasõjas tihti kordonsüsteemi tarvitati, näiteks Pinsk'i juures, Stohod'i jõel, Narõtsch'i raionis, kus varustatud küllaldase tehnikaga / traat, kaevikud, automaat relvad, suurtükivägi/ kordonsüsteem kaunis tugevatele löökidele vastu pidas.

Teist pilti meie näeme 1920.a. Vene-Poola sõjas. Pärast liikumist Kiiev'i poole seisid Poola armee ees võrdlemisi nõrgad, halva moraaliga punased. Selle asemel, et poolakad oleks oma jõud mõnes suuremas grupis koos hoidnud, neid hoolega treenerinud ja nende abil kõik vene koonddised likvideerinud, mis nende vastu olid või tekkisid - aetasid poolakad oma jõud kordonina Rumeenia piirist kuni Läti piirini. Venelased pikkade nädalate jooksul rahulikult koonddasid omi jõude Kiiev'i Polotsk'i raiooni ja moodustasid seal tugevad grupid, mis poolakate kordoni läbi murdsid ja tekitasid Napoleoni aegse resultaadi.

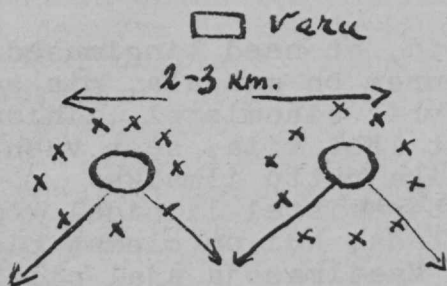
On huvitav võrrelda seda eelmise näitega. Seal /1916a/ oli tegemist kõrvalise sõjateatriga, olid olemas varud ja nende kiire transport oli ette valmistatud; siin /1920a/ - oli peasõjateater, varusid ei ole- ja kordon pidi kokku varisema.

Veel üks kolmas näide:

Taandumisel Serbias 1918.a. oktoobris Niši'st lõunasse teetsesid kolm Saksa diviisi, neid tõmmati kordonidena laiali ja nende kätte all taandusid teised väed. Nende vastu teetses 1. Serbia armee koondatud jõududega. Tekivad küll siin ja seal kriisid, aga tänu sellele, et modern side võimaldas õige kiiret informatsiooni andmist kõikidele, oli võimalik väga paenduvalt ja elastiliselt hoida seda kordonit, mitte lastes ennast lõpulikult läbi murda. Muidugi, praeguste lahingumasinate juures peab seda asjaolu iseäraliselt silmaspidama ja purustuste eest veel rohkem hoolt kandma.

1916- 1918.a. kordonsüsteemi taktikaline kaitse sündis muidugi kõige harilikumal viisil. Iga 2 - 3 klm. tagant oli organiseeritud tugipunkt - ühe komp. ringkaeviku, traat-tõkked ringi igal pool 1 - 2 rühma r.k., varud taga; varude juures harilikult üks patareid. Varud andsid vastulütke sissetunginud vaenlasele.

Umbes sarnaselt teetses ka 2. Poola armee 1920.a. lõuna sektoris. 29. mail murdis Budennõi kordonist läbi, visati aga varude poolt 31. mail tagasi. Kuna poolakatel teisel tiival nüüd varusid polnud, siis murti 1. juunil sealt läbi; ag kohe viasti varud sinna tagasi

ja lähimurre likvideeriti ka seal. Kordon oli vastu pidanud sest varud ja nende liikumine olid ette valmistatud.

Kordon ei saa vältja kutsuda strateegilisi resolutsioone, aga ta võib võimaldada sarnaste resultaatide saavutamist teisel kohal. Igasuguste sügavate raidide vastu teist abinõu on raske leida. Tähtsad on härmiselt liikuvad varud, kui neid pole - jääb üle elastiline taandumine- ja ikkagi ajavõit.

Manööver sisemistel liinidel näib väga lihtis kui teda kirjeldada, kuid praktikas on ta väga delikaatne.

Juba küsimus, missugust osa vaenlasest esimeses jär-

jekorras lüüa, nõuab kaalumis- ja otsustamisvõimet. Kuigi see osa õieti valitud, on veel tarvis sundida vastane lahingut vastu võtma ja on tarvis ta hävitada. Et seda saavutada, ei tohi teha väiksematki viga nii jõudude määramises, ülesannete andmises kui ka aja arvestuses oma sõjalise aparadi käimapanemisel. Kui see vaenlase osa, keda on otsustatud lüüa, suudab ennast kõrvale hoida, olles valmis tegevusse astuma kui temale soodsam olukord avaneb, ja tema teised osad sundavad meie nõrke kätte osi tagasi suruda, siis tekib riisiko kokku surutud ja ümber piiratud saada. 1813.a. sügisese sõjakäigu ajalugu näitab selgesti sarnast pilti. Ta lõppes Leipzig'i lahinguga.

See hädadoht oli alati kõikidele väejuhtidele teada, ja kogemuste najal on välja kujunenud teatud reeglid, millele peab rajama sisemiste liinide manöövri:

1. Mitte kunagi atakeerida mitut vaenlase osa korraga / löögid võivad kujuneda liiga nõrgaks /.

2. Löögid läbi viia üksteise järele minimaalse ajaga, et vaenlasele mitte aega anda jõudude koondamiseks.

3. Kord valitud suunast kinni hoida lõpuni.

4. Kui vaenlane siiski püüab meid ümber piirata, tuleb aegsasti kõik oma jõud ruttu kokku võtta, temast läbi murda ja vabasse ruumi välja minna.

Maailmasõda annab palju näiteid, et need tingimused ka praegu veel maksivad on. Mida suurem on maa-ala, mis sellele poolele kasustada, kes manöövrit sisemistel liinidel teostab, seda soodsam on manöövrit läbi viia, sest vaenlase piiramise mõju ei tule siin liiga ruttu ilmsiks.

Peab tähendama, et manöövrit sisemistel liinidel võib ka ühel operatsiooniteatril kasustada, kui on olemas pidev positsiooni joon. Seda meie nägime Maailmasõja ajal nii lääne- kui ka ida-rindel, kus sisemistel liinidel veeti jõude ühest punktist teise, et pealetungida või pealetungi paareerida.

II Frontaalne läbimurre.

Frontaalne läbimurre püüab otsese löögiga jaotada vaenlase pidevat lahingujoont mitmeks üksikuks osaks. Nende osade tiivad haaratakse ja jõud rullitakse kokku. Sel ajal kui läbimurre on juba küllalt lai, saadetakse suuremad jõud vaenlase ühendusteede süsteemi desorganiseerimiseks ja võimaluse korral ligemate baaside purustamiseks. Alates sellest silmapilgust, kui juba jõutakse vaenlase süsteemi sisemusse tungida, võib tarvitusele võtta sisemiste liinide manöövri, et veelgi suuremaid tagajärgi saavutada.

Frontaalne läbimurre nõuab väga suurte ja võimsat jõudude tööle rakendamist. Strateegiline edu oleneb harilikult sellest, kui võrd on korda läinud eelmiste, selleks korraldatud operatsioonidega vaenlase reserve kulutada või neid otsustava läbimurde kohast kaugele teise punkti kiskuda. On selge, et läbimurde rinne pole iseenesest kunagi väga lai. Siit peavad vaenlase süsteemi tungivad jõud laialijooksva vihuna edasi valguma, mille tagajärjel on raskendatud nende ühine tegevus. Kui sel ajal vaenlasel on veel küllalt reserve ja kui teed vähegi võimaldavad nende manöövrit, on edasitungivate jõudude edu väga küsitav, sest vaenlase vastutegevus sünnib kokkujooksvatel suuredel, mis harilikult ikka edurikkam.

Ainult suurte looduslike takistuste, läbi jaotatud maastikul, vaese teedevõrgu juures ja teotsedes täiesti ootamatult ning otsustavas suunas, võib läbimurdelt strateegilist resultaati oodata. Neid kogemusi on annud Maailma sõda ja ka Vene kodusõda.

Kuidas vaadati sellele küsimusele enne 1914. a?

Saksamaal polnud sellesse usku, mis põhjendati väitega, et tuleb läbiminna liiga tugevatest tulikoondistest. Nii mõtles Schlieffen ja tema kool. Eraldi seisis Bernhardi, kes arvas, et läbimurre oleks siiski võimalik, kui see ette võtta laial rindel ja sügavalt ešeloneeritud jõududega, milledega oleks võimalik anda mitu üksteisele kiiresti järgnevat lööki, ja siis otsekohe kokku rullida tiivad.

Nagu teada, jäi Schlieffen oma veendumuse juurde ja kombineeris tuntud tiivamanöövri.

Prantsusmaal aga leidsid Bernhardi argumendid rohkem poolehoidu ja Joffre oli oma plaani rajanud just fron -

taalse läbimurde peale Luxemburg'i platoode suunas.

Ka noorem Moltke tahtis teostada läbimurret, andes direktiivi 5.sept. Uurides varemantud ja viimast direktiivi, näeme sakslaste ideede evolutsiooni: alul soovitakse laialdaselt haarata oma parema tiivaga prantsuse armeed, Pariis sissearvatud; direktiivi 27.augustil annab veel suuna Pariisi peale, kuid vähendab juba selle tähtsust; öösel vastu 3.septembril jätetakse Pariis juba haaramisest välja ja 5.sept. on jällegi uus idee. See on rajatud umbes järgmistele oletustele: haarang pole andnud soovitatavat resultati sest on ilmsiks tulnud, et Pariis'is on prantslaste tugevad jõud; Pariis on aga väljaspoole tiiba jäänud, mille tõttu pole võimalik parema tiivaga edasilikumist jätkata - see oleks liiga ohtlik. Tuleb püüda purustada prantslaste lahinguasetust keskkohal 4. ja 5. armeega ja sellega ikkagi isoleerida prantslaste parem tiib ja vähemalt see likvideerida. Me teame lahingute käiku Champagne'is. Kaks arvu annavad meile ka seletuse resultaate üle: läbimurdeks oli sakslastel ainult 22. diviisi 24. prantsuse diviisi vastu - läbimurre ei võinudki õnnestuda.

Aga me näeme siin veel üht teist tähtsat asja. Otsus läbimurdeks võetakse nii prantslaste kui ka sakslaste poolt teatud kriitilise seisukorra pühastamiseks.

Mõlemad pooled satuvad enam-vähem ootamatult teatud tiivamanöövri alla. Võetakse ette läbimurde katse, sest keegi ei taha loobuda operatsioonide initsiatiivist. See on õnnemäng - läbimurre oli liiga pealiskaudselt ette valmistatud - resultaat oleks pidanud olema ette näha.

Alates 1915.a. näeme palju läbimurde-operatsioone, mille resultaadiks oli enamasti ainult sissemuljutud rinded. Suuremaid resultaate saavutati: 1915.a. Kuramaal, samal aastal Galiitsia's Gorlits-Tarnov'i juures, 1916.a. Brüsselov'i pealtungil, samal aastal Rumeenias, 1917.a. Itaalia rindel. Otsustav resultaat saavutati ainult Makedoonias ja Palestiinas.

Sarnased resultaadid pole mitte juhuslikud. Võib selgesti tähendada, et läbimurre andis suuremaid tagajärgi ainult siis, kui mõlemate poolte sõjavägede kvaliteet tublisti lahku läks.

Kõigest eeltoodust võime järeldada, et läbimurde katse on õigustatud siis, kui on võimalik koondada jõudude ülekaal läbimurde kohale ja kui enne seda on kulutatud

vaenlase reservid.

Kuid lahingu ajal võib ilmsiks tulla veel üks nähe: teatud asjaolude sunnil tekib vaenlase lahingujoones isenesest lõhe, mis tõi lahtine või moondatud nõrkade jõududega. Sarnasel korral on sinna sissetungimine hoopis teine asi. Ajalugu näitab, et sarnased lõhed tekivad enamasti hvardava tiivamanöövri tagajärjel, nii see oli Chahe lahingus Mandshuuria's ja nii see oli Marne lahingus 1914.a. Strateegilist läbimurret ette kalkuleerida sarnase lootuse peale, paistab olevat kahtlane.

Võiks veel mainida, et kui läbimurre on otsustatud, peab temale valima koha otsustavas suunas, võimalikult kahe armee liitekohal ja vähemalt kahes teineteisele võrdlemisi lähedalolevas punktis. Väga tähtis on samuti kasutada looduslike esemeid oma tiibade kaitseks kui sissemurre peaks õnnestuma, parimateks esemeteks osutuvad jõed.

III Manööver kokkujooksvatel suundadel

ehk kontsentriiline manööver.

Selle manöövri eesmärgiks on võtta tangidesse vaenlase dispositiiv. Enne 1914.a. oli see manöövri vorm Saksa maal väga eelistatud. 1. jaanuaril 1910.a. välja antud instruksioon " suurte operatiivsete põhimõtete " kohta, kõneles selle kohta järgmist: " Kui on läinud korda oma jõud lahinguväljale tuua, et nad lahingu alguseks, pärast lühikest rännakut, tulles mitmest suunast, üheaegselt astuvad tegevusse vaenlase rinde ja tiiva vastu, siis on strateeg tõe viinud maksimumi sellest, mis ta üldse võis teha. Suured resultaadid peavad sellele järgnema " ... Aga see sama artikkel lisab kohe juurde: "Kuid mingisugune korraldus ei saa garanteerida, et lahus liikuva armeed sarnase olukorranähtusega välja jõuavad. See resultaat ei olene ainult arvestatavatest suurustest, vaid peamiselt osaliste lahingute tagajärgedest, atmosfäärilistest tingimustest, saadud teadetest jne. - ühesõnaga sellest, mida võib nimetada juhuseks ja õnneks."

Kontsentriilise manöövri ideaaliks on strateegiline sissepüüramine; Tanneberg'i lahing ja ka talvelahing Augustovo metsas on sellise manöövri näiteks. Kujuka näite kontsentriilisest manöövrist annab ka: Königgrätz'i lahing:

22.juulil 1866.a. hakkasid preislased tungima Böömi-
maale- loodest, prints Friedrich-Karli juhatusel 1.ja Elbe
armee 140.000 mehelises koosseisus ja idast 2.armee 125.000
mehelises koosseisus. 2.armee juhiks oli Preisi kroonprints
ja tema staabiülemaks kindral Blumenthal-Moltke tõhusamaid
abilisi. 2.armee, kui suuremasse hädaohtu sattuv, pidi Böömi-
maa piire ületama 5 päeva hiljem. Armeede liikumise üldsuu-
naks oli antud Gitschin, milleni kummalgi jäi liikuda Böömi-
maa piirides kuni 70 klm. Moltke arvestas, et prints Fried-
rich-Karl juba 25.juulil jõuab Gitschin'i / 70 klm.-4 päe-
va/ ja asub austerlaste seljataga, kui need 27.juulil peak-
sid püüdma takistada 2.armee väljumist piiriäärsetest mäge-
dest. Kuna aga Friedrich-Karl hoolitses enam oma vägede koon-
dumise eest ja liikus edasi luureta, surudes järjekindlalt
kokku oma armeed, kulus temal Gitschin'i jõudmiseks mitte
4 päeva, nagu arvestatud, vaid 8; alles 29.juulil lähenesid
Gitschin'ile 2 tema eeldiviisi mis pärast võidukat lahing-
gut viimase vallutasid. Prints Friedrich-Karl'i käsutusse
antud ratsaväe korpus liikus armee kolonni sabas. Prints
Friedrich-Karl'i nelja päevaline hilinemine tekitas 2.ar-
mee rindel kriisi.

Austerlaste jõud moodustasid kaks gruppi -Iser 'i jõel,
prints Friedrich-Karl'i vastu 60.000 meest / Saksi ja I
austria korpus, 1. kerge ratsaväe diviis/ Saksi kroonprint-
si juhtimisel kuna Benedek'i peajõud - 180.000 meest olid
koondatud Olmütz'i juures ja astusid sealt välja 18.juulil
Josefstadt'i / 140 klm/ suunas. Benedek'i eesmärgiks oli
lasta omi jõude hargneda Elbe paremal kaldal, sulguda 2.
armee lähikäigud mägedest kahe korpusega- 60.000- ja üle-
jäänud jõududega ühineda Gitschin'i juures Saksi kroon-
printsi vägedega, et siis ühiselt 180.000 - lise sõjaväe-
ga langeda 140.000-lise Prints Friedrich -Karl'i armee
peale. Rännak Olmütz'ist Elbe ülemjooksule teostus kolmel
teel. Parempoolselt teel liikusid 4 korpust ja kaks ratsa-
väe / X, IV, VI korpus; 1-res.ratsaväe diviis ja siis II
korpus ja 2. kerge ratsaväe diviis, kes katsid liikumist
Sileesia suunast/; keskmisel teel - 2 korpust / III ja
VIII / ja 1 ratsaväe diviis / 3 reserv / ja vasakpoolsel
teel - 1 ratsaväe diviis / 2 reserv/ ja armee suurtükiväe
reserv / 128 toru/. Operatsiooni edu olenes liikumise kii-
rusest ja Benedek nõudis vägedelt ülimalt pingutust. Kuid
suured voorid ja suurtükiväe massid venitasid Benedek'i
kolonnid pikkadeks. Austria kolonnide laged / X korp/ olid

juba 25 juulil Josefstadt'i kõrgusel kuna sabad olid 4- ja püeva teekonna kaugusele maha jäänud.

Prints Friedrich-Karl'i aeglane liikumine sundis Benedek'i muutma oma esialgset plaani. Ta otsustas anda otsustavat lööki mitte 1. vaid 2. armeele. Kuid Austria armee osutus selleks löögiks liiga vähe koondatuks.

27. juunil astusid preisi rinde vastu lahingusse 2 Austria korpust. Koondatud lööki ei olnud ka järgnevatel päevadel. 2. preisi armee sai siiski, prints Friedrich - Karl'i aeglase liikumise tõttu tekkinud kriisist üle. Rida üksikute korpuste ebaõnnestunud lahinguid selgitasid 28. juunil Benedek'ile, et manööver sisemistel operatsioonil liinidel ei tööta edu ja ta otsustas koondada oma jõud Josefstadt - Miletin vahelisele positsioonile. Selle positsiooni rinne oli väga tugev. Vaenlastest oli - 2. armee parema tiiva ees, 1. armee - vasaku tiiva kohal. Kuid Benedek ei arvestanud vaenlase "tangide" võimalust vaid eeldas, et tema armee ühinevad Austria rinde ees. Samane idee oli ka tegelikult preisi armeede juhtidel.

Kuid Moltke andis ööl vastu 1. juulit korralduse mille põhjal 2. armee pidi jääma kohale, kuna 1. pidi tungima Königsgrätz'i peale. Kui sellele Iser'i ja Elbe ülemjooksu vahelisele platoole ilmuks Benedek, et üksikult lüüa preisi armeesid, tooks Moltke siia vägesid Saksi, Lausitz'i ja Sileesia poolt, et preisi vägede vahele koondatud Austria sõjaväge atakeerida mitmest küljest korraga.

Lahingut Josefstadt - Miletin positsioonil siiski ei tekkinud. Saksi kroonprints'i grupp mida preislased atakeerisid 29. juunil ei suutnud taanduda Miletin'i juurde, kus nad pidid moodustama Austria rinde vasaku tiiva, ja taandus otse Königsgrätz'i suunas. Siia samasse hakkas Benedek koondama ka omi peajõude, et siit edasi taanduda. 2. juulil andis Benedek Austria keisri Frantz-Josef'i käsu korralduse paigale jäämiseks ja otsustava lahingu löömiseks.

Benedek'i vägede asetus nägi ette kaitselahingu löömist kahel rindel. 3. korpust / III, X, Saksi / seisid 1. preisi armee vastu - Bistritz'i kaldal olevatel kõrgendikudel Lipa ja Nider-Prim vahel. Sillad üle Bistritz'i olid meelga jäätud terveks. Benedek oletas, et 1-ne preisi armee tuleb üle jõe, satub siin maha harjadel asetseva mas-

silise suurtükiväe tule alla, kannab kaotusi, demoraliseerub ja purustatakse vastulöökidega. Teine rinne moodustas eelmisega täisnurga ning asetses Lipa'st Lohenitz'ini kus toetus Elbe'le ja oli suunatud põhja poole preisi 2. armee vastu. Selle positsiooni osa pidid oma alla võtma IV ja II korpus, kes aga 3. juulil asusid veel põhja pool neile määratud positsiooni. Rinde keskosa taha koondas Benedek oma tugeva varu - 2 korpust / I ja IV / ja 3 ratsaväe diviisi. VIII korpus oli varus vasaku tiiva taga.

Kuna preislaste rinde ees ei teetsenud küllaldaselt ratsaväge, kaotasid nad 1. juulil kontakti taanduvate austerlastega. Moltke oletas, et vaenlane on taandunud Elbe taha ja võttis oma alla tugeva positsiooni Josefstadt'i ja Königgrätz'i kindluste vahel. Tahtes atakeerida vaenlast ja jagades oma väed mõlemale poole Elbet, hoidis Moltke alal oma armeede lahusoleku. Armeede ülemad tahtsid kokku viia armeede tiibu, kuid sellega ei nõustunud Moltke ja selle tõttu tekkis 2. juulil mõlemates vägedes puhkus.

2. juuli õhtul jõudis 1. armee staapi kindralstaabi major von Ungern kes oli käinud luurel. Temal oli käinud korda tungida läbi austerlaste eelpostide ja teha kindlaks Königgrätz'i juures Elbe ja Bistritz'i jõgede vahel vähemalt kolme austria korpuse bivuakid. Prints Friedrich-Karl tegi siit järelduse, et teda hvardab homme austerlaste rünnak ja otsustas oma jõude lasta hargneda Bistritz'i jõel, koondades 3 korpust Sadova küla juures oleva ülekäigu raiooni ja teetsedes aktiivselt oma parema tiivaga / Elbe armee = 3 diviisi / Nechanitz'i küla peale. Ühtlasi pöördus prints Friedrich-Karl palvega 2. armee ülema poole, et viimane teda abistaks vähemalt ühe korpusega, tagades 1. armee vasakut tiiba Josefstadt'i suunast. Moltke sai nendest korraldustest teada alles siis kui nad olid juba antud. Olgugi, et tema ise ette nägi märksa sügavamat haaramist, ei tahtnud ta antud korraldusi muuta, pidades seda liiga hädadohtlikuks. Sellepärast andis ta 2. armeele, täienduseks Friedrich Karl'i korraldustele käsu: "Liikuda kogu jõuda vaenlase pealetungi formatsioonide parema tiiva vastu ja astuda lahinguisse võimalikult kiiresti."

See käskjalaga öösi kell 2400 väljasaadetud käsk jõudis staapi kell 0400 ja juba hommikul tõi käskjalg Moltkele 2. armee pealetungi käsu kirja.

Kell 0100 1. preisi armee liikus Bistritz'i kallas-

tele. Austerlaste pealetungi polnud märgata. Friedrich-Karl saatis üle jõe austria rinde vastu 4 diviisi jättes 2 diviisi varru Dub raiooni kuhu seks ajaks jõudsid ka kuningas Vilhelm ja Moltke.

Sadova küla ja Hol'i metsa kaitseksid austerlaste eel- osad, sundides hargnema suuri preislaste osi, pärast seda ise taandudes. Üle Bistritz'i läinud 3 preisi diviisi osu- tusid austria rinde keskosa 160 suurtüki tule all olles võimetuks liikuma edasi või tagasi. Kestev suurtükiväe tuli tekitas preislastele kaotusi, halvates meeoleolu ja manades esile väejooksu. Üle Bistritz'i jooksikuid saatis kuningas isiklikult tagasi. Friedrich-Karl'i armee vasak- poolne diviis / 7 / atakeeris samuti austerlaste eelposit- siooni Gistowes metsas. IV austria korpuse ülem, selle asemel, et võtta oma alla temale määratud positsiooni, astus metsas lahingusse. Temale abiks astus lahingusse ka suur osa II korpust. Keskpäeva paiku olid 50 austria pa- taljoni 120 suurtüki toetusel viinud tšielisse segadusse preisi 7. diviisi 19 pataljoni, kes olid sunnitud taandu- ma. Kuid austria rinne Chlum'ist kuni Elbe'ni oli vaata- mata Benedeki käsule sissevõtmata.

2. preisi armee, kelle lahingusse astumist oodati kella 1100-ks ei tulnud veel silmapiirile. 3 Elbe armee diviisi mis olid suunatud üle Bistritz'i, Nechanitz'i kü- la kohal vallutasid suuri vaevu eelpositsioonina kaitstud küla ja algasid viivitamata hargnemist Bistritz'i vasa- kul kaldal. Nad ei püüdnud niivõrd haarata vaenlast, kui- võrd pikendada oma tiiba vasakule, et luua sidet 1. ar- meega. Vahepeal aga muutus olukord 1. armee rindel raskes- ti talutavaks. Prints Friedrich-Karl, kes ei arvestanud lahingu kestvuse masstaapi, närveeris ja tahtis keskpäeva paiku paisata lahingusse austria rinde keskosa vastu oma 2 varu diviisi. Moltke suutis õigel ajal takistada seda ebaedule määratud ettevõtet.

Kell 1130 sai Benedek Josefstadt'i kindluse koman- dandilt telegrammi milles teatatakse, et Elbe lähedal liigub preisi korpus austerlaste positsiooni parema- le tiivale. Benedek sõitis välja Chlumi kõrgustikule ja nähes, et IV ja II korpus peavad lahingut Gistowes met- sas käskis neil viibimata katkestada lahing ja võtta oma alla neile määratud positsioon. Seda manöövert ei osanud austerlased läbi viia. Osa II korpust taandus segaduses Elbe taha, osa läks laiali kuna ungari pataljonid relvad

maha viskasid. Ainult Chlum'i ja Nedelist'i vahel asetsevad 120 suurtükki tõkestasid preislaste edasitungi.

Märkamatult, viljapõldusid mööda lähenedes, läks preisi kaardiväel korda kella 1400 paiku tungida suurtükiväe positsioonidele ja need vallutada. Pool Benedek'i staapi oli enne segipaisatud kui nad suutsid aru saada mis sündinud. Jätkates pealetungi vallutas kaardivägi kell 1500 kaks kilomeetrit vaenlase sügavuses oleva Rosberitz'i küla.

Samaks ajaks muutus olukord kriitiliseks ka austerlaste vasakul tiival. Kell 1330 püüdis Saksi kroonprints pealetungida Elbe armeele ja haarata tema vasakut tiiba. Pealetung oli alguses edukas kuid kella 1430 ajal olid sakslased tagasi löödud ja preislased vallutasid Nieder-Prim ja Probus'i külad. Nõhes ebaedu ka austerlaste teisel tiival algas Saksi kroonprints taandumist üle Elbe ja läks välja haaramise piirkonnast.

Häving ehvardas Benedek'i rinde keskosa mis oli haaratud mõlemalt poolt. Tal läks siiski korda Wsestar'i küla juures ülesse seada 120 suurtükki ja nende kattel saata vastulöögile rinde keskosast III korpust ja üldisest varust VI korpust. Preisi kaardivägi sai siin tugevasti kannatada ja oli sunnitud taanduma Chlum'i juurde. Kaardiväe appikutsel tõttasid kohale kaardiväe varu ja selle järel liikuv preisi I korpus. VI preisi korpus mis tungis peale Elbe juures ja mille ees põlnud üldse vaenlast läks selle asemel, et haarata vaenlast sügavalt - appi kaardiväele. Siin purunes Benedek'i vastulöök.

Kell 1540 märkasid Wilhelm ja Moltke, et austerlaste seljataha olid valgunud 2. armee osad ja andsid kõsu kiireks pealetungiks. Pealetung aga ei leidnud eest vastupanu.

Edaspidised sündmused kannavad episoodilist ilmet. Benedek paiskas laialivalguvale rindele lahingusse viimased varud - I korpuse ja 3 ratsaväe diviisi. Temal läks korda saavutada seda, et preislaste VIII ja VI korpuse "tangid" ei saanud enne kokku minna kui nende vahelt välja taandus rinde keskosa. Austerlaste I korpus kaotas 20 minutilises lahingus üle 1/3 enda koosseisust. Austerlaste ratsaväe vastu tungisid preisi eskadronid, lahingud ratsaväe vahel olid edukamad austerlastele, kuid nende väerius oli null - nad olid sunnitud tugeva tule mõjul taanduma.

Jälitamist tõkestasid aga 170 suurtükki, mis Benedek'il läks korda paigutada positsiooni'le 4 klm. loode poole Königgrätz'i. Kella 2300 jõudsid kõik austerlased minna üle Elbe.

Preislaste kaotused olid - 9000 surnut ja haavatut; austerlastel - 23000 surnut ja haavatut, 19000 vangi ja 174 suurtükki.

Võidu suurus selgus Moltkele alles kolmandal päeval pärast lahingut. Kontsentriilselt pealtungivad preisi armeed läksid segamini. Moltke ei teadnud, et 2. armees on terveks jäänud IV korpus mida oleks võinud kasustada jälitamiseks.

Lahingupäeva õhtul saatis Moltke Berliini telegrammi milles teatab 20 sõjsaagiks saadud suurtükist võit näis temale 9 korda väiksem tegelikust. Preislaste hulgas olnud vene ohvitser M. Dragmirov märgib, et preislaste keskel olnud õhtul ka sarnaseid kes küsinud: "Kes siis lõpuks võitsid - kas meie või nemad?"

Manöövri teostamine kokkujooksvatel suundadel nõuab et oleksid täidetud kaks eeltingimust ja nimelt: 1/ peab olema prioriteet strateegilises hargnemises ja 2/ see hargnemine peab olema laiem kui vaenlase oma. Seega siis on võimalik seda manöövrit kasustada sõja algusel esialgse jõudude paigutamise tagajärjel. Et kontsentriiline manööver annaks tagajärgi on vaja väga täpselt ette näha kokkupõrke koht, või kui see võimalik pole, siis on tarvis suunad valida nii, et nende kokkujooksu punkt oleks ilmtingimata vaenlase lahinguasetuse taga.

Sellest kõneleb ka eelpool toodud instruksioon: "Ei tohi unustada, et meie jõudude liikumise ajal ka vaenlane liigub. Tema positsioonivahetuse kohta võib harilikult saada ainult väga ebatäpseid andmeid. Kuid sõjas suured resultaadid saavutakse ainult ühenduses suure riisikoga! Pole kahtlust, et sakslaste silmade ees selle artikli kirjutamisel on seisnud kaks sõjakäiku Böömimaale - 1757.a. ja 1866.a.

Napoleon kirjutas 1757.a. sõjakäigu kohta järgmist: "Friedrich astus Böömimaale kahes operatsioonisuunas kahe armeega, kes teineteisest olid üle 60 miili eraldatud ja kes pidid ühinema 40 miili kaugusel oma lähtepunktidest vaenlase sõjaväe ees ühe kindluse müüride alla /Praha/.

Põhimõttelikult peab oma jõud kokku tõmbama võrdlemisi kaugel vaenlasest - kuid kuningal oli edu

Saatust oli heaks arvanud kuningale võidu anda selle

asemel, et teda lüüa lasta osade kaupa enne jõudude ühinemist."

Ühesõnaga kontsentriiline manööver on väga delikaatne. Selle vastu võib vaenlane kasustada manöövrit sisemistel liinidel või ennast tagasi tõmmata ja ise püüda tiibadelt haarata. Et siis püüda seda, on tarvis kiirust ja reserve tiibadel, et jällegi pikendada rinnet.

IV Tiivamanööver.

Nüüd tuleme ühe huvitava ja kõige rohkem tarvitatava manöövri - s.o. tiivamanöövri juurde.

Tiivamanöövri eesmärgiks on mõju avaldada vaenlase rünnakkoloonni või lahinguasetuse tiiva peale. Siin võib mitu moodust olla, olenevalt haarava nurga suurusest ja jõudude arvust, kes seda haaramist teostavad. Kuid kõiki neid variante võib üldiselt siiski grupeerida kolme vormi:

1. Kasustades mingisugust võtet, visata jõudude peaosaks vaenlase tiiva vastu;

2. Eraldada jõudude peaosast, mis teotseb vaenlase rinde vastu, teatud osa ja piirata sellega enam või vähem laialt vaenlase tiiba;

3. Kombineerida tugevate jõududega ühel ja samal ajal tegevused vaenlase rinde ja tiiva vastu, hoides nende tegevuste vahel ühendust ka ruumis.

Esimest ja teist viisi võiks nimetada piiramiseks, kuna kolmandat viisi - haaramiseks.

Esimest viisi kasustas harilikult nii Friedrich kui ka Napoleon. Friedrich püüdis asja läbi viia alles lahinguväljal. Napoleon aga andis manöövrile õige strateegilise ilme. Nagu teada, oli tema võtte järgmine: koondada oma jõud võrdlemisi laial rindel mingisuguse loodusliku katte taha, et sel teel varjata vaenlase eest oma liikumise suunda; see teostatud, järsku tõmmata kokku maksimum jõude ühe tiiva peale ja rutulise hüppega minna vaenlase jõudude peaosaks tiiva või isegi seljataguse peale.

Maaõõda, sõjateatri suuruse peale vaatamata, ei võimaldanud sarnast manöövri viisi, sest ruum oli kõik täidetud sõjavägedega. Oli ainult võimalik teostada vaenlase tiiva ja rinde vastu üheaegselt - nii siis kolmanda viisi

kohaselt. Napoleoni manööver võiks vahest ellu tõusta, kui tulevikus uuesti peaksid teotsema hakkama väikesed elukutselised armeed. Kasustades pidevaid tulejoooni ja välikindlustusi võiks selle soliidse katte taga rohkem liikumisi ettevõtta ja siis ootamata oma manöövri massiga vaenlase tiiva vastu välja tulla.

Teine viis võib samuti edu tuua. See oli Mac-Mahoni manööver austerlaste vastu Magenta juures. Kuid temas peituvad samasugused ohud, kui kontsentrilise manöövri juures - võib jao kaupa löödud saada. Pealegi on teda raske reguleerida nii ajas kui ruumis.

Kolmas viis põhjeneb peasjalikult selles, et panna vaenlane seisma ja kõita teda rindel sel ajal, kui teiste jõududega haarata teda tiivalt. Nagu öeldud, on sarnane teguviis pikkadel rinnetel ainukene mõeldav ja läbiviidav. Ta on ka seotud kõige väiksema riisikoga. See oli juba Napoleoni ajal selge. Instruksioonis, mille Napoleon andis 5. novembril 1805. a. Davout'le Viini peale liikumise ajal, kui ta ootas St. Poelten'i juures Kutusov'i vastupanu, ta kirjutas: "Kui vene armeed on koos, siis haara ainult lähedalt, kui Kutusov'il aga abijõude vähe, siis vastuoksa, haara laialt ja atakeerige ta seljastagust."

Ka vana Moltke eelistas kolmandat viisi; nii toimis ta Königgrätz'i, St. Privat ja Sedan'i juures, kus 17 diviisi teotsesid umbes 20 klm. rindel. Tuleb arvata, et see sündis Clausewitz'i mõju all, kelle arvamuse järgi esimene ja teine viis moodustaksid ainult asjata luksuse tiiva manöövris ..

Harilikult oletatakse, et haaramise juures pea raskus seisab jõudude määramises tiiva ja rinde vastu. See on muidugi õige, kuid siia peab veel juurde lisama, et väga tähtsaks osutub ka nende suundade valik, millest toimub pealetung rindelt, et tõesti kõita vaenlase jõude. Ei tohi unustada, et strateegilises ulatuses võib kõita vaenlast, ainult siis, kui teda ähvardada temale olulises suunas. Need on siis tiivamanöövri fundamentaalsed viisid.

Puht teoreetiliselt võetuna - igasugune taktikaline haaramine allub viiele põhjanevale tingimusele;

Esiteks: eeltingimus, milleta ei või realiseerida mingisugust haaramist on see - et on tarvis lahinguga

luua rindel soodus olukord ja see oleks;

- Siduda vaenlase peajõud, ja kui võimalik tema varud, vähemalt / alata rindelt tegevust teatud aeg varem, kui haaramine ilmsiks võiks tulla/.

- tegevust rindel peab jätkama kogu aeg, kui areneb haaramine. Ilma sarnase tegevuseta, vaenlane kasutab kõik oma varud rinde pikendamiseks ja jõudude vahetuseks ei muutu. Et vaenlast rindelt siduda on tarvis pealetungida tugevate jõududega, ja nimelt nende punktide peale, millele ärahoidmine vaenlasele on tähtis ja missuguseid tema ei või kaotada ilma, et karta oma rinde kokkuvarisemist.

Kui mingisugustel põhjustel seda pole võimalik teha - on tarvis tegevust rindel ja tiival nii kombineerida et vaenlasel raske oleks kohe tarvilisi jõude rindelt välja kiskuda. Tulevikus, suurearvuline lennuvägi võib palju kaasa aidata jõudude sidumiseks rindel, ehvardades nende seljatagust ja nende ühendusteid.

Teiseks: - kui need eeltingimused on täidetud - tekib küsimus, mis suunas arendada haaramist. Suund peab valitama sarnaselt, et tema tõotaks kõige suuremat reslutaati ja lubaks tagajärjekast eksploateerimist. Tema peab vähemalt suunitud olema vaenlase suurtükiväe paigutuse raioonidesse, kuid peab tahtma ja otsima võimalust veel laiemaks haaramiseks vaenlase tagala ja ühenduste peale. Kuid ei tohi unustada, kui aktsioon saab suuremate jõududega ja üksustega läbi viidud, siis ei saa väga kergesti suunamuutmisi ette võtta.

Et haarata, peab täpselt teadma, kus asub vaenlase tiib, tähendab - teda peab otsima - s.o. on tarvis määrata sellekohased selged ülesanded luure organidele - lennuväele, ratsaväele jne.

Ja pealegi - seda ruttu, sest muidu kasustab vaenlase aega, et muuta oma seisukohta ja sellega pareerida meie haaramise katset. Seda tehakse harilikult ööside taandumistega.

Ja veel ühele asjaolule peab juhtima tähelepanu. Peab pidama silmas, et nende üksuste liikumise kes haaramist teostavad - ei arene mitte väga kiiresti ja sellepärast peab kandma hoolt, et need üksused ei langeks mitte nende

osade tule alla, kes rindel teotsevad. Seda küsimust peab reguleerima, määrates tarvilised piirid ja märgid. On tarvis rindelt teotsevatele üksustele täpselt ära määrata piiratud maa-alal kust nemad teotseda ja tulistada võivad, ja sellest olenevalt ära määrata tegevuse piirid ehk suunad haaravatele üksustele.

Kolmandaks: - siin tekibki küsimus haaramise laiusest. Kas peab haarama laialt, või nagu Napoleon ütles "haarata vähe"?

Laialt haaramisel on palju paremusi, - siin pole tarvis liiga järsu nurga all suunda muuta,

- pole karta oma rindelt teotsevate osade tule alla sattumist.

- rindelt teotsevatele osadele võib anda kaugemad eesmärgid ja

- on võimalik teotseda vaenlase tagala tähtsamate elementide vastu, sellega vapustada tema lahingu asetust, väljakutsuda suurt moraalselt efekti ja jõudude tasakaalu oma kasuks ümberlükata.

- Kuid on veel üks motiiv, et haarata sügavamalt. Meie teame, et on olemas tendents selleks, et rinne ise alata sügavamaks läheks; kui maailmasõja algusel rinde sügavus oli 2 - 3 klg. - siis on ta nüüd 6 - 7 ja veel sügavam. Sel põhjusel, kui tahame välja jõuda tagala eluliste organite peale - peame haarama sügavalt.

Haaramisel aga peame haaravaid üksusi siduma rindelt teotsevate üksustega ja see sidumise aktsioon peab olema seda kindlam, mida suuremat vastupanu on oodata vaenlaselt tema härmisel tiival.

Iga juht, kelle peale on pandud haaramise ülesanne, peab oma haaramise laiust väljakalkuleerima, baseerudes nendele jõududele mis tema käsutuses on ja tehes enesele selgeks kui palju jõude tema võtab haaramise peaaktsiooniks ja kui palju peab jätma ülaltoodud sidumise aktsiooniks oma peasuuna ja rinde vahel.

Neljandaks: - Haaramise pealöök peab olema hästi varustatud ja toetatud lahtise tiiva poolt. See nõue on seda kategoorilisem, mida aktiivsem on vaenlane, kus alati peab arvestama vastuhakkamisi.

Peab moodustama varu, mis liigub haarava tiiva taga ja see varu peab olema suur. Harilikult loetakse selle massi suuruseks umbes 1/3 haaramist teostatavatest jõududest. See varu saab tarviliselt eseloneeritud ja kui maastik vähegi lahtine on - aitab ta üldise dispositiivi julgendamisele palju kaasa. Täiesti kinnisel maastikul on tema tähtsus juba palju väiksem, sest siis on väga raske teda tegevusse saata. Kõige parem on muidugi püüda toetada oma edasi liikuvat tiiba mingisuguse loodusliku tõkke vastu; nagu suur jõgi, raskesti läbi pääsetav soo j.n.e.

Juht peab aga mäletama, et see varu pole mitte selleks, et teda väikeste üksuste kaupa hrakasustada oma üksikute osade toetamiseks, vaid just selleks, et edu kohal viimast tugevat lööki anda üldise eesmärgi saavutamiseks.

Meie ei unusta ka, et iga haaramise juures olukord on väga selgusetu - alati on meil kahtlused vaenlase tiiva täpse asetuse üle. Võib juhtuda, et tema kindlaksmääramisel oleme eksinud ja vaenlase rinne on pikem kui meie seda oletasime. Siis peab meil alati olema võimalus haaramise ümberorganiseerimiseks: osa jõude algab kohe tegevust rindelt ja meie varu võtab nüüd oma peale haaramise pealikumise läbiviimise.

Maastiku suhtes võiksime järgmist märkida:

- haaramist ennast on kergem läbiviia enam lahtisel maastikul, sest see kergendab suurtükiväe tulede organiseerimist ja kasutamist.

- vaenlase tiiva peale välja jõudmine on aga, vastuoksa, kergem teostada kinnisel maastikul, kus meil kergem ennast varjata ja vaenlasel raskem teotseda oma suurtükiväe tuledega.

Kuid sarnane on nõue iga manöövri juures ja tiivamanöövri juures pole tema mingisugune erand.

Lõpuks viiendaks: - peab mainima juhatuse organisatsiooni haaramise manöövriks. Ei tohi taktikas korrata viga, mis sakslased tegid strateegias. Ei tohi jagada juhtimist rinde ja tiiva vahel. Peab olema üks juht, kellel

vastavalt organiseeritud staap, et tema suudaks olla si- des kõikide teotsevate üksustega, s.o., peab olema rikka- likult varustatud liikumise abinõudega ja raadio sideme- ga, kasustades hädid kuid lihtsaid koode.

Nii siis tiivamanöövris peab rohkem kui kuskil mu- jal teotsema kiiresti, julgelt ja võimsalt, sest siin on tegemist kaugel olevate märkidega. Siin ei määrata pea- aegu kunagi vahepealseid märke, on tarvis anda suund ja üldine ülesanne. Teatud raskusi tekitab ülesande määrami- se ja formuleerimise juures märkide küsimus- kas neiks määrata vaenlase elavad jõud või maastiku esemed? Koge- mused on näitanud, et soovitav on anda seespool liikuva- tele üksustele märgiks- vaenlase jõud teatud kindlas maas- tiku raionis, et olla kindel, et vaenlase tiib saab seot- tud. Väljaspool liikuvatele üksustele peab aga määrama märkideks- maastiku esemed, et olla garanteeritud, et meie jõud küllalt kaugele vaenlase tagala süsteemi sisse tungiks. Kui ka nendele määrata märgiks vaenlase jõud, oleks karta, et need üksused lasevad ennast vaenlase jõududest, mis seal raionis teotsevad, kõrvale kiskuda määratud suunast, ja haaramise asemel võib välja kujune- da segadus, mis lõpuks degenerereuks frontaalseks lahingu- guks.

Julgus väljendub tahtes, haarata võimalikult laialt ja ühes sellega soovis aktsepteerida kogu riisikot, mis sarnase haaramisega ühes käib, samal ajal olles veendunud, et jõud mis määratud peaaktsiooni sidumiseks rindega, oma ülesande kõrgusel seisavad ja nende peale pandud lootusi täidavad. Ta väljendab ennast oma K.P. viimises haarava tiiva taha, harilikult seal varus olevate jõudude lähedusse.

Võimsus- seisab selles, et peab olema aktiivne ja alatasa edasi rühkima. Tegevus peab sündima ühel ajal nii rindel, kui tiival. On tarvis anda liikuvaid osi, nagu ratsaväge, soomusjõude, lahingu- lennuväge ja kaugel aske suurtükiväge tiiva aktsiooni kasuks ning peale selle veel

- Sest manööversõjas - kiire ja mõnus liikumine ongi selleks vundamendiks mille peale lahing ise saab ülesse ehitatud. Ei tohi ka unustada moto-meh. osi, mis suudavad liikuda ka raskemal maastikul.

Kokkuvõetult võime konstateerida, tuletades meelde ajalugu, järgmist:

1. Tiivamanööver areneb seda edukamalt, mida laiemalt ta on kombineeritud ja mida kiiremalt ta läbi viidud.
2. Manövreeriva tiiva jõud peavad olema sügavalt paigutatud, mis garanteerib tiiva rutulist pikendamist nii pealetungi kui ka kaitse otstarbel. On väga soodus, kui siin on mehhaniseeritud tulejõudu käsutada.
3. Manövreeriva tiiva edasilükkamine nõuab ülemjuhatuselt eriti suurt aktiivsust, sest vaenlase tegevus nõuab tihti manöövrirassi suuna muutmist.

Piirilahingud lääne rindel 1914.a. ja ka Marne lahing annavad nende punktide kohta nii elava pildi, et maksab selle juures natukene peatuda.

Augustis 1914.a. olid sakslased täielikult realiseerinud laia rinde ja kiiruse; võib isegi kinnitada, et nad liikusid liiga kiiresti, sest nende väed jõudes Marne'i olid lõpulikult võlja kurnatud. Sarnase suure kiiruse juures ei olnud muidugi prantslastel võimalik midagi suuremat evakueerida.

Kuid sakslased ei saanud ellu viia ülejäänud kaht tingimust. Nad ei suutnud anda manövreerivale tiivale küllaldast sügavust ja olemas-olevad jõud vähenesid liikumise kestel, jättes maha osi Antwerpen'i, Namur'i, Maubeuge'i ja Givet' kindluste piiramiseks ning Brüssel'i okupeerimiseks ja saates osi ida-rindele. Sel viisil langes võlja umbes 10,5 diviisi 52-st, mis liikusid alul

paremal tiival. Süü sarnase tegevuse eest langeb täielikult Moltke peale, sest haaramisplaani ülesehitusel Schlieffen oli neid takistusi ette näinud ja tema kava kohaselt, igaks juhtumiks, pidi parema tiiva taga liikuma üks teise järgu armee, nimelt kuus ersats-korpust. Noorem Moltke lasi ennast mõjutada teateist, et prantslased kavatsesid otsustavalt lahingut otsida Metz'i ja Vogeesid'e vahelises raioonis ja kõvendas oma vasakut tiiba parema tiiva arvel.

Manövreeriva tiiva edasilükkamine / Kluck'i ja Bülov'i armeed/ langes juba 31.aug. täielikult ülemjuhatuses kätest välja. Seda ei oleks ehk mitte sündinud, kui peakorter oleks liikunud manövreeriva tiiva taga või kui selle edasinihitamiseks oleks organiseeritud armee grupi juhatus.

Esimene lahendus oleks võimaldanud otsekohe ja aja kaotamata juhtida neid armeesid, kellel lasus peaülesanne. See käis aga Moltke iseloomu vastu, sest vana 1870. a. traditsiooni kohaselt tahtis ta armeejuhtidele vabadust jätta. Kui uskuda kindral von Taffen'i, siis olla peakorteri üleviimine mitu korda kõne all olnud, kuid sellest olla loobutud, sest puudunud võimalus kiiresti sidet organiseerida, ja pealegi olla peakorter liiga suur ja raske asutis olnud.

18.augustil püütakse realiseerida teist võimalust. Bülov, järgides II armee ülemaks, peab ka I armee tegevust koordineerima. Bülov kasustab seda õigust palju rohkem oma armee taktikaliste huvide kohaselt kui saksa sõjaväe parema tiiva strateegilise eesmärgi tagamiseks.

Tekivad arusaamatused ja Brüssel - Namur'i joone lämbistamise järele isegi teravad hõõrumised ning konfliktid, nii et Moltke 27.aug. on sunnitud oma korralduse anuleerima. Sellest ajast alates Kluck on vaba oma tegevuses ja ta ise määrab endale suuna, mis sai saatuslikuks.

Kui laialt organiseeritud ja kiiresti lämbiviidud

manööver sakslastele edu tõi, siis puudusid need faktorid tõiasti prantsuse VI armee manöövri juures 5.sept. Selle armee rinde muutmine sündis nii kitsal rindel ja nii aeglaselt, et sakslastel oli võimalik ühe korpusega / IV/ kiskuda kogu armee frontaalsesse lahingusse. On väga tõenäollik, et Maunoury tegevus oleks palju edurikam olnud, kui ta armee oleks laiemal rindega liikunud ja peaaesjalikult kui ta ei oleks oma parema tiivaga Marne külge kleepunud. Rõõgitakse, et selle põhjuseks olla olnud soov jätta inglaste naabrusesse, kes ilma selleta üldse ei oleks pealetungile asunud. Nii siis poliitiline tarvidus mõjutas halvavalt strateegilist tegevust.

Veaks tuleb ka lugeda esialgne suun, mis Galiéni poolt VI armeele anti, samuti ühetaoline jõudude jaotus rindel. Prantslased ise tunnistasid / Duffour/, et kogu Marne operatsiooni organiseerimisel ja läbiviimisel oli valitsemas teatud närvilikkus.

Siit Duffour teeb järelduse, et ainult siis võib oodata rahulikku tegevust, kui kõik juhid omavad täpsed ja selged ideed strateegilise manöövri vormide üle, mis nõuab suurt ettevalmistust nii teoorias kui ka praktikas.

Alul tehtud väga mõjutas lahingukõiku lõpuni.

Isegi veel 9.sept. õhtul, kui Kluck taandumisele asus ei jõudnud VI armee ta tiiva peale välja. Oli tarvis organiseerida uus armee / Castelnau/, kes püüdis seda ülesannet oma peale võtta. Kuid oli juba hilja. Sakslased olid samasuguse otsuse võtnud juba 24 tundi varem - algas "jooks merele".

Vale suund, halb jõudude jaotus operatsiooni algul ja üldiselt liiga nõrgad jõud - olid peapõhjuseks, et Marne lahing suuremaid tagajärgi prantslastele ei andnud.

Osaliselt mõjutas siin veel see asjaolu, et inglased olid passiivsed ja ei püüdnud 5. ega 6.septembril Grand Morin'i peal sakslasi kõita. Kluck'il oli võimalik oma jõud Maunoury vastu pöörata.

Need kaks suurt tiiva manöövrit annavad palju materjali uurimiseks ja mõtlemiseks. Suurt huvi pakuvad ka tiiva variandid, mis saksa kindralstaabis olid välja töötatud Schlieffen'i ajal vene rinde vastu teotsemiseks. Kuna suur looduslik tõke - Peipsi järv - ka meile soodsaid võimalusi pakub tiiva- manöövreid kombineerida, siis peame sellele manöövrivormile eriti suurt tähelepanu pühendama.

V. Otsene manööver ühendusteedele.

See manööver seisab selles, et kasutades vaba maa-ala vnlja jõuda mingisuguse tähtsa punktini vaenlase ühendusteedel, näiteks raudteesõlmeni, suurte sildadeni, tööstuse ja ladude tsentrumini, sadamalinnani j.n.e., eesmärgiga see vallutada ja okupeerida või purustada.

See manöövrivorm omas suure tähtsuse Põhja -Ameerika kodusõjas. Ka Vene-Jaapani sõjas viidi sarnane manööver läbi - Mistšenko ratsaväe retk Inkou peale. Maailmasõjas bulgaarlaste manööver Monastir'i peale annab samuti selge pildi sellest manöövrivormist. Ka liitlased kavatsesid dessanti Ostende rannikule. Siia liiki kuulub Dardanellid'e operatsioon ja ka Kitchener'i poolt kavatsetud dessant Alexandretto's eesmärgiga lõigata läbi türki armee ühendustee Palestiinas.

Sellel manöövriil on teatud analoogia tiivamanöövri esimese viisiga. Siin nagu sealgi otsitakse vaba maa-ala liikumiseks ja manöövri edu ripub sellest kui võrd ootamata ta läbi viiakse. Ta peamine iseloomustus on, et märk, kuhu peab vnlja jõudma, asub väljaspool üldlahingu-vnlja. Kui selle märgi pärast aga lahing peaks tekkima, siis on seda raske varustada.

Mida rohkem kasvab allveepaatide ja lennuväe tegevus, mille abil võib transporteerida võimsaid purustamise abinõusid, seda rohkem huvi pakub meile selline manööver.

Ei ole kahtlust, et nende manöövritega algab tulevikusõda.

KAITSESEISUKORD KUI MANÖÖVER.

Kõik praegu analüüsitud manöövritüübid omavad puht pealtungi iseloomu, sest nad taotleavad positiivset vallutamise või hävitamise eesmärki. Kas sellest võib järeldada, et strateegiline manööver ei tunnusta midagi muud kui ainult pealtungi? Muidugi mitte!

"Manövreerima" tähendab oma jõudude kasutamist mitmesuguses osas. Kasutamine võib ka seista selles, et seda alal hoida, mis meil juba käes on. Vnljavaated sel-

leks on väga suured, sest meie oleme näinud, et alati peale tungida - nagu seda nõudsid enne Maailmasõda mõned müstikud - ei ole enam reaalselt võimalik.

Tähendab operatsioonide juhtimises võib ja peab ka tarbekorral ette nägema kaitset kohapeal, või isegi taandumist. Seega on kaitse kohapeal ja isegi taandumine ka üks manöövrivormidest.

Kui 1914.a. enne sõda keegi oleks püüdnud kinnitada et on võimalik koha peale asudes ennast aastade jooksul tugevate jõudude vastu kaitsta, oleks teda naeruväärseks loetud. Kuid elu ise on meile seda tõestanud, näidates positsioonisõja tegevust. Terve strateegia peab seda asjaolu alati arvestama, sest sündmused võivad ühel või teisel määral korduda; on isegi väga tõenäoline, et nõrgem pool püüab tihtilugu maksimaalses ulatuses väli-kindlustustöödega maastiku omadusi täiendada ja oma tule võimet suurendada. Kindral Duffour on arvamusel, et nimetus "positsioonisõda" tuleks korrigeerida ja see mõiste nimetada "strateegiliseks kaitseks". Kui meie tahame maksimaalses ulatuses kasutada sisemiste liinide manöövrit, siis ei ole vist võimalust ennast sellisest kaitseviisist lahti öelda.

On isegi juba tarvis rahuajal teatud eeltööd selleks teha; 1) vähemalt kindlaks määrata tarviliste kaitsepositsioonide jooned ja 2) teiseks ette näha jõud, mis tarvilikud valitud positsioonide kaitseks.

Strateegiline taandumine, s.o. suurte sõjaväemasside meetodiline väljaviimine vaenlase ähvardavate hoopide alt, on üks erijuhtum masside liikumises. Sellele liikumisele pühendame edaspidi eraldi tunni. Kuid väljaspool hariliku liikumise probleemi, strateegiline taandumine peab meile andma tarvilise aja, et oma lahingukorda ümber korraldada, eesmärgiga anda vastasele tugev vastu löök tema õrna koha pihta. See ümberkorraldamine moodustab iseenesest eeltegevuse tulevaseks manöövriks, mis võib omandada ühe või teise meie poolt juba selgitatud manöövrivormi.

Maailmasõda annab meile kaks näidet strateegilisest taandumisest, missugused võiks võtta modelliks.

Esimene oli kindral Joffre'i poolt läbi viidud suur taandumine prantsuse rindel 24. augustist kuni 5.sept ,

mis andis võimaluse üle viia jõudude raskus-punkti oma paremalt tiivalt vasakule, et omalt poolt püüda edasitungivat vaenlast tiivalt haarata ja teda õrnast kohast atakeerida tugevamate jõududega.

Teine oli Hindenburg'i poolt läbi viidud taandumine IX saksa armeega 27.okt. - 11.nov. 1914.a. Varsav'i alt Veiksel'i pealt Varta peale. Ka siin tehti taandumisega vabaks suuremad jõud, koondati kokku Thorn'i raiooni ja anti kohe venelastele tugev vastulöök.

Mõlemad episoodid korraldati täiesti ühe sablooni järgi: taandumisel rikutakse raudteed ja maanteed, rindelt väljakistud jõud koondatakse kindluse kaitse alla (Pariis, Thorn), vastulöök antakse vaenlase tiiva pihta.

Peab ära märkima, et alates 1915.a. sellist manöövririd ei ole enam korratud. Hindenburg'i suur taandumiseoperatsioon 1917.a. (Alberich) oli päris passiivse iseloomuga ettevõtte. Millega seda seletada?

Falkenhayn oma mälestustes annab kõige parema seletuse, kirjeldades seisukorda pärast Brussilov'i pealetungi algust 1916.a.

"Seisukord oli raske" - kirjutab ta. "Sellist kokkuvõtmisvõimalust ei olnud kunagi harutatud, sest seda ei võidud kunagi uskuda. Kõige lihtsam vastu-abinõu oleks olnud koondada tugev grupp kas Poola ida Galiitsia'sse või Ungari ja sellega teostada vastupealetung laia eesmärgiga. Teoreetiliselt võetud oli see idee väga ilus, kuid praktiliselt oli ta läbiviimatu. Igalpool seisis rinnetel tugevad jõud üksteise vastu. Oli võimalik alal hoida tasakaalu ainult tänu hästi organiseeritud ja varustatud postisioonidele. Kaugemal tagapool ei olnud selliseid valmis positsioone. Seega siis oli väga kahtlane võtta ette taandumisi, et sel teel lühendada rinnet ja saada jõude löögigrupi organiseerimiseks. Pealegi nõuab see evakueerimist puhttehniliselt pikaajalist ettevalmistust - ja riisiko on liiga suur"....

Sellest on selgesti näha, kui võrd suurt tähtsust omab strateegilise julgeoleku mõttes pidev ja organiseeritud rinne isegi siis, kui see on osaliselt sisse muljutud. Nii siis võib öelda, et kaitse seisukord - kui tema eesmärgiks on võimaldada juhatusele tegevusvabadust - on samasugune manöövrivorm kui igasugune teinegi. Seda

võib kätte saada, kas organiseerides postisioone või katkestades kontakti vaenlasega. See väide ei ole sugugi omapärane ega ka uus. Kuid meie teame ise väga hästi, et rahuajal eriti pikal rahuajal hakatakse kaitse peale teiste silmadega vaatama, ja võib isegi nii kaugele jõuda, et teda loetakse sõjategevuses alaväärtuslikuks.

Selles küsimuses on väga kasulik süveneda neisse mõtetesse, mis Clausewitz on väljendanud uurides kaitse pealetungi oma surematust teoses "Vom Kriege".

Friedrich Suure ja Napoleoni manöövrid;
praegusaja manööver.

Friedrich Suure manööver.

Friedrich'i sõjakäigud on väga õpperikkad, sest tema on viie miljonilise rahvaga sõdinud 90 milj. vastu ja on lõpuks võitnud.

On muidugi raske paari sõnaga kõiki õpiseid Friedrich'i strateegiast välja noppida, kuid kolme tähtsama asjaolu peale peame kohe tähelepanu juhtima; need on: 1. Kiirus tegevuses, 2. Väga kaalutud jõudude vahetõrgete hinnang ja määramine ja 3. moraali ülekaal.

Seda võib näha pea igast lahingust, iseäranis paistab see aga silma enne ja pärast Zorndorf'i lahingut. Siin näeme selgesti, et Friedrich mõtles ja teotses kiiremini kui tema vastased, meie näeme, et 10 päevaga tema rändas Silcesia'st Küstrin'i alla (265 klm.), et kohata venelasi kes Berliini peale liikusid. See on ka tänapäeva mõistete järele suurepäraline resultaat, kuid tol ajal, väga halbade teede juures, väga organiseerimata vooriga, see oli imetegu.

Meie mäletame Zorndorf'i lahingukäiku: 21. aug. saabus Friedrich Küstrin'i alla, venelased omasid selle kindluse ees väga tugeva positsiooni. Ööl 22/23. peale liikus Friedrich 30 klm. edasi, et seal ootamata jõest (Oder) üle minna, väga lühikest aega puhata ja kohe veel 20 klm. edasi rännata. 25. oli lahing kus Friedrich suunas kõik oma jõud Fermor'i seljataguse vastu, kuid viimane oli ettevõtnud kontrmarssi ja tekkis frontaalne

lahing. Ühtul selgus, et venelastel on 44.000 mehest järele jäänud 19.000 ja preislastele 26 000 oli järel 21.000.

Oleks olnud normaalne, et järgmisel päeval lahing jätkub, kuid Friedrich otsustas lahingu katkestada, et minna Saksimaale kus koonduvad austerlased. Venelased olid niivõrd nõrgestatud et neid enam teatud aja kestel arvestada ei tulnud. Friedrich oli aga kaalunud oma jõudu ja tulnud otsusele, et kui tema siin veel peaks kaotama mõni tuhat meest - siis ei saa tema enam austerlaste vastu välja astuda. Jällegi läbistas tema 200 klm. 10 päevaga, tahtes ühineda saksi printsiga. Daun'il oli koondatud 80.000 meest 20.000 mehelise saksi printsi sõjaväe vastu ja ta otsustas kohe kallale tungida, kuid samal päeval kuuleb tema, et Friedrich on tulemas, ja Daun muudab meelt ning loobub oma ettevõttest. Sellega annab ta võimaluse jõududel ühineda. Siin on kiirus ja häärmiselt hoolikas kaalumine - kus ja kelle vastu omi jõude kasustada.

Meie teame, et need olid kurvad kogemused, mis olid Friedrich'i välja viinud selle arusaamiseni. Kolin'i lahing oli temale näidanud, et ei saa peaga läbi müüri joosta!

Ja Friedrich oli eluks ajaks võtnud õpetust.

Ja kolmas punkt - moraal, mis oli eriti tugev just õnnetuses ja ebaedus.

Kui tihti oli Friedrich löödud, kui tihti pidi tema taanduma ja võib küsida, müssugune õnnetus üldse vältis Friedrich'i sõjaväge.

Oli aegu, kus iga päev tõi sadandeid deserteire, kus puudus laskemoonast ja leivast oli häärmiselt suur, kus igasugused epideemiad hävitasid tema rügemente. Ja siiski ta võitis.

Need asjaolud peavad ka meie silmade ees seisma.

Napoleon'i süsteemi kujunemine.

Prints Andè ja Turenni ajal kuni XVII sajandi lõpuni oli jalavägi varustatud osa püssidega, osa piikidega. Tule kiirus oli muidugi häärmiselt väike ja et vähegi pidevat tuld saavutada, oli tarvis jalaväge rivistada viis

- kuus viirgu, kes lasksid üksteise järele. Laadimiseks oli tarvis teha keerukaid võtteid. Pärast laskmist pidi viirg kõrvale astuma ja põlvili laskma, et võimaldada seljataga olevale viirule tulistamist. Selle tagajärjel on muidugi rinde muutmist ja muid manöövreid äärmiselt raske läbi viia, või õigemini öeldud neid võib läbi viia ainult siis, kui neid võtteid on pikaajaliselt harjutatud ja drillitud ja kui sõjaväes valitseb äärmine komando- ja distsipliin.

Suurtükivägi oli väikse arvuline (12-15 suurt. arme peale) ja üldiselt väikese tuleõjuga. Ratsavägi domineeris lahinguväljal.

Vahepeal sammus tehnika edasi ja ilmus kivilukuga püss ja tääk. Viirgude arv vähenes kuni 3-ni kuid manövreerimise raskused jäivad alles. Ikka oli veel tarvis võidelda kompaktses rivis, oli tarvis suurt drilli et kõik klapiks. Meie nägime seda Friedrich'i sõjaväes - kuningas ise otsustas ja teotses kiiresti ja sama kiiresti teotses ka tema grenadiir!

Samane asjaolu üllatas ta vaenlasi, kõik püüdsid teda imiteerida, teiste hulgas ka Ludvig XVI, kelle sõjavägi lõppude lõpuks kaunis hästi välja drillitud oli ja Marssal Broglie saavutas mitmedki võidud. On selge, et teotsedes kompaktses massis peavad kaotused olema suured. On tarvis väga tugevat distsipliini, et sõjaväge käes hoida.

Kuid juba otsiti uusi ideid, mis lubaks vältida kompaktseid masse ja Guibert, kellest ma teile juba olen kõnelenud, kirjutas selle üle oma "Essai général de Tactique". Tekib enam-vähem organiseeritud staap, kuigi üldiselt väiksearvuline ja võrdlemisi väikese mõjuga.

Ludvig XVI kuningliku armee staabis leiame meie mõned nimed, mis edaspidi kuulsaks said. Krahv Laumay - edaspidine Lafayett'i staabi ülem, de Loubardièrè - tulevane Lasall'i staabi ülem, de Mathieu Dumas, kes esitas 1794 a. Pääste komiteele sõjaplaani. Siin meie leiame ka Alexandre Berthier'd pärastise Napoleon'i staabiülema ja mõned teised.

Kuid puhkes revolutsioon, langes kuningas, purunes distsipliin, langes vana armee ja suured rahvamassid haarasid kätte relvad. Visati välja ka meile hästi tuntud

loosung "Sõda lossidele, rahu hüttidele", ja taheti seda massi viia pärast seda kui sisemaal oli tehtud kaunis puhas töö, välise vaenlase vastu. Esialgul see "levée en masse", mis valitsus välja kuulutas tõi tõesti palju vabatahtlikke - sest esialgul oli rahva entusiasm tõesti suur ja peale selle oli ka väga meeldiv loosungi esimene osa "Sõda lossidele".

Neid suuri masse, mis nii kokku tulid, pidi kuidagi viisi organiseerima. Vana sabloon enam ei kõlbanud, neid jaotati mitmeks suuremaks üksuseks - tekkisid korpused ja edaspidi armeed.

Kuid missugune oli masside moraalne külg? See positiivne "revolutsiooniline" entusiasm kadus väga ruttu. Varsti tähendus "volontaire" (vabatahtlik) oli ainult silmakirjaks, sest keegi ei tahtnud enam minna. Omavalitsused sundisid aga rahvast minema kas liisu abil, või lihtsalt määrasid ja isegi hääletasid teatud määratute nimekirju. Sinna nimekirjadesse muidugi langes sarnane element, millest igal juhul tahetakse lahti saada.

Joliclerc, kes astus vabatahtlikult sõjaväkke 1791. a. kirjutab: "Ei, need ei ole vabatahtlikud! Ühed on ise ennast maha mütnud, nagu müüakse Toomas'e päeval sigu, teised on olnud sunnitud minema."

Kuidas seisab müüd lugu sarnase sõjaväe- sõdurite, kaadrite ja kõrgemate juhtide väljaõppega? Meie mäletame, et selle aja relvastuse juures maksev olev taktika andis positiivseid resultaate ainult suure ja pikaajalise drilli järele.

Revolutsiooni algusega suurem osa ohvitseridest emigreerus välismaale ja sõjaväe juhtidest oli suur puudus. Möödamannes olgu tähendatud, et kohale jäänud ohvitseridest suurem osa oli kas suurükiväelased, või insenerid - sellega ka on seletatav, miks just nemad suurt osa mängisid revolutsioonilises ja edaspidi keiserlikus armees. Kaadrite ja ka distsipliini puudumise tõttu polnud võimalik vähegi tarviliselt hakata drillima kokku tulnud masse.

Õpetatakse seda mis on kõige kergem, ja sellepärast näeme, et revolutsiooniline sõjavägi tarvitab ainult lineaarseid formatsioone: laskurite ahelikud nõuavad minimum drilli ja distsipliini.

1791., 1792. ja 1793. aastatel näeme palju sarnaseid pataljone, kes ilma mingi korrata, segases formatsioonis, püüavad rünnata vaenlast ja muidugi kerge vaevaga täies korras teotsevate üksuste poolt ärahävitatud saavad.

Kurvad kogemused teevad vähehaaval juhtidele selgeks, et nõndaviisi asi edasi minna ei või ja alates 1795.a. seatakse sisse drill, nõutakse korralikku manöövreerimist ja teotsemist, mitte ainult lahtises ahelikus, vaid kombineeritud manöövrit laskuri ahelikust ja löögi kolonnidest. Tuli aktsepteerida täies ulatuses endise kuningliku sõjaväe õppemeetode ja võtteid. Kuna ohvitseridest oli äärmine puudus, tuli neid palju juurde nimetada ja nii tekkiski suur arv juhte, kellel polnud mingisugust aimu juhtimisest ja sarnastes tingimustes just staapidel oli peasõna ütelda, ehk tuli otsida muid teid, et ikkagi saavutada resultaati - ja meie tunneme seda **brutaalset** viisi mis pandi maksma Pääste-komitee poolt.

Meie teame, et esialgu Pääste-komitee lootis palju tema poolt määratud juhtidelt. Kuid Põhja-Armee lüüasaamine Lafayette ja Dumouriez äraandmised ja muud sarnased asjaolud annavad Pääste-komiteele, kus etteotsa on asunud montagnaarid, põhjuse piirata juhtide võimu ja määrata nende juurde meile samuti hästi tuntud komissar-instituudi. Teie näete - revolutsioon vene sõjaväes oli prantsuse revolutsiooni koopia.

Nende komissaride esimeseks ja tähtsamaks ülesandeks oli - kõrvaldada kõik vähegi kahtlane element juhtide kohtadelt. "Esimene nõudmine kindraliks saamiseks oli, et mees pidi olema sans-culote." See oli nendele antud instruksiooni peaidee. Ja muidugi kohe tagandati suur hulk vanemaid juhte, mille vastu avaldas kõige valjumat protesti Kilmaine, Põhja-Armee ülemjuhataja ise, sest operatiiv ja taktika alad läksid veelgi halvemini. Tagandatud olid nende aastate jooksul siiski midagi õppinud - nüüd asusid etteotsa veelgi suuremad võhikud... Üks tuntud komissar - Gillet - kirjutab Meus'i armee kohta Pääste-komiteele: "Meie ajasime ära aristokraadid ja panime nende asemele uued kindralid, kuid ma pean ütlema, et siin armees on nüüd tekkinud umbes 15-18 sar-

nast kindralit - kes isegi ei suuda olla kapraliteks!"

Kuid Pääste-komitee demagoogid ei kõssagi: "Patriotismuse asendab teadmised", asi läheb kindlasti paremini sans-colottidega kui n.n. andekate meestega" jne. need on sõnad mis sealt igapäev rahvale öeldakse ja sõjamineister Bouchotte 2. aug. 1793.a. annab ringkirja armeedele kus tema teatab "oma relvastatud kaaskodanikkudele" muu seas, et nemad "olgu aga valvel, et valepatrioodid neid ei kammitseks vana reziimi distsipliiniga - ja et tema nendele saadab otse omalt poolt ajalehti, et neid revolutsiooni liikumisega kursis hoida." (Kas ei ole ka siin lõpmatut sarnadust selle kuulsa Prikas Nr.1-sega).

Need olid muidugi fraasid, mis ehk Jakobiinide koosolekutel vaimustust väljakutsuda võisid, kuid armeedes, sõjaväljal, meie satume varsti teise pildi juurde. Siin komissaridel tuleb igapäev tegeliku elu nõuetega kokku pörgata. Nad näevad, et ilma professionaalse oskuseta vaenlast lüüa ei saa ja varsti näeme, et mitmed komissarid kes nii agarasti tagandasid kogenud juhte, löövad nüüd käega igasugustele instruksioonidele ja määravad igasuguste konksude abil tagasi kohtadele ja isegi väe-võimuga hoiavad enda juures endiseid aristokraatidest juhte. Sarnasel teel jäid armeesse aadlisoost Davout, Mac Donald, Vandamme ja nii mõnigi teine.

Üldiselt aga komissaride võim kasvas ja sellele aitas just kaasa asjaolu, et uued juhid olid absoluutselt saamatud. Komissarid, selle asemel, et olla juhtide abilised ja võtta enese peale osa funktsioone, muutusid täielikult juhtide ülemusteks. Ilma pikema jututa nad tagandasid diviiside ja rügementide ülemaid, andsid neid tribunaalide alla või karistasid otse vangistusega. Igasugused anonüüm kaebekirjad ja intriigid olid õitsemas. Keegi ei jäänud puutumata - ei Hoche, ei Jourdon, ei Lecourbe, ei Souhame, ei Vandamme - kõik olid kahtluse all. Ja selle tagajärjeks oli nii öelda kindralite streik - keegi ei võtnud mingisugust juhtivat kohta vastu. Oli tarvis neid ähvardada arreteerimisega ja isegi guillotini-ga. Nii oli see Hanchoid'iga kes pidi Põhja-armees asendama Kilmain'i ja nii see oli Jourdon'iga kes pidi edasi asendama Hanchoid'i. Samases olukorras muidugi iga juhi esimeseks mureks oli - mitte midagi omal algatusel ette

võtta ja hakati moodustama igasuguseid sõjanõukogusid ja komiteesid kus kõik vastutus langes vähemalt 3 - 4 isiku peale. Puigeldi kõrvale aktiivsest tegevusest, eelistati kindluste ja linnade piiramist jne.

Meie võime muidugi kergesti omale etteka jutada mis-sugune korralagedus ja segadus sarnases armees valitsema pidi. Mai kuul 1794.a. Põhja-Armee liikudes Brabant'i seisis koos mitmest korpusest. Üks nendest korpustest n.n. Ardenni korpus - allus korruga kolmele kindralile, üks juhtis paremat tiiba, teine - tsentrumi ja kolmas vasakut tiiba. Alluvus üksteisele oli lahendamata, sest õigemini nad kolmekesi moodustavad ühe komitee. Parema tiiva juht oli kõhkleja mees, ta arvas, et tema jõud pole veel liikumiseks valmis ja oskas ka uskuma panna oma komissari Saint-Just'i. Tsentrum ja vasak tiib olid juba käsud liikumise algamiseks välja andnud. Saint-Just mõ-jutas tsentrum'i juhti Pichegru'd ja see andis uue korral-duse- seisma jääda. Vahepeal oli aga parema-tiiva juht jõudnud otsusele, et ka tema võib liikumist alata - ja annabki käsu. Meie näeme mis sündis - kõik juhivad ja kee-gi ei juhi. Selle ajajärgu iseloomustamiseks võime alla-kriipsutada, et halb organisatsioon, halb väljaõpe, veel halvem kaader ja poliitiliste komissaride vahele segamine puht taktikalistesse ja strateegilistesse küsimustesse - moodustasid tema peamised jooned.

Kuid jõudis kätte 1796 a. ja selle järgi 1797.a. Paljud asjad hakkasid muutuma, oli tunda, et mingisugune kõva käsi hakkas asju teisiti korraldama. Ilmuvad kind-lad ja tähtsad direktiivid, kõik komiteed kadusid, komis-sarid sunniti tagaplaanile. Oli tunda, et kerkib ülesse teatud uus süsteem.

Napoleon Bonapart oli võtnud ülemjuhatusse enda kätte.

Napoleoni manööver.

Kas võib kõneleda mingisugusest iseäralisest Napole-oni süsteemist? Kas on olemas Napoleonil võidu retseptid, või vähemalt kindlad reeglid, mida tema jälgis oma hiil-gava karjeeri vältel? Vaevalt tema tegevust võib sellest suunast ära kasutada. Kõik tema aforismid ja ütelled on

momentide produkt ja juba olles St. Helena saarel, tema ise kirjutab: "pole olemas kindlaid reegleid, kõik ole-
neb olukorrast, kus mõju avaldavad tuhat asjaolu ja mis
kunagi üksteisega ei sarnane."

Esimeseks mureks on Napoleonil alati - võimalikult
kiiresti lõpetada sõda. Põhjused peituvad mitte ainult
puht sõjalistes asjaoludes, vaid ka ökonoomilistes fak-
torites, ja nagu teada, olid finants raskused alati
suurimad.

Et lõpetada sõda ruttu- peab tema võimalikult kii-
restil ilmuma peasõjateatrile, peab siin lööma otsusta-
va lahingu, võttes selleks kokku kõik oma jõud ja siis
jälitama vaenlast viimase hingetõmbeni.

1796.a. 27. märtsil võtab ta oma kätte ülemjuhatusel.
12. aprillil algab oma kuulust manöövrit Montenotte
juures.

1800.a. - 9. mail jõuab ta Genfi armee juurde, 14.
juunil on Marengo lahing võidetud.

1805.a. 27. sept. suur armee pole veel Rheini peal.
17. okt. Mack on juba Ulm'is kapituleerunud.

1806.a. läheb asi veelgi kiiremini - 12 päevaga on
preisi armee hävitatud.

Kui järgmised sõjakäigud ka nii kiiresti enam ei are-
ne - siis ei olene see Napoleon'i tahtmisest. Isegi veel
1812.a. astudes üle Vene piiri loodab tema 30 päevaga
vaenlast otsustavalt lüüa. Et seda realiseerida on tar-
vis kaks asja:

- sundida vaenlast lahingut vastu võtma;
- olla lahingus arvuliselt tugevam kui vaenlane.

Et sundida vaenlast lahingut vastu võtma - liigub
tema laial rindel, kasustades kõiki tähtsaid teid,
olles seega strateegiliselt hargnenud laiemalt kui tema
vastane. Nii on tal võimalik viimast haarata operatiiv-
selt, võttes oma alla ülekäigud üle suuremate jõgede,
vaenlane enam taanduda ei saa, ja ta peab lahingu vastu
võtma. (Strodella 1800, Lech 1805, Sade 1806, Isar 1804).

Et ise vältida vaenlase ähvardusi oma kommuni-
katsiooni liinide vastu, organiseerib tema oma kuulsat
"operatsiooni tsentrumid".

Need pole muud midagi, kui rida ettenähtud baase,
igasuguse varustusega, kas kuskil kindlustes või kind-

lustatud laagrites mitte kaugemal kui 5 - 6 päevateekonda. Otsesed teed armee juurest nende tsentrumite juurde nimetab tema operatsiooni liinideks. Kui neid on mitu, ja nad teatud kindla üldidee kohaselt asetatud, siis pole mingisugust hädaohtu - järsku muuta armee rinnet. Vaenlane, kes normaalselt oli seotud oma permanentsete baasidega, sarnast asja ei mõistnud ja ei suutnud kunagi sarnaseid rinnete muutmisi ette võtta.

Et olla arvuliselt tugevam kui vaenlane - Napoleon püüab alati vaenlase jõude killustada igasuguste kavalluste abil, ja oma jõud järsku ja kiiresti lõögiks kokku tõmmata. See kontsentreerimine on tema peamureks. Lahinguks pidi terve armee koos olema: Armee, tema mõiste järele on koos, kui üksused asuvad üksteisest nõnda kaugel, et suudavad õigel ajal üksteisele abi anda - ja neid üksikult lüüa ei saa.

Lahingu vormi kohta ma olen teile jutustanud.

"Aktiivsus, aktiivsus, kiirus" - kirjutab tema Massena'le, need sõnad resumeerivad ka tema süsteemi, nii see on lahingus, nii see on ka rännakutel. Meie teame isegi, et mõnikord ta laseb terved diviisid transporteerida küüt- ja posthobustega! On selge, et selle all pidi nii mõnigi kord kannatama toitlustamine, mis negatiivselt mõjus ülddistsipliinile.

Kuna kiirus Napoleoni juures oli peasjaks - siis meile on arusaadav tema juhtimise meetod: - annab isiklikult suulised käsud oma marssalitele otseselt või oma adjutantide kaudu.

Kaugel olevatele korpuste ülematele saadab isiklikud kirjad. Ei leia meie kusagil midagi operatiivkäskude sarnast. Berthier - tema staabiülem mitugi korda kaebas, et ta ei tea midagi, mis keiser kavatseb teha. Napoleon korraldab isiklikult ka kõige väiksemaid asju, käseb isiklikult ka kõige väiksemaid asju, käseb isiklikult ühele luursalgale "väljaanda 19 palitut ja 25 paari saapaid."

Et sarnasel meetodil palju puudusi oli, ilmnes juba tol ajal. Segur' tähendas täiesti õieti - "mis keiser oli unustanud, oli unustatud lõpulikult." See meetod andis veel rahuldavaid tagajärgi kuni 1809.a., kuid siis kasvasid armeed juba liiga suureks, üks inimene, olgugi

geenius, nagu Napoleon - ei suutunud kõiki korraldada - ja meie näeme, et ühes sellega ka algavad ebaedud. Sarnane meetod ei olnud enam kokkukõlas nende nõuetega, millega tuli lahinguväljal kokku pörgata: varud jõudsid hilja kohale, tegevus ei vasta enam olukorrale kuid alljuhid ei oska oma algatust väljendada ja kaotus ongi käes. Napoleon maksis kallilt selle eest, et ei tahtnud või ei suutnud organiseerida tarvilist staabitööd, kuigi staabid kui niisugused juba tol ajal olid olemas.

Sarnane oli siis see sõjavägi ja see süsteem mis ka tänapäev veelgi nii huvitav ja õpperikas on.

Praegusaja manööver.

Et prantslaste plaan XVII nurjus, tuleb suurel määral kirjutada selle arvele, et Joffre kavatses organiseerida "kaks peaaktsiooni" - ühe Moseli ja Vogeeside vahel, teise põhja pool Verdun'i. Samuti Moltke kompromiteeris ka Schlieffen'i plaani, võttes jõude paremalt tiivalt, mis oli ometi ette nähtud manöövri peainstrument, ja asetades neid vasakule tiivale eesmärgiga ka seal läbi murda.

Ideed ei muutu, võib aga küsida, kuidas on lugu nende elluviimisega ja kas siin meie praegusajal ka võime käia Napoleoni retsepti järgi. Marne lahingu pilt annab nagu jaatava vastuse sellele küsimusele. Maunoury armee, liikudes sakslaste tiiva vastu, sunnib neid selle pareerimiseks oma lahingu-asetust muutma ja sünnitab sellega lõhe Kluck'i ja Bülov'i armee vahel - siit tuli gi prantslaste võit. Oleks muidugi absurdne lootma jääda, et selline nähtus alati kordub; pealegi teostus 1914.a. sept. Maunoury tiiva ähvardus enne, kui frontaalne lahing algas, kuna Napoleon nõuab vastupidist.

Kuidas asi ka ei oleks, peab aga tähendama, et praegusaja lahingus tuleb arvestada ilmtingimata järgmisi asjaolusid:

1) Taktika valdkomas. Pealetungi kiirus ripub ära esimeses järjekorras suurtükiväe ümberpaigutamise kiirusest. Järelikult ta areneb hookaupa. Kui meie satume vaenlase jõule, kes taandub manövreerides 8-12 klm. hüpetega ja kelle katteosad on rikkalikult varustatud au-

tomaatrelvadega, siis on väga tõenäolik, et edasiliikumine toimub väga aeglaselt ja et vastasel on võimalus ennast ümberkorraldada. Tiivamanööver võiks siin palju kaasa aidata; kuid ülaltoodud põhjustel võib ka seda võrdlemisi väikeste jõududega kammitsasse panna, kui aga välja saadetud jõud on küllalt liikuvad ja oskavad manööverdada.

2) Strateegia valdkonnas. Et teotseda suuremate jõududega, peab omama hea ja mitmekesise teedevõrgu; et suuremate jõududega lahinguid lüüa, peab suutma neid jõude kõigega varustada. Selleks peab organiseerima seljataga 5 - 50 klm kauguses tarvilised ladud ja teised organid ning ette nägema nende asutiste rutulise edasitoimetamise. Kui taktikalised hüpped on 10 klm., siis võib tähendada, et strateegilised hüpped on 4 - 5 korda suuremad. Nagu ma kord juba tähendasin, peab valmis olema järkjärguliste organisatsioonide reaks, muidu on kindel, et tuleb pikem seisak operatsioonides.

See juures peame meeles pidama, et kui Napoleoni ajal oli kerge varjata haaravaid jõude - neid tehti harilikult kindlaks ainult tolmutilve järgi, kui nad olid juba lahinguvälja lähedal - siis nüüd on see võimatu lennuväe luuretegevuse ja suure ning raske seljataguse tõttu.

Teoreetiliselt paistab ehk võrdlemisi kerge olevat ette valmistada tiivamanöövrit suuremate jõududega, kui aga süveneda detailidesse, siis näeme tihti ülepääsmatuid raskusi, eriti kui tuleb teotseda vaenlase territooriumil. Missugustele ideedele võime siis praegusajal rajada strateegilise manöövri teooriat? Siin peab eraldama kaks olukorda: 1) kui mõlemad sõjaväed, kes teineteise vastu teotsevad, on omanud pideva joone ilme ja nende tiivad toetuvad läbipääsmatute takistuste vastu; 2) kui sõjaväed okupeerivad ainult osa operatsiooniteatrist.

Esimesel juhtumil on tarvis otsida läbimurret otsustavas suunas. Selleks tuleb sinna punkti üle viia oma jõudude raskuspunkt, kasustades teatud viisil sisemiste liinide manöövrit. Palju aitavad siin kaasa ülemjuhataja käsutuses olevad suurtükiväe ja lennuväe üldreservid, samuti suur arv transpordiabinõusid. Läbimurde katse viib täieliku läbimurdeni ainult harva; teda on raske

eksploateerida kui vastasel on kasutada vähegi reserve. Lähimurre võib sundida vaenlase taandumisele, keda siis peab jälitama viimase võimaluseni. Vaenlane võib ka kokkuvariseda kui taanduma sunnitud osal enam ei ole maaala taandumiseks ja kui on surutud purustatud või täiskiilunud ühendusteedele. Ei ole võimalik ette näha, missuguse resultaadi annab ettevõetud katse- kõik ripub jõudude vahekorras, lahingu-asetusest, maastikust jne...

Teisel juhtumil manööver omab normaalse kuju - tuleb kasutada vaba ruumi, et välja jõuda vaenlase eluliste organiteni. Kuid kuidas liikuda? Kas on soovitatav liikuda üksikutes gruppides, kes kergemini läbi pääsevad kuid siiski on küllalt tugevad, et mõnda aega tarbekorral vastu panna kuni teised temale appi jõuavad? Või on parem liikuda strateegilise rindega, mille taga tähtsamates suundades liiguvad suuremad jõud?

Kindral Duffour arvab, et ei ole võimalik anda katteoorilist vastust sellisele küsimusele. Öelda, et see on hea ja too halb, oleks rumalus. Peab neid viise igakord uurima, peab tundma nende häid ja halbu külgi. Kriitiseeriumiks võiks olla side jõudude vahel, ja on selge, et strateegiline rinne pakub selleks kaunis kindlaid väljavaateid. XX sajandi lahingute kogemused näitavad kaht asja:

- 1) on alati väga kardetav alustada lahingut lahutatud lahingukorras;
- 2) selles lahingusektoris, kus ülesandeks ainult püsida, kõige paremaid tagajärgi saab pidevast tuleliinist.

Mis tähtsuse omab side üksikute jõugrupeerimuste vahel, on kõikidel selge taktikaliselt, kuid strateegias ei ole seda mitte alati tarviliselt mõistatud.

Paistab, et tänapäeval rohkem kui kunagi varem side suuremate üksuste vahel peab olema strateegilise manöövri kontseptsiooni aluseks, sest ainult siis on võimalik saavutada ühtlast tegevust ja üheaegset jõupingutust kõikidelt.

STRATEEGILISE MANÖÖVRI EELTINGIMUSED.

Juht, kes kavatseb läbi viia teatud strateegilise manöövri, peab:

- kokku seadma selleks meetodilise projekti, mida nimetame plaaniks;
- kindlustama ja varjama kõik ettevalmistused s.o. sa-lajaselt ja ootamatusega;
- hoolt kandma, et manöövri arendamises ei tekiks takistusi, s.o. korraldama tarvilise seljataguse;
- kindlustama ennast vaenlase reaktsiooni ja initsia-tiivi vastu, s.o. korraldama küllalt tugeva katte.

Need tingimused peab täidetama, ilma nendeta ei või loota edu.

Plaanid.

Kavatsetava manöövri idee annab aluse operatsiooniplaani koostamiseks, kus on fikseeritud jõudude koondamise moodused ja on kindlaks määratud ka nende jõudude kasutamine. Operatsiooniplaaniga peab ühes käima ka "teadeteplan" (plan de renseignement), mis on nii õelda operatsiooniplaani fermendiks.

Esialgne jõudude koondamine moodustab igas manöövris esimese akti, sest see valmistab enam-vähem täielikult ette jõudude lahinguasetuse, millega alustakse manööver. Iga juht annab muidugi üldjoontes oma jõududele niisuguse lahinguasetuse, mis võimaldab tema manöövri väbiviimist, kuid lubab ka tarbekorral ennast ümber korraldada, et vastu astuda vaenlase tegevusele. Seepärast tuleb ratsionaalsemaks lugeda, et kõik otsused ja eeltööd jõudude esialgse koondamise kohta koostatakse eraldi otsustest ja korraldustest, mis on ette nähtud jõudude kasutamiseks, s.o. peab olema kaks plaani.

Selline jaotus on eriti tarviline sõjategevuse alguseks.

Meie teame, et esialgne sõjaväekoondamine piiride äärde on keerukas operatsioon iseenesest ja pealegi viiakse see läbi kõige lähedamas ühenduses mobilisatsioonitööde ja piirikatte korraldustega. Siin on tarvis

väga palju puht tehnilisi korraldusi; nendel aladel töötas palju isikuid igasugustes staapides ja asutistes. On selge, et sel alal peab olema oma plaan.

Teine osa aga, kus tegemist jõudude kasutamise, ei pruugi alul sugugi teada olla suuremale ohvitseride arvule. On küllalt, kui tarvilised direktiivid antakse ainult nendele isikutele, kes alluvad otsekohe ülemjuhatajale ja peavad juhtima suuri üksusi.

Mul on olemas järgmised andmed prantsuse plaani "XVII" kohta, mis annavad ülaltoodud asja kohta kaunis selge pildi.

See plaan koosnes kolmest kaustast- aktist ja ühest lisast.

a) Esimene kaust, mille pealkiri oli "Ülddokumendid", sisaldas neli peadokumenti:

1-ne dokument näitas sõjaväe suurust üksuste ja koosseisude järgi mis alul välja pandi, samuti nende lahinguasetust pärast koondamise lõppu.

2-ne dokument näitas seljataguse raioonide suurust, mis allutati ülemjuhatajale ja armeejuhtidele; samuti olid siin kindlaks määratud kõik varustusebaasid ja ühendustee süsteem.

3-mat dokumenti nimetati "Koondamisdirektiiv". Siin olid formuleeritud ülemjuhataja manöövrikavatsused ja pretsiseeritud (täpsustatud) jõudude jaotus vastavalt kavatsustele. Iga armee juhile ja iga ratsakorpuse ülemale oli antud direktiiv, kus oli kindlaks määratud väekoondise jõud, staabi asupaik, tegevusraioon ja ülesanne. Sellised direktiivid olid tarvilikud, et koordineerida armeede tegevust, väljudes nendest hüpoteesidest mis olid üles seatud sakslaste tegevuse kohta.

4-as dokument oli "teadeteplaan". Siia oli sisse kantud kõik teated, mis võisid kasulikud olla juhtidele ülesannete täitmisel, ja olid antud juhtnöörid, kuidas edaspidi otsida strateegilisi teateid.

b) Teises kaustas olid dokumendid, mis ära määrasid piirikatte operatsioonid, ja graafikud, mille järgi läbi viidi transpordid koondamiskohta. "Piirikatte instruksioonis" olid täpselt ära määratud sektorid üksustele ja antud neile ülesanded.

c) Kolmandas kaustas olid dokumendid posti-, tele-

graafi- ja telefoniteenistuse kohta, samuti andmed kindluste varustuse kohta jne.

Lisas oli ette nähtud koostöö inglastega. Siin oli ära määratud nende jõud, koondamisraioon ja lahinguasetus.

Sellest lühikesest ülevaatest võime järeldada, et ülemjuhataja oli välja töötanud elementaarsed plaanid, mis ära määrasid:

1) sõjaväe suuruse, kes pidi välja astuma ja selle koondamisraioonid piiril;

2) direktiivid alljuhtidele, kuidas edasi teotseda pärast koondamise lõppu;

3) kuidas pidi ülemjuhatajat informeeritama vaenlase tegevusest;

4) piirikatte organisatsiooni ja

5) transportide tehnilise läbiviimise.

Kui seame need elementaar-plaanid loogilisse järjekorda, siis leiame järgmise töökava.

Töö algab igasuguste võimalikkude manöövrite uurimisega, kusjuures peetakse silmas valitsuse poolt kindlaksmääratud sõjaplaani; töö rajatakse nendele andmetele, mis rahualjal maksev "teadeteplan" annab. See uurimine kestab lõpeb enam-vähem painduva manöövriplani kokkuseadmise, kus on ette nähtud:

- jõudude lahingu asetusvorm ja - raioon, mis vastab kavatsatud tegevusele, s.o. koondamisplan;

- transportide läbiviimise kava tarviliste "variantidega", et küllalt paenduv olla, kusjuures väljutakse strateegilisest julgeolekust ja ka võimalikkudest operatsioonidest;

- kindlaksmääratud kattesüsteem või kattevõrk, mis on funktsioon eelpool tähendatud plaanidest.

Kokku võiks seda kõiki nimetada "operatsiooniplaaniks", sest on ju õige, et operatsioon algab just sellega, et mobiliseeritud üksused algavad liikumist oma tegevusraiooni.

Prantsuse plaani XVII nõrgemaks küljeks oli see asjaolu, et temasse oli põimitud direktiive edaspidiseks tegevuseks pärast koondamise lõppu. Sellele vaatamata, et oli püütud ette näha igasugused võimalused - ei olnud siiski võimalik tegevust selliselt ette näha, kuidas tuli

tegelikult läbi viia - 3., 4. ja 5. prantsuse armee läksid lahingusse hoopis teisiti, kui seda direktiivid määrasid.

Paistab, et ka tulevikus sellised kaugelt tegevust äramääravad direktiivid ei too loodetavat kasu.

Kõike ettetoodut arvesse võttes leiame, et "Koondamisplaan" võiks koosneda kolmest osast.

Esimene osa määrab kindlaks:

- jõudude grupeerimise suurtesse üksustesse (armeed, korpused; meil diviisid, brigaadid), ülemjuhataja reservid ja ülemjuhatause organisatsioon:

- nende jõudude suuruse, lahinguasetuse ja koondamisraioonid;

- territooriumide piirid, mis otseselt allutatakse ülemjuhatajale;

- suurte üksuste käsutuses olevad teedesüsteemid.

Teine osa määrab kindlaks kattervõrgu, kusjuures antakse kõik tarvilised juhtnöörid, et siduda kattetegevust koondamise läbiviimisega.

Kolmandas osas on antud igasugused instruksioonid, tabelid ja graafikud transportide käimapanemiseks. Siin on samuti antud andmed varustamise, sisekorra alalhoidmise, teadeteotsimise jne. kohta.

Mis puutub manöövri-osa kokkuseadmist, siis on siin raske anda mingisugust täpist sisukorda. On selge, et enne kui üldse asuda manöövriprobleemi juurde, peab ära määrama, mis seisukorda alul asuda, kas tungida peale, asuda kaitsele, jääda äraootavale seisukohale või võib-olla kombineerida kõiki kolme võimalust kas ajas või ruumis. Kui esialgne strateegiline seisukoht on kindlaks määratud, võib ära tähendada eesmärgid esimestele operatsioonidele ja kindlaks teha tingimused, milles meie jõududegrupid oma jõud tegevusse rakendavad, et ülesseatud eesmärki saavutada - ühe sõnaga määratakse kindlaks kavatsetud manööver või manöövrid.

Meie ütleme manööver või manöövrid, sest on ju selge, et ettenähtud märki võib juht saavutada - väljudes teatud hüpoteesidest - mitmel teel. Iga uuritud manöövrile peab kokku seadma ühe üldise direktiivi, kus suurtes joontes on näidatud operatsiooni käik kogu sõjateatrile, ja eri direktiivid nendele üksustele, kes ühe

või teise operatsiooni- osa peavad täitma.

Ei ole kahtlust, et ei maksa ette näha palju selliseid projekte- sellest võiks ainult arusaamatusi tekkida. Ainult siis on võimalik igasuguseid "variante" ette näha, kui eseloneerida väga suured jõud väga sügavalt. See aga teeb rinde liiga kitsaks ja seega ka õrnaks. Oleks samuti täiesti ekslik püüda ette näha teatud manöövrit esimesest lahingust veel kaugemale.

Järelikut "operatsiooniplaan" koosneb sellisest "manöövriplaanist" ja "koondamisplaanist"; viimane sisaldab veel transpordi - ja kattekavad. Kõik see on rajatud "teadeteplaanile", mis peab funktsioneerima juba rahuajal.

Edaspidi meil tuleb kõnelda selle plaani tähtsusest, eriti sellel perioodil, kui poliitilised vahekorrad muutuvad raskeks. Alates mobilisatsiooni väljakuulutamispäevast, ta peab kaasa aitama progressiivselt kindlaks teha kavatsetava manöövri detaile.

Ka sõja kestel tuleb ülemjuhatusel alatasa operatsioonide plaane kokku seada, mis kõik harilikult jagunevad kahte ossa- jõudude koondamis- ja manöövriplaan- ja mis omalt poolt alati on rajatud teadeteplaani andmetele. Need fundamentaalplaanid on aluseks alljuhtide samasugustele plaanidele, millele tulevad lisaks veel seljataguse korraldamise plaan ja sidekava.

Meie mäletame, et maailmasõja ajal kõrgemates staapides uuriti teatud operatsioonide tsükle ja nad pandi kirja. Need dokumendid kandsid sakslastel "Denkschrift'i" ja prantslastel "Memoire'i" nime. Need "memoire'id" siis kas loeti ülemjuhataja enese poolt kokkukutsutud armeejuhtidele ette (Foch - juuli 1918) või neid seletati suusõnaliselt üksikutele juhtidele (Ludendorf - aprill 1918).

Normaalselt antakse aga ülemjuhatusel operatsioonikavad alljuhtidele teada direktiivides. Sõna "direktiiv" on igal pool tarvitusel ja selle mõiste üldiselt tuntud. Direktiiv määrab kindlaks üldised eesmärgid ehk selle fundamentaalidee, mis peab juhtima alljuhte operatsioonide läbiviimisel. Siin võib ette näha kaugeid eesmärke. Direktiiv on maksev pikema aja peale.

Plaanid ja direktiivid kindlustavad ainult intellektuaalse ja materjalse külje operatsioonide ettevalmistu-

sel ja nende üldorientatsioonil. Kuid operatsioonide juhtimine ja iga manööver ise nõuab täpsemat instrumendi - selleks on instruksioonid ja käsud.

Peab alati meeles pidama, et suurte üksuste ja ülemjuhataja staapide poolt antud käsud ja instruksioonid peavad alati olema antud kirjalikult, muidu võib kergesti korduda kol-ltn. Hentsch'i lugu.

Suusõnalisi korraldusi võib anda ainult juht ise - see on tema prerogatiiv. Nagu näeme, iga manööver nõuab praegusajal suurt komplitseeritud ja meetodilist tööd. Siit tekib teatud oht - nimelt, et juht, kes nii palju tööd oma plaanidesse on pannud, liiga kangekaelselt nendest kinni hoiab. Üks vanasõna ütleb, et on parem sõjas kinnipidada ja täide viia üks keskpärane idee, kui kaua otsida või kaaluda mitme väga hea idee vahel. See on muidugi õige, kuid ainult siis, kui vaenlane ei suuda otsekohe maksma panna teatud head ideed. Selle kohta Maailmasõda annab mitmed näited, mille üle kasulik järele mõtelda: esiteks piirilahingud, kus prantslased tahtsid maksu mis maksab esialgselt plaanist kinni pidada, selle peale vaatamata, et sakslaste tegevus tegi selle plaani illusoorseks; siis prantslaste pealetung 1917.a., kus kindral Nivelles, sakslaste Alberich taandumise peale vaatamata, ettenähtud operatsioonist kangekaelselt kinnipidas. Esimesel juhul - ei olnud küllalt täpsaid andmeid otsitud, teisel juhul - andmed olid täpsed, kuid neid ei soovitud kuulda. Võib öelda, et operatsiooniplaan ei olnud kokkukõlas teadeteplaaniga - kurb resultaat on meile teada. Selliseid juhtumeid võiks veel mitmeid ette tuua.

Ideede kohta võiks öelda järgmist: sõjaedu ripub praegusajal rohkem visadusest ja kannatusest läbiviimisel, kui heast ideest algplaani koostamisel.

Saladus ja ootamatus.

On ju elementaarne nõue, et manöövrilaani kokkuseadmine peab sündima täiesti salajaselt. See nõue peab ka läbi käima nendest tingimustest, missugustes need plaanid alluvatele teada antakse ja viimaste poolt tarvilised ettevalmistused ellu viiakse.

Ei ole kahtlust, et ülemjuhatusel alati korda läheb - teatud kindla korra juures - enesele garanteerida vähemate kaastöölise poolt tarviline professionaalne saladus. Kuid strateegilise lava kulissid on laiad ja siin peituvad tuhanded silmad ja kõrvad, kes alatasa valvel on, et leida vähematki tundemärki sellest, mis sünnib- ja siin peitubki oht saladuse avalikuks tulemiseks.

Siin peab juht selge silmaga suutma eraldada kõigi ettevalmistustööde seast need tööd, mida võib kindlasti nii moondata, et nad midagi ei avasta sellistest ettevalmistustest, mida ei ole võimalik moondata ja missugused tulevad viimase hetkeni edasi lükata ning siis äärmise kiirusega läbiviia. On muidugi ka väga tähtis, et iga-sugustes käsukirjades, proklamatsioonides ja üleskutsetes, millega pööratakse sõjavägede poole nende moraali tõstmiseks, oldaks väga ettevaatlik, sest need dokumendid võimaldavad teha väga täpseid järeldusi.

Kuid saladus iseenesest ei tähenda veel midagi; tema tähtsus on ainult niivõrd suur, kui võrd ta suudab kindlustada manövrivõimadele ootamatust. Strateegiline ootamatus on saavutatud siis, kui vaenlasele korda ei lähe otsustavale lahinguväljale välja jõuda oma üldreservidega. Kindral Duffour otsib üht teist definitsiooni ja tähendab et strateegiline ootamatus on seotud lahingukorra realiseerimisega, mis tagab suurt aktsiooni oma soodsa suuna, kiiruse ja materjalise võimsusega.

Otsida ja leida kõige soodsam suun peajõupingutuse jaoks, siia kokku tuua oma jõudude raskuspunkt varem, kui vaenlane suudab vastuabinõusi tarvitusele võtta - selles seisab kindral Duffour'i arvamuse järgi ootamatuse põhialus.

Maailmasõja annaaliid on rikkad strateegilise ootamatuse näidetest. Kui ainult võtta läänerinne, võiks mainida;

- 1914.a. augustis - Kluck'i ja Bülov'i armee marss Brüsseli kaudu;

- 1916.a. veebruaris - hoop Verduni pihta;

- 1917.a. novembris - inglaste massiivne pealetung tankidega Cambrai peale;

- 1918.a. mais - Chemin des Dames'i vallutamine VII saksa armee poolt;

1918.a. juulis - liitlaste vastupealetungi algus.

Nendest viiest operatsioonist kõige suuremate tagajärgedega olid 1914.a. operatsioon ja 1918.a. liitlaste vastupealetung, sest neil oli resultaadiks järsk strateegilise tasakaalu muutus, mille tõttu võitja pool täielise strateegilise algatuse oma kätte võttis. Resultaadid olid väga head selle tõttu, et tõesti oli ellu viidud need kolm momenti, millest kindral Duffour kõneleb...

Mis puutub teistesse operatsioonidesse, siis patustasid need ühe või teise eelpooltoodud elemendi vastu: Verduni all ei olnud kiirus küllaldane. Cambrai juures ei osatud ära kasutada materjalset võimalust; 1918.a. jällegi ei olnud kiirus küllaldane sest von Hutier'i armee, nagu mäletame, algas oma pealetungi põhja pool Oise'i alles siis, kui prantsuse 1. ja 3. armee olid saanud abivägesid ja juba ootasid seda pealetungi.

On kahtlemata kergem saavutada ootamatust sõja alul kui selle vältusel. Jõudude koondamine piiride äärde ja nende lahingukorda asetamine teostub siin meetodiliselt korraldatud katte taga, kus oli ette võetud kõik, mis võimalik, et neid toiminguid vaenlase eest varjata. Kui aga sõjategevus juba on alanud on mõlemad pooled teineteisest palju rohkem informeeritud. Samuti on järelvalvet teineteise järele palju kergem teostada, sest strateegilist lahingukorda ei saa kiiresti muuta, vaid see toimub progressiivselt, võrdlemisi aeglaselt ja ainult piirides, mis eelneva sündmustiku poolt ette tõmmatud. Täheandab ainult see pool võib loota teatud ootamatusele, kes on saanud suurelt ette jõuda nii ideede kontseptsioonides kui ka otsustes. See ettejõudmine ei tohi aga kaasa tuua ettevalmistustööde pealiskaudsust ega tohi põhjustada materjalset külje nõrgestamist. Ootamatus jõudude ülekaaluta annab harilikult algul hiilgavat edu, kuid harva viib ta otsustava võiduni.

Kui ootamatusest kõnelda, peab ka paari sõnaga puudutama ootamatust tehnilist ja organisatsioonilist.

Tehnilist ootamatust saavutatakse kasutades selliseid võitlusvahendeid, mida keegi kunagi varemini tarvitanud ei ole; organisatsioonilist aga - lahingusse saates uusi formatsioone mis on vastasele täiesti teadmata.

Tehnilise ootamatuse klassikalise näitena võib mai-

nida gaaside kasutamist sakslaste poolt ja tankide il-
mumist liitlaste juures.

On selge, et ülemjuhatus peab alati olema tehnika
edusammude kursis, peab teadma kui kaugele on ühe või
teise katsega jõutud; tema määrab kindlaks uue võitlus-
vahendi kasutamiseviisi lahingus ja peab ette nägema,
kuidas seda võib ja peab kasutama oma strateegilise ma-
nöövri juures. Ei ole kahtlust, et iga uue võitlusvahen-
di mõju on alati kõige suurem sõja-algul, siis kui me-
hed ei ole veel harjunud igasuguste ohtudega. Seepärast
peab rahuajal mitte ainult otsima uusi võitlusvahendeid,
vaid ka ette valmistama nende massilist ehitamist.

Organisatsiooniline ootamatus nõuab veel palju roh-
kem rahuajal tööd kui tehniline. 1914. a sakslased il-
musid Elsisis 6,5 ersats- diviisiga esimeses eseloonis
- need jõud olid prantslastele täiesti uudiseks. Ka
edaspidi formeeriti alataasa uuesti uusi diviise juurde,
kuid nendega ei olnud enam võimalik saavutada ootama-
tust, sest liitlased sammusid nüüd juba sama teed.

Meie ei ole veel midagi kõnelenud lennuväest. See
väeliik on aga väga tõsine vahend ootamatuse saavutami-
seks ja tulevik annab temale sellel alal vist kolossaal-
se tähtsuse. Peame valmis olema ootamas, et relvastatud
konfliktid algavad lennuväe aktsioonidega, mille võim-
sust, sügavust ja tagajärjerikkust praegu isegi raske
on ette näha.

III. Seljataguse korraldamine.

Kui hästi ei ole ka teatud manööver ette valmista-
tud ja käima pandud, ei või ta anda otsustavaid taga-
järgi, kui lahing, mida ta otsib, ei ole vabalt ja kül-
laldaselt varustatud.

Kui kõnelda lahingust peab ka kõnelema seljataguse
korraldamisest; s.o. teatud tarviliste organite süsteemi
loomisest (igasuguste toidu ladude, laskemoonatagavarade,
töökodade, sanitarasutiste jne. moodustamine) teatud
sügavusel, mille esimesed elemendid võivad olla 12 -
15 klm. rindel.

Asetus sügavusse on tingitud kolmest asjaolust:

1) riisiko jaotamisest lennuväe pommitamisvõimaluste vastu; 2) tarvidusest spetsialiseerida laod ja igasugused asutised teenistusharude järgi; 3) nõudest anda igale üksusele - nii brigaadidele kui ka diviisidele meie oludes - enam-vähem täieline komplekt loetletud organe. Kuna tegevus siinjuures võib kujuneda väga mitmekesiseks suuruse mõttes, peab loodud süsteem võimaldama läbi viia tööjaotust ja detsentralisatsiooni.

Seljataguse organite kauguse piiri rindelt on välja kujunenud järgmiselt. Lahem piir on tingitud kahe-sugusest asjaolust: ta peab kaitsma asutisi vaenlase keskmise suurtükiväetule eest ja peab küllalt kaugel olema, et igasugused väiksemad kõikumised rindel ei sunniks kohe ette võtma asutiste evakueerimist. Kaugem piir on ära määratud kauaaegsete kogemustega, sest on teada, et iga üksus satub raskustesse, kui ta varustamine peab toimuma baasidest kaugemalt kui 35 - 50 klm.. Vastasel korral peab omama suuremal arvul autotranspordi abinõusid.

Teiselt poolt peab tähendama, et seljataguse korraldamine nõuab palju aega. On selge, et väga palju riipub siin ära teedevõrgust ja olemasolevatest abinõudest üldse.

Mina ei oska ette tuua mingisuguseid andmeid, mis tugineksid meie olukorra kogemustel - neid ei ole vist veel olemaski - kuid Lääne-Euroopas arvestatakse järgmisi andmeid:

1) kõige primitiivsema süsteemi loomiseks on tarvis 4 - 5 päeva;

2) keskpärase süsteemi jaoks - 10 - 14 päeva;

3) täielise süsteemi jaoks - 15 - 30 päeva.

Aga tarviliseks luureks on antud normides arvesse võetud.

Loodetakse, et tulevikus neid arvusid võib vähendada, pidades silmas raudteevõrgu laienemist ja mootortranspordi suurenemist. Juhitakse tähelepanu, et kõige rohkem aega nõuavad harilikult lennuväe baaside ümberpaigutamised.

Näiteks tahaksin tuua, et prantslased arvestavad järgmist seljataguse korraldust ühele armeele (suurus

10 diviisi, mis 3 korpusesse jaotatud):

6-8 laskemoonajaama, kus asutatakse depood,

6 toidumoonajaama,

3-4 jaama inseneriväevarustuse jaoks,

3 suurt hospitalit ja 1 - 2 depood kergelt haavataute jaoks,

1 veterinaarhospital,

3 - 4 teedeparanduse keskpunkti vastavate ladudega.

Kui seda asjaolu silmas pidada, siis peab küll tähendama, et Lääne-Euroopa olukorras selliseid lahinguid, mis 1870.a. olid veel võimalikud ja kus tuli nõnda öelda "ümberpööratud rindega" lahingut lüüa, nagu St. Privat-Gravelotte'i juures, on nüüd absoluutselt võimatud.

Kuidas asi ka ei oleks, on aga selge, et juht peab väga tõsiselt arvestama operatsioonide ettevalmistusel seljataguse korraldamist. See on kõige kergem, kui ollakse kaitsel. Kuid edasiliikumisel asi muutub delikaatseks ja peab väga terava ning selge pilguga olukorda hindama, et osata õieti oma seljatagust korraldada. Peab alati meeles pidama seda katastroofi, mis Rennenkampf'il tuli läbi teha, kus peaaegu kõik läks kaduma selle tõttu, et asutised olid võrdlemisi ligidal ega olnud küllalt liikuvad. Teiselt poolt vene kodusõda kui ka Vene-Poola sõda annab palju näiteid, kus suuremad operatsioonid nurjusid just selle tõttu, et edasiliikumine teostus liiga kiiresti ja seljatagune jäi maha, mille tõttu ei suudetud lahingut küllaliselt toita.

Praegusajal uurivad venelased väga tõsiselt seljataguse organiseerimist ja püütakse isegi teatud teooriat luua üksteisele järgnevate operatsioonide rea läbiviimiseks. Eeltingimus, et seljatagune normaalselt funktsioneeruks, on nõue õigel ajal ja võimalikult täielikult informeerida oma kavatsustest vastavaid teenistusharude juhte.

Aga ainult palja soovidega ja korraldustega ei ole võimalik oma seljatagust tarviliselt korraldada, vaid selleks peavad ka küllaldased materjalsed võimalused olema just raudteede mõtte. Mõiste kommunikatsiooniliin, mis oma ajal üht või paari teed tähendas, on tänapäeval mõistetav suurtele üksustele ainult laia teedevõrgu

võõna.

Maailmasõda annab palju näiteid, kus oldi sunnitud operatsioonide lõpetama või nendest üldse loobuma just selle tõttu, et ei olnud küllaldaselt raudteid.

Nii oli see detsembris 1915.a kui pärast sissetungimist Serbiasse ei olnud võimalik operatsiooni kuni Saloniki'ni arendada, sest üksainuke raudtee ei suutnud küllaliselt varustust juurde vedada.

1916. aasta alul Falkenhayn ei võtnud vastu Konradi ettepanekut, lüüa Tirol'ist Osiago suunas, sest oli kasutada ainult üks raudtee.

Ka 1917.a. ei saanud sakslased Bukoviina'st rutuliselt Moldaavia'sse edasi tungida, sest siin ei olnud raudteed.

Kokkuvõetult peame konstateerima, et manöövreerimiseks on tarvis lai ning sügav varustuse baas ja ühenduste võrk, mis peab olema proportsionaalne teotsevatele rindele.

STRATEEGILINE JULGEOLEK.

Julgeolek strateegilisest vaatepunktist on siis saavutatud, kui juhil korda läheb koondada oma jõud teatud manöövriks ja arendada seda manöövrit kuni ettenähtud lahinguni, vaenlase tegevuse peale vaatamata.

Juhi tegevusvabadus ja strateegiline julgeolek on võrdsed ja meile on selge, et algatus operatsioonide läbiviimisel garanteerib maksimaalselt julgeolekut. Julgeolek nii strateegias kui ka taktikas baseerub teadetele ja sõjaväe paigutuskorrale.

Strateegilised andmed on andmed, mis võimaldavad operatsioonide läbiviimist soodsa spionaazi, maa- ja õhuluure ja kontakti kaudu.

Paari sõnaga tuleb peatuda mehhaniseeritud ja motoriseeritud üksuste juures, mille abil nüüd loodetakse ruttu ja kaugelt teateid hankida.

Viimaste aastate manöövrid on kindlaks teinud, et sellistel üksustel on kahtlemata suur strateegiline liikuvus, kuid nende taktikaline liikuvus on veel hoopis väike, ja arvatavasti läheb veel tarvis palju aega ja

tööd, enne kui leitakse tõesti kõlbulik lahingumasin luure otstarbeks. Selleks peab looma masinaid, mis võivad läheneda vaenlasele, luua kontakti ja loodud kontakti alal hoida. Ainult sel teel võiks koguda positiivseid andmeid. Ilma selleta liikudes ainult kiiresti teedel, võib karta, et nende üksuste tegevus ei ole küllalt produktiivne, sest nende tegevus lõpeb, niipea kui jõutakse välja teedeni, mis on tule all- see tulemus on aga negatiivne.

Praegusajal mehhaniseeritud ja motoriseeritud üksustelt võib siiski loota, et võrdlemisi ruttu viiakse tarvilised jõud nende määratud raiooni. Kuid loota, et nende lahingusse saatmine ja nende lahingutegevus ise, nagu näit. orienteerumine ja kontaktiloomine, võiks sündida kiiremini kui mõne muu üksuse juures, oleks puhas illusioon.

See on lennuvägi ja ratsavägi, kes peab teostama luuret. Tekib küsimus, kuidas nende vahel ära jaotada see ülesanne, et saada strateegilist tulu? Kindral Duffour selgitab seda, võttes vaatluse alla episoodi saksa pealetungist augustikuu teisel poolel 1914. a. paremal tiival Sambre'i ja l'Escaut' vahel.

20. aug. õhtul saksa I ja II armee Bülov'i üldjuhatusel jõudsid oma kolonnide peadega välja joonele: Bruxelles, Waterloo, Gembloux, Namur.

Nende ees toimetab luuret II ratsaväe korpus (von der Marwitz) kanes osas: üks osa - IV ja IX ratsadiviis - raionis lääne pool Gembloux'd II armee tsentrumi ees, ja teine osa - II ratsaväe diviis - Nelverthem'i raionis I armee juures.

Hausen'i (III) armee on oma peaga välja jõudnud 1/2 etappi Dinant'ist ida pool. Temale toimetab luuret I ratsakorpus (von Richthofen-V ja kaardiväe ratsadiviis) ja tegi kindlaks, et Maas alates Givet'st Namur'ini on prantslaste käes, kuid raioon kagu poole Givet'd on vaenlastest vaba.

Samal päeval liitlaste pool belglased on Antwerpenis, inglased lõpetavad oma koondamist edela pool Maubeug'i eesmärgiga alata 21. augustil pealetungi otse põhja suunas joonele Condè-sur-l'Escaut Mons, Biuche.

V prantsuse armee (Lanrezac) koondab ennast Sambre'i ja Maas'i vahel mõlemal pool Charleroi meridiaani, pannes välja kaks tiivakaitse gruppi: paremal Dinant'i juures I korpuse, kes hoiab Maas'i Namur'ist kuni lõuna poole Givet'd, vasakul Sordet ratsakorpuse, kes hoiab kanalit Charleroi ja Seneffe'i vahel.

See oli siis tegelik poolte seisukord, kui 20. aug. õhtul Koblenz'ist antakse juhtnöörid et Kluck'i, Bülov'i ja Hausen'i armeedega alustada manöövrit prantsuse vasaku tiiva vastu. Need juhtnöörid koosnevad luurekokkuvõttest ja operatiivkäsust.

Luurekokkuvõtte annab prantsuse vasaku tiiva kohta 20. aug. järgmise pildi: Maas'il Namur'i ja Givet vahel kaks, võib olla kolm korpust (1., 2. ja võib olla 10.) Lõuna pool Sambre'it, Namur'i ja Maubeuge'i vahel kaks jõudude gruppi, kes liiguvad põhja suunas. Lõuna pool Fumay'd - tühjus. Inglaste kohta teatatakse, et nad maandusid Boulogne'is ja koonduvad Lille'i raioonis, kuid arvatakse, et see toiming on alles algamas.

Käsk oli järgmine: "Tema Majesteet käseb: I ja II armee, kattes ennast Antwerpen'i vastu, koonduvad 20. aug. väljajõutud joonele. Namur atakeeritakse nii ruttu kui võimalik. I ja II armee juhatajad lepivad omavahel kokku edaspidise tegevuse kohta vaenlase vastu, kes asub lääne pool Namur'i. III armee tungib peale joonele Namur-Givet. Edaspidised operatsioonid nõuavad lääne pool Maas'i tugevat ratsaväemassi. Seepärast I ratsakorpus lõpetab oma tegevuse III ning IV armee ees ja liigub Namur'i raiooni, kus astub II armee käsutusse.

Nagu näeme annab esimene dokument prantsuse 5. armee kohta täpsed andmed, kuid inglaste kohta on need andmed valed.

Teine dokument iseloomustab küllalt selgelt kindral Moltke't Tema ütleb ennast täielikult lahti selle äärmiselt tähtsa manöövri juhtimisest ja ei mõtle sugugi luureprobleemile, millest ometi täielikult ära ripub manöövri kordaminek.

Nähtavasti arvab Moltke, et ta on küllalt täpselt vaenlasest informeeritud. Kuid ega see vaenlane ei ole kinni naelutatud, ja pealegi inglaste kohta ei ole and-

med kaigi täpsed!

Bülov'i kätte on antud suur ratsaväe grupp - 5 diviisi. Need võimsad luurejõud peavad ka ülemjuhatuses kasuks teateid hankima.

Operatiivkäsk jõuab Bülov'i kätte 20. aug. õhtul ja luurekokkuvõtte alles 21. augusti keskpäeval. Tema esimeseks mureks on lasta oma suurearvulist ratsaväge selgitada olukorda võimalikult laial rindel - sektoris 180°. Ta käseb: II ratsakorpuse ülemal kolme diviisiga liikuda üle Ath'i I armee parema tiiva ette ja luurata Taourout, Lille'i Condèsur-l'Escout suundades; I ratsakorpuse ülemal jõuda Nivelles'i raiooni, kus alata luuret II armee ees Conde-sur-l'Escout, Maubeuge'i, Philippeville'i suundades.

Samuti otsustab Bülov I ja II armeega pöörata Sambre'i alamjooksu peale, et kokkukõlas III armeega opereerida nende prantsuse jõudude vastu, mis olid kindlaks tehtud Sambre'i ja Maas'i vahel. I armee pidi niiviisi liikuma, et oleks suutnud aidata II armeed lääne poolt Maubeuge'i.

See korraldus kutsub kohe välja Kluck'i opositsiooni, sest temal on olukorrast hoopis teine arusaamine kui Bülov'il ja ülemjuhatusel. Kluck oli just saanud teate, et "Times'is" kol-ltn. Repington teatab, et inglaste jõud on juba kõik maale tulnud; pealegi ei ole lennuväe luure mingisugust vaenlast Gand'i, Audenarde'i, Courtrai raioonides näinud.

Sellest teeb Kluck järelduse:

- tuleb oodata kõige lähemal ajal inglaste tegevust;
- see tegevus ei või avalduda Gand- Courtrai raionis, vaid peab teostuma kas kontaktis prantslaste vasak tiivaga või selle läheduses;
- sellises olukorras pöörata juba nüüd I armeega Sambre'i peale, oleks liiga vara; I armee peab praegu liikuma veel edela suunas ja alles edaspidi manövreerima, kas veelgi lääne poole või lõuna suunas.

See diskussioon Kluck'i ja Bülov'i vahel, kuhu suundida I armee, ulatab ülemjuhatuseni. Kluck nõuab enesele tegevuse vabadust. Bülov'i ideed on aga leidnud Moltke poolehoidu ja sealt surutakse peale kompromiss: alates

22. aug. I armee liigub Condé-sur-l'Escaut ja Maubeuge'i vahele vasaku tiivaga Maubeuge'i peale, eseloneerides sügavalt paremat tiiba nii julgeoleku kui ka manöövri otstarbeks. Ratsavägi liigub Courtrai peale.

22. aug. täiesti ootamata satub I armee inglaste peale Mons'i raioonis, kuigi lennuvägi oli raiooni vaenlastest tühjaks tunnistanud.

Võib omale selgesti ette kujutada seda suurt ohtu, mis ähvardas I armeed, kui inglased Mons'i juures oleksid aktiivsemalt teotsenud ja kui Kluck'i asemel keegi vähem energiline juht oleks seisnud.

On selge, et 20. aug. luureküsimus ei olnud sakslaste juures nii üles seatud, nagu see oleks pidanud olema.

Oli teada, et Givet, Namur'i ja Maubeuge'i vahel on mingisugune prantslaste grupp, kuid kus oli garantii, et see on nende vasak tiib. Pealegi, kus on inglased? Need on need kardinaalküsimused, mille peale peab kohe kindla vastuse saama. et edasi opereerida. Saadud andmeid peab ka edaspidi alaliselt jälgima, sest igasugused variatsioonid on võimalikud.

Lennuvägi peab esialgu aitama seda suurt ülesannet väiksemaks muuta. Ta oleks pidanud küllaldase täpsusega kindlaks tegema, kas mere rannal on vaikne; tema oleks võinud näha, et Flandrias Lys'i raioonis on kõik vaikne, et Lille'i raioonis on mõnesugused kahtlased liikumised ja et midagi iseäralist sünnib lõuna pool Maubeuge'i. Sellega oleks siis kindlaks tehtud need raioonid, mis kõige rohkem kahtlust välja kutsuvad ja kuhu peab suundama maksimumi luureabinõusid.

Kui lennuväe tegevus sellistes raioonides muutub väga intensiivseks, kindlustades enesele tarbekorral ülekaalu õhus, peab seal ratsaväge kasutama selleks, et nendega täiendada lennuväe andmeid, või kasutada teda katteteks oma liikumiste varjamiseks vaenlase eest. Samal ajal ei tohi unustada vahetevahel heita pilk ka nendesse raioonidesse, mis olid leitud tühjadena vaenlastest. Peab ütlema, et esimesed ülesanded, mis Bülov oma ratsaväele andis - liikuda II korpusel Ath'i ja I korpusel Nivelles'i peale - võib veel õigeks tunnustada, sest Ath'i raioonis, mis asub Lille'i Maubeuge'i vahel, oli nähtud

lennuväe poolt kahtlast liikumist ja Nivelles asub I ja II armee vahel, nii et ratsavägi võis tarbekorral neid armeesid siduda või aidata nende eseloneerimist. Ei või aga sugugi sellega nõus olla, et Bülov nendele korpustele mingisugust muud ülesannet ei annud, kui jaotas raiooni kahte sektori ja laskis seal ratsaväge täiesti iseseisvalt teotseda. Ei ole mingisugust kindlat eesmärki. Selle tõttu meie näeme ka 22. aug., et peale Ath'i von der Marwitz liigub oma jõududega Courtrai peale; see on ka tema sektori bissektoriks - ja inglased on Mons'is.

Kokku võttes peame tunnistama, et on tarvis luureküsimeses lennuväge ja ratsaväge hinnata teineteisega koos. On tarvis organiseerida nende koostöö täpselt kindlaks määratud objektide vastu ja täpse kava järgi. Ratsaväge ei ole kasulik paisata välja uduste ülesannetega ja liiga laiiale maastikule; sellega riskeerime, et ise külvame oma jõudu laiali ja kulutame seda asjata, ilma et sellest kasu oleks otsustavas lahingus.

Nii siis strateegilist julgeolekut tahetakse saavutada õigete teadete saavutamisega. Teda garanteeritakse otstarbekohase jõududepingutamisega. Et jõudude asetusel on äärmiselt suur tähtsus taktikas, on meile juba küllaldaselt teada. Kuid millele see asetis peab vastama strateegias?

Sellele küsimusele on tihti püütud vastata, näidates kuidas Napoleon ühes või teises sõjakäigus asetis oma jõud, et tagada endale julgeolekut. Pilk ajalukku on alati kasulik, kuid peab mäletama, et Napoleoni "Suur Armees" oli siiski miski hoopis teine, kui praegused "relvastatud rahvad". Seepärast kui meie uurime Napoleoni, peame seda tegema ainult filosoofiliselt vaatepunktilt, mitte aga püüdma leida mingisugust universaal retsepti.

Igaüks tunneb Napoleon'i kirja 5. okt. 1806.a. mis ta kirjutab marssal Soult'ile, kus ta selgitab, missuguses asetuses peab Frankenwald'ist tungima Saksimaale, ja ütleb: "Teie kujutaga omale ette, missugune tore asi see oleks, kui ilmume Dresden'i juurde 200.000 meest ühes "battaillon carré's". Keiser tahtis sellega kujutada seda ideaalset lahinguasetust, mis temale oleks lubanud anda lahingut kõige oma jõuga, ükskõik mis ajal ja üks-

kõik kust poolt vaenlane oma peajõududega ka ei ilmuks.

Kuid Napoleoni "strateegiline karree" omas 40 - 60 km. pikused küljed, s.o. nii rimetpidi ja ka sügavuses umbes 1 - 2 päevamarsi ulatuse. Meie tunneme sellise kontsentratsiooni motive: tollaegsed relvad nõudsid, et diviis 12.000 mehe suuruses teotseks umbes 3 km. ringel, ja see diviis võis võidelda isoleeritult mitte kauem kui 1 tunni.

Sellest kirjutab Napoleon veel 1809.a. prints Eugen'ile: "Minu kogemuste järgi diviis 9.000 kuni 12.000 meest võib võidelda üksinda ka tugevama vaenlase vastu umbes 1 tunni; selle aja jooksul peab armee temale appi jõudma. See on ka põhjuseks, et avangardi tuleb määrata mitte vähem kui diviis ja ta kaugus ei tohi rohkem olla armeest kui 1 tunni tee."

Kõik need tingimused on tänapäeval hoopis teised, kuid mida peab omaks võtma Napoleon'i karree'st, on printsiip, et koondatud jõud garanteerivad maksimaalselt ka julgeolekut.

Kui endistel aegadel väikesed sõjaväed laialdel sõjateatritel ära kadusid, siis ei tule nüüd strateegidel selliseid asju enam arvestada. Nüüd teotsevad relvastatud rahvad, kes enam-vähem oma sõjateatri ka täielikult täidavad ja sellega iseenesest juba oma osa julgeolekust kindlustavad.

Ei tule enam pooltel teineteist tagaotsida - on juba ette teada, kus kokkupõrked peavad toimuma, kust poolt vaenlane peab tulema ja selle tõttu on ka kergem valvata oma tiibade järgi, kui nad on olemas. Praegusajal on vast ainult võimalik peita oma jõudude raskuspunkti loodud rinde taha. Teiselt poolt nii relvastus kui ka suured liikumisabinõud võimaldavad teineteisest teatud kaugusel teotsevatele üksustele omavahelist abi anda; seega on rinne veelgi laienenud ja see asjaolu suurendab ka strateegilist julgeolekut. Kuid meie peame veelgi kaugemale minema ja ütleva, et üldse ainult lai rinne võimaldab praegusajal strateegilist tegevust ja seda kahel põhjusel: 1) praegune seljatagune korraldus ja 2) intervallide oht.

Intervallidega kasvab tiibade arv ja ühes sellega haaramis- ja piiramisoht. Modern relvad suurendavad ohtu.

Juht peab abinõusid tarvitusele võtma, et pareerida tähendatud ohtu.

Selleks ta kasutab: 1) ratsaväge või muid liikuvaid osi, et maskeerida neid auke ja 2) omama reserve, et likvideerida vaenlane, kellel korda on läinud nendesse praegusesse sisse tungida.

Meie näeme, et ülaltoodud mured langevad ära, kui korda läheb moodustada pidev rinne seljataguse korraldamiseks.

Napoleon'i armee varustas ennast depoogruppidest, mida nimetati "operatsiooniliiniks. Selle süsteemi valveks ja kaitseks olid keisril spetsiaal väeosad, kaunis suures koosseisus, kelle mureks oli manövreerida nii, et alati seda süsteemi vaenlase eest katta. St. Helena saarel Napoleon on mitu korda emast väljendanud: "Sõjakunst seisab selles, et ettevõetud aktsiooni ajal muuta oma operatsiooniliini. See idee on uus ja tema on üks minu võitude põhjustest. Marengo näitab seda kõige selgemini: vaenlane liikus minu endise operatsiooniliini peale, et seda läbi lõigata, kuid mina olin selle õigel ajal likvideerinud ja mina ise lõikasin vaenlase liini läbi".

Tänapäeval kommunikatsioonitsoonid on liiga laiad ja liiga komplitseeritud, et neid võiks katta muu jõududega kui oma üldise strateegilise asetusega - nüüd seljatagune ja rinne moodustavad ühe terviku. Tahes või tahtmata peame konstateerima, et strateegiline rinne on fundamentaalne faktor julgeoleku probleemis ja ainult tema suudab rahuldavalt seda julgeolekut garanteerida.

Kokkuvõetult ütleme: juht on ennast kindlustanud strateegilise ootamatuse vastu, kui ta teadetekogumissüsteem (igasugune luure ja kontakt) ja jõudude asetused võimaldavad temale luua ruttu rinne ja kui temal on olemas manöövrirühm, mida võib kasutada vaenlase peajõudude vastu.

JÕUDUDE KOONDAMINE MANÖÖVRIKS.

Nagu teame, luges Napoleon oma armee koondatuks kui see oli niiviisi asetatud, et võis kõigi oma osadega üht suurt strateegilist aktsiooni alustada, kus juures aga

kõik osad olid üksteisele küllalt lähedal, et vaenlane ei võinud neid üksikult lüüa.

Selle mõiste järgi siis - sõjavägi on koondatud, kui ta moodustab teatud süsteemi, mille üksikud osad on hästi omavahel koordineeritud ja mis lubab oma raskuspunkti lükata sinna, kus see tarvis peaks olema.

See Napoleoni printsiip on ka tänapäeval maksev.

Peab tähendama, et on olemas teatud vahe jõudude koondamises sõja alustamiseks ja nende osalises koondamises sõja vältusel uute operatsioonide läbiviimiseks. Vaatleme neid kahte probleemi teineteise järele.

Jõudude koondamine sõja alguseks.

/"Concentration", "Aufmarsch"/.

Sõja alguseks on tarvis koondada kõik jõud riigipiirile. Väljudes valitsuse direktiivist, mis on kindlaks määratud sõjaplaanis, peab ülemjuhataja täpsalt teadma, mida mobiliseeritud jõududega ette võtta. Temal peab olema selge esimeste operatsioonide üldine iseloom tervel sõjateatril - kas algab kohe pealetungi, või asub kaitsele, või jääb äraootavale seisukohale; võib ka omale ette kujutada segakombinatsiooni.

Strateegiline pealetung võimaldab sõda üleviia vaenlase territooriumile ja avab teatud perspektiivi positiivseteks resultaatideks. Kuid selline ettevõtte nõuab:

- et jõudude koondamine lõppeks varem kui vastasel,
- ja peaaesjalikult, et otsustavas suunas oleksid koondatud tugevamad jõud kui vaenlasel.

Strateegilise kaitse võib välja kutsuda nõue aega võita, või selle võib peale suruda vaenlase absoluutne ülekaal.

Esimesel juhtumil need on sõjalised kui ka diplomaatilikud kaalutused, mis kaitse esile kutsuvad, näiteks on tarvis aega võita teatud koalitsiooni loomiseks, või on oodata abijõudude kohale jõudmist kusagilt väljaspoolt j.n.e.

Selle kaitse seisukorra loogiline lõpp on üle minna vastu pealetungile.

Strateegiline äraootav seisukord annab ülemjuhatajale,

kes on endale ette valmistanud mitmed moodused oma jõudude kasutamiseks, võimaluse valida lõpulikult ühe või teise nendest moodustest ärarippuvalt teatud tingimustest. Tähendab sel äraootamisel ei ole midagi ühist passiivsusega.

Neist motiividest, mis strateegilise äraootamise kasuks kõnelevad, paistavad eriti silma kaks motiivi:

- kahtlus naabrite võimalikus tegevuses, kelle interventsioon ühel või teisel pool võib nõuda jõudude ümbergrupeerimist,

- võimalus kasutada teatud tingimustel strateegiliseks manöövraks neutraalriigi territooriumi.

Nagu näeme, ei ole see strateegiline alusseisukoht, mida tarvitusele võtta, mitte puhtsõjaväeline probleem. See ripub ära riigi poliitikast ja peab otsustatama ülemjuhataja ja valitsuse ühisel töö. See küsimus otsustatud, ülemjuhatus toimib edasi juba oma äranägemise järgi.

Koondamisprobleemi uurimine peab sündima kahes osas:

- missugune dispositiiv / lahinguasetus/ anda koondatud jõududele:

- kuidas neid kohale toimetada.

Jõudude dispositiiv.

Koondatud jõudude dispositiiv ripub ära nende jaotustest suundadele, kus kavatsetakse teotseda aktiivselt pealetungiga, ja juba varem kindlustatud kaitsepositsioonidele.

Strateegilisel kaitsel peab dispositiiv ühel ajal võimaldama korraldada pidevat kaitset ja ette võtta tarvilist manöövrit vaenlase tegevuse paratõrjumiseks. Vähjades nendest nõuetest, tuleb jõud ešeloneerida - üks osa positsioonidele, teine osa kommunikatsiooniliinide sõlmpunktides või suundadel, kus kõige rohkem võib oodata vaenlase tegevust.

Strateegilisel ooteseisukorral peab dispositiiv olema veelgi paenduvam, et teda võiks kiiresti ümber korraldada. Selleks on tarvis paigutada jõud ešeloneeritult laiuses üle kõige võimaliku rinde ja sügavuses niiviisi, et ülemjuhatusel kerge oleks jõudude raskuspunkti üle viia sinna, kuhu ta selle tarviliku leiab. On väga raske olla strateegilises ooteseisukorras - see nõuab ülemjuhatajalt suurt annet ettenägemises, asjaolude hindamises ja kindlat

otsustamist. Temal peavad olema kindlad teadeteallikad ja suur transpordiaparaat.

Napoleon oskas kasutada seda kunsti. Ta püüdis sõjakõigu alul enda alla võtta operatsiooniteatri omas tervikus ja jättis seega vaenlase teadmatusse, mida tema õieti kavatses. Ja ainult siis, kui ta on täielikult vaenlase asetuse kindlaks teinud ja selle operatsiooniliini üles leidnud, tõmbas ta kiiresti oma jõud kokku, et alata oma manöövrit või lahingut.

Modern sõjamaterjali võimsus kergendab rinnete venitamist laiaks ja ka rutulist koondamist - s.o. Napoleon'i meetodi võib täieliselt läbi viia. Peab tunnistama, et mitte alati ei peeta sellest kinni. 1914.a. patustasid prantslased ise selle vastu ja jätsid Belgia täiesti tähelepanemata. Meie Vabadussõda ei anna üldse pilti jõududekoondamisest piirile, sest jõudude organiseerimine teostus hoopis teisiti, kui see toimub normaalingimustes.

Augustis 1914.a. tungisid prantslased kaks korda Elsassi, kuid see tegevus ei takistanud kõige vähematki sakslaste koondamisplaani läbiviimist, sest sakslased olid teatud piirini seda ette näinud ja ennast vastavalt organiseerinud. Osaline territooriumi kaotus ei mänginud mingisugust osa. Peab kriipsutama alla, et igasugune jõudude koondamine on palju kergem läbi viia, kui piiride juures on olemas permanentselt kindlustatud positsioonid - see teeb üldise dispositiivi palju paenduvamaks.

Strateegilisel pealetungil dispositiiv on ära määratud valitud otsustava manöövriga suunaga - sija tuuakse jõudude raskuspunkt.

Meie teame, et 1914.a. sakslased olid 77 diviisist otsustavale suunale koondanud 33 diviisi, kuna aga prantslased kiskusid laiali oma jõud enam-vähem ühe taoliselt üle rinde - 25 diviisi Elsassis ja Lothringenis, 36 diviisi keskel ja vasakul tiival. Kuid Schlieffen'i oma plaanis oli see nõue veel palju tugevamini alla kriipsutatud.

Tema kavatses lühikes kasutada 40 korpust, nendest 4,5 korpust vasakul tiival kaitseks ja 35,5 korpust keskel ja paremal tiival pealetungiks.

Sellele massile pidi kõige ligemal ajal järgnema veel 6 ersatskorpust. Moltke aga saatis 35,5 korpuse asemele ainult 27.

Meie näeme selgesti, et selline strateegilise peale-

tungi dispositiiv on õige paendumatu - kõik on kuhjatud kokku. Seda võib ette võtta ainult siis, kui ollakse veendunud oma jõudude ülekaalust vaenlase üle või kui see võib teostuda tükkesti ootamata. Pealegi tähendab see, et juba rahu ajal valitsus peab oma sõjaplaanis sellist tegevust ette nägema, mis teatud viisil tema agressiivsust tähendab. Sellega ühes käib harilikult nähe, et alates momendist, kus algab diplomaatlik kriis, valitsus alistub enamvähem sõjaväe võimudele, kes siis asja ise edasi ajavad. Nii oli see 1913.a. Kreeka - Bulgaaria sõjas, seda meie nägime samuti 1914.a., kus Suur Kindralstaap kiskus Bethmann-Hollweg'ilt viimasel silmapilgul võimu käest ja pressis teda sõjale. Sama asja teame meie ka Peterhuri võimude tegevusest.

Kuid jõudude koondamisega piirile ja nende asetuse määramisega ei ole veel ülemjuhataja esimene ülesanne lõppenud; tema peab need jõud veel organiseerima juhatuse mõttes, luues tarvilised manöövri grupid ja organiseerides nende staabid, ja korraldama tarviliselt võimalusi kiireks ümbergrupeerimiseks, ette nähes strateegilist reservi, millele mina juhtisin juba kord teie tükhelepanu.

Sellel asjaolul on härmiselt suur tähtsus. Meie teame hästi, kui palju oli tarvis Joffre'il ette võtta ümberkorraldusi, enne kui tema suutis luua instrumendi, millega oli võimalik saavutada Marne võit. See ümberkorraldamine algas augustil ja kestis vahetpidamata 9. septembrini, kusjuures mitu korda tuli asja peaaegu uuesti alata, sest sakslased olid mitmed katsed nurja ajanud kiire edasilükamisega; oli tarvis mitu korda tegevusse määrata kõik reservid ja neid uuesti luua, samuti oli tarvis kasutada raudteevõrku härmise pingutuseni.

Kokku võttes võime konstateerida, et esialgne jõududekoonduse dispositiiv ripub ära peasjalikult kolmest asjast:

1/. Jõudude raskuspunkti asetuse ripub ära manöövri plaanist ja suunatakse kas oma pealetungi peasuunas, või peab vastama kaitse- ja ooteseisukorra nõuetele.

2/. Kõik jõud jaotatakse kahte ossa: jõud, millel algusest saadik kindel ülesanne, ja jõud, mis moodustavad nii öelda strateegilised reservid.

3/. Kõik jõud organiseeritakse suurtesse manöövri gruppidesse - armeed ja armeegrupid / meil diviisid/.

Jõudude kohale toimetamine.

Jõudude kohale toimetamine on transpordi probleem, mida peab läbi viima vaenlase tegevusele vaatamata. Suurimat osa mängib siin muidugi raudtee. Autotransport võib muidugi ka suurt osa mängida, kuid ikkagi peaaugjalikult seal, kus raudtee ära lõpeb või kus raskused liikumisteks rinde läheduses. Ülemjuhataja käsutuses peavad selleks olema võimsad autokolonnid, mis on koondatud tarvilistesse punktidesse, nendega võib korraldada jõudude transporti enamvähem korralikult edasi kui raudteel on juhtunud mingisugune õnnetus või vigastus.

Raudtee - ja autotranspordi personaal peab esimeses järjekorras mobiliseeritama.

Meie ei hakka siin harutama nii raudtee kui ka autotranspordi tehnilist külge - need on juba ette kantud või kantakse edespäi teile selleks määratud loengutel - meie vaatleme seda küsimust ainult strateegiliselt vaatepunktilt, sest see moodustab teatud kriisi.

Transpordiperioodi vältel meie jõud on härmiselt tundelikud ja õrnad: nad on peaaegu täieliselt võitlusvõimetud, üksteisest lahutatud ja seotud kindla tee külge. Et olla valmis jõudude strateegiliseks kasutamiseks pärast mahalaadimist, peavad üksused mitte ainult oma organisatsioonilised allüksused kokku koguma, vaid ka veel oma koha sisse võtma selles suures üksuses, kuhu nad olid määratud.

Reguleerida seda kriisi ja hoida eemal vaenlase vastu tegevust - selles seisabki meie probleem. Ja selleks võib ära kasutada kolme tegurit - kaugust, kiirust ja takistusi, mille mõju muidugi võib olla ikkagi ainult relatiivne.

Et oma koondamist kaitsta kauguse, nii öelda ruumi abil, on tarvis ohverdada oma riigi territooriumi. Endistel aegadel, kui sõdisid ainult väikesed sõjaväed, oli see kergeti teostatav. Kuid praeguse mõiste järgi, kus tegemist on "üldsõjaga", millest võtab osa kogu rahvas, on juba osa territooriumi ohverdamine palju raskem ja kardetavam teostada kui vanasti: see samm on ühendatud materjalsete ressursside mahajätmisega, mis lähevad vaenlase kasuks; sellele peab juurde lisama veel moraalse mõju. Nii siis, püüde kaitsta oma koondamist ruumi abil ei ole kuigi soovitatav. On aga üks juhused, kus tahes või tahtmata peab just seda moodust tarvi.

tusele võtma - see on, kui piirijoon jookseb nii, et võimaldab vaenlasele otsekohe meie jõudude haaramist või piiramist. Selline oli enne 1914.a. Venemaa Poola piir Saksa-maaga, oli ka Itaalia- Austria piir Veneetsia raioonis, mille tõttu ka tuli läbi viia koondamised piirilt kaugel.

Väljudes ettemääratud koondusraioonist peab siis ka tarviliselt väljaheitama raudteevõrgu ja liinidel sisse-seadma küllaldase arvu mahalaadimis-platforme ja teisi tehnilisi sisse-seadeid, et transpordid võiksid takistamatult manövrerida.

Just need tehnilised sisse-seaded iseloomustavad ühe või teise raudteeliini strateegilist väärtust.

Kui suure tähtsusega on koondamise juures kiirus, on ju nii öelda silmanähtav. Kiirust peab tagama kõige abinõudega, mis kaasaja tehnika meile pakub. Ja jällegi esimesel kohal seisab raudtee. Mina võin ainult soovitada natukene uurida sakslaste raudtee tööd nende "Aufmarschi" ajal, kus viie päevaga toodi peaaegu kõik korpused kohale.

Selline transport voolab nagu suur, kallasteni täis jõgi, ja on iseenesest mõistetav, et juba kord käima pandud transport peab lõpuni viidama - teel variante ette võtta ei ole võimalik. Meie näeme, et koondamist sellise tegevusega saab teostada aga ainult siis, kui juht on algusest peale lõppotsuse teinud oma tegevuse kohta. Kui aga ülemjuhataja peab ühel või teisel põhjusel koondamist alustama varem, kui ta on oma edaspidise tegevuse kohta selgusele jõudnud, siis ei ole muidugi võimalik kiirust kasutada. Sellisel korral tuleb visata suure kiirusega piirile ainult nõnda palju kui seda leitakse tarvilikuks. Tuleb hoida suured strateegilised reservid, koondades neid suuritel sõlmpunktidel. Tuleb koondada kõik veerev materjal strateegiliste reservide edasi transporditeerimiseks tarvilises suunas ja tarvilisel momendil.

Nagu mina juba tähendasin, on ka kiirusel ainult relatiivne tähtsus, sest lõppude lõpuks ripub ära ju kõik mobilisatsiooni algusest. Transporteerida võib ainult mobiliseeritud väeosi. Mobilisatsiooni väljakuulutamise ei ripu aga ära sõjaväe juhatusel, vaid siin astub tegevusse valitsus ja parlament. Ka nendele peab andma täpsat materjali selle elulise küsimuse otsustamiseks ja peab seda andma diplomaatia, kes peab hoolsasti valvama vastase poole tegevust ja tabama õiget momenti. Selles mõttes pakub palju huvitavat, kuidas prantsuse diplomaatia jälgis sakslaste

mobilisatsioonitööde käiku juba alates 1912.a., et olla alati teadlik nendes tundemärkides, mis näitavad ka salajase mobilisatsiooni algust. Andmeid selle kohta võib leida 1914.a. avaldatud prantsuse " Kollases raamatus" osas Nr.3. Seega siis ka khesolevas küsimuses mängib " Teadete plaan", millest juba oleme kõnelenud, esimese järgu tähtsusega osa.

Permanentsed takistused piiril on muidugi normaalsed, otstarbekohased ja kasulikud abinõud mobilisatsioonikatte organiseerimisel ja ka mobiliseeritud jõudude kohale toomisel. Takistused üksi ei tähenda mitte väga palju, nagu meile seda näitas Maailmasõda, kus isegi kõige tugevamad fordid langesid mõne päeva ja isegi tunniga. Tähtis on neid kasutada kui osa teatud positsioonist, kus teotsevad katteosad. See on üks väga suur kompleks-küsimus. Meie teame, et selle küsimuse kallal töötavad kõige rohkem prantslased - mis tagajärgedeni see välja viib, ei oska praegu keegi ette öelda. Mina tahan paari sõnaga puudutada prantslaste vaateid piirikatte väeosade, nende koosseisu, ülesannete, tegevusraiooni, taktika ja juhatusorganisatsiooni kohta.

Piirikatteks on ette nähtud väeosad kes asuvad piiriäärsetes linnades ja nende koosseis on rahuajal võrdlemisi suur; eriti palju on nendele määratud kuulipildujaid - rohkem kui normaal sõjaaegses koosseisus - sest need reservid peavad esimeses järjekorras kaitselahinguid pidama ja selleks ongi neile antud kõik tarviline spetsiaalvarustus.

Kuna lennuväe tegevus algusest saadik muutub intensiivseks, kusjuures ei püüta mitte ainult vaenlase elutsentrumeid halvata, vaid püütakse ka väga tähtsal määral takistada veotransporte raudteesildade ja teiste esemete purustamisega, siis pea ka olema korraldatud tarviline õhukaitse.

Katteosade ülesandeks on:

- kaitsta oma jõudude koondamisraiooni vaenlase maa- ja õhu kallaletungide vastu;
- hoida oma ülemjuhatust alaliselt kursis vaenlase ettevalmistustöödest ja üldiselt tema aktiivsusest;
- maskeerida vaenlasele oma jõudude koondamist.

Ühe sõnaga - ülesanded on üldiselt rajatud kaitse-

le, kuid siin peavad olema ette nähtud üksikud pealetungi iseloomuga aktsioonid. Viimastest peavad maksimaalselt osa võtma kaugelaskesuurtükivägi ja lennuvägi.

Ei tohi ka unustada, et õhukate peabki olema agressiivne. Ei ole võimalik omale ette kujutada mingisugust alalist õhu barjääri, millest vaenlane ei saaks läbi. Kõige parem abinõu õhu puhastamiseks on - purustada vaenlase lennubaasid, pargid, organiseeritud aerodroomid j.n.e.

Mõnikord võib aga ka nõuda katteosadelt kohe üle piiri tungimist ja teatud tähtsate punktide okupeerimist. Sellised ettevõtted on võimalikud, kuid peavad olema ettevalmistatud peensusteni ja läbi viidama täiesti ootamatult, vastasel korral nad võivad muutuda enesele hädaohtlikuks. Siin on tarvilikud väga aktiivsed juhid, soliidised jõud ja kindlameelsed väeosad. Tegevusrajoon seisab koos kaitsepositsioonist ja peab vastama harilikult järgmistele tingimustele:

1. olema võimalikult lähedale piirile, et vaenlasele loovutada oma riigi territooriumist minimaalse osa;

2. kuid samal ajal olema küllalt kaugel, et mitte sattuda vaenlase massilise suurtükiväe tulede alla, mida viimane võib oma tahtmise järgi ette valmistada oma pinnal;

3. suutma võtta oma kauge-raskesuurtükiväe tulede alla kõik selleks kasulikud kohad, mis julgestus positsiooni ees;

4. nendes ülesloetud piirides võimaldama kasutada maastikku selle omaduste kohaselt, kas organiseerides aktiivset vastupanu või lüües passiivseid raiioone purustamise, üleujutamise ja mürgitamise teel / yperliit/.

Peale selle on veel soovitav, et raudteega juurde veetavad jõud saaksid lühikese jalarännaku järele asetatud tähendatud positsioonile.

Sellest väljudes peab arvama, et kattepositsioon harilikult asub 4 - 6 klm piirilt; teda võib aga ka kaugemale tahapoole viia, kui selleks on olemas mingisugused tähtsad põhjused, näiteks diplomaatilised.

Katteosade taktika seisab peamiselt kaitsetegevuses ja seepärast on kõik jõud koondatud vastupanu positsioonile. Kohalikud reservid koosnevad segasalkadest-jalavägi, mõned suurtükid, natukene ratsaväge ja soomusautosid. Kui võimalik, on samasugused salgad ka julgestuspositsioonidel ja nad püüavad sundida vaenlast võimalikult vara hargnema.

On selge, et palju ripub siin ära jõudude suurusest, mida võib kasutada katteks, kuid on selge, et kui tahetakse saavutada mingisugust resultaati, peab see jõud küllalt suu olema pideva organisatsiooni loomiseks.

Alul katteosad alluvad otsekohe kas ülemjuhatajale või järgmisele suurele juhatusele ja kui juba jõud hakkavad kohale ilmuma, on võimalik neid allutada madalamatele instantsidele / brigaadidele/.

Kõigist eeltoodust võime teha järgmise resüme.

Mobiliseeritud jõudude koondamine piiril on vahelüli riigi poliitika ja strateegiliste operatsioonide vahel. Ta kuulub poliitikasse, sest see on esimene relvastatud rahva samm, milleks signaali annab valitsus.

Tema alustab ka strateegilised operatsioonid, asetades kohale tegevuseks tarvilised jõud.

Koondamisprobleemis on kaks osa:

1. määrata kindlaks jõudude lähterajoonid;
2. toimetada jõud tegelikult sinna kohale.

Esimene osa ripub ära sellest, mida kavatses ülemjuhataja ette võtta. Selle osa iseloomustavad jooned on:

- kuhu asetada jõudude raskuspunkt ja missugustes suundades sellega teotseda;
- organiseerida otstarbekohane juhatus, moodustades tarvilised strateegilised grupid.

Teine osa probleemist on transporteerimis-operatsioon. Kuna see on keerukas tehniline küsimus ja nõuab teatud "surnud aega", loob see operatsioon teatud kriisi. Sellepärast peab seda läbi viima võimalikult kiiresti.

Kõik ülaltähendatu omandab aga reaalse kuju ainult siis, kui mobilisatsioon ise on korralikult läbi viidud, ja kui see oli õigel hetkel välja kuulutatud. Sellekohase otsuse võtmiseks õige moment garanteeritakse aga ainult selle läbi, et on loodud laialdane, kindel, meetodiline teadetekogumisplaan, mis annab valitsusele ja kõrgemale sõjaväe juhatusele täpsaid ja selgeid andmeid vaenlase diplomaatilisest mängust ja tema sõjalistest ettevalmistustest.

JÕUDUDE KOONDAMINE SÕJA KESTUSEL.

Sõda liikumisperioodil 1914.a. kestusel, selle peale vaatamata, et strateegiline manööver omas siin tähtsa kohta, annab aga võrdlemisi vähe näiteid meetodilisest jõudude koondamisest uue strateegilise operatsiooni alustamiseks. See tuleb selle tõttu, et pooled olid alati tegevuses oma kõigi jõududega; uuteks operatsioonideks kasutatakse pea-aegu alati uusi formatsioone. Selle sõjajafaasi vältel võime ainult mõnes operatsioonis leida tõelise uue kontsentreerimise tundemärke; need olid: Lääne-rindel Maunoury grupi loomine Pariis'is, inglaste ümber grupeerimine Lys'i peale oktoobris, sakslaste grupeerimised Ida-Preisimaal, Flandrias ja lõppudelõpuks venelaste ümbergrupeerimised Varssav'i all 1914.a. detsembris.

Kõik need uued kontsentratsioonid viidi läbi enam-vähem kavakindlalt ja see tõttu ei paku nad erilist huvi, sest siin ei tulnud võidelda mingisuguste iseäraliste raskustega. Meie otsime aga õpiseid kriitilistest olukordadest. Ja sellel alal pakuvad huvi prantslaste katsed organiseerida juba augusti lõpul 1914.a. VI armeed Amiens'i raioonis, millega oleks võimalik olnud paralüüeerida Kluck'i ja Bülov'i armee edasilikumist. Teiseks vaatleme Poola-Vene sõjas vastulöögi grupi kontsentreerimist Pilsudski poolt otsustavaks vastulöögiks enamlaste vastu Varssav'i all augustis 1920.a.

Sia kategooriasse võib samuti lugeda meie Vabadussõjas läbiviidud jõudude koondamist Landesväeri vastu. Meie selle juures ei peatu, sest see on meile tuntud. Põõrame ennast prantsuse VI armee loomise katsete juurde.

Nagu teada sai marssal Joffre poolt see otsus tehtud 23. augustil ja selle elluviimiseks 25. aug. välja antud direktiiv, mis "Instruktsioon Nr. 2" all tuntud.

Selle direktiivi kohaselt pidid VI armee koosseisu tulema:

- 7. korpus, kes teotses Elsassis;
 - Marokko brigaad - seisis Chalon'is;
 - 61. ja 62. reservi diviis, kes olid Arras'i raioonis
- ja
- 55. ja 56. reservi diviis, kes olid koondatud Lothrin-

geni ja sel ajal sealt tagasitoomisel.

Nende jõudude koondamine pidi läbi viidama 26.aug. ja 2.sept.vahel. Koondamise katteks pidi Sordet ratsaväe-korpus seisma Authie peale ja üks reservi grupp - kindral d' Amade - hoidma Somme'i Amiens'ist mereni. Kõik see on aga võimalik siis, kui prantsuse sõjaväe vasak tiib - inglased ja V armee - suudab sakslasi kinni pidada kuskil Péronne'i ja Laon'i vahel. Seda loodab ka Joffre.

Aga pärast lahinguid 25. ja 26.aug. marssal French mõtleb ainult sellele, kuidas kiiremini taanduda. 26.aug. ta lahkub taandumise suunast, mis temale Joffre'i poolt määratud oli - Ham - Péronne'ist edela poole - ja liigub otse lõuna suunas tagasi Noyon'i peale vabastades seega tee Kluck'i kolonnide ees. Viimane jõuab 28.augustil Somme'ile Péronne'i raionis, kerge vaevaga viskab tagasi väsinud ratsaväekorpuse, samuti ka 51. ja 62. reservdiviisid, kes Arras'i raionist on siia rutanud, et kinni panna tee Kluck'ile. 29.aug. on Kluck juba selles raionis, kuhu pidi ennast koondama VI armee. Sellega on kontrmanöövri plaan ümber visatud. Joffre katsub veel kord Lanrezac'i armeed Bülov'i parema tiiva vastu visata, lootes, et inglased kaasa tulevad, kuid kõik on asjata. Prantsuse ülemjuhatus peab tunnustama, et ka see partii on kaotatud ja strateegiline taandumine peab algama.

Ebaedu põhjused on siin selgesti näha: peapõhjus oli, et prantsuse juhatus oli valinud kontrmanöövri grupi koondamise raiooni liiga lähedale sakslaste otsustava liikumise suunale. Teiselt poolt ka ei ole kahtlust, et selle koondamiseks ettenähtud kate ei olnud küllalt reaalne ja olukorrale vastav: 26.aug. on Sordet ratsaväekorpus juba niivõrd väsinud, et lihtsalt ei suuda Authie'le jõuda ja seal veel lahinguid lüüa; samuti ka kindral D' Amade'i reservdiviiside grupp ei olnud sugugi küllalt tugev ega taktikaliselt ette valmistatud, et täita tema peale pandud väga tõsist ülesannet.

Nii tuligi, et kõik tehtud korraldused ja lootused osutusid vagadeks soovideks ja unistusteks, millel puudus igasugune reaalne alus. See on nähe, millega sõjas on tihti tulnud kokku pörgata, ja seda peab juhatus alati meelles pidama. Kindral Duffour leiab, et sellises olukorras uut koondamist oleks võidud läbi viia ainult kauguse kätte all, s.o. koondada palju rohkem mere poole kas Abbeville'i

raionis või isegi sealt veel taha poole. Raudteevõrk seda ei takistanud.

Väga huvitavat pilti pakub meile marssal Pilsudski poolt läbi viidud jõudude koondamine otsustavaks vastulöögiks punaste jõududele Varssav'i all 16. aug. 1920. a. härmiselt raskest strateegilises ja ka taktikalises olukorras.

Nagu teada lagas 5. juulil punaste "lääne-rinde" juht Tuhatševski tugevate jõududega oma pealtungi Postovi-Vilno suunas eesmärgiga haarata poolakate vasakut tiiba, sundida selle alalise õhvarduse all vaenlast taandumisele ja desorganiseerida siis energilise jälitamisega lõpulikult poola sõjavägi, või kui poolakad peaksid püüdma kusagil vastupanu organiseerida, siis sisse piirata haaramisega need jõud ja luua teine Tannenberg.

Meie teame, et haaramise tagajärjel poolakad tõesti olid sunnitud taanduma, kuid jälitamist ei saanud punased kaugeltki nii energiliselt läbi viia, nagu nad seda olid arvanud ja raskete lahingute järele, kuid enamvähem korras jõuavad augusti alguseks pooled Varssavi alla, kus jätkuvad tugevad võitlused.

Selle peale vaatamata, et poolakad on suutnud uute formeerimistega - peaaegjalikult noorsoo vabatahtlikud-ajutiselt rinnet Varssavi ees stabiliseerida, on nende seisukord härmiselt raske. Meeleolu veeosades on maha surutud, pealinnas liiguvad igasugused paanilised kuulujutud, salkkond autoriteetlikke mehi nõuab delegatsiooni saatmist venelaste juurde rahu palumiseks.

Selles raskest üldolukorras ei olnud ka üksmeelt vanemate väejuhtide vahel. Paljud diviisi - ja armee juhid vaatasid väga pessimistlikult tulevikku; Pilsudski staabiülelem, kindral Raswodovski oli vastuolus äsja Varssavi tulnud kindral Weygand'iga - nad käisid omavahel läbi ainult diplomaatiliste nootide abil, selle peale vaatamata, et nad ühes majas töötasid; ka marssali ja tema staabiülema vahel ei olnud täielist üksmeelt. Punased jätkasid pealesurumist, arendasid oma parema tiiva tegevust, et Varssavit haarata sügavalt läänest ja ühtlasi eraldada teda Danzig'ist, kust juurde voolas igasugune varustus.

Sellises üldolukorras oli Pilsudskile selge, et peab võimalikult ruttu midagi otsustavat ette võtma, muidu langeb Varssav ja siis on väga tõenäoline, et juba sellise moraalse hoobi tagajärjel on kogu partii kaotatud.

On tarvis anda tugev vastulõök otsustavas suunas. Mõned nõupidamised ei anna selles suhtes mingisuguseid tagajärgi-
- arvamused lähevad liiga lahku- ja siis 4. aug. Pilsudski annab oma alljuhtidele teada, et ta võtab tarvilise otsuse täiesti üksi- igasuguste nõupidamisteta- ja annab selle otsuse teada 6. aug.

5. aug. on Pilsudski ennast oma kabinetis luku taha pannud, ei võta kedagi vastu ja peab vaimset võitlust tarvilise idee leidmiseks.

Kõik poola sõjavägi tol ajal on umbes 20 diviisi suur ja ta peamass- umbes 10 diviisi on poolkaares Varssavi ees ja kaitseb pealinna, kuna ülejäänud osad asuvad lõuna pool laial rindel kuni Rumeenia piirini.

Normaalne strateegia nõuab hoobi andmist maksimaalsete jõududega. Maksimaalne jõud on Varssavi ees. Kuid siit otse üle minna vastupealetungile on võimatu. See on võimatu juba puhtpsühholoogilistel põhjustel - kõik mehed siin mõtleavad ainult kuidas kohal püsida ega ole kellelgi uksu võimulusse edasi minna; pealegi suruvad punased siin alatasa peale ja nendel on siin ja seal väike edu. Teiseks on see suun frontaalne- paremal juhtumil ta viib harilikule taandumisele ja varsti võib rinne jälle stabiliseeruda. On tarvis anda tiivalõõki: põhjast- ei ole võimalik; sinna ei ole võimalik jõude koondada, Preisimaa piir on ees, on ka liiga kaugel abijõudude juure veoks; tuleb leida koht lõuna pool. Teatud kaalutuste järele Pilsudski otsustab vastulõõgi lähetealuseks võtta Wieprzi jõe Demblin-Lubardov'i vahel.

Sellega on siis ka koondamis raioon otsustatud, kuid puudub peaasi - jõud, mida koondada. Kuna Varssavi raionis ei olnud võimalik vastulõõki ette võtta, siis peab see raioon tulevas operatsioonis jääma enamvähem passiivseks ja seepärast oleks päris normaalne ja loogiline võtta just siit jõude, sest siin on nende peamass. Kuid sellest mõttest pidi Pilsudski kohe lahti ütlema- temal oli selge, et passiivsele ülesandele vaatamata ei olnud siit midagi võimalik võtta, sest kõige väiksemagi diviisi äravõtmine oleks moraalselt seda raiooni veelgi nõrgestanud ja võis tõsiselt karta kas Varssav suudab siis veel mõned nii tarvilised phevad vastu panna. Selle kohta kuidas asi võib halvaks minna lahingutes suure linna külje all, olid Pilsudskil kurvad kogemused Lemberg'ist ja tahes või tahtmata pidi ta

jämma otsuse juurde mis moodustab strateegiliselt päris Nonsenzi - jätta maksimum jõude täiesti passiivsele rindele! Oli tarvis otsida jõude kusagilt mujalt.

IV armee taandus tasaselt Bug'i poolt läände. Tema normaalseks taandumissuunaks oleks olnud Visla Varssavi ja Demblin'i vahel, kuid selles raioonis ei olnud sildu. Teda tuli suundada kas Varssavi või Demblin'i peale, või jaotada pooleks sama eesmärgiga. Selle armee moraal ei olnud ka väga hiilgav-kuid siit võis midagi saada.

Rohkem lõuna pool teotses III armee punase XII ja Budennõi ratsaarmee vastu. Kuigi punastel ka siin oli ülekaal, ei suutnud nad aga viimasel ajal siin midagi teha ja poola väeosade moraalne ülekaal selles raioonis oli silmnähtav. Ei jäänud muud üle, kui et Pilsudski pidi ka III armeest midagi endale välja tõmbama.

Nii siis Pilsudski otsustab tõmmata IV armee suurema osa Demblin'i peale ja riskeerida ära võtta III armeest kaks paremat diviisi, nimelt 1. ja 3. leegionidiviisi. Kui nüüd punased seal tugevasti peale suruvad ja põhja poole liikuma hakkavad - on üldine katastroof käes. Kuid riskeerima peab - teist väljapääsu ei ole .

IV armee osade koondamine Wieprzi taha ei sünnita suuremaid raskusi - nendele punased järgnevad väga tasa ja ettevaatlikult. Palju raskem on aga 1. ja 3. leegionidiviiside lahti kiskumine, sest nad on kindlas kontaktis vaenlasega. Armee ülem Rydz-Smigly ei leia muud teed, kui anda nende diviisidega punastele tugev kuid lühike löök, punased veerevad tagasi, sel ajal diviisid katkestavad oma peajõududega kontakti, nende asemele astuvad teised väikesed jõud. Diviisid ise lähevad üks Sokal'i, teine Hruberchow'i, kus nad rutuliselt laaditakse ešelonidesse ja viiakse uude koondusraiooni. Venelased on saanud löökidest sattunud segadusse, nad ei mõtlegi selgitada, mis see tähendas, ja Pilsudski õnneks jäävad passiivseks, selle peale vaatamata, et ühe ohvitseri taskust leiavad käsukirja, kus oli ära määratud diviisi uus koondamise-raioon. Venelased ümbergrupeerimise võimalusse ei usu, kuigi selle üle on neil suur nõupidamine, sest leitud käsukiri oli saadetud rinde staapi. Pilsudski'1 läheb sel teel korda koondada 5 diviisi Vieprzi taha 12. augustiks ja olukorra sunnil, väeosade korraldamatuse ja väsimuse peale vaatamata, algab ta oma vastupealetungi 16. augustil. Nagu teada sattus ta juhuslikult vaenlase kõige nõrgema osa vastu.

18.aug.oli vaenlane Varssavi eest juba tšiel määral taandumas ja 20.- 21. sai ta Bialystok'i ja Lomza raioonides purustatud; ainult riismed püksesid Grodnosse.

Alles alates sellest momendist, kui rindel omasid kindlustatud ilme ja jäid püsivaks, avanesid Maailmasõjas võimalused jõudude koondamisi meetodiliselt läbi viia.

Läbimurde katsed, mida mõlemad pooled 1914.a. lõpul ja 1915.a. alul ette võtsid, olid esialgu rajatud arvulisele ülekaalule normaalüksustes / diviisides, korpustes/ arvatult. Kuid kogemused näitasid varsti, et siin ei saa arvestada ainult taktikalisi üksusi - oli tarvis saavutada suur ülekaal igasuguses lahingumaterjalis, oli tarvis saavutada ootamatust mitte ainult kiire teotsemisega vaid ka võimalusega. Ühes tuli aga tahes või tahtmata teatud piirini loobuda salajasest ettevalmistustööst. Selline samm sai aga raskesti karistatud 1915.a. sügisel.

1916.a. on sakslased palju juurde õppinud ja Verdun'i operatsioon valmistatakse ette nii, et sellest väga vähe teada saadi. Kõikidele sai selgeks, et saladus peab olema esimeseks nõudeks. Selle probleemi kallal töötasid kõik ja 1917.a. lõpuks olid nõnda kaugel, et võis loota ette valmistada suurt operatsiooni tšiesti salajaselt. Riia ja Caporetto annavad sellest kõige parema tunnistuse, edasi tegevus 1918.a. kevadel, 21. märtsil, 9. aprillil, 27. mail - kõik need operatsioonid jõudude koondamise mõttes on tipp-saavutised sellel alal.

Kui vaadata lähemalt sellisele operatsioonile, siis näeme, et raskused koondamise läbiviimisel seisavad just nende tarviliste korralduste arvus, mis vajalikud, et suurt massi salajaselt kokku tuua ja seda massi küllalt katta, enne kui ta tegevusse astub.

Võib öelda, et käesoleval ajal on osalt kergem ja osalt raskem neid nõudeid täita kui endistel aegadel. Kergem seepärast, et modern kaitse lubab kergemini katte - ülesandeid teostada, raskem seepärast, et lennuvägi suurendab vastase luurevõimalusi.

Suur lahingumaterjali arv, mis tuleb koondada, toob enesega kaasa suure ning raske seljataguse ja varustamis-aparaadi. Seetõttu juhatuse suurimaks kohuseks peab olema selle küsimuse põhjalik uurimine, sest aeg mida tšhendatud organite organiseerimine ja paigutamine nõuab, ja nende nähtavus võivad kõige radikaalsemalt mõjutada juhi otsust.

JÕUDUDE KASUTAMINE MANÖÖVRIS.

Kui jõud on koondatud manöövri eesmärgi kohaselt, on tarvis neid liikuma panna.

Pealetungil - tuleb ette võtta nii õelda marss lahingusse, s.o. enamvähem progressiivne koondamiskorra transformeerimine manöövridispositiivi ja edasi lahingu alustamine.

Kaitsel - on tarvis läbi viia jõudude lõplik hargnemine, mida suurtes joontes juba alustati muidugi koondamisplaani järgi.

Tüübiliseks näiteks esimese operatsiooni kohta võime tsiteerida saksa V armee edasitungi 1914.a. 18. ja 22. augusti vahel Thionville-Luxemburg-Aachen'i joonelt Virton-Neufchateau -Dinant-Charleroi-Maas'i joonele, mille järgi algasid piirilahingud.

Samuti kuuluvad siia saksa IX armee marss 11. ja 12. nov. 1914.a. Thorn'i raioonist, kuhu Hindenburg oli teda koondanud vene II armee põhjapoolse tiiva vastu ja ka Pilsudski vastupealetungigrupi marss 16. augustil 1920.a. Vieprz'ilt põhja poole.

Näiteks teise operatsiooni kohta võib ette tuua saksa IV ja VI armee tegevust 17. ja 19. augusti vahel, kes korraldusid kaitseks prantsuse Costelnau ja Dubail armee vastu.

Suurte üksuste liikumiste juures tuleb kokku puutada probleemidega, mis juba Napoleoni ajast tuntud järgmiste nimetuste all:

- karree lahtitõmbamine ja kokkusurumine;
- suunamuutused ja kontrmarssid;
- tiivamarss;
- reserviderokaad.

1914. aasta on rikas näidetest, kus armeedel tuli võidelda ülaltõhendatud probleemidega: VIII saksa armee suunates oma korpused Tannenbergi lahinguväljale; Kluck'i armee 6. ja 10. sept. vahel, kus tal lahingu kestusel tuli ette võtta kontrmarss rindemuutmise, siis lahingust lahtikiskumine ja taandumine ekstsentrilistel suundadel. Hausen'i armee XII ja XVIII korpuse marss, kes 14/15 sept. õösel rokeerivad saksa tsentrumi taga, et jõuda Berry-au-Bac'i raiooni

ja seal sulgeda auk Kluck'i ja Bülov'i vahel. Siin meie näeme intensiivset staapide tegevust, kes suudavad küll massid liikuma panna, kuid kes ei suuda seejuures ära hoida üksuste vintsutamist, mis neid äärmiselt väsitab. Peab arva- ma, et need probleemid on nüüd veelgi raskemaks muutunud, kui nad olid 1914.a. sest väeosad on igasuguse materjali suhtes raskemaks läinud ja nende liikumapanek on kompli- seeritum kui ta seda oli varem, seljatagune on keerukam j.n.e.

Kindral Duffour ütleb, et modern "machinerie" on strateegiale jalgade külge sidunud kaks raskust - ühe selle läbi, et suurte üksuste koosseis on muutunud väga kirjuks, mis tunduvalt raskendab homogeenset liikumist, ja teise selle tõttu, et tahtes kasutada kõiki modern abinõusid ja materjali, on tarvis selle tööle rakendamiseks pikaajalist tehnilist ettevalmistust.

Õnneks aitab mootorijõud palju kaasa küsimuste lahendamisel ja teeb liikumise rohkem elastiliseks. Autotrans- port võimaldab nüüd võrdlemisi kerge vaevaga suunata üht teed mööda mitu suurt üksust, mis ilma autotranspordita oli täiesti võimatu, pidades silmas nende voore ja kõiki selja- taguseid asutisi.

Kuid mehaanilise transpordi küsimusega ühenduses on teedevõrk. On selge, et iga suure üksuse peale peab olema vähemalt üks tee, kus võib autodega liikuda. Siis oleme meie õigustatud oletama, et enamvähem on paralüseeritud vana antagonism kiire jõudude koondamise ja aeglase varustamise vahel.

Jõudude edasilikumist peame meie enesele ette ku- jutama kahes ešelonis. Esimeses ešelonis on üksused kõrvuti, poolhargnenud korras ja sides omavahel ülesandega otsida kontakti vaenlasega. On tarvis liikuda nõnda laial rindel, kui see üldse on võimalik. Teises ešelonis liiguvad suured üksused, missuguseid juht kavatseb kasutada oma ma- nõövriks. Siin ei ole juba tarvis, et üksused liiguksid üksteise kõrval sides. Just vastuoksa - on soovitatav, et siin oleks ruumi tarbekorral tõmmata jõud ühele või teisele poole kokku äraolenevalt olukorrast.

Ilma teise ešelonita - ei ole hästi mõeldav suure- joonelise operatsiooni läbiviimine.

Ülemjuhatus määrab ära liikumise peasuuna - sinna on harilikult koondatud jõudude raskuspunkt. Edasimine

sunnib hüpetega, et üldist liikumist reguleerida. Teises ešelonis olevad jõud on enamasti veel tema käsutuses. Kui ligemale jõutakse vaenlasele, on tarvis esimese ešelooni jõud kokku tõmmata nii, et eesolevad üksused saaksid lahingut alustades nendele jõukohased löigud. Kui peaksid tekkima olukorra sunnil esimeses ešeloonis olevate üksuste vahel siiski mingisugused tühjemed, on tarvis neid maskeerida, muidu on üllatused peaaegu paratamatud.

EDU ARENDAMINE JA JÄLITAMINE.

Kuni Maailmasõja keskpaigani, s.o. kuni 1917.a. kirjutati ametlikkudes dokumentides ja instruksioonides tihti lugu "strateegilisest jältimisest" kusjuures vastavad instruksioonid selgitasid, et "strateegiline jältimine" algab siis, kui "taktikaline edu arendamine" on sõjaväe viinud läbi vaenlase organiseeritud maa-ala.

Sõja lõpul aga ei ole enam seda termini dokumentides leida ja peab arvama, et raske on seda mõistet alal hoida ja veelgi raskem teda ellu viia, sest see see sunnib juhatust jaotama omi reserve vastavate ülesannete kohaselt - tegelik elu on aga näidanud, et päris võimatu on ära määrata aega, kus lõpeb üks ja algab teine; selline jaotus on ka võimaldanud vastuse veeretamist ühelt instantsilt teiselt.

Nüüd mõistetakse "strateegilise jältimise" all ainult neid jältimis- või ka eduarendamiskorraldusi, mis tehud otse ülemjuhatus poolt, kus ainult tema määrab kindlaks selle märgid ja reguleerib täitmise - üldeesmärgiga peale sundida vaenlasele oma tahe. Sisuliselt täitmise mõttes aga selline "strateegiline jältimine" on ja jääb "taktikaliseks probleemiks". Raske on ette näha neid olukordi, milles ülemjuhatus võiks seda oma kätte võtta. Üldiselt see võib aset leida kahel teineteisest märksa erineval juhtumil:

1. kui operatsiooniteatril on olemas vabu maa-alasid.
2. kui neid ei ole ning rinne on üldiselt pidev.

Kui on vaba maa-ala, siis muidugi suundub manööver sinna, püüdes alataša ähvardades rippuda vaenlase tiival ja suunates tugevad jõud vaenlase kommunikatsiooni tähtsatele punktidele. Selles olukorras esimesel kohal seisab kii-

rus, siin ei olda ialgi küllalt julge, ettevõtlik, aktiivne. / Sakslased ütlevad: " Bis zum letzten Hauch von Mann und Ross"/. Selleks peab juhatus varakult valmis hoidma liikuvad jõud, nagu lennukid, rattureid, suurtükiväge- võimalikult autodel, ratsaväge soomusmasinatega ja ka jalaväge autodel

Peab ka pidama silmas, et mõnikord selliste vabade rajoonide kasutamisel peab moodustama uusi strateegilisi organisatsioone ja ülemjuhatus peab seda aegsasti ette nägema.

Kui aga tegevus toimub pideval rindel, võib juttu olla "strateegilisest jähtimisest" ainult siis, kui see rinne on läbi murtud nii sügavalt, et vaenlasel mingisugust võimalust ei ole oma seisukorda stabiliseerida ja seega siis enam ei suuda katta oma varustamisbaase.

Maailmsasõja vältel ei ole sellist asja ida- ega lääne-rindel üldse ette tulnud, kuid küll Palestiinas ja Makedoonias. Samuti ilmestusi sellised nähted vene kodusõja ja ka meie Vabadussõja ajal, kus punastel tuli ühe hoobiga taanduda läbi kogu Lõuna-Eesti ja Põhja -Läti kuni Pihkva meridiaanini. Kui läbimurre on teostatud sellises mõõdus, nagu ma tähendasin, siis on vaba maa-ala olemas ja tuleb teotseda nagu juba oli kirjeldatud. Harilikult aga tegevus pideval rindel võimaldab ainult luua teatud "kotti"- ja ülemjuhatus tegevus võib seista ainult selles, et seda kotti laiendada ja samal ajal arendada edu otse suunas. Edu arendamine külgedele on alati tarvilik, sest see kisub vaenlase reservid samuti laiemale rinnetpidi ja seega nõrgendab neid.

Kui aktsioonid külgede vastu mingisugustel tehnilistel põhjustel mitte küllalt kiiresti ei suudeta läbi viia, tähendab kui selleks algusest peale ei ole ette nähtud tarvilisi jõude, peab arvestama ebaedu või paremail juhtumil poolikut edu.

Mis puutub otsesuunas edasipressimisse, siis peab mäletama, et isegi suured esialgsed taktikalised edud võivad viia strateegilise katastroofini kui silmas ei ole peetud, et edasitungimise sügavuse ja laiuse kohta on maksev teatud proportsioon, mille rikkumist karistatakse. Sakslaste operatsioon Châteyu - Thierry juures on siin alati hoiatavalt silmade ees.

Kokkuvõetult võime öelda, et ülemjuhatus tegevus "strateegilisel jähtimisel" võib olla väga mitmekesiseselle aktsiooni esimene nõue on kiirus ja julgus. Kui vaen-

lasel on olemas reserve, peab teravasti silmas pidama, millal oma vööd edasi tungimises on vältja jõudmas surnud punktini, siis on tarvis alata aktsioonid külgedel.

Tulevikus peab arvestama igasuguste soomusmasinate tegevust ja suurearvulise lennuväe kaasabi aktsioonide kombineerimisel. Soomusmasinad ja lennuvägi võivad atakeerida vaenlase kolonne taandumisel. Samuti võib neid kasutada vaenlase kommunikatsioonide süsteemi nõrkade ja õrnade punktide vastu, isegi on võimalik toimetada vaenlase seljataha väikesemaid purustajate salku, kes võivad ette võtta suurte esemetete purustamist.

JÕUDUDE UUESTI KORRALDAMINE.

Strateegiline kaotus väljendub kas jõudude süsteemi segipaiskamises, mis toimub võidurikka vaenlase löökide all, või selle süsteemi seljatanguse korraldamise enamvähem täielises paralüüsimiseks.

Strateegiline uuesti korraldamine seisabki manööverimises, et oma jõudude süsteemi pähsta segipaiskamise või tegevuse paralüüsimise ohust.

Iga sõda annab palju sellekohaseid näiteid - selline oli Rennenkampf'i armee tegevus pärast Tannenberg'i lahingut, sakslaste tegevus pärast Marne't, meie tegevus Vabadussõjas jaanuari esimestel päevadel j.n.e.

Seda manöövrit on võimalik läbi viia mitmel viisil: võib katkestada lahingu, taanduda kaugele tahapoole ja siis korruga kõigi jõududega üleminna vastupealetungile; võib ka taanduda samm-sammult lüües lahinguid igal enamvähem soodsal looduslikul tõkkel; on ka ette tulnud, et taandumine teostub varem selleks ette valmistatud positsioonidele. Kõik need viisid on tarvitusel olnud maailmasõja ajal.

Kui meie ligemalt vaatleme 1918.a. tegevust, siis paneme tähele järgmist huvitavat nähet: prantslased suutsid ennast strateegiliselt uuesti korraldada pärast vähem või rohkem pikemaid taandumisi ainult suurte reservide abil ja see teostus harilikult täiesti lahtisel maastikul-mõnel juhul või seljandikul. Suurt osa seejuures on alati mänginud kergesuurtükivägi. Ettevalmistatud positsioonid ei ole meile kunagi suurt kasu toonud. Sakslaste juures vastuoksa-pea-aegu alati on nemed ennat uuesti korraldada suutnud varemini ettevalmistatud positsioonidel.

See kontrast laseb ennast osaliselt seletada sellega, et üldine rinde kujud oli juba looga taoline ja taandumisel sakslased suutsid alatasa oma rinnet lühendada. Peab ka vist tunnustama, et liitlaste taga olevad positsioonid ei olnud kaugeltki sellise hoolega ette valmistatud, kui see oli sakslastel.

Sõjaajalugu näitab, et üldiselt strateegilist uuesti korraldamist võib jagada kahte tüüpi:

- taandumine positsioonidele, mis veel vanasse, maks-vasse varustamissüsteemi kuuluvad ja
- taandumine, et välja jõuda uuele operatsioonibaasi-
le.

Esimest juhust võib kasutada, kui on võimalik arvestada suuremaid reserve, kui rinne üldiselt on pidev ja temas leidub sektoreid, kus võib püsida kohal, organiseerides taandumismanöövrit seal, kus peab tagasi tõmbuma, - võib siiski loota ettenähtud positsioonidel ennast uuesti korraldada.

Teine viis nõuab üldist kontakti katkestamist, et pääseda vaenlase otsustavate löökide alt. Ülemjuhatus ette tõusevad koha kaks suurt probleemi: mis suunas taanduda ja kus kohal organiseerida uus baas.

Et jõuda eduka resultaadini, peab väljuma neljast faktorist: kiirusest, reservidest, purustustöödest ja moraalist.

Kiirus on vajalik, võib olla veel suurem, tarvilise idee ja plaani ülesseadmisel kui selle täideviimisel. Raskus juhile seisab siin just selles, et leida õige moment otsuse võtmiseks, kohe selgesti ette näha võimalikke tehnilisi raskusi ja siis nõuda kõikidelt äärmist aktiivsust. Sellises olukorras tunnid võivad olla otsustavateks. Ei või unustada, et kalkuleerida ja kombineerida tuleb sel ajal, kui võidurikas vaenlane äärmise jõupingutusega püüab edasi jõuda.

Suurte reservide puudumisel juhil harilikult tulebki võtta otsus sügavamaks taandumiseks, sest sellega ta loodab aega võita nende loomiseks. Tema peab, tähendab, oma instrumendi ümber korraldama. Tuleb võtta jõude enda kätte sealt, kus nad on kõige vähem kannatanud ja peab võtma võimalikult palju. Selles seisabki olukorra traagika.

Võimalikult laiaulatuslikud purustamistööd aitavad kaasa vähendada vaenlase survet ja seepärast peab juht neid korraldama. Ka siin ei tohi olla kõhklemist. On tihti

ette tulnud juhtumeid, kus üks või teine juht ei raatsi purustada põhjalikult mingisugust suurt eset, nagu näit. tähtsaid raudteesildu, tunnelid j.n.e., lootes, et mõne aja pärast üleminekul pealetungile see võib temale uuesti tarvis olla. Kogemused näitavad, et sellised lootused otsustuvad harilikult illusioonideks ja isegi väga ohtlikeks illusioonideks. Sild jäetakse alles, vaenlane kasutab teda tülil määril ja edaspidi ei saagi enam vaenlast tagasi viisata või kui see ka suurte raskustega korda läheb, siis purustab vaenlane silla oma taandumisel ikkagi ära.

Kui kaalumisel on sõjaväe strateegiline taandumine, ei tohi enam ka kahtlust olla massiliste purustustööde organiseerimisel. Praktika on näidanud, et purustatud teede likumiseks kordaseadmine nõuab umbes 20 korda rohkem personali, 100 korda rohkem materjali ja 200 korda rohkem aega, kui selle purustamiseks oli tarvis. Need arvud kõnelevad ise enese eest ja meie oleme õigustatud arvama, ei tihtilugu see on ainukeseks tõsiseks garantiiks, et strateegilist uuestikorraldamist üldse võib läbi viia.

Ma soovitan väga soojalt uurida seda küsimust ligemalt, kasutades saksa allikaid, sest sakslased on ennast kolm korda selle abinõuga strateegilisest lüüasaamisest päästnud:

oktoober - november 1914.a. - taandumine Varssavi alt Varta peale;

veebruar - märts 1917.a. - nn. "Alberich'i" taandumine läänrindl;

september - oktoober 1918.a. - taandumine liitlaste kontsentriiliste löökide eest.

Selle viimase operatsiooni kohta ütleb kindral Duffour, et "ei ole mingisugust kahtlust, et ka kõige võidurikkam armee ei saa oma vaenlast hävitada, kui viimasel korda on läinud taandumisel rikkuda raudteede ja peamaanteed võrku umbes 100 km sügavusel". Ta lisab juurde: "praegu on kõigil teada, et 11.nov.1918.a. liitlaste armeed olid jälitamisel vhlja jõudnud surnud punktini - "a bout de poursuite" sest neil ei olnud mitte ühtegi raudteed kasutada".

Praegusajal võib seda mõju veelgi suurendada, kasutades suurearvulist pommitamislennuväge, kaugelaskjaid suurtükke ja yperiiditaolisi mürkaineid.

Ei tohi aga ka unustada, et nende tööde läbiviimine nõuab hästi ettevalmistatud tehnilist personali, head siidvõrku ja palju aega.

Kuid kõik need uuestikorraldamiskatsed on asjatud, kui juhi võitlustahe leiab enda ees alluvate passiivsust või ükskõiksust. Tugev moraal väeosades ja kõigi astmete alljuhtide juures on ilmtingimata tarvilik juhi tahte läbi viimisel. Seepärast peab juht ise näitama eeskuju oma aktiivsusega, olles isiklikult kriitilistel kohtadel; tema peab looma rahuliku õhkkonna ja usu edusse, ainult siis võivad alljuhid teda mõista ja temale jälgida.

PEASTAAP /KINDRALSTAAP/ KUI JUHTIMISORGAN.
=====

Staabitöö ja juhtimise korraldamine.

Ma annan kõigepealt väikese staapide ajaloo skitsi, arengu suuna ja põhjused.

Sõjavägi omas normaalse kuju XVII aastasajal. Siis oli algüksuseks rügement. Rügemendil oli oma staap, kes pidi juhtima rügemendi tegevust. Staabis oli Rüüü, Vahtmeister, Kvartiermeister, Fourier ja Profos. Rügemendiülema abiks oli kortermeister, kelle ülesandeks oli vägede paigutamine ja varsti oli see mees, kes viis vhed sinna rajooni, kus nad pidid asuma positsioonile ja hakkas ette valmistama positsiooni kindlustamist. Tema kompetentsi kuulus ka teede leidmine ja nende korraldamine.

Edasi näeme kortermeisteri mõiste laienemist. Suurtes staapides on kortermeisteri osa kõik see, mis seoses operatiiv alaga. Kõik ülejäknud alad alluvad vahtmeistrile.

Fourier - toimetab kirjavahetust; ka praegu on prantslastel kirjutaja - fourier.

Profos - oli mees, kes mõistis kohut ja saatis täide kohtuotsuseid. Seal vist arvatavasti ongi pärit tuntud samakõlaline sõimusõna.

XVII aastasaja lõpul tuli teine jaotus. Tekivad jalavhe brigaadid, diviisid ja suurtükivhe korpus. Loomulikult kasvasid siin ka staabid.

Tekib generalissimus /ülemjuhataja/, kellele alluvad kindralid:

1. Jalavhe kindral, 2. Suurtükivhe kindral /Feldzeugmeister/, 3. Ratsavhe kindral, 4. Kindral-kortermeister

ja 5. Kindral-audiitor.

Vahtmeistrid kadusid ära ja nende asemele tekkisid rügementides majorid. Major oli rügemendiülema kõrval vanem aukraad ja nad koos arutasid operatiivalasse puutuvaid küsimusi. Hiljem tekkisid majorile abid -adjutandid. Majori seisus aga pikapeale kadus.

Kortermeister jõi ja XVII sajandi lõpul on tema funktsioonid kindlaks määratud seadustes. Tema ülesandeks oli: 1. Teede luure, 2. Fortifikatsioonilised tööd ja 3. Vägede koondamine vastavalt ülemjuhataja käsule.

XVIII sajandil tekivad korpused ja armeed. Funktsioonid staapides jõi aga endisteks. Tekib "Etat major général" /kindralstaap/, kellel on laialdased ülesanded: 1. Sõjaväe ettevalmistamine sõjaks, 2. Tarviliste ohvitseride ettevalmistamine nii juhi kohale kui ka staabiteenistuseks ja 3. Kaartide valmistamine.

Asi areneb ja 1790.a. annab kuningas Ludvig XVI dekreedid, millega laiendatakse kindralstaabi tööd. Siit peale on kindralstaabi ülesandeks:

1. Kõik sõjalise luure töö.
2. Topograafilised tööd piiri ääres.
3. Märgukirjade kokkuseadmine pealetungi ja kaitse kohta.
4. Detailiseerida ja välja saata kõrgemate juhtide käsud.
5. Posti korralduste inspekteerimine.
6. Juhtida diviiside ja vähemate kolonnide liikumist ja
7. Abistada juhte lahingus, andes andmeid maastikust ja selgitades vanema juhi tegevuse ideed.

Seega oli staap kui juhtimiseorgan juba kindlalt välja kujunenud.

Berthier - Napoleoni eluaegne staabiülem - oli esimene korralik staabiteenistuse tundja. Ta on ka praegu veel prantslastel eeskujuna. 1796.a. annab Berthier välja oma "Memoires", milles ta jagab staabid nelja büroosse. Selle töö aktsepteeris Napoleon ja ta hakkas ametlikult maksma. Ta nõudis, et: 1. Iga büroo olgu üldtööga kursis, 2. Andku vajadusel kätte juhi asemel, 3. Aktiivsus on peanõue, 4. Staabil pole kindlat tööaega ja 5. Staabi mureks olgu, et vägedel oleks kõike, mida neil vaja.

Prantsuse revolutsiooni algusel oli staapidel suur tähtsus. Hiljem, Napoleoni ajal, kaotasid staabid oma tähtsuse, sest Napoleon tegi kõik ise ja ei tahtnud näha

teisi jumalaid oma kõrval. Napoleoni ajal olid staabid arvuliselt võib olla suuremad kui praegu. Diviisi staabis oli stabül - major, 3 kapteni - kindralstaabi ohvitseri, 3 adjutanti ja rida sideohvitseri. Korpuses oli 25 ohvitseri. Napoleoni staabis oli 400 ohvitseri, nendest on 350 meest väljas, vaeosade juures ja 50 meest ajasid asju büroos. Op. alal oli ainult üks kapten - vigane Salamon, kes redigeeris Napoleoni käske.

1807.a. hakkavad staabid kaotama oma kaalu. Töö staapides on väga raske. Kõik ohvitserid püüavad staabist põgeneda, kuid kes sinna jäävad, on head ohvitserid, nagu Lauristan, Napoleoni adjutant, kes juhatab Wagrami juures suurt.patareid; Mouton, samuti Napoleoni adjutant, kes Landshuti juures võidab operatsiooni ja Coulincourt - Borodino lahingus korpuse juht.

Olukord Preisi sõjaväes.

Saksamaal on suur murrang pärast Jena ja Austerlitz lahinguid, kus paari tunniga varises kokku Friedrich Suure hiilgav jätkus. Jäid järgi ainult 3 - 4 kindralstaabi ohvitseri - Scharnhorst, Gneisenau, Grollmann - kes olid ainukesed, kes ei kaotanud usku saksa sõjaväe sisse. Need kolm meest suutsid endid maksma panna ja meie teame Waterloo resultaate ja kuulsat Gneisenau jälitamist.

Saksamaal olid staabitegelased need, kes viisid asja võidurikka lõpuni ja sellepärast läks ka juhtimine teist rada.

Paralleele saksa ja prantsuse staapide tegevusest 1870./71.a. ja 1914.-1918.a.

Meile on selge, et, kõneledes strateegilisest tegevusest, ei või kõrvale jätta küsimust, missugust osa mängib peastaap operatsioonide juhtimises või õigemini, missugust osa tema normaalselt peaks mängima. Peab tähendama, et see küsimus ei ole sugugi veel täielikult välja kristalliseerunud. Enne Maailmasõda võis sõjakirjanduses lugeda väga palju vaielusi selle üle. Eriti palju kirjutati sellest Venemaal. Paistis, et seal isegi kindralstaabiohvitserid, teistest kõnelemata, väga mitmest küljest asja peale vaata-

sid. Ühed arvasid, et peastaabi /kindralstaabi/ ja tema ohvitseride ülesandeks on peamiselt sõja ettevalmistamine riigi üldmõõdus teadus-tehnilisest küljest, teised arvasid, et sealt peavad tulema kõrgemad rivijuhid. Ühed lugesid nende tööpõlluks teadusemehe kabinetti, teised - staapi ja kolmandad - rivi.

On selge, et alati ühed või teised seadused püüavad kindlaks määrata juhi ja tema staabikaastöölise vahekorra, kuid need seadused omavad paratamatult teatud teoreetilist iseloomu. Meie teame kõik, et elu muudab neid oma äranägemise järgi, väljudes nendest intellektuaalsetest omadustest, mis ühel või teisel on olemas. Seetõttu, vaa- dates kõrvalt, paistsid need vahekorrad alati olevat natuke selgusetu.

Ei ole mitte minu ülesanne siin Teile anda skeemi normaalse peastaabi tegevuse kohta - selleks ei ole ma küllalt kompetentne. Mina tahan Teid tutvustada ainult ühe väga huvitava loenguga, mis sai mõni aasta tagasi peetud Pariisis Kõrgema Sõjakooli ajaloo-professori kolonel Lestien'i poolt saksa ja prantsuse kindralstaapide iseloomustavatest joontest 1870./71.a. ja 1914.-1918.a. sõjas. Mina püüan seda loengut ette kanda võimalikult täpselt.

"On teada", algab kolonel Lestien, "et Kõrgema Sõjakooli kursuses enne Maailmasõda kriipsutati igalpool ja alati alla seda aktiivsust ja algatusvaimu, mida 1870./71.a. saksa staabiohvitserid väljendasid, vastandiks sellele passivsusele ja isegi ükskõiksusele, mis prantslaste juures võis märgata. Ja see oli tõesti nii. Lugesid tolleaegseid autoreid - von Widdern'i, Höning'i, marssal Canrobert'i, Bapst'i ja teisi, saab selle kohta väga selge pildi.

Sakslaste juures: 6. augustil V korpuse staabiülem korpuseülema äraolekul annab käsu, olles kindel oma kindrali nõusolekus, korpuse rünnakuks Frochviller'i peale, armee juhatuse kavatsuste vastu; see on kol.-ltn. Brandenstein, saadetud 14. aug. suurest peakorterist I armee juurde olukorra selgitamiseks /nagu 1914.a. kol.-ltn. Hentsch/, kes annab armeele käsu alata lahingut Bory juures, jällegi armeejuhatuse tahtmise vastu; 15. aug. see on IX korp. staabiülem kol.-ltn. v. Kaprivi, kes surub korpuse ülemale peale anda 5. Rats. Div. käsk liikuda luureks Vionville'i ja Rezonville'i suunas, siis kui armee-

juhatus tahab kõik ratsaväe saata Maas'i peale; edasi annab ta selle ratsaväe kõvendamiseks suurtükiväge juurde; Rezonville'i lahingus alguses, korpuse ülema Kraolekul annab Kaprivi korpuse teistele osadele käsu liikumiseks lahingusse; samal päeval IX korpuse staabist kapten von Lignitz saadab korpuse kaks diviisi Mosel'i vasakule kaldale, just korpuse ülema käsu vastu - ja saab selle eest korpuse ülevalt hirmsa peapesu, aga ühtlasi ka 1-se raudristi korpuses; 18.septembril Baume-la-Rolonde'i juures sama Kaprivi paneb kätte oma kindrali Voigt-Retz'i suu peale, kui see tahab anda käsu taandumiseks.....

Prantslaste juures: väga vahvad ohvitserid, kes galopeerivad kuuliderahe all lahinguväljal ja tõmbavad sellega enese peale sõdurite tähelepanu, kuid kes ei too nendele mingisugust selgust olukorra kohta; nad ei suuda ise mingisugust otsust võtta ja ei tea seda tihtilugu isegi, mis nende ülema kavatsuski on. Staabiülemad kirjutavad harilikult juhi sõnade järgi käsud, ilma et omalt poolt sõnagi lausuks. Tuleb ette, et staabiülem katsub oma korpuseülemast alati kõrvale hoida. Seda on teada ka marssal Bazaine'i staabiülemast, kes kunagi, isegi puhtoperatiiv küsimustes, ei julgenud oma juhiga kõnelda. Kui marssali juurde tulid allüksustest juhid, ei olnud peaaegu kunagi nende jutuaamise juures staabiülemat.

Millega seletada seda suurt vahet?

Põhjuseks ei või olla rahvuslik temperament - ei ole kahtlust, et prantslased on selles suhtes palju impulsiivsemad kui sakslased. Raske on ka uskuda, et siin ehk oleks tegemist intellektuaalse vahega - prantsuse kindralstaabi-ohvitseri ka tol ajal valiti suure hoolega parimate õpilaste hulgast.

Kontrasti võib seletada ainult staapide organisatsiooniga ja ettevalmistuse vahedega. See ongi selle asja peamoment.

Ühelt poolt mitmekordselt sõelutud ohvitserid, kes pärast küllaldast riviteenistust lähevad sõjaakadeemiasse, kus töö väga tõsine ja - peasi - alaliselt juhitakse ühe isiku poolt. See isik, kindral Moltke, teab, mida nõuda, ja püüab kõike praktiliselt ette valmistada.

Ka suurem osa vanemaid juhte on nende hulgast välja võrsunud, nad omavad ühesuguse ettevalmistuse, on läbi imbinud ühisest doktriinist. Need juhid, kes ise ei ole sellest koolist tulnud, nagu vana Steinmetz ja igasugused

printsid, teavad aga väga hästi, et nemad ei või ennast oma staabiülemaga võrrelda, ja Moltke ise kriipsutab seda tihti ja väga avalikult alla. Seetõttu need juhid aktsepteerivad ka rahulikult ainult nominaalse juhi nime, jättes kõik tõsise töö oma staabiülematele, kes on ju sellest "intellektuaalsest sündikaadist", mille "eesistujaks" on Moltke ise.

Teisel pool, prantsuse armees, kindralstaapi on määratud ohvitserid liiga noorelt, kohe oma karjääri algusel, varem kui on selgunud, kas nad suudavad omi kohuseid täita; ja see on peaasi - neile antakse rahuajal sellist tööd, mis neid sugugi ette ei valmista sõjaaegseks tööks. Nad istuvad alaliselt staapides, kaugel väeosadest, kes neid sugugi ei tunne. Pealegi on sõjaväes palju kõrgemaid juhte, kes on rivis "ülles teeninud", kes pilkavalt suhtuvad intellektuaalsesse töösse ja muidugi ka ei tunnista oma staabiohvitseride tähtsust. Sellise asjaolu resultaatiks on täieline doktriini puudus; usalduse asemel, mis oleks rajatud kindlale koostööle, valitseb üldine segadus, umbusk ja võib ollagi teatud vihavaen.

Ülemjuhataja, marssal Bazaine, aktsepteerib staabiülemaks kindral Jarros'i ainult "keisri pealekäimisel". Nende vahel valitseb härmiselt külm toon, ülemjuhataja ei teata oma staabiülemale midagi oma kavatsustest ja viimane kirjutab käsukirja oma ülema diktaadi järele!

Suured üksused formeeritakse ainult pärast mobilisatsiooni väljakuulutamist. Nende juhid ei tunne sugugi oma staape, kõik on võõrad üksteisele ja umbusklikud üksteise vastu. Ja need juhid, kes ise tunnevad omi nõrku külgi, ei taha seda muidugi näidata oma staabile ja seepärast ei ole peaaegu mingisugust läbikäimist nende vahel. Need juhid töötavad ainult oma isiklike adjutantide kaasabil, kes juba rahuajal olid nende juurde määratud. Peab ütleva, et see tekitab kõige rohkem halba õhkonda, sest nende kahe asutise "kabineti" ja "staabi" vahel kerkisid esile intriigid, rivaliteet j.n.e., mis pidi härmiselt halvavalt mõjuma asjade käigule.

Kui paistab, et prantsuse kindralstaabiohvitserid olid passiivsed, siis tuli see peasjalikult sellest, et nende juhid neid sundisid tööst kõrval seisma.

18.aug. St.Privat juures vara hommikul, kui algas suurtükimürin, ülemjuhataja staabiülem ilmub ülemjuhataja juurde, et olla kleepärast, kui sündmuste arenemine

tema tööd peaks nõudma. Marssal saadab teda taha kantseleisse, tähendades, et tema võib veel rahulikult jätkata seda tööd, mis temale oli antud, see oli mingisugune ülen-dusteettepaneku kirjutamine. Pärast lõunat, kui Bazaine sõidab lahinguväljale, ei luba ta staabiülemale kaasa sõita. Kui marssal õhtul tagasi tuli, ei teatanud ta staabi-ülemale sõnagi sellest, mis tema oli näinud, ja viimane pidi omalt poolt mõned ohvitserid öösi väeosadesse saatma, et üldse teada saada, kuidas olukord on arenenud. Need ohvitserid, eksides öösi ringi ja olles täiesti teadmatuses, mis päeval oli juhtunud, pidid muidugi üles seadma küsimusi, mis väeosatülematele paistsid olevat vähemalt imelikud, ja kes siis nendele ohvitseridele täiesti ärateenimatuid etteheiteid tegid, et neid päeval näha ei olnud!

Sedan'i juures on tegevad teised isikud, kuid resultaat on samasugune. Peale Mac-Mahoni haavamist juhatus läheb kindral Wimpfen'i kätte. Tema juurde ilmub kohe staabiülem kindral Faure ja Wimpfen leiab tarvilise olevat öelda temale ainult: "Jah, nüüd olen mina ülemjuhataja!" Istub hobuse selga ja sõidab traavi ära. Staabiülem jääb lahinguväljale maha ja päevaotsa otsib oma ülemjuhatajat, keda ei suuda leida.

Mõni nädal hiljem tekib samasugune vahekord kindral Bourban'i - Ida armee juhi - ja tema staabiülem kindral Borel'i vahel.

Usalduse puudus on täieline, absoluutne; ei ole mingisugust koostööd ja on näha ainult vaenulikkust juhtide ja nende staabiohvitseride vahel. Veel raskemaks muutub olukord, kui see vaenuline õhkkond väga ruttu ka väeosadesse edasi kandub: siin tehakse etteheiteid staabiregelastele, et nemad on süüdlased kaotatud lahingutes, kuna staabiohvitserid ei saa kellelegi selgeks teha, kes need õiged süüdlased on.

Tuli ka ette juhtumeid, kus staap tõesti oli midagi ära unustanud või valesti korraldanud, peasjalikult seetõttu, et rahuajal temal kunagi ei ole tulnud töötada operatiivküsimustes.

Markii Hancourt, kes 1873.a. esines kindralstaabi ümberorganiseerimise projektiga, ütles selge sõnaga, et kui sõjas staabid ei ole omi ülesandeid täitnud, siis seetõttu, et neid ei ole keegi tarviliselt rahuajal ette valmistanud ja sõjas nendest on tehtud lihtsaid kirjutajaid ja käskjalgu.

Pärast sõda oli päris loomulik, et Saksamaal kindralstaabi tendentsid aina suurenesid, seda rohkem, et Moltke avalikult tunnistas, et suur osa võidust tuleb just staapide arvele kirjutada, ja pealegi tema veel 18 aastat /kuni 1888.a./ ise jäi kindralstaabi etteotsa. Saksa suur kindralstaap muutus ikka rohkem ja rohkem riigi aluspõhjaks. Need juhtimismeetodid, mis 1870./71.a. olid palju kaasa aidanud, said absoluutseteks seadusteks selle peale vaatamata, et sageli nende reeglid normaalsele sõjaväelisele korrale ja distsipliinimõistele risti vastu käisid.

Loeti, et et ei ole tähtis, kellele keiser ühel või teisel põhjusel annab korpuste ja armeede juhtimise, sest tegelik juhtimine peab ikkagi jääma "intellektuaalse sündikaadi" kätte.

Kuid sel ajal, kui võitja juures loomulikult kõik kõige paremas korras paistab olevat, kaotaja võtab alati kõige tõsisema revisjoni alla need küsimused, mis teda kaotusele viisid. Seda nähtust peab alati mäletama!

Ja Prantsusmaal asutigi tööle. Esimeses järjekorras organiseeriti ümber kindralstaap ja ühes temaga kõrgem sõjakool, kes nüüdsest peale moodustab uue kindralstaabi fundamendi.

Mis oli selle resultaadiks?

Esiteks see, et juhtide juurest kaovad nõuandjad-adjutantid, see mida nimetati "kabinet". Maailmasõjas meie prantsuse juhtide juures seda enam ei leia, välja arvatud võib olla kindral Nivelles, kelle juures, nagu teada, töötas tema isiklik sõber kol.-ltn. d'Alañon. Kuid ka see oli ise normaalse kindralstaabi töö läbi teinud ja pealegi töötas ta väga ligidas kontaktis üldstaabiga. Staabi-ohvitserid olid omanud kõik härmiselt soliidset teadmised kõikidel aladel, mis sõjas oli tarvis.

On ehk huvitav üles lugeda osagi sellest tööst, mis nende poolt oli tehtud. Mobilisatsioon ja koondamise kava olid nii täpsalt ette valmistatud, et mitte ükski nendest 4278 rongist, mis piiri poole veeresid, ei jäänud poole tunni võrragi hiljaks ettenähtud kavadest. Meie teame, missugustes tingimustes teostus taandumine piirilt Marne'le - siin selle aja jooksul paigutati ümber ühel või teisel viisil umbes 30 diviisi. 1916.a. organiseeriti härmiselt lühikese ajaga Verduni varustamine. "Voie sacree" annab selle töö kohta väikese pildi. Sama hästi organiseeriti suurte operatsioonide ettevalmistused 1918.a., kus

ühel ettevõttest võtsid osa kuni 25 diviisi, kus tuli umbes 10 ööpäeva jooksul juurde vedada 1.500.000 k.suurt. mürsku, 300.000 r.suurt.mürsku, peale selle veel igapäevast toidumoota 550.000 mehele ja 180.000 hobusele ning lisaks 25.000 palki ja 1.300 tonni igasugust muud pioneerimaterjali.

Need olid probleemid, mis seisid täies raskuses staapide ees ja millest Teil, mu härrad, kes Teile nüüd ise juba olete asjatundjad, siiski ei ole vist veel täiesti selget pilti.

Peab tõesti tunnustama, prantsuse staap oli alates 1871.aastast kuni 1914.a. läbi teinud kooli, mis aukartust äratas.

Aga ka lahinguväljal on staapide tegevus silmanähtav. Meie näeme 9.sept. 9.armee staabiülemat isiklikult korraldamas 21. ja 42.diviisi suundamist lahinguväljale. Tema abi major Naulin on väeüksuste juhtide juures ja selgitab olukorda, ta näitab suurel kaardil umbkaudseid sakslaste seisukohti ja oma selge seletusega tõstab väga kõrgele rügemendiülema meeleolu.

Aga ka väiksemates staapides on kõik härmiselt aktiivsed. 7.sept. 9.korpuse staabist üks kapten on saadetud diviisidesse informatsiooni saamiseks olukorrast. Tema jõudes Brouck'i juurde, on juba pime, kellelgi ei ole täpsaid andmeid, kellele kuulub Brouck'i küla ja mets selle kõrval. Et saada kindlaid andmeid ja mitte kaotada asjata aega, võtab see kapten ligemast väeosast ühe patrulli ja läheb isiklikult olukorda selgitama.

Meie näeme 5.sept. 17.diviisi staabiülemat major Jette'i, kes alati esimesena lahinguväljal, et õieti orienteerida diviisi üksikuid rügemente, kes kaugelt tulnud ja täiesti võõrad olukorras. Tema juhtnõrde järgi rünnatakse öösi Aulnizeux'd, mille tagajärjel kindral v.Bülow hakkab mõtlema esimestele sammudele taandumiseks.

Selliseid juhtumeid võiks loetleda tuhandeid.

Kuid siin võib endale üles seada küsimuse, kas need isikud ei teotsenud ka täiesti omapead, kas nemad võib olla jätsid oma ülemad kõrvale ja asusid samale teele, mida samusid varemni saksa kindralstaabiohvitserid?

Muidugi see võis siin ja seal ette tulla, kuid siiski kõik ametlikud dokumendid, mis selle kohta üldse on olemas, kõnelevad teist keelt. Nendest selgub, et, teotsedes aktiivselt, neil kõikidel olid aluseks kindlad juhtnõrid oma

ülemate poolt - nad töötasid ainult oma juhtide mõtete elluviimiseks.

Omalt ajalt äratas palju kõmu - nagu Teie kõik lugenud olete - kindral Nivelles' juures töötav 3.osakonna ülem kolonel Renouard, keda pärast operatsiooni nurjaminekut kevadel 1917.a. süüdistati nii üldiselt isikliku strateegia läbisurumises. Nagu mäletame, järgnes prantsuse ülemjuhataja kohale pärast Joffre'i eemaldamist talvel 1916.a. kindral Nivelles. Tema muudab ära Joffre'i plaani 1917.a. peale, paneb maksma oma plaani ja mitmesuguste hoiatuste peale vaatamata peab sellest kinni. Tolleaegne sõjaminister Painlevé parlamendi uurimisekomisjonis oli tähendanud, et tema ja kogu sõjavägi oli esialgu arvamusel, et selleks kangekaelseks strateegiks oli Renouard. Kuid tegelikult oli asi hoopis teine.

3.osakond, mis Prantsusmaal on operatiiv osakond, oli täiesti Joffre'i plaani pooldaja ja kolonel Renouard andis ka sellekohase kirjaliku avalduse uuele ülemjuhatajale. Selle juures on isegi olnud väga terav jutuaajamine. Kindral Nivelles ei võtnud asja kuuldagi. Tagasi tulles kolonel Renouard on oma osakonna ohvitserid kokku kogunud ja neile öelnud: "Nüüdsest peale ei ole enam 3.osakonna plaani, on ainult ülemjuhataja plaan, ülemjuhataja ideed ja meie oleme ameti poolt kohustatud kõik oma jõu tööle rakendama, et seda plaani ellu viia, ja tema kordaminekuks kaasa aidama!" ...

Kui pärast plaan nurjus, siis võttis kolonel Renouard süü selle eest solidaarselt oma õnnetu ülemjuhatajaga enese peale ja keelas ära osakonna ohvitseridele tegelikust asjaolust rääkida.

See ohvitser on 1918.a. surnud, kandes vaikselt ja kannatlikult seda suurt süüd, mis tema peale veeretati, ja alles pärast sõja lõppu rehabiliteeriti tema nimi.

Meie teame ka väga hästi, missugust osa on kindral Weygand mänginud marssal Foch'i kõrval, kuid võib ette tuua hulga dokumente, et Weygand kunagi oma nimel ei andnud korraldusi ja alati on tema kõikidele, kes ühe või teise küsimusega tulid tema juurde, vastanud: "Mina pean enne enese vastuse andmist selle üle kindraliga /s.o.Foch'iga/ rääkima". See asjaolu paistab eriti silma, kui lugeda kindral Ludendorffi memuaare, kus tema vahekorrad oma marssaliga ilmestuvad hoopis teisiti.

Selles suhtes on tõesti huvitav vaadelda asjade käiku

sakslaste leeris. Ei ole ju mingisugust kahtlust kellelgi, et juhtimis-tehniliselt saksa kindralstaap seisib härmiselt kõrgel astmel ja et tema liikmed olid alati aktiivsed kuni viimase piirini. Et mitte teisi ette tuua, tuletame ainult meelde seda osa, mis mängisid sama Ludendorff Lüttich'i kindluse võtmisel ja Hoffmann Ida-Preisimaa operatsioonides.

Mina tahaksin siin veel ette tuua episoodi, mida kirjeldab kol.-ltm. Pugins oma töös "La bataille des Ardennes" ja mis ka väga reljeefselt alla kriipsutab saksa kindralstaabi ohvitseri positiivseid külgi.

21.aug. 1914.a., seetõttu, et 5.armee preisi kroonprintsi juhatusel ei täitnud ülemjuhatause poolt antud direktiivi liikumissuuna suhtes, tekib 5.armee parema tiiva korpuse /V/ ja 4.armee vasaku tiiva vahel /VI korp./ auk umbes 20 km lai. Seetõttu jäi 5.armee parem tiib katmata.

V korpuse staabiülem von Kessel näeb kohe seda ohtu ja kannab asjast armee staabiülemale kindral Schmidt von Knobelsdorf'ile ette, paludes, et tema mõjutaks 4.armeed saata oma VI korpus ettepoole. Kuid Schmidt võtab väga külmalts kuulda Kessel'i palvet, ei usu oma armee parema tiiva ohtu. Lõppude lõpuks tema soovitas V korpusele astuda ise ühendusse oma parempoolse naabriga, kes kuulub võõrasse armeesse. Võib olla ei tahtnud tema ise midagi ette võtta, sest siis oleks pidanud ta üles tunnistama, et on ülemjuhataja direktiivist üle astunud.

Kessel'il ei jää muud üle, kui omal algatusel midagi teha ehvardava ohu vähendamiseks. Tema saadab ühe oma kindralstaabi ohvitseridest, kapten Wachenfeld'i, kõige ligemal olevasse staapi paremal, s.o. 25.R.D.staap, mis kuulub XVIII R.K. koosseisu ja liigub lääne suunas. Wachenfeld seletab diviisiülemale olukorra ja palub homme 22.aug. liikuda lõuna poole. Diviisiülem ise on nõus, kuid tema korpuseülem, kellele asjast teatatakse, ei ole nõus, sest tema peab oma liikumist jätkama vanas suunas. Wachenfeld otsustab edasi sõita kuni VI korpuse staabini, kuhu jõuab kella kolme paiku öösi. Siin saadakse ohust kohe aru ja otsustatakse armeelt paluda luba tarviliselt suunda muuta.

Mina tahan siin just alla kriipsutada, et seda viisi, kuidas kapten Wachenfeld täide viis oma ülesande, võib lugeda sellise tegevuse modelliks.

Tänu oma aktiivsusele ja ka auto vastupidavusele, temal läks korda oma ülesannet eeskujulikult täita. Kottpime-

das öös tema eksib suures Anliers'i metsas ringi ja kaotab oma teise auto /Saksa määruste järgi kõik ohvitserid, kes täidavad mingisugust sideülesannet, sõidavad alati kahe autoga/. Teed on härmiselt halvad; teda ei heiduta 25.diviisis saavutatud negatiivne resultaat; tema teab, mis kaalul ja ei peatu varem, kui positiivne resultaat on kindlustatud.

Kuid küsimus seisab selles, missuguses vahekorras olid staap ja juht? Selle kohta on olemas kaks kategooriat dokumente, mis käivad kahe sõjaperioodi kohta: üks osa käib selle ülesande kohta, mis oli tähta kol.-ltn. Hentsch'il Marne'i lahingu ajal ja teine osa käib operatsioonide kohta Flandrias kevadel 1918.a. /s.o. peasjalikult n.n. Kemmel'i operatsioon/.

Teie kõik olete kuulnud kol.-ltn.Hentsch'i loost. See lugu iseenesest on väga iseloomustav teatud juhtimismetodile ja siin tulevad ilmsiks need harjumused ja isegi võtted, mis saksa staapides olid ruumi leidnud ja sisse juurdunud.

Meie teame, et saksa ülemjuhatus, seetõttu, et seal viibis keiser oma "suite'iga", oli liiga raske sõjaväele jälgimiseks ja oli maha jäänud Koblentzi. 30.aug. kolitakse üle Luxemburg'i, mis aga siiski väga kaugel sõjaväe paremast tiivast, kus peakatsioon käimas. Kindral Moltke, selle asemel, et alal hoida kindlat isiklikku kontakti oma alljuhtidega, loeb küllaldaseks juhtida raadio abil ja võtab otsuseid nende juttude alusel, mis mõned allstaabid temale ette kannavad. Andmete kontrollist ei ole juttugi. Alljuhid on üldiselt vähe ja puudulikult informeeritud üldolukorrast, igauks arvab ennast kõige tähtsamaks osaks üldkontserdis ja võtab otsuseid suundade kohta, nagu ise heaks arvab, jättes lõppude lõpuks Pariisi haaramisest välja.

Järsku 4.sept. tehtud viga saab silmanähtavaks. On tarvis parem tiib seisma panna ja asetada Pariisi vastu. Antakse uus direktiiv armeedele, kuid Moltke ise aga ei mõtlegi sellele, et on viimane aeg isiklikult alljuhtidega kontakti astuda ja põhjalikult selgitada olukorda. Et alljuhtidele oma ideed selgeks teha, otsustab ta saata parema tiiva armeede juurde oma "missus dominicus'e" - teadetekogumisosakonna ülema. Hentsch käib esialgu 3.armees, siis 2.armees ja jõuab lõpuks 1.armee juurde. Kluck ei kuula teda ainult ära ja ei seleta temale ainult

olukorda, vaid hakkab nõu pidama. Tema küsib Hentsch'ilt, kas tema arvamus järgi 1. armeel on veel aega, et tehtud otsused täide viia. Hentsch, selle peale vaatamata, et ta juba üle 24 tunni on peakorterist ära, rahustab Kluck'i, avaldades arvamust, et praegu veel suuremat karta ei ole.

Kluck muidugi võtab peakorteri esindaja arvamus kuulda ja vastavad käsud töötatakse välja. Vaevalt on need välja saadetud, kui järsku ilmub teade Manoury armee ataagist.

Hentsch oli vaevalt Luxemburg'i tagasi jõudnud ja temal ei olnud aegagi tõsiselt asjaolude üle järele mõtelda, kui 7.-8.sept. öösi saab uuesti käsu tagasi sõita.

Kluck'i poolt liiga hilja ette võetud ümbergrupeerimised olid tekitanud lõhe tema ja 2. armee vahel ja sinna hakkavad sisse valguma inglise-prantsuse jõud. On tarvis koha peale sõita, selgitada olukorda ja, kui tarvis, teha korraldusi taandumise läbiviimiseks.

Seda kõike öeldakse Hentsch'ile suusõnaliselt. Kirjalikult ei fikseerita sugugi tema ülesannet. Temal on täisvolitus teha ülemjuhatusel nimel kõiki korraldusi. Hentsch sõidab 8.sept. varahommikul välja, läheb 5., 4. ja 3. armee staabist läbi ja kella 2000 paiku jõuab Montmort'i, 2. armee staapi, kus Bülow on väga rõhutatud ja mõtleb juba taandumisele.

9.sept. hommikul Hentsch peab nõu 2. armee staabiülemaga olukorra üle ja mõlemad jõuavad otsusele, et 2. armee julgustamiseks on tarvis rutuliselt 1. armee teatud viisil ümber grupeerida. Hentsch sõidab kohe minema ja mis on iseloomustav, ilma et oleks armeeülem Bülow'iga sõnagi rääkinud praegu tehtud otsusest. Tema jõuab 1. armee staapi Marenilsur-Ourq'i umbes lõuna ümber pärast mitmesuguseid seiklusi teel.

Kluck hindab olukorda soodsalt, tema õigusega ei karda sugugi väga palju inglasi oma vasaku tiiva ees ja on praegu andnud käsu oma tsentrumile ning paremale tiivale asuda pealetungile. Pärast seda sõidab Kluck rindele. Hentsch ei püüa ka Kluck'iga pikemalt mõtteid vahetada, nagu ei teinud ta seda ka Bülow'iga hommikul. Kuid selle vastu tema seletab staabiülemale kindral v. Kuhl'ile, et kõik armeed algavad taandumist ja 1. armee peab ka kohe seda algama. Kuhl püüab vastu vaielda. Hentsch koputab oma volitusele ja Kuhl'il ei jää muud midagi üle, kui otsida oma ülemat ja asja ette kanda.

Hentsch sõidab kella 1400 ja 1500 vahel kohe tagasi.

Õhtul on tema jälle 3.armee staabis, kus ta selle peale vaatamata, et seal on saadud Moltke korraldus uuesti pealetungile üle minna /Moltke tegi selle korralduse kroonprintsipi pealekäämimisel/, paneb seisma sellekohased eeltööd ja nõuab taandumise algust. 10.sept. on Hentsch 4. ja 5. armee juures, kus ta kõike kõige pessimistlikumalt valgustab ja jällegi taandumiskäsu annab. Kell 1320 jõuab tema lõppude lõpuks peakorterisse tagasi.

Üks võrdlemisi noor kindralstaabiohvitser on seega siis kahe ja poole päeva jooksul olnud saksa armee saatuse määraja. Ei ole vist kahtlust, et ka temale langeb osa süüst Marne'i lahingu kaotuses. Kuid huvitav siin on just see asjaolu, et see ohvitser nii rahulikult kannab seda äärmiselt suurt vastutust, mis ometi temal lasub. See näitab, et tema on harjunud sellise asjaga, et see paistab olevat temale päris normaalne, kui üks kindralstaabiohvitser otsustab terve sõjaväe saatuse. Selles peitubki saksa kindralstaabi tendentsi negatiivne külg. Kuid vaatame edasi.

Kaks aastat hiljem ülemjuhataja laua taga Moltke asemel on Hindenburg. Temal on äärmiselt suur populaarsus ja prestiiž. Kas see asjaolu ehk ei mõjuta teda ka ise tegelikult sõda juhtima? Kuid selline asi käiks liiga vastu traditsioonile ja seepärast toob ta enesega kaasa ida rindelt oma endise staabiülema Ludendorff'i, kes määratakse esimeseks kindral-kortermestriks õigusega osa võtta ja ka vastutust kanda tehtud suurte otsuste eest. Ja nagu meie teame, ongi tegelikult juhiks see ohvitser. Tema juhivad armeesid niisama iseseisvalt, kui seda tegi, olles Berliini sõjaakadeemias professoriks või nagu ka edaspidi, olles suures staabis operatiivosakonna ülemaks. Tema seda ei varjagi ja oma "Mälestustes" kirjutab: "Minul oli see rahuldus, et alates Tannenberg'ist kuni minu lahkumiseni 1918.a. feldmarssal oli alati minu ideedega nõus ja alati kinnitas minu projektid". Sümpomaatiline on siin isegi asja väljendamisstiil!

Kuid palju tähtsamad kui mälestused on dokumendid, mis sõja lõpul langesid prantslaste kätte. Nende seas on kõik dokumendid 4.armee operatiivosakonnast perioodilt 9. kuni 30.aprillini 1918.a. Siin on sõjapäevaraamat, kõik operatiivkäsud, peale selle veel kaks väga huvitavat dokumenti, nimelt raamat, kuhu olid armee operatiivosakonnas sisse kantud kõik telefonikõned oma korpustega, naa-

berarmeedega ja ülemjuhataja peakorteriga, ja koosolekute protokolliraamat, mis mitmes kohas olid ära peetud. Need dokumendid lubavad kaasa elada seda elu ja tööd, mis seal armee staabis möödus, nad annavad pildi nendest isikutest, kes seal tegevad olid. Ja siin selgub ka, et ikka ja alati otsustajaks on staap. Ludendorff kõneleb igal hommikul staabiülemaga ja annab oma instruksioone. Ei kunagi ei ole kuulda nende jutuajamises Hindenburg'i nime. Seesama meetod on maksev armeegrupis - staabiülem v.Kuhl kõneleb alati omal nimel ja nendest kõnelustest keegi ei saa kuulda, et armeegrupiülem on ikkagi Baieri prints Rupprecht. Sama lugu muidugi ka armees, võib olla siin veel rohkemgi kui mujal.

-----000-----

Ar 936

Brede

-117-